

ORGYILK OSSÁGOK

A történelem legmeggrázóbb
pillanatai: gyilkosság, árulás,
téboly

R.G. Grant

James és Sarah Brady előszavával,
Moldoványi Ákos magyar szövegével

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000414573

Copyright © 2004 Toucan Books Ltd.

Toucan Books Ltd.
Third Floor
89 Charterhouse Street
London EC1M 6HR

X 47

E könyv – beleértve, de nem erre korlátozva a szöveget és az ábraanyagot – szerzői jogi oltalom és a kizárólagos kiadói felhasználási jog alatt áll. Bármely részének vagy egészének mindennemű többszörözése, azaz különösen a nyomtatással megvalósuló mechanikai, filmes vagy mágneses rögzítés és másolatkészítés, a sugárzás vagy a vezetékek útján a nyilvánossághoz történő közvetítés céljára való rögzítés, a tárolás digitális formában elektronikus eszközön, valamint a számítógépes hálózaton átvitt mű anyagi formában való előállítás kizárólag a szerző és a kiadó előzetes írásbeli engedélye alapján jogszerű.

A mű eredeti címe: ASSASSINATIONS

Közreműködők

Főszerkesztő: Ellen Dupont
Felelős szerkesztő: Theresa Bebbington
Tervező: Bradbury és Williams
Olvasószerkesztő: Constance Novis
Az Index készítője: Marian Anderson
Képszerkesztő: Christine Vincent

Az első és hátsó fedélfotók készítői:
Balról jobbra, fentről lefele: Hulton Getty, 1; John Frost Newspapers, 2, 5; Corbis/Hulton-Deutsch Collection, 3; Corbis, 4, 6; Corbis/Bettmann, 7; Topham/Picturepoint, 8.

A művet magyarra fordította: Moldoványi Ákos

© Hungarian translation: Moldoványi Ákos, 2005

ISBN 963 243 921 X

MEDICINA

A kiadásért felel Farkasvölgyi Frigyesné a Medicina Könyvkiadó Rt. vezérigazgatója

Felelős szerkesztő: Borsai Lipótné
Műszaki szerkesztő: Veres Ildikó
Nyomda: Polygraf Print, Slovakia
Terjedelem: 29,5 (A/5 ív)
Azonosítási szám: 2259

„Az orgyilkosság a cenzúra szélsőséges formája.”

GEORGE BERNARD SHAW (1856—1950)

TARTALOM

1

- 9 ELŐSZÓ
- 10 BEVEZETŐ

12 TÖRTÉNELMI PILLANATOK

- 16 ABRAHAM LINCOLN
- 22 FERENC FERDINÁND
- 28 JOHN F. KENNEDY

2

36 HATALMI HARCOK

- 40 MAKEDÓNIAI II. FÜLÖP
- 42 JULIUS CAESAR
- 44 CALIGULA
- 46 THOMAS BECKET
- 48 LORD DARNLEY
- 50 III. PÉTER CÁR
- 52 RASZPUTYIN

3

56 FORRADALMI LÁZ

- 60 JEAN-PAUL MARAT
- 62 II. SÁNDOR
- 64 WILLIAM MCKINLEY
- 66 EMILIANO ZAPATA
- 68 MICHAEL COLLINS
- 70 ERNST RÖHM
- 72 LEV TROCKIJ
- 76 ALDO MORO

4

78 HARC A JOGOKÉRT

- 82 MAHATMA GANDHI
- 86 MILDGAR EVERS
- 88 MALCOLM X
- 90 IFJ. MARTIN LUTHER KING
- 96 ROMERO ÉRSEK

5

98 ISTEN VAGY A NÉP NEVÉBEN

- 102 ITO HERCEG
- 104 FOLKE BERNADOTTE GRÓF
- 106 ROBERT F. KENNEDY
- 110 LORD MOUNTBATTEN
- 112 ANVAR SZADAT
- 114 INDIRA GANDHI
- 116 JICHAK RABIN

6

118 A TITKOSSZOLGÁLAT

- 122 REINHARD HEYDRICH
- 124 PATRICE LUMUMBA
- 126 NGO DINH DIEM
- 128 ZORAN DJINDJICS

7

130 ŐRÜLTEK ÉS ORVLÖVÉSZEK

- 134 JAMES GARFIELD
- 136 HUHEY LONG
- 138 OLOF PALME
- 140 ANINJA LINDBH

8

142 ORGYILKOSSÁG VAGY EMBER ÖLÉS?

- 146 A ROMANOVOK
- 150 STEPHEN BIKO
- 152 JOHN LENINON

9

154 SIKERHELEN MÉRÉNYKÜLTÉK

- 156 VIKTÓRIA KIRÁLYNŐ
- 160 VLADYIMIR ILJICS LENIN
- 162 FRANKLIN D. ROOSEVELT
- 164 ADOLF HITLER

168 HARRY S. TRUMAN

- 170 CHARLES DE GAULLE
- 174 FIDEL CASTRO
- 176 GEORGE WALLACE
- 178 RONALD REAGAN
- 180 III. JÁNOS PÁL PÁPA

182 MARGARET THATCHER

- 184 TÖVÁBBI EMLÉKEZETES GYILKOSSÁGOK
- 190 NÉVMUTATÓ
- 192 A KÉPEK FORRÁSA

Előszó

Egy orgyilkos golyója a másodperc töredéke alatt örökre megváltoztatta az életünket...

Mikor Jim a Fehér Házban az 1981-es elnöki beiktatás napján belépett új állásába – az elnöki sajtótitkár hivatalába –, ott egy ajándék várta őt Jody Powelltől, Jimmy Carter leköszönő elnök sajtófőnökétől. Egy golyóálló mellény volt a dobozban, amelyet elődei viseltek szükség esetén. Egy üzenet is volt mellette: „Nem golyók csípnek meg majd ebben az állásban, hanem szúnyogok és hangyák”. Jót neveltünk akkor ezen, – de hetven nappal később mégiscsak egy golyó kapta el Jimet.

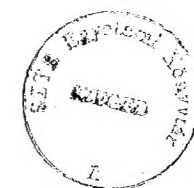
1981. március 30-án John Hinckley Jr. meglőtte Ronald Reagant, Jimet, Tim McCarthy titkos ügynököt és Tom Delahanty rendőrtisztet, összefűzve valamennyiünk életét.

Mint oly sok orgyilkos előtte és utána, Hinckley is sokkal jobban megváltoztatta sokunk életét, mint azt ő valaha is álmodni merté volna. Az ország megdöbbenéssel, együttérzéssel követte nyomon a megpróbáltatásainkat. De a fájdalom csak a miénk volt: életmentő operációk, évekig tartó rehabilitáció. Jim elvesztette az önállóságát, a családjunk elvesztette a spontaneitását, a fiunk, aki akkor csak két éves volt, elvesztette azt a papát, aki az ölében szokta őt az ágyba vinni, és hosszú utakra indult vele a kedvelt sárga dzsipjén.

Évekkel később elhatároztuk, hogy mindent meg kell tennünk, amit csak tudunk azért, hogy ilyen tragédiák ne ismétlődhessenek meg. 1993-ban, hét évi kemény munka gyümölcseként az amerikai Kongresszus elfogadta a Brady-törvényjavaslatot, amely előírta, hogy vezessenek be ötnapos várakozási időt, ha valaki löfegyvert akar venni, és ezalatt vizsgálják meg a vásárló hátterét, körülményeit.

Amint majd ennek a könyvnek a lapjain is látják, az orgyilkosságoknak elképzelhetetlenül komoly következményei is lehetnek: Ferenc Ferdinánd osztrák–magyar trónörökös meggyilkolása olyan szikra volt, amely egy fél világot lobbantott lángra, Martin Luther King halála fölerősítette Amerikában a polgárjogi mozgalmakat. Az ilyen gyilkosságok, Julius Caesartól John Lennonig, megváltoztatták az események alakulását, közéleti karriereket és személyes sorsokat tettek tönkre örökre.

John Kennedyt méltatva Earl Warren főbíró ezt írta „Szokták mondani, hogy az egyetlen, amit megtanultunk a történelemből, az az, hogy nem tanultunk semmit...” Jóllehet az *Orgyilkosságok* fejezetei első pillantásra igazolni látszanak ezt a megállapítást, mi hisszük, hogy legnehezebb óráinknak megismerése valamiféle megvilágosodást eredményez majd, később pedig tettekhöz vezet. Ezekről a tettekről pedig valamennyiünk számára biztonságosabb és jobb lesz a világ.

JAMES ÉS SARAH BRADY

„Az orgyilkosságok megváltoztatták az események menetét, közéleti karriereket, személyes sorsokat tettek tönkre örökre.”

Bevezető

Az „orgyilkos” szó (angolul: „assassin”) egy síita muzulmán szekta nevéből ered, amelynek tagjai a tizennegyedik és tizenkettedik században összecsaptak a Szentföldön a keresztes lovagokkal. A szekta első Nagymestere, Hasszán asz-Szabah építtette meg Iránban Alamut bevehetetlen fellegvárát, a „Sasfészket”, és onnan küldöztette szerteszét híveit és követőit azzal a küldetéssel, hogy öljék meg a rivális szunnita mozlimok vezetőit, vagy – ritkábban – a keresztény betolakodókat. A történelemkönyvek azt szokták bizonygatni, hogy az „assassin” a *hashishiyun* szóból ered, amely azt a helyzetet jelöli meg, amikor a gyilkosok bizonyos hallucinációt keltő szereket vettek be, hogy a drogok hatására elérjék azt a paradicsomi állapotot, amely haláluk után várja őket annak jutalmaképpen, hogy végrehajtották vallási indíttatású gyilkosságukat. Prózaiban fogalmazva, ez az arab szó egyszerűen fundamentalistát jelentett.

Az orgyilkosságot általában úgy definiálják, hogy az egy ismert, jelentős személy megölését jelenti, általában politikai indíttatásból és orvul, rejtekhelyről, – jóllehet ezt a kifejezést gyakran alkalmazzák politikai motiváció nélküli, lesből történő, meglepetésszerű gyilkosságokra is, de olyan politikai kivégzésekre is, amelyekből hiányzik a meglepetés-elem. Annak idején az ilyen gyilkosság az élet természetes része volt királyok és császárok udvarában, ahol a hatalmi harcokat gyakran úgy oldották meg, hogy egyszerűen kiiktatták az életből az uralkodót, vagy egyik-másik riválisát, és ahol a gyilkosok és az áldozatok általában ismerték is egymást.

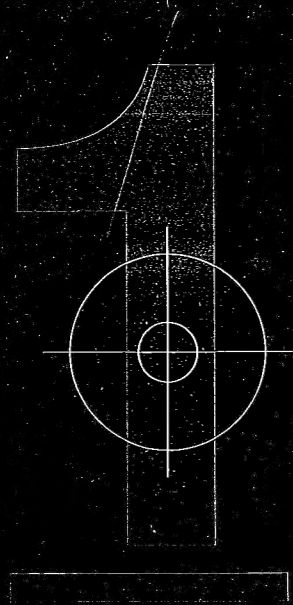
A modern idők eljövételével az orgyilkosság, akárcsak a többi élethelyzet, egyre jobban demokratizálódott. Olyan ideológiai indíttatású csoportok fémjele, védjegye lett, amelyeket vallási gyűlölet, szenvedélyes nacionalizmus vagy a szocializmus és az anarchizmus forradalmi hevülete fűtött. Áldozataik legtöbbször olyan emberek voltak, akikkel azelőtt sohasem találkoztak, de szemükben mégis a gyűlölt hatalmat vagy tekintélyt testesítették meg.

A politikai gyilkosságok elkövetői egyfelől lehetnek józan, épelméjű, kiegyensúlyozott emberek is, akik úgy vélik, hogy a szent ügy és a cél majd

igazolja a hidegvérű gyilkosságot. Másrészt viszont a klasszikus amerikai orgyilkos egy sok mindenre alkalmatlan, magányos személyiség, aki reménytelenül és kétségbeesetten szomjúhozza a sikert és a társadalmi elismerést, s akinek egész lényét eltölti az értelmetlenség és a céltalanság érzése, mely problémát – legalábbis a gyilkos úgy gondolja – egyszerűen meg lehet oldani valamilyen erőszakos cselekedettel. A merénylő hivatkozhat bizonyos politikai indíttatásaira is – így történt például Leon Czolgosz esetében, aki William McKinley elnök gyilkosa volt – anélkül, hogy bármiben is különbözni látszana a többi esztelen, magányos elkövetőtől. Amikor az egyéni törekvések, ambíciók fontosabbak, mint a politikai élet, akkor csaknem elkerülhetetlen, hogy az orgyilkosság ne váljék az önmegvalósítás egy bizonyos formájává.

Az összeesküvés-elméletek igen népszerűek az Egyesült Államokban – Abraham Lincoln idején csakúgy, mint egy évszázaddal később, John F. Kennedy korában. A röppálya-elemzések és a szemtanú-vallomások elkerülhetetlen ellentmondásainak és néha a hatóságok hiteltelenségének is köszönhetően az összeesküvés-teóriák szükségszerű kísérőivé váltak az USA-ban a sikeres vagy akár sikertelen merényleteknek. Az *Orgyilkosságok* c. könyv azt az álláspontot képviseli, hogy jóllehet néhány titok sokszor valóban megoldatlan marad, mégis, a legtöbb gyilkosságnak az a legjobb összegzése, amit a konspirációs elméletek hívei elég leereszkedően úgy hívnak, hogy „a hivatalos verzió”.

A legmaradandóbb benyomás, amelyet egy orgyilkosságokról szóló, múltba tekintő könyv az olvasóban hagyhat, minden valószínűség szerint a bosszúság és a kétségbeesés. Jóllehet egyik-másik gyilkos önzetlen emberbarátnak is tűnhet, tetteik mindig brutálisak és mocskosak. Az általuk kiválasztott célszemély számukra vagy a tekintély jelképe vagy csak a képzeletükben élő kitalált valaki, nem pedig hús-vér emberi lény. Az orgyilkosok által a másvilágra küldött áldozatok hosszú listáján ott sorakozik a világon valaha élt legnagyobb személyiségek sokasága is. Már csak ezért sem lehet a gyilkosoknak sohasem megbocsátani.

TÖRTÉNELMI PILLANATOK

ABRAHAM LINCOLN · 1865

FERENC FERDINÁND · 1914

JOHN F. KENNEDY · 1963

Történelmi pillanatok

Mindhárom orgyilkosság e fejezetben vízvázslató történelmi pillanatnak tekinthető, bár különböző okokból. Ferenc Ferdinánd, akit Szarajevóban gyilkoltak meg 1914 júliusában, nem volt nagy formátumú ember. Biztosak lehetünk benne, hogy ha nem válik orgyilkosság áldozatává, alakja rég a múlt ködébe veszett volna.

Abraham Lincoln és John F. Kennedy esete különböző. Olyan elnökök voltak, akiket hivatali karrierjük csúcsán ért el a végzet. Bár életükben mindketten elmentmondásos figurák voltak, haláluk mégis mély érzelmeket váltott ki országukban.

A főherceg halála

Ferenc Ferdinánd meggyilkolásának jelentősége a következőkben rejlik. Halálától egyenes út vezetett az első világháborúhoz, amelyben nyolcmillió katona és számtalan ártatlan civil halt meg. Viszont az első világégés vezetett el az oroszországi bolsevik forradalomhoz, Hitler Harmadik Birodalmának létrejöttéhez Németországban, a második világháborúhoz. Ha Szarajevóban nem dördülnek el azok a lövések, akkor nem lett volna a csata a Somme-nál, sem a német villámháború, a Blitzkrieg, sem a Holocaust.

Az egyenjogúsító államférfi

A főherceggel ellentétben, Lincoln inkább életével, mintsem halálával befolyásolta a történelem alakulását. Éppen 1865 áprilisában, mielőtt meggyilkolták, vezette győzelemre az északiakat a polgárháborúban, s ezzel egyben tartotta az Uniót. Gettysburgi Üzenetében, amely olyan messze hangzó elvi állásfoglalás volt, mint a Függetlenségi Nyilatkozat, azt mondja: „Ez a kormány, amely a népé – hisz a nép választotta a nép javára és érdekében –, nem lesz rövid életű a Földön...” Nagyszerű retorikája segítségével a harcot, amelyben kezdetben csak egyéni érdekek és elvek ütköztek meg egymással, átalakította a demokráciáért folyó idealista küzdelemmé. A polgárháború a rabszolgák felszabadításához vezetett, tán ez Lincoln legmaradandóbb érdeme.

Tisztelet az elnöknek
A tragikus sorsú
elnök szobra a washingtoni Lincoln
emlékközpontban.
A déli falon ott
olvasható a Gettysburgi Üzenet

Ennek a becsületes, kitartó, következetes férfinak a halála – ráadásul éppen sikerei csúcsán – persze bővelkedik tragikus elemekben, de gyakorlati következményeit még ma is nehéz fölmérni. Történészek szerint Lincolnnak, ha életben marad, sikerülhetett volna a háború után konszolidálni a déli államokat, megbékíteni a rabszolgák elvesztése miatt háborgó fehéreket, egyenlő jogokat garantálni az afro-amerikaiaknak. Utódainak egyik sem sikerült.

Egy fiatal elnök

Befejezetlen elnöki időszaka alatt Kennedy csak néhány jelentős politikai sikerrel büszkélkedhetett. J.F.K. hatása az emberekre vonzó egyéniségének volt köszönhető. Amikor 43 évesen beiktatták, ő lett a legfiatalabb amerikai elnök. Az 1960-as kampányra utalva – amelyben Kennedy a republikánus Richard Nixonnal (a későbbi dicstelen elnökkel) versengett – Norman Mailer írta azt, hogy az amerikaiak „a báj és a rútság” közül választottak. Az előnyös Kennedy-kép kialakításában csinos neje, Jacqueline is szerepe volt.

Sok amerikai számára Kennedy testesítette meg a nyugati világ erőskezű, határozott vezetőjét a hidegháború veszélyes éveiben. A berlini fal felépítésével kirobbant 1961-es krízis idején, majd egy évvel később, a Kubába indított szovjet rakéták ügyében olyan politikai irányvonalat tudott tartani, amellyel sikerült megőriznie a világ biztonságát. Igaz, hogy emberi és elnöki megítélése nagymértékben megváltozott a gyilkosság óta. Mégis, kortársai közül sokan úgy érzik, hogy Kennedy megölésével tűnt el a világból a remény és az ártatlanság.

Meggyilkolásának gyakorlati következményeit még nehezebb áttekinteni, mint Lincoln esetében. Sokszor mondják: ha továbbra is Kennedy állt volna a parancsnoki hídon, Amerika elkerülhette volna Vietnámot –, de ezt a vélekedést némi óvatossággal illik kezelnünk. Kennedy

Pusztá véletlen?

Sok embert elgondolkoztattak azok a hasonlóságok, párhuzamok és egybeesések, amelyek a két gyilkosság között kimutathatók. Néhány közülük jelentéktelen, de mégiscsak valós, például az, hogy

- Mindkét férfit a fején érte a lövés
- Mindkettőjüket pénteken ölték meg
- Mindkettőjük mellett ott ült a feleségük a merénylet pillanatában
- Mindkettőjük alelnökét Johnsonnak hívták
- Mindkét gyilkost lelőtték, mielőtt perbe foghatták volna őket

Vannak olyan egybeesések, amelyek csak ostoba játékot jelentenek a számokkal:

- Lincolnt 1846-ban választották képviselővé és 1860-ban elnökké
- Kennedy 1946-ban lett képviselő és 1960-ban elnök
- Andrew Johnson 1808-ban született, Lyndon Johnson 1908-ban
- A Lincoln és a Kennedy név egyaránt hét-hét betűből áll
- Mindkét gyilkos teljes neve 15-15 betűből áll

És van még néhány páratlan furcsaság:

- Lincolnt a Ford színházban lőtték le, Kennedyt egy Lincoln típusú autóban
- Lincoln gyilkosa egy színházból szaladt egy raktárba, Kennedy merénylete egy raktárból menekült egy (film)színházba
- Kennedynek volt egy Lincoln nevű titkára, Lincolnnak pedig egy Kennedy nevű tanácsadója

ugyan elrendelte a vietnami katonai és politikai helyzet felülvizsgálatát, de semmilyen följegyzés sem utalt soha arra, hogy ellene lett volna a katonai megoldásnak. Utódja, Lyndon B. Johnson, aki tovább vitte a Kennedy-adminisztrációt – ugyanazokkal az emberekkel a kulcspozíciókban –, J.F.K. délkelet-ázsiai politikáját folytatta. A polgárjogokért folyó harc arénájában Johnson sokkal szókimondóbb volt, mint Kennedy, támogatta a reformokat, főleg az általános egyenlő választójogot. A változás, amelyet Kennedy halála és annak utóhatása okozott, kisebb és finomabb volt, mint a kormányzati politika elmozdulása. A vég nélkül vitatott gyilkosság megtépázta az amerikaiak önbizalmát, akik hitüket veszítették a kormány becsületességében. Ma már világosan látható, hogy a Kennedy-merénylet egy olyan gyilkosság-sorozat első darabja volt, amely – beleértve Martin Luther Kinget (ld. a 90. oldalt) és Robert Kennedyt (ld. a 106. oldalt), elsodorta a hatvanas évek Amerikájának liberális vezetőit.

Véres előadás

Ezernyolcszáz-hatvanöt áprilisának elején Abraham Lincoln elnöknek olyannyira megrázó álma volt, hogy másnap nemcsak a feleségének mesélte el, de néhány vezető politikusnak is. Álmában egy ravatalon fekvő holttestet látott a Fehér Házban. Amikor megkérdezte az egyik őrőt, hogy ki az ott, a katona azt felelte, hogy az elnök fekszik ott, akit meggyilkoltak.

Ford Színháza Ennek a színháznak egyik páholyában ült feleségével Lincoln elnök, amikor lelőtték az Amerikai unokatestvérünk c. darab előadásán

Ez a kétségtelenül figyelmeztető álom talán nem is olyan különleges, ha elgondoljuk, mennyire tudatában lehetett Lincoln annak, hogy az élete állandóan halálos veszedelemben van, tekintettel az országban lévő nagy felfordulásra. A polgárháború négy éve után Lincoln csapatai már közel voltak ahhoz, hogy legyőzzék a déli szövetséget, és visszakényszerítsék az Unióba.

Robert E. Lee konföderációs generális április 9-én Appomattoxnál megadta magát Ulysses S. Grant uniós tábornoknak. Ilyen körülmények között várható volt, hogy déli ügynökök vagy szimpatizánsok esetleg megpró-

bálnak elkövetni valamit Lincoln ellen, akár revansként, akár azért, hogy megpróbálják megelőzni a végső vereséget. És valóban: Lee megadásának másnapján máris egy robbantást akadályoztak meg a Fehér Házban. Az összeküvők konfederalisták voltak.

Nem mondják le az elnöki programokat

Jóllehet Lincoln tudta, hogy élete mennyire veszélyben van, makacsul elutasította, hogy korlátozzák nyilvános szerepléseinek és megjelenéseinek számát. Nagypénteken, április 14-én azt tervezték, hogy este elmennek Ford Színházába, amely akkor Washington legdivatosabb szórakozóhelyének számított. Úgy volt, hogy az elnöki párhoz Grant tábornok és felesége is csatlakozik, az *Amerikai unokatestvérünk* című vígjátékot akarták megnézni.

Grant, bár még nem látta a darabot, visszautasította a meghívást, arra hivatkozva, hogy az ütközik más programjával. Valójában a lemondás igazi oka az lehetett, hogy felesége meglehetősen hu-

vös, kelletlen viszonyban volt Mary Todd Lincolnnal, a First

Ladyvel. Végül egy szenátor lánya, Clara Harris és a vőlegénye, Henry Rathbone őrnagy ment el helyettük.

Előkészület a gyilkosságra

Mikor az elnöki társaság elfoglalta helyét a színházi díspáholyban, körülbelül egy órával az előadás megkezdése után az ismert színész, John Wilkes Booth a whiskyjét szopo-

gatta egy szomszédos bárban. Ő már a polgárháború kezdete óta dolgozott a délieknek, titkosügynökként. Este tíz körül aztán fogta magát és átsétált Ford Színházába. Ismerős terepen járt: akik találkoztak vele, nem lepődtek meg, hogy itt látják.

Az utolsó felvonás

Booth odament a páholyhoz, amely előtt az elnök egyik sofőrje üldögélt. A színész azt mondta neki, hogy üzenetet hozott az elnöknek, majd magabiztosan betoppant a páholy előterébe. Várt egy kicsit a sötétben, míg egy poén után nagy nevetés tört ki: abban a pillanatban belépett a székek mögé, és egylövetűjével hátulról golyót eresztett Lincoln fejébe. A lövedék az elnök bal füle mellett hatolt be és jobb szeme mögött állt meg. Az áldozat előrerogyott, már haldoklott.

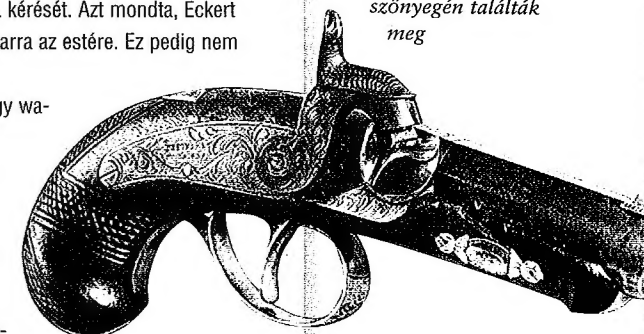
A gyilkosban ekkor fölébredt a színész: nem hagyhatta, hogy tettét ne kísérje valamilyen drámai gesztus. Eldobva pisztolyát, teatráisan egy latin mondatot kiáltott oda a közönségnek: „*Sic semper tyrannis*” – így jár minden zsarnok... Ez a kis „szónoklat” időt adott a páholy másik végén ülő Rathbone őrnagynak, hogy cselekedjen – rávetette magát a támadóra. Booth ekkor egy vadásztört rán-

A VÉDTELEN ELNÖK

Ismerve azokat a kockázatokat, amelyekkel Lincoln elnöknek szembe kellett néznie, meglepően lazán védte őt a gyilkosság idején. Az elnök kérte, hogy a retek fölépítésű, erős Thomas T. Eckert őrnagy kísérje el őt Ford Színházába, és legyen a testőre, de Stanton hadügyminiszter elutasította a kérését. Azt mondta, Eckert már más feladatot kapott arra az estére. Ez pedig nem volt igaz.

Így aztán mindössze egy washingtoni rendőr, John F. Parker kísérte az elnököt a színházba. Ő igencsak vonzódott az erős italokhoz, meglehetősen megbízhatatlannak is tartották. Parker szerepét a végzetes estén különféleképpen ítélik meg. Van, aki azt mondja, hogy az elnöki páholy őrzésével is megbízták, de az események idején a rendőr éppen kiszaladt egy italra. Mások szerint megbízatása csak az elnök oda- és visszakísérésére vonatkozott. Bár hogy is történt, a lényeg, hogy senki sem őrizte a páholy bejáratát az előadás alatt.

Az elnöki védelem felszínessége sokak gondolkodásában egy összeesküvés lehetőségét is fölvetette, amelynek irányítója akár Stanton is lehetett. Az is igaz: nem volt szokatlan dolog, hogy az elnököt valaki meglátogatta a színházi páholyban. Következésképpen valószínűtlen, hogy Booth-ot ne engedték volna be, akárki is állt volna őrt az ajtóban.

A gyilkos fegyvere Ezzel a bonyolult díszítésű egylövetű, rövidcsövű derringer-pisztollyal lőtték le Lincolnt. Az elnöki páholy szőnyegén találták meg

Az utolsó előadás John Wilkes Booth fejbe lövi Lincoln elnököt. Rathbone őrnagyot (a bal oldalon) ugyancsak megsebesítette a merénylő

tott elő, és megvágta Rathbone karját. Aztán föltornászta magát a páholy párkányára, és onnan leugrott a színpadra. Ám eközben a csizmáján lévő sarkantyú beleakadt a páholy korlátjára kifeszített csillagos-sávos lobogóba. Az ugrás ettől rosszul sikerült, Booth eltörte

kai nemzet gyászba borult. Lincoln testét vontattal szállították Springfieldbe, ott temették el.

A gyilkosok földértése

Booth-ot természetesen már a színházban sokan fölismerték és azonosították. Edwin Stanton hadügyminiszter, aki vállalta a felelősséget, hogy irányítja a nyomozást, máris elrendelte Booth letartóztatását. A hatóságok föltételezték, hogy a színész nem egyedül cselekedett, mert egy másik merénylet is történt Washing-

tonban ugyanabban az időben: otthonában le- szúrták William H. Seward minisztert, éppen akkor, mikor az elnökgyilkosság történt.

Mire Stanton elrendelte a letartóztatását, Booth már menekült Washingtonból: nagy fájdalomra ellenére társával, bizonyos David Herolddal végiglovagolt a Potomacra átvezető Navy Yard hídon, és Maryland felé igyekezett. Útközben megálltak Samuel Mudd doktornál, aki összeillesztette a szét tört csontot, aztán néhány nap múlva átmentek Virginiába.

Booth barátainak és társainak ismeretében a hatóságok már megkezdheték a letartóztatásokat. Fölfedeztek egy vendégházat, amely bizonyos Mary Surratté volt, ezt sokáig használták az összeesküvők. Mialatt a rendőrök kihallgatták Surrattné, egyszer csak megérkezett a házba Lewis Paine. Ő volt az (valódi neve: Lewis Thornton Powell), aki Seward minisztert megkéselte. Rögtön ott is tartották.

Április 26-án az uniós csapatok nyomára jutottak annak, hogy Booth és Herold a Virginia állambeli Port Royal mellett rejtőzik, Richard Garrett farmján, egy dohány-száritó csűrben. A katonák körbevetették a csűrt, és megadásra szólították föl a két férfit. Herold engedelmeskedett, Booth nem jött elő.

A katonák ekkor tüzet nyitottak. Booth-ot lelőtték, de máig is vitás, hogy ki adta le a végzetes lövést. Lehet, hogy az egyik katona, Boston Corbett őrmester lőtte hátba a csűr egyik részén keresztül. Más ver-

„Az éjszaka folyamán... elszállt belőle az élet. Reggel 7.22-kor halottnak nyilvánították...”

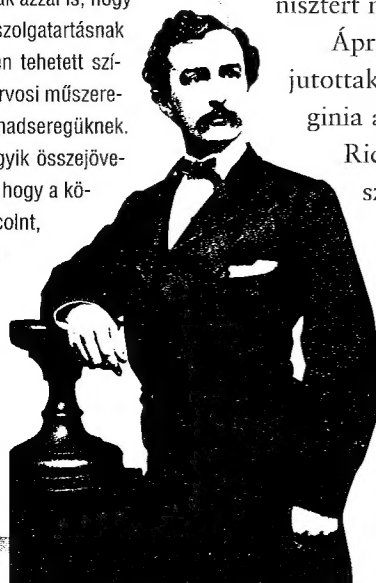
a bal sípcsontját. Nehezen, de mégis kifutott a színpadról, sőt az épületből is, odakint a farsorban egy ló várt rá, azzal menekült el.

Lincolnt azonnal bevitték a szemben lévő vendégházba. Néhány óra alatt elszállt belőle az élet. Április 15-én reggel 7.22-kor az orvosok megállapították a halál beálltát. Az ameri-

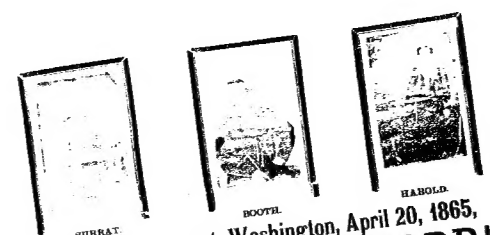
JOHN WILKES BOOTH

Baltimore-ban született 1839-ben. Sikeres színész volt, de mégsem ütötte meg azt a színvonalat, amelyet családja elvárt tőle. Apja, Junius Brutus Booth Amerika egyik leghíresebb színésze volt a 19. század első felében. Testvére, Edwin Thomas Booth a polgárháború idején járt színészi karrierje csúcán. Jólehet Richmondban John a világot jelentő deszkák kedvelt alakja volt, mégis minden valószínűség szerint nagyobb, országosabb ismertségre vágyott.

John Wilkes az egyetlen a Booth-családban, aki a délieket támogatta a polgárháborúban, már csak azzal is, hogy lelkes híve, szinte prókátora volt a rabszolgatartásnak Virginiában. Vándorszínész létére könnyen tehetett szívességeket a délieknek, például titokban orvosi műszereket és gyógyszereket csempészett a hadseregüknek. A déli konföderáció titkosszolgálatának egyik összejövételén Kanadában már 1864-ben javasolta, hogy a következő év márciusában rabolják el Lincolnt, ez a terv azonban megghiúsult. Hogy aztán megparancsolták-e neki, hogy ölje meg az elnököt, vagy „saját szakállára” cselekedett, ma sem lehet tudni.

Színpadi pózban Ez a kép 1860 táján készült Booth-ról, négy évvel a Lincoln-merénylet előtt

War Department, Washington, April 20, 1865.

\$100,000 REWARD!

THE MURDERER

Of our late beloved President, Abraham Lincoln, **IS STILL AT LARGE.**

\$50,000 REWARD

\$25,000 REWARD

\$25,000 REWARD

\$25,000 REWARD

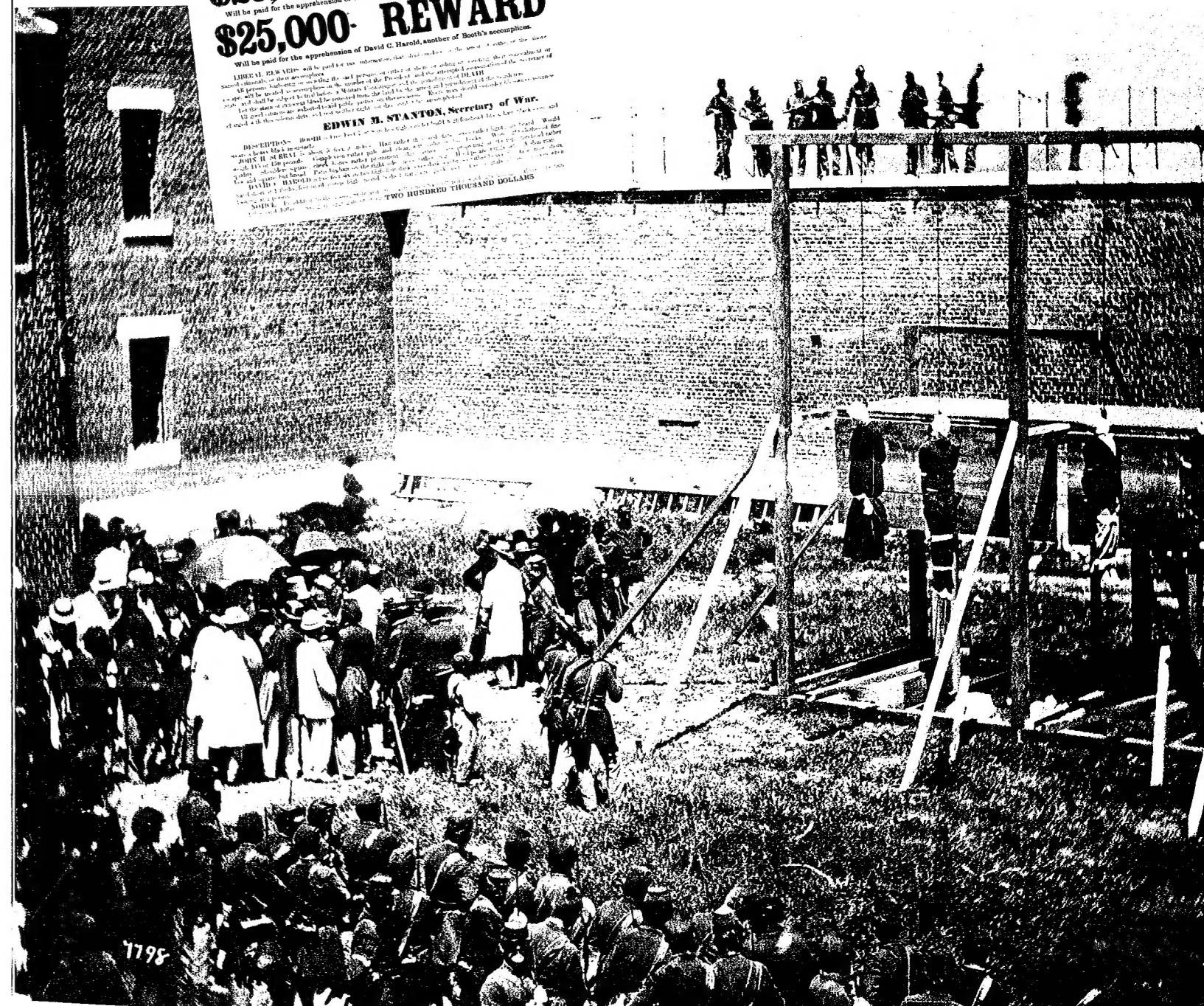
Körözés! Vérdíjat tűztek ki Booth és két társa fejére

A beteljesedett végzet Négy összeesküvőt, közöttük Mrs. Surrattot (balra) fölakasztottak

ziók arról szóltak, hogy Booth fordította önmaga ellen a fegyverét. Bárhog is volt, kivon szolták a csűrből, és két óra múlva meghalt.

Az igazság pillanata

Booth négy összeesküvő társát azonnal halálra ítélték, amiben kétségtelenül az is szerepet játszott, hogy az igazságosztó hatóságok minél előbb le akarták zárni az ügyet. Kilencfős katonai bizottságot állítottak föl, hogy megtár-

7798

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1809 Kentuckyban született, Hodgenville mellett, február 12-én

1830 A család Illinoisba költözik

1834 Illinoisban állami tisztségviselővé választják

1837 Ügyvédi gyakorlatot kezd Springfieldben

1842 Feleségül veszi Mary Toddot

1846 Parlamenti-képviselővé választják

1856 Belép a republikánus pártba

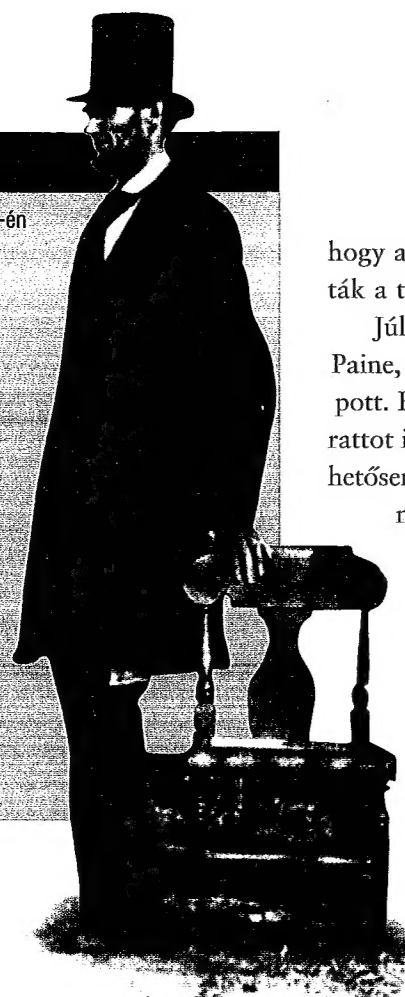
1860 Elnökké választják, bár a polgárok szavazatainak többsége nélkül

1861 A polgárháború kezdete

1863 Januárban kiadja a Felszabadítási Nyilatkozatot, amelyben szabadnak nyilvánítja a rabszolgákat a déli államokban. Novemberben kiadja a Gettysburgi Üzenetet

1864 Újra megválasztják az USA elnökévé

1865 Április 14-én a washingtoni Ford Színházban, előadás közben meggyilkolják

gyalják az öt konspirátor – Lewis Paine, George Atzerodt, Mary Surratt, David Herold, Dr. Samuel Mudd – és Booth három szövetségese, Michael O'Laughlen, Edman Spangler és Samuel Arnold ügyét. Mary Surratt fiát, Johnt is bíróság elé állították volna, de sikerült külföldre szöknie. Vád alá helyezték viszont Jefferson Davist, a déli államszövetség elnökét is, aki ekkor már börtönben volt. Őt azért vádolták meg, mert úgy gondol-

„Soha nem volt kétséges, hogy Lincoln összeesküvés áldozata lett.”

ták, hogy a konföderáció vezetői küldték Lincolnra a gyilkosokat.

Abban az intenzív, felfokozott hangulatban, amely a gyilkosságot követte, a tárgyalás nem kimondottan a legmagasabb jogi színvonalon zajlott. A vádlottaknak volt ugyan ügyvédjük, de az egyik kulcsfontosságú bizonyítékot, jelesül Booth naplóját, amelyet a ruhájában találtak Garrett farmján, nem tárták a bíróság elé. Ma már tudható,

hogy a vallomások egy részét mások sugallták a tanúknak.

Július hatodikán bűnösnek találták őket. Paine, Herold és Atzerodt halálos ítéletet kapott. Ennél meglepőbb, hogy azt a Mary Surrattot is akasztásra ítélték, aki – egy meglehetősen megbízhatatlan, gyöngye lábon álló tanúvallomással szemben – mindvégig tagadta, hogy köze lett volna az összeesküvéshez. Ő volt az első nő az Egyesült Államok történetében, akit kivégeztek.

A többi összeesküvőt lecsukták, bár egyikük sem kapott hosszú börtönbüntetést. O'Laughlen a fegyházban halt meg, a társai 1869-ben kegyelmet kaptak.

A déli szövetségi összeesküvése

Soha nem volt kétséges, hogy Lincoln elnök összeesküvés áldozata lett. Nem lehetett véletlen, hogy épp abban az órában, amikor Booth a színházban rálőtt az elnökre, Washington egészen más részén Lewis Paine késsel támadt H. Seward miniszterre. Bár több sebet ejtett a nyakán és az arcán, végül is nem sikerült megölnie. Mellesleg volt egy másik merényletterv is, amelynek a célja Andrew Johnson alelnök megölése volt, de a leendő gyilkos, George Atzerodt végül is megijedt, nem merte megtenni, és inkább leitta magát.

A gyilkosság története, ahogy az a nyomozásból kirajzolódott, meglehetősen tiszta és logikus volt. Booth és társai hosszú idő óta dolgoztak a déli államszövetségnek. Eredetileg már 1865. március 17-én el akarták rabolni Lincolnt, de ez nem sikerült, mert az elnök napi programját váratlanul megváltoztatták. A csoport több tagja azonban nem adta föl, és most már gyilkosságra készültek.

Hogy vajon a déliek kormánya parancsolta-e meg a Lincoln-gyilkosságot, az nem volt egészen világos. A négyéves polgárháború oly keserűségeket okozott unionisták és föderalis-

ták, északiak és déliek között, hogy a vezetők ellen bármilyen akció elképzelhető lett volna, mindkét oldalon. Lincoln például saját kezűleg hagyott jóvá egy büntető akciót a déli főváros, a virginiai Richmond ellen, s ez a terv magában foglalta Davis déli szövetségi elnök meggyilkolását is. Lehetséges, hogy Davis vagy külügyminisztere, Judah Benjamin is jóváhagyta Lincoln orvul való megölését. Booth naplója azt bizonyítja, hogy egyedül tervezte meg és hajtotta végre a merényletet. Gyűlölte magát Lincolnt a rabszolga-főlszabadító politikájával együtt, és szeretett volna segíteni a megtámadott Délnek.

Az alelnök keze is benne volt?

Már nem sokkal a gyilkosság után találgatások kaptak lábra arról, hogy bizonyos hivatalos körök el akarják tussolni, valójában kik is felelősek a gyilkosságért. Andrew Johnson alelnököt érintették ezek a vádaskodások, aki Lincoln halálának köszönhetően az USA elnöke lett.

Johnson ellentmondásos figura volt. Már akkor hiteltelenné vált, mikor Lincoln beiktatási ünnepségén, 1865-ben ittasan jelent meg, és meglehetősen összefüggéstelen beszédet mondott. Később kis híján megfosztották a hivatalától – a szenátus csak egyetlen szavazattal voksolt a visszahívás, az *impeachment* ellen. Lincolnné asszony – aki Johnstont nemes egyszerűséggel csak „nyomorult részeg”-nek aposztrofálta –, azt írta egy barátnőjének, Sally Orne-nak: „Olyan biztos, mint ahogy élünk, hogy Johnsonnak benne volt ebben a keze...” Sokan egyetértettek vele. 1866-ban Johnson politikai ellenfelei a kongresszusban egy úgynevezett „gyilkosság-bizottságot” hoztak létre, azzal a szándékkal, hogy vizsgálják az egykori alelnök lehetséges szerepét Lincoln halálában.

A legkínosabb bizonyíték Lincoln szempontjából kétségtelenül az volt, hogy körülbelül hét órával a gyilkosság előtt Booth egy kártyát hagyott a hotelban, ahol Johnson megszállt. Néhány szó volt rajta: „Nem akarom zavarni. Otthon van? J. Wilkes Booth.” Johnson csaknem bizonyosan összefutott ko-

rábban a színésszel, de nincs magyarázat arra, hogy miért éppen egy ilyen különleges napon találtak egy ilyen üzenetet. A gyilkossági bizottság nem tárt föl semmi további összefüggést Johnson személye és az elnök meggyilkolása között, sem akkor, sem későbbi időpontban. Ez azonban nem vetett véget a további találgatásoknak.

Hamis személyazonosság?

Egy hasonlóan széles körben népszerű elmélet a gyilkosság után arról szólt, hogy Booth nem is halt meg Garrett farmján, helyette másvalakit ölt meg. Ez a feltételezés aztán megdőlt, mert a színművész holttestét 1869-ben átadták a családjának és a fogorvosuknak, akik aztán minden kétséget kizáróan azonosították. Ennek ellenére továbbra is sokan állították, hogy látni vélték Booth-ot, aki – valószínűleg álnéven – még mindig él.

1903-ban az oklahomai Enidben egy David E. George nevű férfi a halálos ágyán azt állította, hogy bizony

ő maga John Wilkes Booth. Egy mutatványos később be is balzsamoztatta David E. George testét, és azt évekig cirkszokban mutogatta, mint Lincoln halálos támadóját.

Az elnökgyilkosságról szóló találgatások sohasem értek véget – még a nemzetközi bankárokat és a szélsőséges katolikusokat is kárhoztatták a haláláért. Ennek ellenére a legtöbb történész azt tartja, hogy a hivatalos változat a helytálló. Lincoln elnök a polgárháború egyik legutolsó áldozata volt.

A STANTON-ELMÉLET

Otto Eischiml 1937-ben kiadott egy könyvet *Miért ölték meg Lincolnt?* címmel. Sok más elmélet mellett a szerző azt sugallta, hogy a merénylet hátterében Edwin Stanton hadügyminiszter állt. Stanton ellenezte Lincoln mérsékelt politikáját a déli államok háború utáni helyreállításával kapcsolatban –, ő sokkal inkább megtorló föllépést képzelt el. Már ez egymagában is motiválhatta volna, hogy ölje vagy öltesse meg az alelnököt. Eischiml elmélete szerint Stanton védtelenül hagyta Lincolnt a színházban, futni engedte Booth-ot, aztán összezavarta a nyomokat, hagyta, hogy megöljék a színészt és a nála talált naplóból kitépett 17 inkriminált oldalt.

Eischiml teóriája évtizedekig népszerű volt, bár sok történész már korábban is elutasította. Szerintük Stanton azért nem engedte szolgálatba Eckert őrnagyot azon az estén, hogy Lincoln né menjjen el a színházba; mert azt a miniszter veszélyesnek ítélte. Azért nem táviratozott az öröknek, hogy a Marylandbe vezető úton fogják el Booth-ot, mert abban az időben nem voltak telegrafálási lehetőségek végig az út mentén. A naplót, amelyből hiányoztak bizonyos oldalak, Booth jegyzetfüzetnek is használta, és gyakran tépett ki belőle lapokat, amelyeket aztán átadott különböző embereknek.

Háborús ürgy

Pontosán 9 óra 55 perc volt 1914. június 28-án, amikor Ferenc Ferdinánd főherceg, az osztrák–magyar Habsburg Birodalom trónörököse és felesége, Chotek Zsófia leszállt a vonatról, amely hivatalos látogatásra hozta őket a boszniai Szarajevóba.

A főherceg mint az osztrák–magyar hadsereg főfelügyelője jött a városba, és első feladata volt, hogy megsejmelje a kijelölt csapatokat, amelyek már katonás rendben fősorakoztak a Filipović gyakorlótéren. A trónörökös nem nagyon akart Szarajevóba jönni: magántitkára, Paul Nikitsch szerint „már kezdettől fogva húzódozott ettől az utazástól”.

Egy merénylet lehetősége is fölvetődött már régebben: ez is visszatartotta Ferenc Ferdinándot az úttól, de Ferenc József, a császár biztatta, azt is megengedte, hogy a felesége, Zsófia is elkísérje az útra. Ez nem mindennapi ajánlat volt: az asszony azelőtt soha

nem vehetett részt hivatalos ünnepeken (lásd a cikket a túloldalon).

Azokban az években az európai királyi családok tagjai állandóan féltek az anarchisták gyilkosságaitól, akik puskákat és bombákat használtak, hogy megdöntsék a fennálló rendet. Ezek a forradalmi lázadók a királyi családokat – köztük a Habsburgokat, mint az archaikus birodalom irányítóit – az elnyomás jelképének tekintették.

Parázsló harag és ellenszenv

A boszniai tartomány mindig is melegágya volt a Habsburg Birodalom elleni agitációnak és ellenállásnak. A szomszédos Hercegovinával együtt 1878 óta az Osztrák–Magyar Monarchia ellenőrzése alatt állt, 1908 óta pedig már meg is szállták. Szerbia, amely ekkor erősödő hatalom volt a Balkánon, elutasította az annexió gondolatát is. Szerb nacionalisták létre akarták hozni Nagy-Szerbiát, amely persze magában foglalta volna Boszniát is.

Boszniában igen vegyes volt a lakosság: szerbek, horvátok, és muzlimok éltek ott. A boszniai szerbek között gyorsan terjedt az osztrák rendszerrel szembeni ellenállás, többször támadtak korábban is osztrák hivatalos személyekre.

Csapatsemlén
Ferenc Ferdinánd trónörökös a nyitott automobil hátsó ülésén feleségével, Zsófiával megsejmelte a csapatokat Szarajevóban

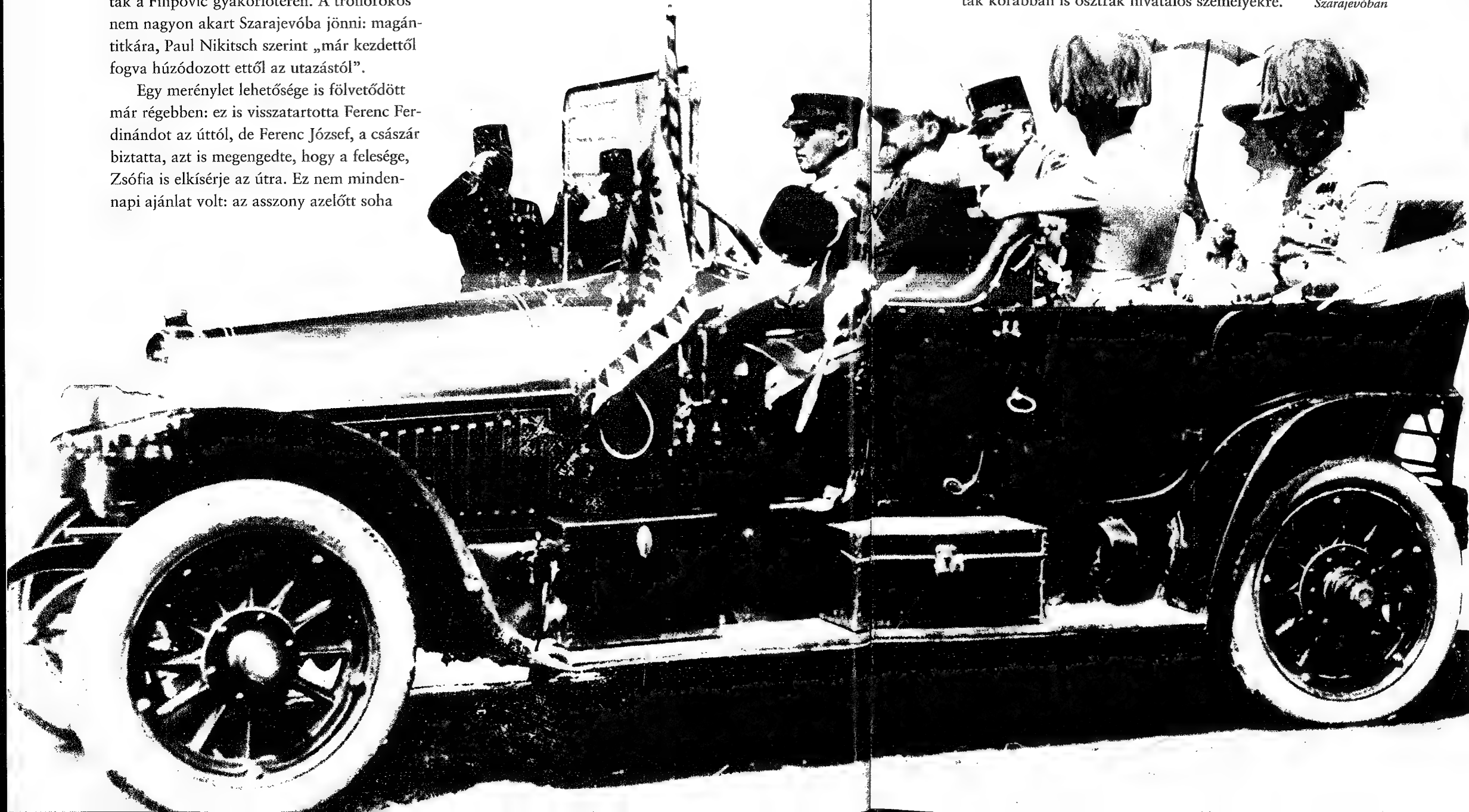
Egy boldog család Ferenc Ferdinánd és felesége, Zsófia a három gyerekkel: Zsófiával, Miksával és Ernsttel

FERENC FERDINÁND ÉS CHOTEK ZSÓFIA

Ferenc Ferdinánd főherceg a bécsi udvar ellentmondásos alakja volt, hadilábon állt a császárral és a Habsburg-arisztokrácia nagy részével. Egy tragédia vezetett ahhoz, hogy – 1896-ban, apja halála után – ő lett a trón várományosa: Rudolf trónörökös a mayerlingi vadászkastélyban 1889. január 30-án lelőtte szerelmét, Vetsera Máriát, majd önmagát is. (Haláluk színhelyén ma kápolna emlékeztet a szörnyűségre, Mária ma is a szomszédos Heiligenkreuz falucska szép kis temetőjében nyugszik.)

A császár és Ferenc Ferdinánd között a legkeményebb vita az utóbbi nősülése miatt robbant ki. 1894-ben, harmincegy évesen, a főherceg feleségül vette a cseh grófnőt, Chotek Zsófiát. A baj az volt, hogy a választott ara vére nem ítéltett annyira tisztának, hogy keveredhessen az eredetét 800 évre visszavezető, öntet Habsburg-dinasztia tagjainak felséges, „kék” vérével. Ferenc Ferdinánd nem hajlott arra, hogy szakítson Zsófiával és egy európai királyi család sarját vegye el, a császár arra kötelezte, hogy mondjon le születendő gyermekei trónutódlási jogáról. Egy igen megalázó udvari ceremónia keretében a főhercegnek nemcsak azt kellett tudomásul vennie, hogy gyerekei nem tarthatnak igényt semmilyen Habsburg-örökségre, de azt is, hogy a felesége sohasem kap királyi címet. Erre esküt is kellett tennie, mégpedig 1900. június 28-án, pontosan tizennégy évvel a szarajevói utazás előtt.

Ferenc Ferdinánd példamutató férj és családapa volt, imádkozta a gyerekeit, jóllehet házasságkötésének megalázó körülményeit életé végéig fájalta. A Habsburg-arisztokrácia végig könyörtelenül és vaskézzel betartotta a szabályokat, melyek Zsófiát kizárták a birodalmi státusból. Az első hivatalos kirándulás, a szarajevói, számára sajnos az utolsó is volt.

Erzsébet császárné és magyar királyné

1898 szeptemberében a hatvanegy éves Erzsébet királyné, Ferenc József császár felesége és Ferdinánd nagynénje, már meglehetősen betegeskedő asszony volt: szívbajokkal, álmatlansággal, vérszegénységgel küszködött. Orvosai azt tanácsolták, töltsön minél több időt a friss svájci hegyi levegőn. (Az ötlet nem volt ellenére, különben is sokat utazott, nem érezvén jól magát a bécsi légkörben.) Udvarhölgyével, Sztáray Irma grófnővel hamarosan el is utazott Gentbe.

1898. szeptember 10-én a két asszony elindult a Beau Rivage szállóból a kikötő felé, hogy egy gőzösrre szálljanak, mely egy másik gyógyhelyre viszi át őket. A hajóhidhoz vezető úton hirtelen nekik rohant egy férfi – mint később kiderült, olasz anarchista, bizonyos Luigi Luccheni –, aki a nála lévő vas reszelővel mellbe szúrta a királynét, majd elszaladt.

Az első pillanatban úgy látszott, hogy a királyné nagyon megijedt és izgatott volt, de sértetlen maradt. A grófnő fölsegítette a hajóra, karját a dereka köré fonva támogatta. Már a fedélzeten voltak, amikor Erzsébet rendkívül erős fájdalmat érzett a mellében és összeesett. A hirtelenében előkerített orvosok, kibontván az erős fűzőt, nagy szűrt sebet találtak a melle alatt. Néhány órával később a császárné már halott volt.

Azt mondják, hogy amikor Ferenc József értesült a halálhírről, kezébe rejtette az arcát és így kiáltott föl: „Hát semmitől sem kímél meg engem ez a világ?”

Sok szerb vélte úgy, hogy a Habsburg-dinasztia egyik tagjának szarajevói látogatása – éppen június 28-án – nem kevésbé provokatívnak is tekinthető. 1389-ben ugyanis ezen a napon volt az első rigómezei (ma: Koszovó) csata, amelyben Szerbia vereséget szenvedett a törököktől, és elveszítette függetlenségét.

Tény, hogy az előre látható kockázatokhoz képest Ferenc Ferdinánd látogatásának biztosítása laza volt. A főherceget és feleségét csak százhusz helyi rendőr védte, az útvonal és a tervezett program nem volt titkos, az egész város erről beszélt, és rengetegen jöttek ki az utcákra, még a fákon is ültek az emberek...

„Idejövök meglátogatni Szarajevót, és erre bombákat dobálnak rám. Ez gyalázat!”

Az autókaraván, amely a gyakorlótérrel a városházára indult, hat kocsiból állott. Ferenc Ferdinánd és Zsófia a második, nyitott kocsiban hátsó ülésén utazott. Az útjuk a Miljačka folyót kísérő széles rakparton vezetett végig. Itt várt rájuk a hét leendő merénylet, elvegyülve a tömegben.

Egérút a haláltól

A gyilkos társaság hat tagja – Gavriló Princip, Nediljko Cabrinović, Trifko Grabez, Danilo Ilić, Vaso Cubrilović és Cvijetko Popović – boszniai szerb fiatal volt. A hetedik, Muhamed Mehmedbasić pedig boszniai muzulmán, akit minden valószínűség szerint azért választottak ki, hogy inkább „boszniai”, mint csak „szerb” jelleget adjon a leendő művetnek. Négy szerb katonai pisztolyuk volt és hat bombájuk. Egy-egy kis ciánkapszula is lapult náluk, arra az esetre, ha elfognák őket.

A hét leendő merénylet szétzóródott a széles főút mentén. A rakpart legelején Mehmedbasić állt, de ő nem tett semmit, mikor mellé ért a főhercegi autó – mondván, hogy közelében egy rendőr állt, ez tartotta vissza. A második összeesküvő, Cabrinović már nem tétozva: azonnal ráhajította bombáját a kocsira, mikor az egy vonalba került vele. Ferenc Ferdinánd azonban jól figyelt és reflexei is kitűnőek voltak: amint meglátta a felesége felé repülő fekete tárgyat, odakapott és félreütötte a pokolgépet, amely először a motortetőre, majd a földre esett, és ott robbant föl. A főhercegi pár ugyan sértetlen maradt, de a mögöttük haladó autóban ülő egyik katonatiszt sebet kapott és megsérült tucatnyi nézelődő járókelő is.

A merénylet, látva a történeteket, szétrágtatta a ciánkapszulát, majd a folyóba ugrott. Ám a víz túl sekély volt, nem sodorta el, a bevett cián mennyisége sem volt halálos. A járókelők hamar elkapták Cabrinovićot, átadták a rendőröknek. Az autókaraván rendben folytatta útját az eredetileg tervezett útvonalon, újabb támadás nem történt.

Ferenc Ferdinánd végre megérkezett a városházához. Ahogy a polgármester megkezdte a beszédét, a főherceg szinte ordítva szakította félbe: „Mi értelme ennek?

Idejövök meglátogatni Szarajevót, és erre bombákat dobálnak rám. Ez gyalázat!” Noha a trónörökös hamar lecsendesült, a polgármester nem folytatta az üdvözlést, hanem tovább haladtak, a tervezett program szerint.

Egy végzetes hiba

Jóllehet esett szó egy várható újabb támadásról, a főherceg kitért arról, hogy a terv

A véres uniformis Ferenc Ferdinánd vérfojtott egyenruhája, amelyet a merénylet napján viselt

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1863 Megszületik az ausztriai Grazban, december 18-án

1889 Rudolf trónörökös öngyilkos lesz, ezzel Ferenc Ferdinánd válik a császár utódává, azután, ha édesapja meghal

1894 Megismerkedik Chotek Zsófia cseh grófnővel Prágában

1896 Karl Ludwig főherceg, Ferenc Ferdinánd apja meghal. A főherceget az osztrák trón várományosává nyilvánítják

1898 Szeptember 10-én meggyilkolják Erzsébet császárnét, magyar királynét

1900 Feleségül veszi Chotek Zsófiát, egyúttal lemond születendő gyermekei trónigényéről

1908 Bosznia-Hercegovinát Ausztriához csatolják

1913 A trónörökös az osztrák-magyar hadsereg főfelügyelőjévé nevezik ki

1914 Június 28-án a trónörökös és feleségét meggyilkolja Gavriló Princip. Július 29-én Ausztria-Magyarország hadat üzen Szerbiának, kitör az első világháború

1918 Az orgyilkos Princip a börtönben tuberkulózisban meghal November 11-én megkötik a fegyverszünetet, amely az első nagy világégés végét jelenti

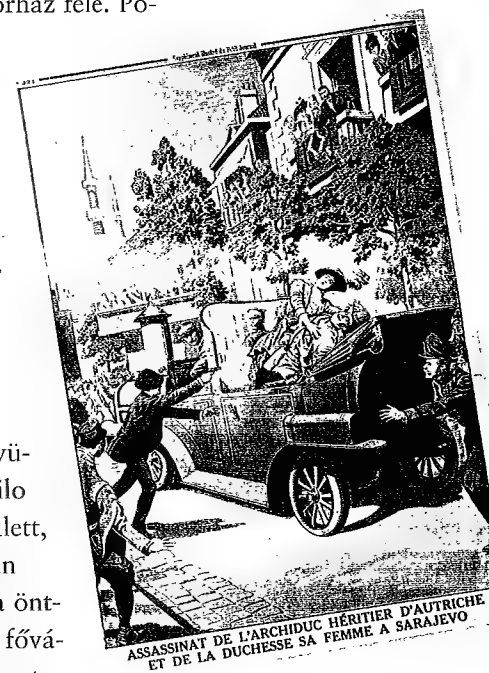
szerint folytatja útját. Először is a sebesült tisztet akarta meglátogatni a kórházban.

A kocsisor visszafordult a széles rakparton. És akkor zűrzavar támadt: az első autót vezető sofőr az előre megbeszélt úton indult el, ahelyett, hogy befordult volna a kórház felé. Potiorek tábornok, aki felelős volt a főherceg és felesége biztonságáért, szintén az ominózus második kocsi-ban ült. Rögtön észrevette a hibát, és azt parancsolta a vezetőnek, hogy fékezzen és kapcsoljon hátramenetbe.

A halálos esély

Az összeesküvő merénylet ekkorra már feladták a tervüket: ma nem sikerült. Gavriló Princip a régi Latin-híd mellett, a Ferenc József utca járdáján állt. (Lába nyoma, aszfaltba öntve, ma is látható a boszniai főváros történelmi helyszínén, most a híd is az ő nevét viseli.) Amikor megállt mellette a főherceg autója, Princip alig másfél méterre magától ott látta a Monarchia trónörökösét...

Hallatlan helyzetfelismeréssel és gyors döntéssel fölsimította a pisztolyt. A merénylet és a királyi pár között véletlenül egyetlen já-

A második támadás Így ábrázolja egy régi képeslap a második orgyilkos támadást. Gavriló Princip két golyója megölte a főhercegi párt

Letartóztatásban A gyilkos
Principet (jobbról a második) elfogják a rendőrök

rókelő sem állt, az áldozatoknak esélyük sem volt. Princip kétszer lőtt: a herceget a nyakán, Zsófiát a hasán találta el. Potiorek tábornok azt parancsolta, hogy gyorsan hajtsanak a kormányzói rezidenciára.

Útközben első látásra a főherceg sérülése látszott súlyosabbnak, de aztán az asszony rohamosan sápadni kezdett és elvesztette az eszméletét. Szája csupa vér volt és a főherceg könnyörögve suttogetta a fülébe: „Zsófia, Zsófia, ne halj meg! Életben kell maradnod a gyereinkért!” Mire odaértek a kormányzói palotához, Chotek Zsófia, cseh grófnő, osztrák–magyar trónörökösné halott volt. Tíz perccel később már Ferenc Ferdinánd sem élt...

Princip sorsa

S hogy mi történt a merénylővel? Bár ő is szét-harapta a ciánkapszuláját, sőt fejbe is akarta lőni magát, a szemtanúk megragadták és alighanem meg is lincselik, ha a rendőrök közbe nem lépnek. Bilincsből vezették el a helyi börtönbe, a bevett ciántól azonban még sokáig beteg volt. Tárgyalásán Princip büszkén jelentette ki: „A tervet magunk eszeltük ki és magunk is hajtottuk végre. Szerettük a népünket. Nincs mit mondani a védelmemben.” Csak azért nem kapott halálbüntetést, mert nem volt még húszéves. A theresienstadti fegyház-erődbe került, ahol tüdővészben halt meg 1918-ban.

A császári udvar visszafogott reagálása

A főherceg halálhíre nem okozott nagy megdöbbenést és gyászt a Habsburg-udvarban. A nyolcvannégy éves császár azt mondta: „Egy fölsőbb erő visszaállította azt a rendet, amelyet én, sajnos, nem tudtam megőrizni.” A hivatalos gyász is igen visszafogott volt, nem is rendeztek állami temetést a szerencsétlen sorsú párnak.

Ferenc Ferdinánd előre látta, hogy Zsófiát úgysem engedik a Habsburgok a családf sírboltban nyugodni, ezért végakarataiban már korábban kikötötte, hogy őt se temessék oda. Így aztán a házaspárt egy magánkriptában helyezték örök nyugalomra az alsó-ausztriai Artstettenben, ahol egykori kastélyukat és nyugalójukat ma is a turisták tízezrei látogatják évente.

Ürügy a háborúra

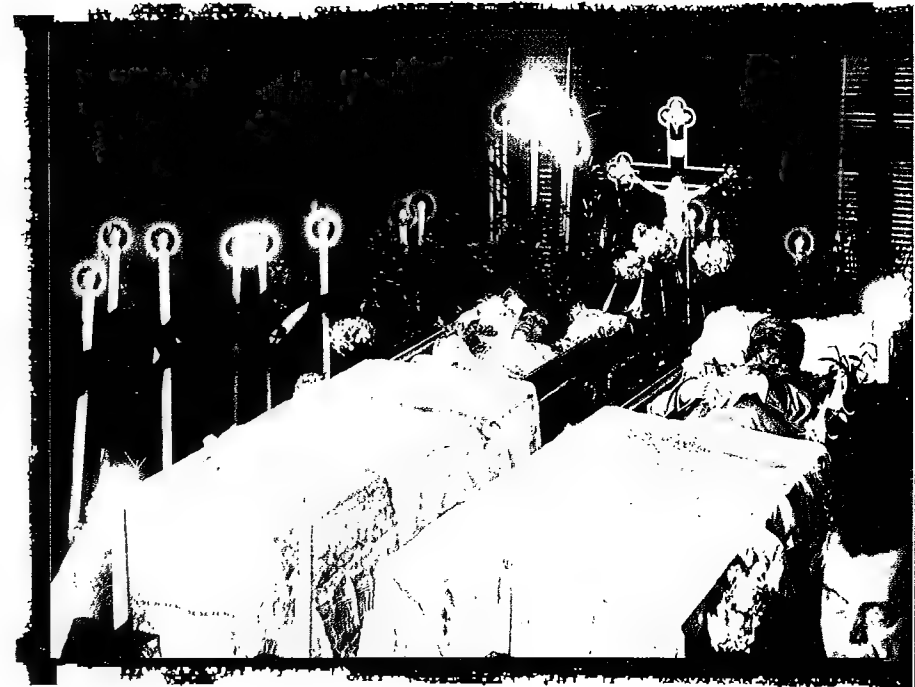
Közönyük ellenére a hivatalos megnyilatkozásokban az osztrák–magyar birodalmat vezető politikusok sértődötten és bosszúvágytól áthatva nyilatkoztak a kettős gyilkosságról, amely jó lehetőséget kínált arra, hogy megtorlást alkalmazzanak Szerbia ellen. A politika sok erős embere állt ki a háború mellett, azt gondolván,

Ma már tudjuk, hogy a főherceg elleni összeesküvést a szerb hadsereg egyik magasabb rangú hírszerző tisztje, Dragutin Dimitrijevic ezredes, a Fekete kéz titkos társaság egyik vezetője szervezte. Hogy a szerb kormány tudott-e az egésztől, az mai napig sem bizonyosodott be. A Fekete kéz négy tagját, köztük Dimitrijevicet egy katonai bíróság 1917 márciusában halálra ítélte. Egyes föltételezések szerint anélkül végezték ki őket, hogy elmondhatták volna az igazságot: érintve volt-e a szerb kormány a gyilkosságban.

Mások úgy vélik, a Habsburg-arisztokrácia eleve meghalni küldte a főherceget Sarajevóba. Egy ilyen gyilkosság jó ürügy lett volna arra, hogy megtámadják Szerbiát, s egyúttal megszabadulnának a problémás trónörökösztől. Ferenc Ferdinándot a császár és környezete megbízhatatlannak, felelőtlennek tartotta, és attól félt, hogy ha egyszer ő lesz az uralkodó, létrehozhat egy szövetségi alapon álló „Ausztriai Egyesült Államokat”. A „Habsburg-összeesküvés” elmélete megmagyarázza, miért választották a látogatásra az inkriminált június 28-át, miért hagyták figyelmen kívül a szerb jelentéseket, melyek figyelmeztették Bécsre egy merénylet lehetőségére, miért volt oly laza a biztonsági őrizet. Egyáltalán: miért is kellett a főhercegnek aznap mindenáron Sarajevóba mennie?

Lehet, hogy csak a makacsság és a konokság a magyarázata mindennek. A széthulló birodalomban Boszniát az udvar „boldog provinciának” tartotta. Ha változtatnak a terveken és a dátumon, elismerik, hogy a dolgok nem mennek jól. Ezt pedig nem akarták.

A ravatalon Ferenc Ferdinánd és Zsófia, aki osztott férje sorsában, egymás mellett nyugszik az artsteteni kriptában

hogy a könnyű, gyors győzelem a szerbek ellen („Mire a lomb le hull, visszajönnek a katonák!”) megerősítené a Monarchia tekintélyét és újabb területet is csatolhatnának a Birodalomhoz. Erős szövetségesük, Németország, támogatja őket. Vilmos, német császár azt írta június 30-án: „A szerbeket le kell rendezni, mégpedig azonnal!”

Bár a gyilkosságot követő titkos vizsgálat nem talált kapcsolatot az összeesküvők és a szerb kormány között, július 23-án Ausztria-Magyarország mégis Szerbiát tette felelőssé a történeke. Ullmannnak a szerb katonák támogatott, amelyek teljesítésével Szerbia elkerülheti a háborút. A szerbek nem utasították vissza, sőt egy kivétellel elfogadták a feltételeket. De ez az egy is elegendő volt ahhoz, hogy a Monarchia 1914. július 29-én hadat üzenjen Szerbiának.

Armageddon: zuhanás a vérzivatarba

Ettől kezdve Európa szédítő sebességgel rohant a háborúba. Szerbia szövetségese, Oroszország mozgósította csapatait, a Monarchiát fenyegetendő. Válaszul Németország augusztus elsején kinyilvánította a hadiállapotot Oroszországgal, majd negyedikén Franciaországgal is, amely viszont szövetségese volt az oroszoknak. Ugyanaznap a britek is hadba léptek a németek ellen.

A következő négy évben a háború több mint nyolcmillió katona – soraikban sok magyar – és rengeteg ártatlan ember halálát, valamint a Habsburg Birodalom teljes bukását okozta.

Dallasi dráma

Ezerkilencszáz-hatvanhárom november 22-én reggel John F. Kennedy, az Egyesült Államok elnöke a Fort Worth-i Texas szálloda egyik elegáns lakosztályában ébredt. Azok, akik a déli államba vezető kétnapos látogatását szervezték, nyilván már a következő évi elnök-választásra gondoltak. Talán hoz még néhány újabb szavazatot az is, hogy a rokonszenves fiatal elnök egy ilyen gyönyörű feleséggel az oldalán ünnepélyes lassúsággal végigautózik

egy hajó-nagyságú, méltóságteljes, nyitott Lincolnban a dallasi utcákon, szinte megfogható közelségbe kerülve az emberekhez.

A támogató hitves

Jacqueline Kennedy azelőtt sohasem kísért el férjét a hivatalos utakra, de ezúttal – már csak a politikai ellenszenv miatt is, amely az elnök iránt Texasban és különösen Dallasban megnyilvánult – úgy tűnt, itt rá is szükség van. Ez a város volt a szélsőjobbboldali né-

zetek központja. Az egyik városi újság azt írta például a Kennedy-adminisztrációról, hogy az „felforgató bomlasztókból, perverzektől és különféle biztonsági kockázatokból” áll. Az elnök látogatását megelőző napon röpcédulákat osztogattak, amelyen Kennedy volt látható szemből és profilból, mint a bűnözők, és azt volt aláírva: „Hazaárulás miatt körözve!” J.F.K. kampánystábja ezért azt remélte, hogy Jackie nőies bája föllelkesíti majd a dallasi népet, talán még azokat is, akik közöm-

bösek vagy esetleg ellenségesek az elnökkel szemben.

Reggel még esett egy kis eső, de mire J.F.K. gépe landolt a dallasi Love Field-en (micsoda költői név egy repülőtérnek: „Szerelmemmező”!), már sütött a nap. Dél előtt 11 óra 25 perc volt, mikor Kennedy kilépett a gépből. Kékesszínű öltöny volt rajta, Jackie pedig fekete galléros, rózsaszínű kosztümöt viselt, kerek tők-kalapocskával és fehér kesztyűvel...

A gépkocsisor Dallasba megy

Harminc perccel később a gépkocsikaraván elhagyta a repteret. Az elnöki Lincolnban Bill Greer volt a sofőr, mellette Roy Kellerman testőr ült. A középső ülésen John B. Connally, texasi kormányzó és a neje, Nellie ültek, hátul pedig a Kennedy-házaspár.

A konvoj először kertvárosokon és kisebb-nagyobb ipari zónákon haladt keresztül. Itt még nem volt sok ember az utak mentén, de aztán egyszer csak, ahogy Dallas belvárosához közeledtek, sűrűsödni kezdett a tömeg a járdákon. Egy idő után elérték a Main Streetet, ekkor már úgy tűnt, hogy kár volt félni a sikertelenségtől. Dallas lakói – főleg ebédidőben lévő hivatalnokok – ujjongó, integető tömeget alkottak az útszélén. Az elnök és Jackie boldog volt, mosolyogva intettek vissza.

Az autók a Main Streeten, a Dealey Plaza-nál jobbra fordultak Houston felé és a Dallas Trade Mart üzletközpont felé indultak, ahol Kennedy kisebb beszédet szándékozott mondani ebédidőben. A tömeg itt lazább volt, de a fogadtatás ugyanolyan barátságos. Connally meg is jegyezte: „Nem mondhatja, elnök úr, hogy Dallas nem szereti Önt.”

Ujjongó tömeg Az elnök köszönti az őt fogadó tömeget a texasi Fort Worth-ben, meggyilkolásának reggelén.

Partraszállás Kennedy elnök és felesége, Jackie kiszállnak az elnöki különgépből, az Air Force One-ből

TÉNYEK ÉS ÉVEK

Lelőtték az elnököt! Jackie Kennedy az autó csomagtartójára próbál kimászni, egy titkosügynök pedig igyekszik segíteni neki, másodpercekkel a lövések után

1917 Május 29-én a Massachusetts-beli Brookline-ben világra jön J.F.K.

1941 Bevonul a tengerészethez, egy tengeralattjáró parancsnoka lesz

1946 A Kongresszusban megválasztják Massachusetts demokrata képviselőjévé

1952 Szenátorrá választják

1953 Feleségül veszi Jacqueline Lee Bouvier-t

1960 Megnyeri az elnökválasztást Richard Nixonnal szemben

1962 Kivezeti az USA-t a kubai rakétaválságból

1963 November 22-én Dallasban meggyilkolják

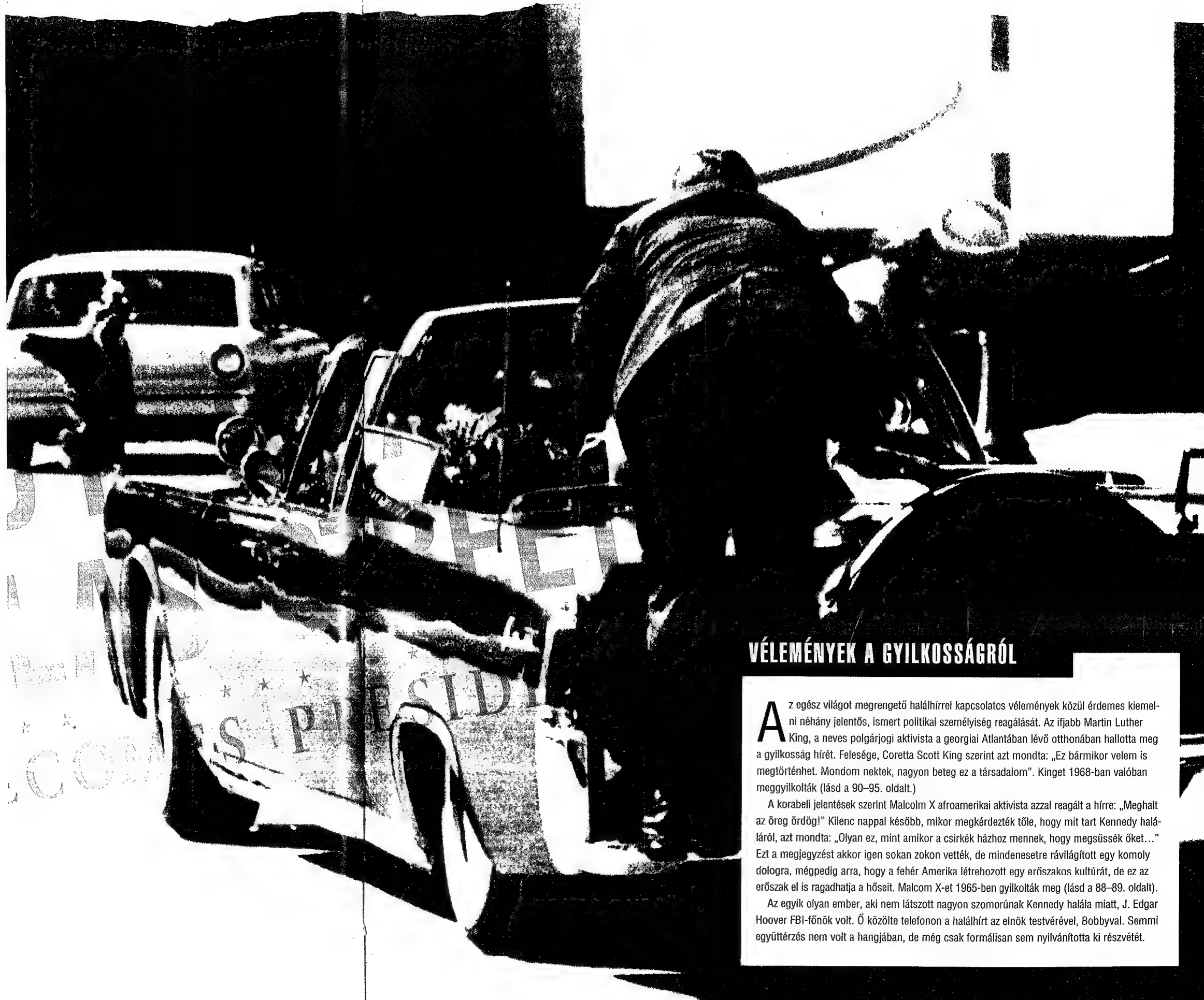
1964 A Warren-bizottság nyilvánosságra hozza hivatalos jelentését a magányos gyilkos elméletéről

1978 Egy parlamenti bizottság megállapítja, hogy Oswald valószínűleg nem egyedül cselekedett

Most balra kellett fordulni az Elm Street-re. A kanyar éles volt, a konvoj lassításra kényszerült. Az elnöki limuzin ekkor pontosan tizennyolc kilométeres sebességgel haladt. Kennedy integetett egy kisbabának, akit föl-emeltek a tömegben. A napfényes kora délután csendjét ekkor verte fel a lövések dörrenése.

A végzetes lövések

A következő néhány másodperc történeteit ke-sőbb százmilliók látták, mintha csak szemtanúk lettek volna. Ez egy bizonyos Abraham Zapruder nevű ruhakészítő 8 mm-es amatőr filmkamerájának köszönhető. Hogy pontosan mi is történt azokban a másodpercekben, ma sem egyértelmű, pedig könyvek százait, dokumentumműsorok ezreit készítették róla. Tudjuk, hogy az elnököt két golyó találta el: egyik a nyakán és a hátán, a másik pedig közvetlenül a feje mellett robbant föl. Tudjuk, hogy Connally kormányzó a hátán és a karján sebesült meg, rádőlt a feleségére és azt kiáltotta: „Istenem, mindnyájunkat meg akarnak ölni!” Tudjuk, hogy Jackie fölkapaszkodott a csomagtartóra és sikoltozott: „Megölték Jacket, megölték a férjemet!” Hogy hány lövés dörrent, ki lőtt és milyen irányból – mindez a mai napig is szenvedélyes viták és ellentmondások tárgya.

VÉLEMÉNYEK A GYILKOSSÁGRÓL

Az egész világot megrengető halálhírrrel kapcsolatos vélemények közül érdemes kiemelni néhány jelentős, ismert politikai személyiség reakcióját. Az ifjabb Martin Luther King, a neves polgárjogi aktivista a georgiai Atlantában lévő otthonában hallotta meg a gyilkosság hírért. Felesége, Coretta Scott King szerint azt mondta: „Ez bármikor velem is megtörténhet. Mondom nektek, nagyon beteg ez a társadalom”. Kinget 1968-ban valóban meggyilkolták (lásd a 90–95. oldalt.)

A korabeli jelentések szerint Malcolm X afroamerikai aktivista azzal reagált a hírré: „Meghalt az öreg ördög!” Kilenc nappal később, mikor megkérdezték tőle, hogy mit tart Kennedy haláláról, azt mondta: „Olyan ez, mint amikor a csirkék házhoz mennek, hogy megsüssék őket...” Ezt a megjegyzést akkor igen sokan zokon vették, de mindenesetre rávilágított egy komoly dologra, mégpedig arra, hogy a fehér Amerika létrehozott egy erőszakos kultúrát, de ez az erőszak el is ragadhatja a hőseit. Malcom X-et 1965-ben gyilkolták meg (lásd a 88–89. oldalt).

Az egyik olyan ember, aki nem látszott nagyon szomorúnak Kennedy halála miatt, J. Edgar Hoover FBI-főnök volt. Ő közölte telefonon a halálhírt az elnök testvérével, Bobbyval. Semmi együttérzés nem volt a hangjában, de még csak formálisan sem nyilvánította ki részvétét.

Az új elnök Lyndon B. Johnson leteszi a hivatali esküt az elnöki repülőgép fedélzetén. Balra: az elnök özvegyült Jackie Kennedy, balra Johnson felesége, Lady Bird

Gyors cselekvések

A lövések után az elnöki limuzin a Parkland Kórházba szaguldott, ahol az elnököt 13.00 órakor halottnak nyilvánították. A Parkland orvosainak ellenkezését – akik azonnali boncolást szerettek volna – semmibe véve, a titkosügynökök a holttestet azonnal az elnöki gépre, az *Air Force One*-ra vitték. A fedélzeten Lyn-

elképzelés az volt, hogy Kennedy meggyilkolása egy USA elleni szovjet nukleáris csapás egyik első lépése lehet. Tűzkészültségbe helyezték a fegyveres erőket, megerősítették a kormányépületek őrzését.

Hajsza az orvlövész után

Dallasban úgy látszott, hogy az orgyilkosság titokzatosságát gyorsan sikerül megfejteni. Bár voltak eltérő vélemények, a helyszínen jelen lévők legtöbbje úgy gondolta, hogy a lövések a dallasi tankönyvraktár épületéből jöttek. A rendőrség azonnal lezárta a házat, és ellenőrizte az összes bent tartózkodó alkalmazot-tat. A hatodik emeleten, könyves ládák mögött egy ismétlő puskát találtak. Sorozatszama alapján, a nyilvántartás szerint bizonyos „A. Hidell” volt a tulajdonosa, ezt a nevet pedig Lee Harvey Oswald használta.

Háromnegyed órával később még egy gyilkosság történt Dallasban. Az utcán lőttek le egy rendőrt, J. D. Tippitet egy .38-as (kb. 9 mm) revolverrel. A gyilkos utáni hajsza a Texas Theatre mozira összpontosult, ahol a rendőrök letepertek és megbilincseltek egy revolveres embert. Kiderült, hogy ő Lee Harvey Oswald. Először csak Tippit megölésével vádolták, később aztán az elnökgyilkossággal is. A férfi mindket vadat tagadta.

November 24-én, vasárnap Oswaldot örökre elhallgattatták. Mikor át akarták szállítani a megyei kórházba, egy Jack Ruby nevű mulatótulajdonos közvetlen közlelől hasba lőtte a dallasi rendőrség föld alatti parkolójában. A sors iróniája, hogy Oswald is, akárcsak Kennedy, a Parkland Kórházban halt meg, és ugyanott jutott erre a sorsra négy évvel később a rákban megbetegedett Ruby is.

Az igazság keresése

Gyorsan meg kellett válaszolni azt a kérdést – a kormányzati stabilitás miatt –, hogy miért és hogyan ölték meg az elnököt. Annak a kivizsgálására, hogy valóban összeesküvésről volt-e szó, Johnson elnök kinevezte a Warren-bizottságot. Ennek elnöke az USA főbírája, Earl Warren volt. Tagjai – neves és rangos politikai közszereplők – feladata volt, hogy helyreállít-

sák az országban a közbizalmat. Öt hónapig tartó kihallgatások és mintegy 500 szemtanú vallomásának földolgozása után a bizottság 1964 szeptemberében kijelentette, hogy Oswald egyedül követte el a gyilkosságot.

A következő években sajnos kiderült, hogy a Warren-bizottságnak nem sikerült földeríteni a Kennedy-gyilkossággal kapcsolatos valamennyi tényt. Valójában a tragikus esemény sok emberben a legkülönbözőbb találgatásokat váltotta ki. Johnson elnök például meg volt győződve arról, hogy a gyilkosság vagy Castro vagy a Kreml műve, de ha ezt nyilvánosságra hozza, akkor az USA-tól elvárható lett volna egy megfelelő válaszlépés, amely – az akkori feszült, hidegháborús politikai légkörben – akár egy nukleáris konfliktust okozhatott volna. Furcsa, de ettől kezdve alig tulajdonítottak jelentőséget Oswald balos nézeteinek, moszkvai tartózkodásának és

LEE HARVEY OSWALD

Tizenhét éves korában vonult be a haditengerészethez. Nehéz gyerekkora volt, de a hajókon se érezte magát jobban. Megismerkedve a marxizmussal, 1959-ben a Szovjetunióba távozott, úgy vélte, szívesen fogadják majd tengerészkori információiért.

1962-ben, belefáradva az elszigetelt moszkvai életbe, visszatért az USA-ba, magával hozva orosz feleségét, Marinát és két gyermeküket. 1963 áprilisában egyszer csak úgy döntött, hogy látványosan is kifejezi politikai elkötelezettségét, azzal hogy lelövi az erősen jobboldali beállítottságú Edwin Walker tábornokot. Ez a gyilkosság ugyan nem sikerült, de Oswald folytatta baloldali tevékenységét, és némi helyi ismertséget is szerzett New Orleansban, ahol tagja volt a Fair Play for Cuba bizottságnak.

1963-ban Oswald fölkereste Mexikóban a szovjet és a kubai követséget. A szovjet KGB akkori elhárítótisztjei tagadták, hogy a férfi szovjet ügynök volt, de nem kizárt, hogy a kubaik rábeszélhették: próbálja meg eltenni láb alól Kennedyt. Ha valóban ő volt az egyedüli gyilkos, akkor inkább személyes okok motívták.

Meggyilkolják a gyilkost Lee Harvey Oswald (jobbra) biztonsági őrök és rendőrök gyűléjében összecuklik fájdalomában, amikor Jack Ruby, egy helyi mulatótulajdonos (középen) hasba lövi a dallasi rendőrség alagsorában

„...a Warren-bizottságot azért nevezték ki, hogy helyreállítsa a közbizalmat.”

don B. Johnson azonnal letette az elnöki esküt, mellette – a fotó bejárta a világot – a még véres rózsaszínű kosztümben ott állt Jackie Kennedy.

Ezalatt a gyász sokkoló hulláma áradt végig az országon. Az emberek sírtak az utcán. Pánik volt a kormánykörökben is. Egy korai

Castrót támogató nyilvános politikai föllépésének.

A CIA is, az FBI is jó sok információt tartott vissza a Warren-bizottságtól. A CIA nem akarta, hogy fény derüljön a Castro meggyilkolására irányuló összeesküvésre, amelyben a maffia is benne volt. Hoover FBI-főnök nem akarta fölfedni, hogy a maffiavezérek már réggen legszívesebben holtan szerették volna látni

Kennedyt. Valószínűleg azért sem, mert el akarta titkolni, hogy az FBI kiterjeszti a maffia lehallgatását és megfigyelését, no és mert jogos kérdések vetődtek föl arról, hogy hol hibázott az FBI az elnök védelmekor.

Még meglepőbb, hogy a másik fi-
vér, Robert Kennedy sem avatko-

zott be komolyabban a gyilkosság nyomozásába. Néhány lényeges tényt ő is megtartott magának, tán azért, mert meg akarta kímélni a néhai elnök és a Kennedy-család tekintélyét.

Összeesküvés-elméletek

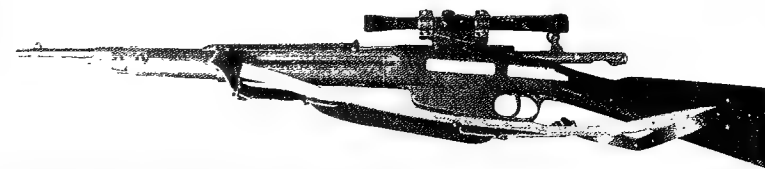
Két évvel a Warren-bizottság jelentése után megjelent az első olyan könyv, Mark Lane ügyvéd *Rush to Judgment* c. műve, amely kétségbe vonta a bizottság következtetéseit. 1978-ban az elnökgyilkossággal és Martin Luther King megölésével foglalkozó parlamenti különbizottság olyan jelentést adott ki, amely szerint egyik gyilkosság sem magányos tettes bűne volt.

A Kennedy-gyilkossággal kapcsolatos sok elmélet közül kettő érdemelt különös figyelmet. Az egyik szerint Oswald nem követhette

AZ ORGYILKOS FEGYVER

A fegyver, amellyel L. H. Oswald feltehetően megölte az elnököt, egy 1938-as Mannlicher-Carcano típusú ismétlőpuska volt, amelyet postai úton vett meg 21,45 dollárért. A Mannlicher a híres német Mauser egyik formája, az első jelentések ezért beszéltek Mauser-puskáról.

Ezt a fegyvert a második világháborúban az olasz gyalogság használta, és azt tartották róla: „ez az a puska, amely miatt Olaszország elvesztette a háborút”. De rossz híre ellenére is, egy jó távcsővel felszerelve biztosan el lehet vele találni egy 90–100 m-re álló alakot. Öt másodperc alatt három lövést lehet vele leadni, ami elég gyors ahhoz, hogy hitelesítse a Kennedy-gyilkosság hivatalos változatát. De gyakorlat kell ahhoz, hogy ilyen sűrű lövéseknél a fegyvert mindig a mozgó célponton lehessen tartani. (Egy régi Kennedy-dokumentumfilmben ez Hammerl László magyar sportlövő olimpiai bajnoknak is csak nehezen sikerült.)

el egyedül a dolgot, mert nem három, hanem négy lövés dördült el. Több szemtanú, köztük Connally kormányzó felesége is, négy lövést hallott. Eszerint azt a lövést, amely az elnök fejét érte, egy második fegyveres adhatta le, aki az elnöki kocsi előtt kissé jobbra lévő, elhíresült „füves dombocskán” állhatott. A másik alapvető megállapítás szerint kétséges, hogy Jack Ruby pusztán az elnök halála miatti dühében lőtte le Oswaldot. A mulatótulajdonos ismert maffiakapcsolatai azt sugallták, hogy Ruby valószínűleg parancsra lőtt.

A „második gyilkos” elmélet később technikai vitává alakult át, amelyben ballisztikáról, lövonalokról, a golyók be- és kimeneti nyílásairól, orvlövész-technikákról és hanganalízisekről esett szó. A hivatalos változat szerint az egyik golyó áthaladt Kennedy fején és nyakán, megsebesítette Connallyt, és csak a kórházban találták meg az egyik hordágyon. A golyó által megtett út elemzése nem nagyon sikerült, az eredmény nem volt meggyőző.

A negyedik lövésre utaló egyetlen komoly bizonyíték egy hangfelvétel volt, ezt egy motoros rendőr rádiójából rögzítették. Amikor ezt a felvételt kielemzték, a parlamenti bizottság úgy foglalt állást, hogy mégiscsak összeesküvésről lehetett szó. Bár a rendőr úgy nyilatkozott, hogy az elnöki kocsához képest ő nem ott állt a motorral, ahol azt a hangelemző szakértők feltételezték. Állítását egy jóval később készült számítógépes modellezés is megerősítette.

Magányos volt a gyilkos, vagy többen lőttek?

Az összeesküvés-elméletek máig is forgalomban vannak, mert még mindig nincs bizonyíték arra, hogy Oswaldon kívül más is lőtt volna. Ha csak három lövés volt, Oswald azokat egyedül is leadhatta. Igazoltan kitűnő lövész volt, és személyiség-elemzése szerint is megtehetette. Lehetősége is

adódott, hisz az elnöki kocsi az előtt a ház előtt lassított, ahol ő dolgozott. Mégis, Ruby lövése látszik elfogadhatóbbnak a „magányos gyilkos” teóriájára. Olyan ember volt-e Ruby, aki fölindulásból megölt volna egy embert? Tagja volt-e a maffiának? Nincs rá válasz.

J.F.K. temetése az arlingtoni katonai temetőben milliók számára máig is emlékezetes. A szív-szorító látvány, az elnök két kicsiny gyereke, amint a fekete fátyolos Jackie-be kapaszkodik, könnyeket csalt sokak szemébe. De a magas kormánykörökben már az ügy másfajta lezárásán kezdtek dolgozni.

KI AKARHATTA MEGÖLNI KENNEDYT?

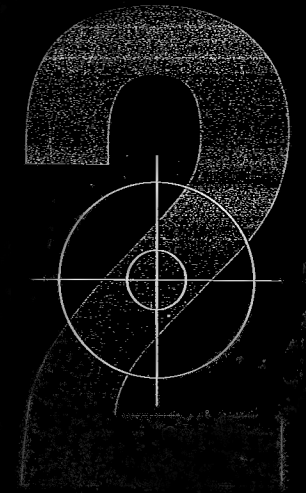
Kennedy erős érzelmekeket váltott ki egy politikai ellentétet megosztott országban. Az idő tájt az USA-ban az egyik legfontosabb politikai téma a polgárjogi kérdés volt. A fehér felsőbbrendűség szószólói úgy könyvelték el Kennedyt, mint aki a polgárjogi agitációk támogatója, ezért felforgató, a déli Dallas is így vélekedett.

A viták másik része Kuba körül folyt. Kennedy hallgatólagosan jóváhagyta kubai emigránsok invázióját a szigetország ellen 1961-ben, de elzárkózott attól, hogy katonai támogatást is nyújtson nekik, mikor szembe kerültek Castro csapataival a hírhedt Disznó-öbölben. 1962-ben, Kennedy kényszerítette a szovjet vezetést, hogy ne telepítsenek rakétát Kubába. De mivel ismét nem alkalmazott katonai erőt, az anti-kommunista erők elítélték, a CIA-ügynökök árulónak bélyegezték. 1963-ban Fidel Castro az USA vezetőit egy személye ellen irányuló összeesküvéssel vádolta, figyelmeztetve, hogy „adott esetben ők sem érezhetik magukat biztonságban”.

Kennedyt a szervezett alvilág kulcsfigurái is gyűlölték. Sam Giancana, egy chicagói maffiafőnök sok pénzzel segített Kennedynak hatalomra kerülni az 1960-as választáson, hogy ezzel megpróbálja semlegesíteni azt a maffiaellenes akciószorozatot, amelyet Robert Kennedy irányított. Egy másik ellenséges maffiavezér Carlos Marcello volt New Orleans-ból: őt Kennedy hatalomra kerülése után elkapták, és deportálták.

Családi tragédia Jackie Kennedy, kézen fogva az ifjabb John-t és Caroline-t, Bobby Kennedyyal és a család más tagjaival a Fehér Házból a férje temetésére indul

HATALMI HARCOK

MAKEDÓNIAI II. FÜLÖP · KR. E. 336

JULIUS CAESAR · KR. E. 44

CALIGULA · KR. U. 41

THOMAS BECKET · 1170

LORD DARNLEY · 1567

III. PÉTER cár · 1762

GRIGORIJ RASZPUTYIN · 1916

Hatalmi harcok

Arégebbi korokban a királyok és nagyhatalmú diktatórikus császárok palotái veszélyes helyek voltak. Viták, egyezkedések és találgatások zajlottak arról, ki öröklí majd a trónt, és az egymással vetélkedő hatalmi csoportok között napirenden voltak az összetűzések. Ezeket aztán, inkább gyakrabban, mint ritkábban méreggel, törrel vagy karddal intézték el.

Az áldozat lehetett a mindenható trón várományosa, vagy egyszerűen csak az, aki fenyegette az uralkodó tekintélyét. A gyilkosság mindegyik esetben tűnhetett személyes ügynek is –, ilyenkor a gyilkos és az áldozat ismerhette is egymást, lehettek közeli rokonok vagy akár barátok is. Az ilyen orgyilkosságok hátterében sokszor csupán pusztán ambíció állott, de lehetett az nagyhatalmú személyek vagy csoportok érdekütközése is.

Görög és római vezérek

Az ókori Görögország és a régi Róma két híres politikai-katonai vezetője közvetlenül vagy áttételesen minden bizonnyal érintve volt számos orgyilkosságban. Nagy Sándor (Kr. e. 356–323), akinek hódítása

Julius Caesar Róma diktátor-uralkodóját szenátorok késelték halálra, akik meggyilkolták őt hatalma miatt

elvitte a görög civilizációt Ázsia szívébe, annak köszönhetette trónját, hogy atyját, Makedóniai Fülöpöt meggyilkolták. Viszont lehet, hogy őt is hasonló végzet érte el.

Julius Caesar római hadvezért azért késelte halálra gyilkosok egy nagyobb csoportja, hogy elvi alapon megvédje a Római Köztársaságot a diktatúra fenyegető megerősödésétől. De Caesar halála

végül is az első lépcsőfoka volt annak a hatalmi harcnak, amelynek el kellett döntenie, hogy ki kövesse őt az általa létrehozott birodalom élén.

Semmi sem mutatja meg jobban, hogy milyen veszélyes is volt az ókori hatalmasságok élete, mint a Római Birodalom első évszázadának krónikája (lásd a túloldali keretes összeállítást). Az első tizenegy római császárból csak egyről tudjuk, hogy természetes halállal halt meg, a többieket minden bizonnyal megölték. Ketten kétségkívül orgyilkosság áldozataul estek – közülük a híresebb Caligula volt.

Udvari élet Európában

A középkori és a korai modern Európában az udvari élet ugyancsak sok példával szolgál arra, hogy ott is zajlottak öldöklő hatalmi torzsalkodások. Angliában a XIII. században, a „halál az oltárnál” – mikor Thomas Becket

érseket Canterburyben II. Henrik király utasítására megölték – az állam és az egyház közötti ellenségeskedés, no meg két korábbi barát személyes vetélkedésének következménye volt. Henrik forrófejű, hirtelen haragú, veszélyes ember volt, míg a makacs, konok, önféjű Becket akár inkább még a mártíromságot is vállalta.

Skóciában a XVI. században Stuart Mária, „a skótok királynője” állt egy erőszakos hatalmi vetélkedés középpontjában, amely előbb magántitkárának, David Rizziónak, majd saját férjének, Lord Darnleynek meggyilkolásához vezetett. Az első leszámolást Mária igyekezett megakadályozni, ám távolról sem járt el hasonlóképpen a férje esetében, kinek megöletésében nem játszott kimondottan passzív szerepet...

Cárok és gyilkosok

A 18. századra Európa legtöbb királyi udvarában már „kimentek a divatból” az orgyilkosságok. Nem így az orosz cároknál, ők mások voltak. Nagy Katalin cárnő például férje, III. Péter 1762-ben történt leölésére árán nyerte el a trónt, unokája, I. Sándor pedig a 19. század elején akkor került hatalomra, mikor apját, Pál cárt ugyancsak orgyilkosok ölték meg.

JON A SELYEMZSINÓR

Az oszmán-török birodalomban – amely a Közel-Kelet nagy részét és Európa jelentős területeit is uralma alatt tudhatta a 15. századtól egészen a 20. elejéig – az orgyilkosság teljesen hétköznapi, elfogadott része volt a kormányzásnak. Mikor egy új szultán lépett a trónra, mindegyik közeli férfi hozzátartozóját megölette, hogy elejét vegye a hatalmi torzsalkodásoknak. Az oszmánok különös módját választották a gyilkosságnak: selyemzsinórt tekertek az áldozat nyaka köré, és addig szorították, míg meg nem fulladt.

A zsinóros fojtást gyakran alkalmazták azokon a szolgákon is, akik rosszul teljesítették feladatukat. 1683-ban például Kara Musztafa, aki IV. Mohamed szultán nagyvezíre volt, megparancsolta seregeinek, hogy ostromolják meg az osztrák fővárost, Bécsét. A török sereg azonban egy keresztény ellentámadás-

sal találta magát szemben, és kénytelen volt egészen Belgrádig visszavonulni. A nagyvezír a hatalom megtestesítője volt: nála voltak a politikai, vallási és katonai tekintély jelképes kifejezői, a birodalmi nagypecsét, az iszlám szent városának, Káábanak a kulcsa és a szent lobogó. De ha egyszer egy ilyen megsemmisítő vereséget szenvedett, semmi sem menthette meg a selyemzsinórtól.

1683 december végén a szultán udvarának két tekintélyes képviselője érkezett Belgrádba, ahol Kara Musztafát éppen déli imádsága közben találták. A szultán nevében azt parancsolták neki, hogy adja át a pecsétet, a kulcsot és a zászlót és „ajánlja lelkét a mindig kegyes Allahnak”. Kara Musztafa befejezte imáját, és levette turbánját. Addig szorították nyaka körül a selyemzsinórt, míg el nem szállt belőle az élet.

Halál a birodalmi Rómában

Így halt meg az első tizenegy római császár:

Augustus, Kr. u. 14.	Feltehetőleg felesége, Livia mérgezte meg
Tiberius, Kr. u. 37.	Valószínűleg Caligula mérgeztette meg
Caligula, Kr. u. 41.	A birodalmi gárda tagjai legyilkolták
Claudius, Kr. u. 54.	Minden bizonnyal felesége, Agrippina adta neki a mérget
Néró, Kr. u. 68.	Orgyilkos lett, hogy elkerülje a kivégzést
Galba, Kr. u. 68.	Ellenségei ölték meg a polgárháborúban
Otho, Kr. u. 69.	Orgyilkos lett, mikor legyőzték a polgárháborúban
Vitellius, Kr. u. 69.	Megölték, mert legyőzték a háborúban
Vespasianus, Kr. u. 79.	Természetes halállal halt meg
Titus, Kr. u. 81.	Valószínűleg utódja, Domitianus mérgeztette meg
Domitianus, Kr. u. 96.	Egy szolgája gyilkolta le

Végezetül, 1916 decemberében az udvarhoz és az uralkodóhoz közel álló összeesküvők ölték meg a különös, ápolatlan, torzonborz „szent embert”, Grigorij Raszputyint, aki befolyásos és erős figurává vált II. Miklós udvarában. Két hónappal később a forradalom elsöpörte a cári rendszert. Oroszország új kommunista uralkodóinak „udvarában” az élet bizonnyal sokkal veszélyesebb volt, mint az ókori Rómában vagy a középkori Európában – de ez már egy másik történet (lásd a 72–75. és a 160–161. oldalakat).

A bukott harcos

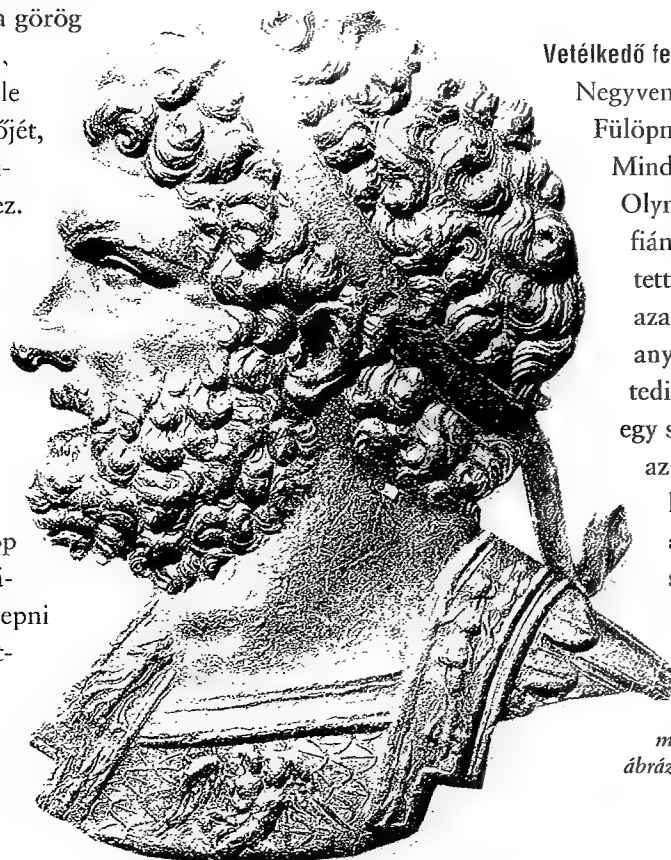
A Krisztust megelőző 336. év tavaszán II. Fülöp, Makedónia harcos királya egy nagyobb hadjáratra készült, amely megkoronázta volna pályafutását, amely már addig is bővelkedett katonai sikerekben. Csapatait és görög szövetségeseit Ázsiába akarta vezetni, hogy megszállja a perzsák uralta területeket. Mint mindegyik uralkodó abban az időben, Fülöp király is a delphoi jósdához fordult, hogy megkérdezze a jósnők véleményét a kilátásairól. A jóslat nem volt igazán világos: „A bikát már megkoszorúzták. A vég közel, jön már a áldozattevő is.” Fülöp teljesen elégedett volt a válasszal: biztos volt benne, hogy ő az áldozat bemutatója, a perzsák pedig a fölláldozandó bikák. Persze, a próféciaának más olvasata is lehetett: mi van, ha Fülöp maga a bika, akit már földíszítettek a szertartáshoz?

Esküvői meghívás

A következő nyáron nyilvános ünnepségsorozat volt a makedón udvarban.

A király meghívta a görög államok uralkodóit, hogy ünnepeljék vele együtt lánya esküvőjét, aki Epirus görög királyhoz ment férjhez.

A görögök Makedóniát bárdolatlan, civilizálatlan helynek tartották – barbár északi királyságnak, amely brutális katonai erejével uralkodott rajtuk. Fülöp kulturált szórakozásokkal akarta meglepni őket, jelesül bankettekkel, irodalmi műsorokkal, felolvasásokkal és at-

Vetélkedő feleségek

Negyvenhat éves korában Fülöpnek hét felesége volt. Mind közül a legjobban Olympiast, legkedvesebb fiának, a 356-ban született Alexandrosznak, azaz Sándornak édesanyját szívelte. De a hetedik feleség, Euridiké egy szép napon kitúrta az anyát a királyi kegyből. S miután az új asszony fiút is szült a királynak, Olympias elhagyta

A nagy vezér Ez a dombormű II. Fülöp makedón király arcélét ábrázolja, fénykorában

TÉNYEK ÉS ÉVEK

Kr. e. 382 Született Pellában, Makedóniában

Kr. e. 359 Perdikkas makedón király halála után ő lesz az ország régense

Kr. e. 356 Perdikkas kiskorú fia elől Fülöp megszerzi a trónt

Kr. e. 343 Arisztotelész görög filozófus Makedóniába megy, Fülöp fiának, Alexandrosznak tanítójaként

Kr. e. 338 Meghódítja a görög városállamokat, a perzsák ellen akarja vezetni őket

Kr. e. 336 Az év tavaszán meggyilkolják. Fia, III. (Nagy) Sándor követi a trónon

létikai játékokkal. Volt abban némi igazság, ahogyan a görögök Makedóniáról vélekedtek. Maga Fülöp harcos férfi volt, szakállas arcán hegekkel, a húsz évnvi viaskodásban egyik szemét is elveszítette. Féltékenység és vad rivalizálás jellemezte udvartartását.

az udvart, így Sándor esélye a trónra bizonytalanlanná vált.

A látványos bevonulás

Sok külföldi uralkodó gyűlt össze az udvari ünnepségre: csak úgy folyt a bor, jó hangulatban kezdődött a fesztivál. A második nap a sporteseményeké volt. Bevezetőül az istenek képmásait, szobraikat hozták be az arénába, mely zsúfolásig megtelt makedón előkelőségekkel és külföldi vendégekkel. A hatalmas istenszobrok között ott volt magáé a királyé is – mindez Fülöp hiúságáról árulkodik, arról, hogy ember fölötti hatalmasságnak tekintse.

Az uralkodó úgy tervezte, hogy csak a díszmenet után lép a színházba. Elküldte testőreit is, akiknek szoros védőőrizete rontotta volna a civilizált társadalom látszatát, amelyet pedig ő mindenképpen sugallni akart. Ezúttal csak fia, Alexandrosz és új veje, Epirus királya kísérté az uralkodót. Fülöp azelőtt sose érkezett így a színházba. Egyik testőre, Pausanias a bejáratnál várakozott. Amint a király melléje ért, a testőr előreugrott, megragadta, és hosszú késpengét döfött a bordái közé. Az uralkodó haldokolva esett össze, a gyilkos megfutamodott és gyorsan eltűnt: felnyergelt ló várta a városkapunál, azzal menekülhetett el. Ám a vágatáró állat megbotlott egy szőlőtőké-

„...mi van, ha Fülöp maga a bika, akit már földíszítettek a szertartáshoz?”

ben, üldözői utolérték és leteperték a merénylet. Visszavonszolták az arénába, nyakát, karját és lábát bilincsbe verték – lassú, borzalmas kínhalállal bűnhődött a király gyilkosa.

Botrány az udvarban

Arisztotelésznek, a híres filozófusnak – aki annak idején Fülöp fiának, Alexandrosznak tanítója volt – följegyzése szerint a gyilkosság mozgatórugói egy homoszexuális kapcsolatban gyökereztek. Pausanias a király egyik régebbi,

A nagyravágó fiú Fülöp fia, Alexandrosz, teljes harci díszben, csatába indulóban

NAGY SÁNDOR

Akár volt szerepe Sándornak apja meggyilkolásában, akár nem, annyi bizonyos, hogy jól kihasználta a lehetőségeit. Miután legyőzte ellenfeleit a királyi udvarban, hosszú hódító hadjáratra indult, amely egészen Észak-Indiáig vezetett, ahol megsemmisítette az achajmenidák perzsa birodalmát.

Alexandrosz harminchárom éves volt, amikor Babilonban (a mai Irak területén) meghalt. Néhány följegyzés szerint megmérgezték: egy lakoma alkalmával mérget öntöttek a borába. Kapóra jött ez néhány hadvezérnek, akiknek nem tetszett, hogy Sándor átveszi a perzsa szokásokat, és különben is már régen szerettek volna hazamenni a hosszú hadjárat után. A történészek ma úgy tartják, hogy Alexandrosz valószínűleg természetes halállal, talán valamilyen lázban hunyt el.

megunt szexuális partnere volt – Fülöp ugyanis mindkét nemnél kielégítette vágyait. A testőrt bántotta, hogy mellőzött lett, s elkeseredettségét betetőzte a király tilalma, hogy visszautasítsa Euridiké egyik rokonának szexuális zaklatásait. A hivatalos verzió azonban kevésbé tetszett a kortásaknak. Az a híresztelés kapott lábra, hogy a gyilkosságot a kegyvesztett Olympias királyné tervezte és szervezte meg, hogy esélyt biztosítson fiának, Alexandrosznak a trón megszerzésére, még mielőtt Euridiké kicsi gyermeke felnőne. Azt suttogták, hogy a gyilkosság éjszakáján Olympias visszalopódzott a királyi udvarba, és egy arany koronát helyezett a haldokló Pausanias fejére.

A föltételezés, mely szerint része volt apjának meggyilkolásában, súlyos árnyat vetett annak a fiatalembernek életútjára, akit később Nagy Sándorként ismert meg a világ...

Et tu, Brute?

A Krisztus előtti negyvennegyedik esztendőben, a március 15-ét megelőző éjszakán Julius Caesar, a Római Köztársaság ötvenhat éves diktátora nyugtalanul aludt. Másnap reggel a szenátusba volt hivatalos, de a felesége kérlelte, hogy ne menjen el az ülésre, mert az asszony álmában holtan fekvé látta őt. Caesar tétoázott, mert babonásan hitt abban, hogy az álom rossz *omen*.

Ugyanazon az éjszakán prominens római polgárok azt tervezték, hogy a szenátusi ülés-teremben meggyilkolják Caesart. A csoport vezetői, Cassius Longinus és Marcus Brutus hatvan szenátort nyertek meg összeesküvő tervüknek.

Az örökös diktátor

Caesar katonai sikereivel alapozta meg a hatalmát, még hadvezér korában. Légióit nem-

csak arra használta, hogy újabb területekre terjessze ki Róma hatalmát, hanem arra is, hogy magán Rómán is uralkodjék, kétségbe vonva a szenátus tekintélyét és egy rövid polgárháborúban legyőzte a másik jeles hadvezért, Pompeiust. A Kr. e. 44. év februárjában Caesar „örökös diktátornak” nyilvánította önmagát. Arcmását pénzérmékre verette – ez példátlan tett volt Rómában –, és kinevezte magát „imperátornak”, a címet fia is örökölhette. A szenátorok és a városi arisztokrácia nem nézték jó szemmel Caesar növekvő hatalmát.

Bár annak idején, a polgárháborúban Cassius is, Brutus is a másik oldalon állott, Caesar megtartotta őket hivatalukban Pompeius legyőzése után is. Cassius igen mellőzöttnek érezte magát. Brutusnak inkább elvi kifogásai voltak: meg akarta védeni a köztársaságot, amelyet

TÉNYEK ÉS ÉVEK

Kr. e. 100 Július 12-én megszületik

Kr. e. 60 Triumvirátus Pompeiusszal, Crassusszal

Kr. e. 58 Hadműveleteket kezd, közöttük a gall háborúkat

Kr. e. 55 Megszállja Britanniát

Kr. e. 52 Legyőzi a gallak lázadását

Kr. e. 50 Elutasítja a hadsereget feloszlató döntést

Kr. e. 49 Rómában megkezdődik a polgárháború

Kr. e. 48 A polgárháborúban legyőzi ellenfelét, Pompeiust

Kr. e. 47 Kleopátrától fia születik, Caesario

Kr. e. 46 Bevezeti a 365 napos Julianus-naptárat. A nyári Quintilis hónapot róla nevezik el júliusnak

Kr. e. 44 Örökös diktátornak nyilvánítja magát. Március 15-én meggyilkolják

Kitervelt gyilkosság Julius Caesar meggyilkolása Pompeius szobra előtt. Vincenzo Camaccini festménye (1773–1844)

Caesar szétrombolni látszott. De személyes okai is voltak a leszámolásra: egyesek szerint ő Caesar törvénytelen fia volt.

Március idusa

Az összeesküvők dolga sietőssé vált, amikor bejelentették, hogy március 18-án Caesar elhagyja Rómát. Március 15-én reggel Brutus úgy ment el ott-

honról, hogy egy tört rejtett tógája alá. Ekkor már az összeesküvők nagyobb csoportja gyűlt össze Cassius házában, mert a házigazda fia éppen akkor kapta meg férfitógáját, ami ünnepléses férfivá avatást jelentett. Elindultak az ülésterem felé, de az íróvesszőt, a *stylust* tartó tokjaikban ezúttal egy-egy tör is lapult.

A szenátorok a nagy csarnokban találkoztak, ahol a legyőzött Pompeius szobra állt. Caesar egyre később, ezért értékküldték a diktátor egyik legmegbízhatóbb tisztjét, Decimus Brutust. Caesar kijelentette, hogy nem érzi jól magát, de Decimus meggyőzte arról, hogy sérte a kongresszusra nézve, ha Caesar, az imperátor hiányzik az ülésről.

Följegyzések szerint a szenátus felé menet hozzá lépett egy jóvendőmondó, és figyelmeztette: „Óvakodj március idusától!” A szenátusi csarnokhoz közel Caesar konkrétabb figyelmeztetést is kapott: egy görög tanár, a cnidusi Artemidorus adott át neki egy üzenetet, amelyben pontosan le volt írva az egész összeesküvés terve. Caesar azonban óvatlan volt: anélkül lépett be az ülésterembe, hogy az írást elolvasta volna.

Végzetes sebek

Marcus Antoniust, Caesar legodaadóbb hívét az egyik összeesküvő a bejáratnál

visszatartotta, hogy ne léphessen a terembe. Amint Caesar bement a csarnokba, Tillius megragadta és lerántotta tógáját a válláról. Casca sújtott le elsőnek, nyakon szúrta Caesart. A megtámadott védekezni próbált, írópalcájának hegyét belevágta Casca karjába. Plutarkhosz történetíró szerint az összeesküvők ezután „sorra előkapták törüket, és minden oldalról Caesarba döfték azt. Akármerre fordult, törpengéssel találta szembe magát..., mert mind egyetértettek abban, hogy valamennyiüknek részt kell venniük ebben az emberáldozatban, és mindannyian kéjelegtek e vérfürdőben...”

A diktátor azonban még mindig nem adta föl. Ekkor lépett elő Brutus, és ő is beledöfte a kését. Suetonius latin szerző szerint Caesar ekkor görögül kiáltott föl: „Te is, gyermekem?” (és nem latinul, ahogyan azt Shakespeare írta „et tu, mi fili, Brute?” – „te is, fiam, Brutus”...) Aztán holtan rogyott a földre.

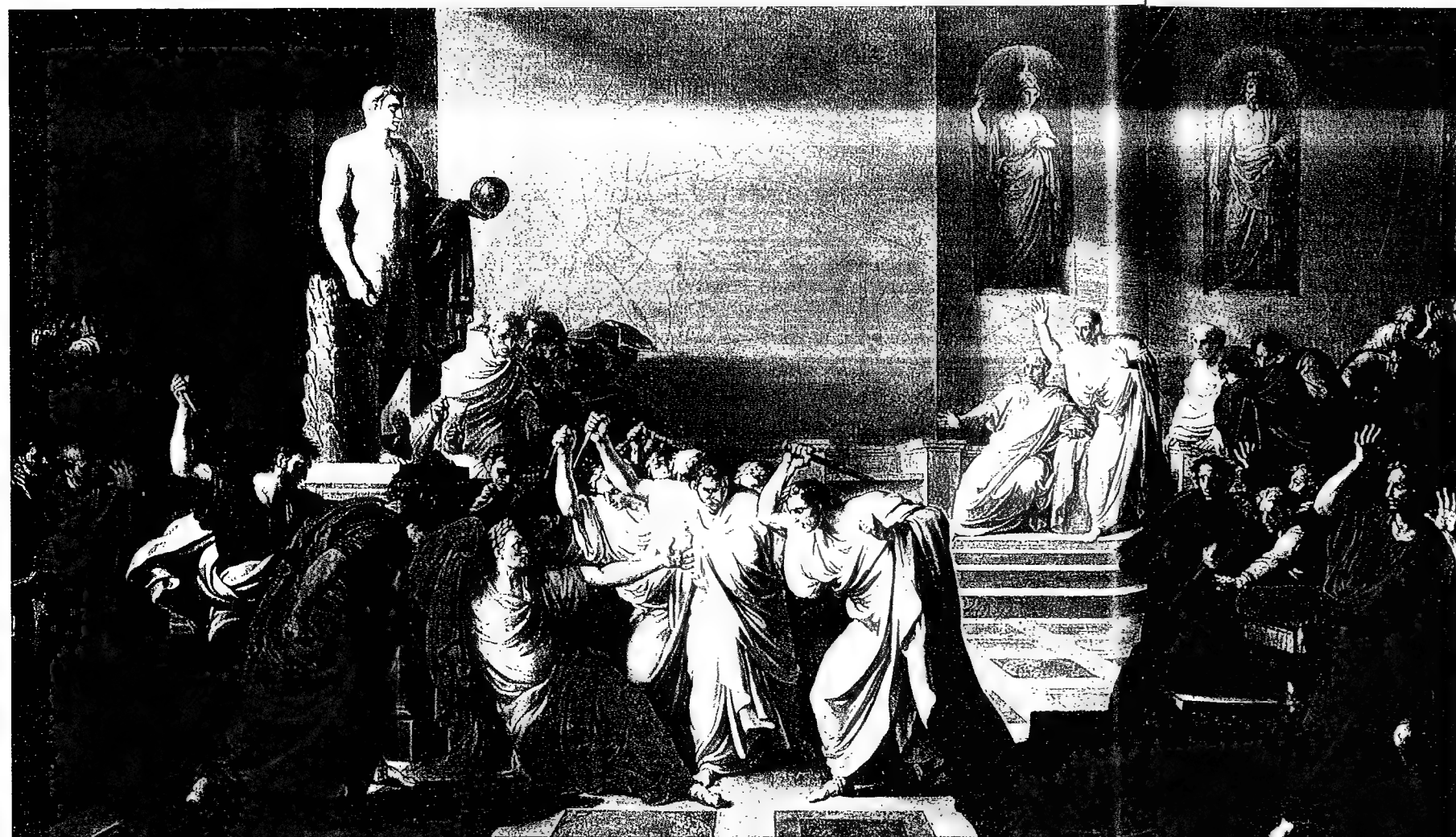
A szenátorok sietve elhagyták a csarnokot. Az utcákon hangoskodó tömeg bámulta, amint a halott Caesart hazaviszik a hordszékén. A rómaiak a fölszabadult ünneplés helyett ellenségesen reagáltak. Marcus Antonius átvette a hatalmat. Két év múlva Brutus is, Cassius is meghalt.

ÁLDOZAT

Pompeius

Gnaeus Pompeius Magnus római hadvezér Caesar legnagyobb ellenfele volt. Azután, hogy 47 000-es seregét Caesar csapatai feleannyi emberrel Kr. e. 48. augusztus 9-én Görögországban, a pharsaloszi csatában legyőzték, Pompeiusnak menekülnie kellett. Egyiptom felé vette útját, remélve, hogy ott biztonságot talál. Horgonyt vevve a part előtt, követet küldött XII. Ptolemaiosz királyhoz, menedéket kérve tőle. Ptolemaiosz tanácsadói el akarták kerülni ugyan Caesar haragját, de attól is tartottak, hogy Pompeius megdühödjön, ha kérését elutasítják. Ezért a legjobb megoldásnak azt találták, ha megölik Pompeiust. Caesar elégedett lesz, és ellenfelétől sem kell félni többé.

Egy kis csónakon a hajóhoz küldtek egy Achilles nevű egyiptomi férfit és két római katonát, akik egykor Pompeius seregében szolgáltak, hogy partra hozzák a hadvezért. Amint a part felé közeledtek, a három férfi többször hátba szúrta Pompeiust. A szárazföldre érve, bűnös tettük bizonyosságul, még áldozatuk fejét is levágták...

A zsarnok halála

A Krisztus utáni negyvenegyedik év januárjának 24. napján Gaius római imperátor, Caligula („kiscsizma”) csúfnéven is ismert, igen jól érezte magát a Palatinus-játékokon. Bár a 28 éves császár rettegett környezetétől, soha nem maradt volna távol csektől a népszerű szórakozásoktól.

Caligula – környezete megkönnyebbülésére – jó hangulatban érkezett a színházba, mert amúgy a császár gondolkodás nélkül megölet-

Majd a *Laureolus* c. melodramát adták elő: színészek vérben tocsogtak a színpadon...

Az áldozatok összefognak

Cassius Chaerea, aki tribunusi rangot viselt a pretoriánus gárdában – amely az egyik legelitebb katonai erő volt Rómában –, minden reggel köteles volt fölkeresni a császárt, hogy megkapja tőle a nap „jelszavát”. Chaereának magas hangja volt, Caligula gúnyból „kislány”-nak titulálta, és pikáns jellegű választott, buja célzásokkal. Ez a megaláztatás is hozzájárult ahhoz, hogy Chaerea összeesküdött a gárda egy másik tribunusával, Cornelius Sabinusszal,

hogy öljék meg a császárt. Néhány szenátor is csatlakozott hozzájuk, akik szintén Caligula durvaságainak áldozatai voltak.

Chaerea és társai úgy tervezték, hogy kivárják az ebédidőt, amikor a császár elhagyja a színházat. Egy szűk sikátorban akarták megtámadni, mielőtt testőrsége közbeléphetne. Tervük majdnem megghiúsult, mert Caligula előbb egyáltalán nem akart eljönni a színházból, majd a kulisszák mögött beszélgetett néhány ázsiai színésszel, akik a délutáni előadásra készültek. Végül csak eljött az összeesküvők megfelelő pillanata...

A brutális támadás

Chaerea szúrt elsőként, kardjával felhasítva Caligula nyakát és vállát. Sabinus döfésétől a császár térdre rogyott, ekkor a többiek is rátámadtak. Lcmészárolták, élettelen húscsapatok maradtak belőle.

Előbb két hordszékvívő próbált a császár védelmére kelni. Aztán előkerültek a német testőrök is, még épp időben ahhoz, hogy néhány jól irányzott kardcsapással fejek tucatjait távolítsák el törzsükről. A pretoriánus gárda

tagjai ámokfutóként rohantak végig a palota termecin, ráakadtak Caligula feleségére, Caesoniára és kislányára, Drusillára. Az asszonyt egyetlen kardcsapással levágták, a gyermekeket pedig az egyik katona egyszerűen a falhoz csapta, szétloccsantva a fejét...

Rómában később voltak olyan találgatások is, hogy Caligula talán nem is múlt ki valójában – lehet, hogy halála is csak gyilkos tréfáinak egyike volt, amely azt firtatta, ki az ellensége, hogy aztán véres elégtételt vehessen az illetőn. A pánikot aztán lassan felváltotta a megkönnyebbülés. Dius Cassius római történetész szerint Caligula „saját kárán tapasztalhatta, hogy ő sem volt Isten...”

Véres sport Gladiátorok vívnak életre-halálra, hogy szórakoztassák a római köznépet – és a császárt

A MEGHIBBANT CSÁSZÁR

A z ókori római szerzők sokat írtak Caligula bűnös és ostoba szerepéről. Arra használta hatalmát, hogy kiélje szexuális fantáziáit és fekete humorát. Hosszan sorolhatnánk, mi mindennel mulattatta magát a biszexuális császár. Vértörtözést követett el összes testvérével, és kedvenc nővérét, Drusillát istennőként akarta dicsőíttetni. Maga is szeretne volna, ha istenként tisztelik, szobrot akart állíttatni magának a jeruzsálemi templomban, amin a zsidók fölháborodtak, még forradalommal is fenyegetőztek.

Kedvenc lovával egy asztalnál étkezett s konzullá akarta kinevezni az állatot. Legendás volt közömbössége az emberi élet iránt. Egy alkalommal párviadalra állt ki egy gladiátorral, akinek kezébe fa kardot adtak. A császár valószínűleg lekasabolta a védtelet – valódi törrel, ugyanis ő azzal vagdalkozott. Modern történészek kételkednek a hibbant császár tetteinek hitelességében, de érdemlegesen cáfolni sem képesek a véreskezű Caligula rémtetteit.

„Caligula nem olyan ember volt, aki elsápadt egy csepp vér láttán –, akár még többtől se.”

hetett bárkit, ha éppen rossz kedve volt. Caligula nem olyan ember volt, aki elsápadt egy csepp vértől –, akár még többtől se... Uralmának négy éve alatt a véres terrort teremtette meg Rómában.

A napot egy flamingó föláladozásával kezdte – az egzotikus madár vére ontása a „védjegye” volt sajtáságos rituális szokásainak, amelyek önmaga istenítésében csúcsosodtak ki. Ahogy a madarat megölték, a vére ráfröccsent az uralkodóra és a közelben lévő nézőkre. Ez adta meg az asznapi szórakozás alaphangját.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

Kr. u. 12 Augusztus 31-én megszületik az itáliai Anzióban

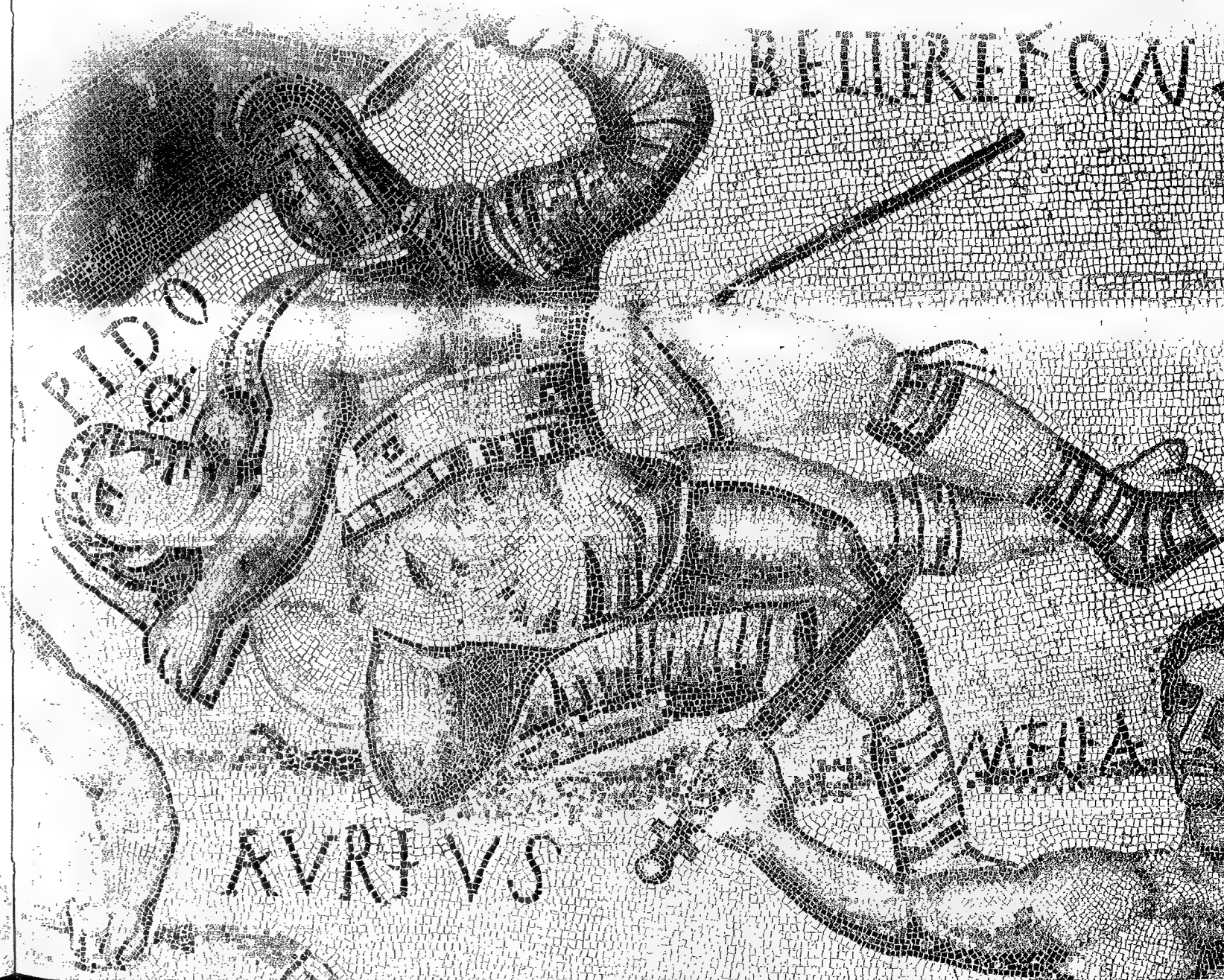
Kr. u. 31 Meghívják Tiberius császár villájába, Capriba

Kr. u. 37 Tiberius halála után ő lesz a császár

Kr. u. 38 Kedvenc testvére, Drusilla meghal

Kr. u. 40 Kísérletek Britannia megszállására

Kr. u. 41 Január 24-én meggyilkolják

Halál az oltárnál

Anglia királya II. Henrik, 1155-ben egyik közeli barátját nevezte ki kancellárjává. A két ember remekül megértette egymást a vadászatban, ivászatban és szellemi játékokban. Kancellárként Becket – a király felrétlen bizalmát élvezve – kormányozta Angliát, míg Henrik franciaországi birtokait gyarapította.

A canterburyi érseki szék, Anglia legmagasabb egyházi méltóságának posztja 1162-ben megüresedett. Henrik javasolta, hogy Becket töltsen be ezt a helyet, a királynak ehhez joga volt. Becket azonban tévovázott, sőt figyelmeztette a királyt, mondván, hogy „barátságunk ezzel majd gyűlöletbe fordul...” De a király kitartott. Barátját akarta látni az érseki székben: ezzel akarta biztosítani az erőegyensúlyt az egyház és az állam között, megnyirbálva a klérus korábbi előjogait.

A megváltozott ember

Henrik nem feltételezte, hogy Becket komolyan veszi majd új szerepét, de ebben tévedett. Amint Canterbury szerzetesei közé került, az élvezeteket addig nyakló nélkül habzsoló kancellár aszkétikus templomi emberré változott át: durva anyagból készült inget viselt finom díszruhája alatt, a földön aludt, kenyéren és vízen élt. Érsekként kiállt az egyház érdekei mellett, a király reformjai ellen. Henriket felbőszíteni nem volt veszélytelen dolog, híres volt indulatos dühkitöréseiről és bosszúállásáról. Az egyik ilyen összetűzésük után, 1164-ben, Becketnek külföldre kellett menekülnie az uralkodó haragja elől.

III. Sándor pápa visszahelyezte Becketet az érseki székbe, és kiközösítéssel fenyegette meg

a királyt. 1170-ben, hosszú tárgyalások után a főpap visszatért Canterburybe. De a kapcsolat a két ember között továbbra sem javult, sőt Becket hamarosan arra kérte a pápát, hogy közösítse ki a yorki érseket, aki jobban hajlott a király kívánságainak végrehajtására. Ennek hírére hallva, Henrik dührohamot kapott, és így kiáltott föl: „Hát senki sem szabadít már meg engem ettől a bajkeverő paptól?” Később azt állította, hogy szavait dühödt szónoki kérdésnek szánta, azok csak a pillanat hevében hagyták el ajkát. Udvarában azonban akadtak olyan készséges szolgálattevők, akik komolyan vették a királyi óhajt.

A szemtanú elmondja

Reginald FitzUrse, William de Tracey, Hugh de Morville és Richard le Breton útra keltek Canterburybe. 1170. december 29-én érkeztek az érseki palotához. Az események Edward Gryme följegyzéseiből ismertek. A lo-

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1118** Londonban született, egy gazdag kereskedő családjában
- 1155** II. Henrik a legmagasabb kormányzati tisztségbe, kancellárnak nevezi ki
- 1162** Kinevezik canterburyi érseknek
- 1164** Összetűz a királlyal, Franciaországba kénytelen menekülni
- 1170** Visszatér Canterburybe. December 29-én meggyilkolják a templomban
- 1173** Szentté avatják
- 1174** Henrik király nyilvános bűnbánatot gyakorol Becket sírjánál

A GYILKOSSÁG UTÓÉLETE

Thomas Becket érsek meggyilkolása politikai csődöt jelentett II. Henrik számára. Széles körben elítélték, általános megvetéssel kellett szembenéznie, arra kényszerült, hogy bocsánatot kérjen a pápától, és nyilvánosan bűnbánatot gyakoroljon. Így aztán Anglia büszke uralkodójának 1174-ben meztelb kellett a gyilkosság helyszínéhez járulnia, és a sírnál térdre állva imádkoznia, mialatt az ottani szerzetesek korbácsokkal ostromozták meztelen hátát.

A gyilkosságot elkövető négy lovag egy távolabb fekvő északi megyében, Yorkshire-ban talált menedéket. Nem állították bírák elé őket, de bűneik levezeklésére gyalog kellett elzarándokolniuk a távoli Jeruzsálembe. Egyikük sem élte túl a szent városba vezető hosszú utat.

vagok azzal vádolták Becketet, hogy megrendítette a békét, és Anglia azonnali elhagyására szólították föl. Becket ezt megtagadta, mondván: „Nem törődöm a fenyegetésekkel, sem azzal, hogy kardotok lesújtani készül. Az én lelkem is felkészült a mártíriumra...”

A lovagok távoztak, de csak azért, hogy a sötétség beálltával visszatérjenek és fölfegyverkezve betörjenek a főpapi házba. Az érsek szolgálói és hivatalnokai azonnal szétfutottak, de Becket egyetlen mozdulattal sem védte magát. Erre néhány szerzetes gyengéd erőszakkal kivette őt a házból, és a kolostoron keresztül betuszkolták a vélhetően menedéket nyújtó katedrálisba.

Gyilkosság a székesegyházban

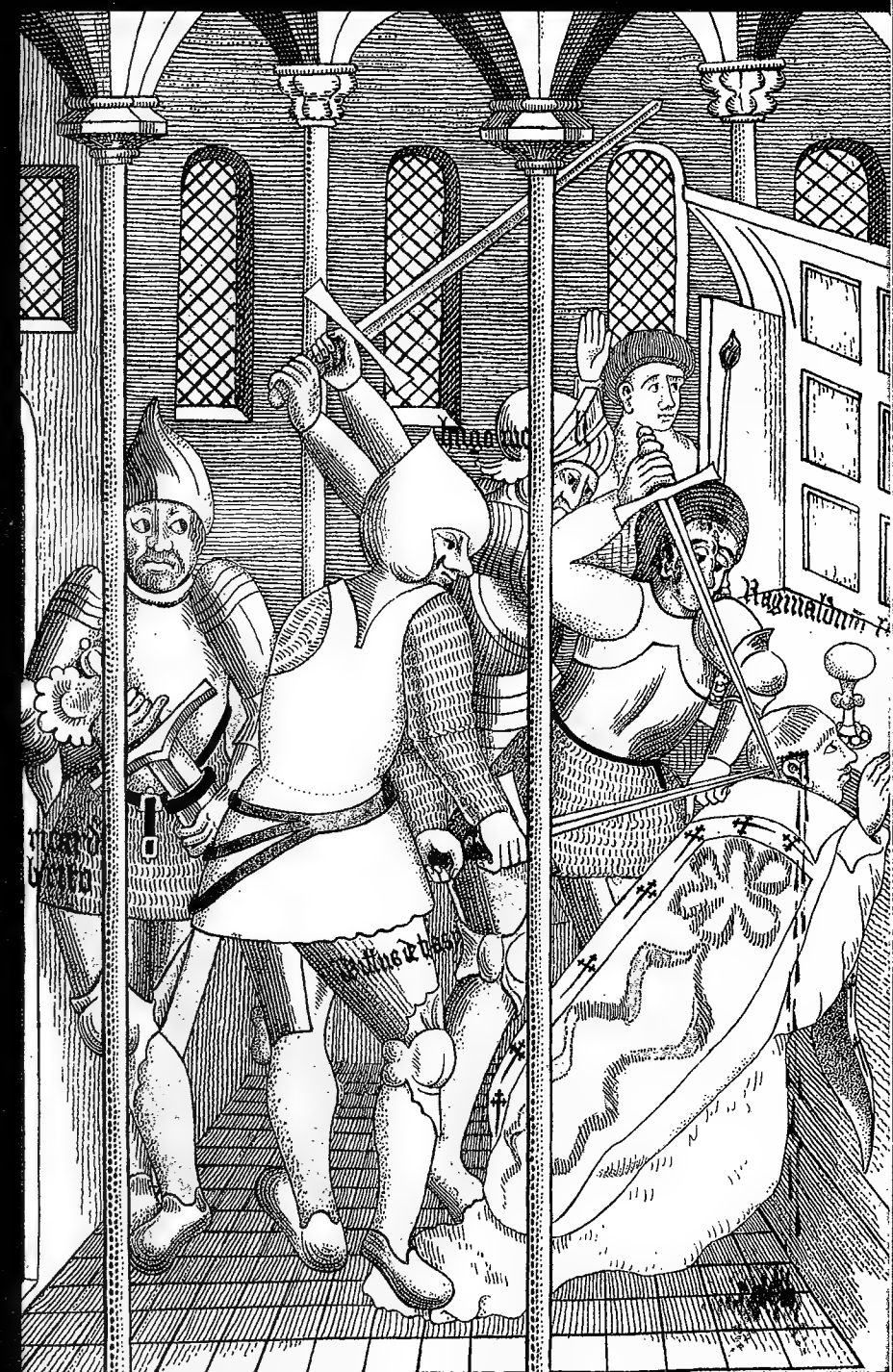
A vecsernye dallamai töltötték be a félhomályban derengő katedrálisban, amikor Becket belépett, nyomában a kardot szorongató négy páncélos lovaggal. Az egyik azt kiabálta: „Hol van Becket, aki elárulta a királyt és a birodalmat?” Becket ekkor előlépett az árnyékból és így szólt: „Itt vagyok, de a királynak nem vagyok árulója, csupán egy papja.”

A lovagok megpróbálták kirángatni a főpapot a templomból, hogy csökkentse tettük szentségtörő voltát, de ő egy oszlopba kapaszkodva FitzÜrséhoz fordult: „Ne érj hozzám, Reginald! Hűséggel és engedelmisséggel tartozol nekem.” FitzUrse így felelt: „Csak uramnak, királyomnak tartozom hűséggel...” Ezzel kardjával főbe sújtotta Becketet, s csaknem lecsapta Gryme karját is, aki próbálta védeni

az érseket. Két újabb szúrás a földre küldte a főpapot. Egy újabb kardcsapás lemetszte koponyájának felső részét. „Agyvelőtől fehérítő vér és vértől pirosuló agy borította el a Szűzanya templomának padozatát, amint a hitvalló mártírból elszállt az élet...” – írta később a szemtanú, Gryme.

Becketet nyomban mártírként kezdték tisztelni, az ott lévő emberek szent ereklyeként vitték magukkal véres ingének darabjait. Három évvel később már szentté is avatták, a Canterbury-i katedrális Anglia leghíresebb búcsújáró helye lett.

Földre süllyesztve Szűzának és kardcsapások egymásutánja éri a térdre rogyott érseket azon a 19. századi festményen, amelynek alapja egy freskó az angliai Stratford-upon-Avon-ban, Shakespeare hazájában

Királyi erőszak

Ezeröttszáz-hatvanhét február 9-én este Mary Stuart, a skótok királynője elhagyta edinburghi házat, hogy részt vegyen egy jelmezbálon a Holyrood palotában. Lord Darnley, aki már két éve a férje volt, otthon maradt, betegen feküdt. A királynő még nem tért

„Legyen átkozott ez a vérbajos fickó, aki annyi gondot okoz nekem.”

haza, amikor hajnali két órakor nagy mennyiségű puskaapor lobbant lángra a pincében. A robbanás megsemmisítette a házat, de Darnley akkor már nem volt benne. Amint észlelték a veszélyt, egyik szolgálójával kötéllel leereszkedtek az ablakon át. Hálórúhás holttestüket később a kertben találták meg. Nem tudni, hogy csupán a robbanás ereje végzett-e velük, vagy – más feltételezések szerint – valakik elfogtak és megkéselték őket.

Darnley meggyilkolásának okai mélyen gyökereztek a ko-

rabeli politikai és romantikus intrikákban. Amikor Mary 1561-ben hazaérkezett Franciaországból, hogy átvegye a skót trónt, az országot vallási ellentétek osztották meg. Mary katolikus volt, Skócia pedig nagyrészt protestáns. Igézhirdetőik gyakran ellene szóltak a szószékéről, sok helyen kisebb zavargás tört ki, mikor elment egy katolikus misére.

Mary közeli barátságot tartott fenn James Hepburnnel, Bothwell grófjával. De még ő sem tudta megakadályozni, hogy a protestáns lordok – akiket saját törvénytelen féltésvére, Moray grófja vezetett – száműzetésbe ne küldjék Bothwellt 1562-ben.

Kényelmes házasság

Marynek szövetségesekre volt szüksége, hogy nagyobb hatalma és tekintélye legyen a skót udvarban. A megoldást a házasságban látta. 1565-ben hozzáment unokatestvéréhez, Henry Stuarthoz, azaz Lord Darnleyhoz, Lennox grófjának egy angol katolikus asszonytól származó fiához. Az esküvő után Darnley visszatért Skóciába, Lennox oldalán harcba szállt, legyőzte Morayt és a többi protestáns lordot, akik ellenezték a házasságot.

Mary hamarosan áldott állapotba került. Igaz, házassá-

ga nem volt boldog. Ahelyett, hogy királyként uralkodhatott volna, Darnleyt félreállították, a kormányzást és a hatalmat lényegében Bothwell és egy szélesebb körű, katolikus tanács tartotta kézben. Darnley alig látta a királynőt, aki inkább Bothwell és magántitkára, az olasz David Rizzio társaságában töltötte az időt.

Féltékenységi indok a gyilkosságra

A protestáns lordok saját lehetőségeiket látták megcsillanni Darnley szorult helyzetében. Rávetették, hogy segítsen nekik megölni Rizziót (lásd a keretes írást, alább). A gyilkosság után Mary Darnley-t gyanúsította, hogy segédkezet nyújtott a protestáns lordoknak –, mint ahogy az valójában történt. Amikor júniusban Mary világra hozta a leendő I. Jakab angol királyt, Bothwell ismét a királynő és Darnley mellé állt, és egyesült erővel menekülésre készítették Rizzo gyilkosait.

Később Bothwell hazaengedte Moray-t és a többi lordot a száműzetésből, és tárgyalt velük Craigmillar Castle-ban. A nemesek egyetértettek Bothwelllel abban, hogy Darnley-t félre kell állítani. Mary ellenkezett, féltve fia legitimitását. Bothwell rábeszélte az urakat, hogy egyezzenek bele az orgyilkosságba. A tervről minden bizony-

ÁLDOZAT

David Rizzio

1566. március 9-én Mary az edinburghi Holyrood palotában lévő lakosztályában vacsorázott. Az asztalnál ott ült David Rizzio olasz muzsikusa is, aki a királynő titkára és közeli barátja volt. Hirtelen és teljesen váratlanul Mary férje, Lord Darnley rontott a szobába, egy csoport protestáns lord kíséretében. Kivont törökkel hadonászva azt hangoztatták, hogy Rizzióért jöttek, akit azzal vádoltak, hogy élvezi a királynő kegyeit.

Mary testével védve az olasz elé állt, de némi lökdösődés után Darnley lefogta feleségét, mialatt Rizziót ártuszkollták a másik szobába. Ott azonnal megölték: testét több mint ötven készsűrés érte. A gyilkosok szándéka az volt, hogy a királynő legközelebbi bizalmasát, Bothwell ögrófját is eltegyék láb alól, de neki sikerült időben kiugrania az ablakon. Ezek után szövetkezett Mary Bothwell gróffal, hogy előkészítse férje bukását.

Darnley féltékenysége
Giovanni Battista Cipriani (1727–1785)
„elkapja” (ábrázolja)
Darnley (balról) Rizzióra
(jobbról) vetett féltékeny
pillantását

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1542 Mary december 8-án a világra jön. Hat nappal később a skót trónra kerül

1545 December 7-én megszületett Lord Darnley

1559 Mary feleségül megy II. Ferenc királyhoz

1560 II. Ferenc meghal

1561 Mary visszatér Skóciába, hogy elfoglalja a trónt

1565 Mary hozzámegy Darnley-hoz

1566 Március 9-én meggyilkolják David Rizziót

1567 Február 9-én megölik Lord Darnley-t. Mary összeházasodik Bothwelllel, lemond a trónról

1568 Maryt fogságba vetik

1587 Február 8-án lefejezik a skótok királynőjét

A boldogtalan házaspár
1618-ból való metszet
Mary skót királynőről
és Lord Darnley-ről

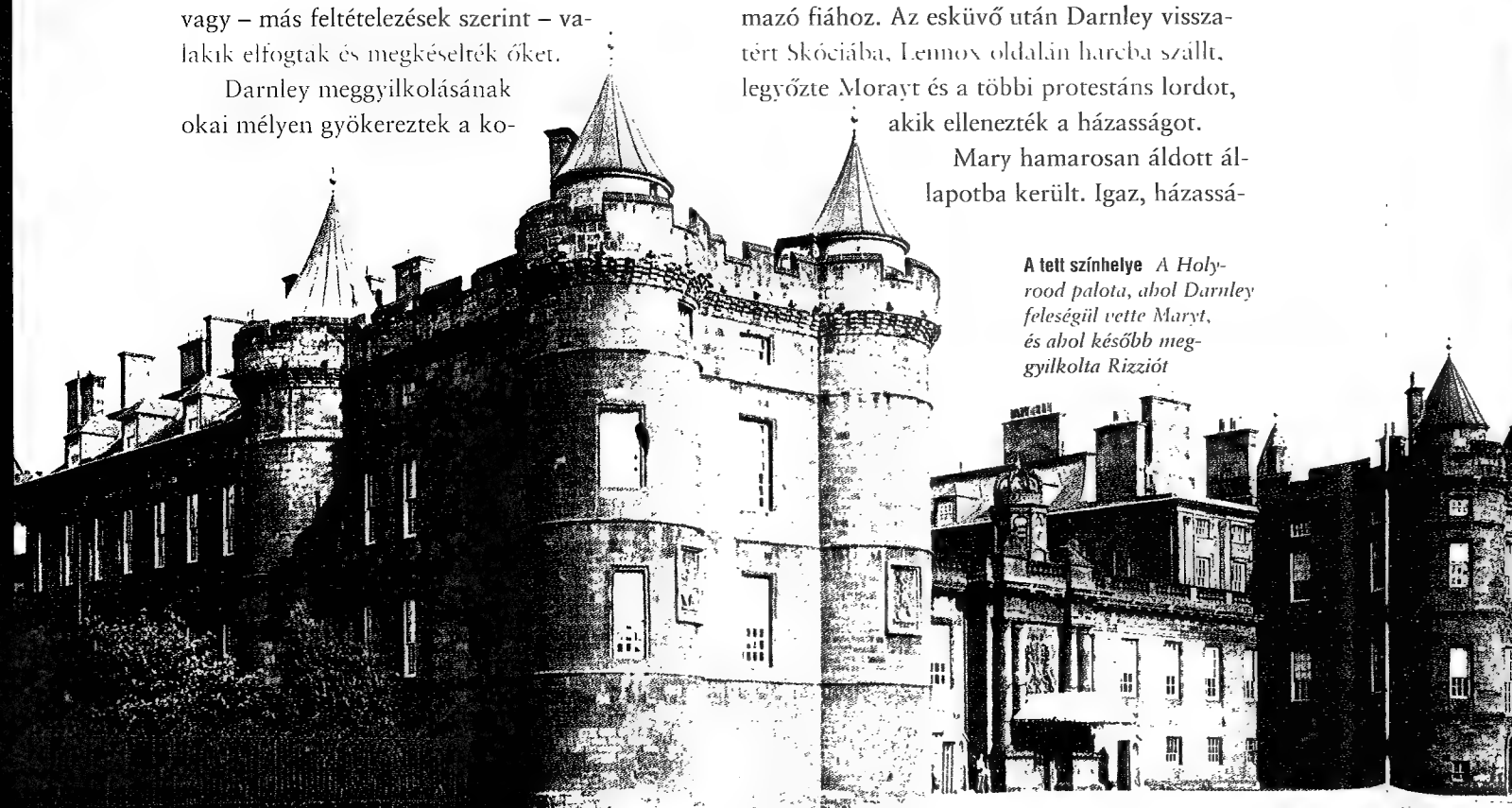
nyal tudott a királynő is. Egy Bothwellnek küldött titkos levelében így ír a férjéről: „Legyen átkozott ez a vérbajos fickó, aki annyi gondot okoz nekem!” Február elsején Mary Edinburgh-be vitte Darnley-t – akit ott akartak megölni –, aztán gondosan távol maradt a háztól a gyilkosság éjszakáján.

Bothwell és Mary számára a merénylet katasztrófát hozott. Moray őket tette felelőssé a történelemért. Amikor Bothwellt megvádolták, erőszakkal elrabolta a királynőt, majd feleségül vette készséges foglyát. Lépése politikai öngyilkosság volt: támogatóik cserben hagyták őket. Bothwell Norvégiába menekült, Maryt pedig Moray letartóztatta és kényszerítette, hogy mondjon le a trónról.

Életük hátra levő részét börtönben töltötték: Mary Angliában, Bothwell Skandináviában, ahol a börtönben halt meg 1578-ban.

I. Erzsébet angol királynő (Mary unokatestvére)

1587-ben kivégeztette a skótok királynőjét.

A telt színhelye A Holyrood palota, ahol Darnley feleségül vette Maryt, és ahol később meggyilkolta Rizziót

A véres korona

Ezerhét-száz-negyvenkettőben Erzsébet orosz cárnő örökösenek és utódjának nyilvánította tizennégy éves unokaöccsét. Aztán feleséget is választott neki, egy német királyi sarjat, Sophia Augusta von Anhalt-Zerbst személyében. A két „felséges tinédzsert” 1745-ben már össze is házasították.

A vőlegény a jövőendő

III. Péter orosz cár volt, de menyasszonyára is azt rőtta a sors, hogy egyszer majd uralkodjon Oroszországban, s Nagy Katalinként vonuljon be az európai történelembe.

Vagyis impotencia

Erzsébet szemszögéből az uralkodó legelső kötelessége az volt, hogy minél előbb utódhoz hozzon egy fiút,

1745. május 12.

lat. Azt beszélték, hogy Péter meglehetősen híján van a férfierőnek, ezért a vágyaktól kicsatánó Katalin hamarosan szeretők után nézett. Amikor 1754-ben egy fiúnak adott életet, azt beszélték, hogy nem a férj, hanem a szerető a gyermek apja.

Amíg Erzsébet-élt, Katalin biztonságban érezhette magát, élvezte a cárnő pártfogását, de

Egy napszerűtlen cári Erzsébet

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

1762. június 28.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1728 Február 10-én született, édesapja Holstein-Gottorp herceg, anyja Nagy Péter cár leánya, Anna

1742 Trónörökösné nyilvánítják

1744 Feleségül veszi unokahúgát, Sophia Augusta von Anhalt-Zerbst hercegnőt, a későbbi Nagy Katalint

1761 Erzsébet halála után Péter lép a trónra

1762 Július 7-én meggyilkolják

amikor a férje III. Péter néven trónra lépett, a feleség helyzete veszélybe került. Péter most már eltávolíthatta, sőt száműzhette volna.

A cári politika

Péter cár politikája ellenkezést váltott ki az orosz uralkodó osztályból. Oroszország hadat viselt Poroszországgal, győzelemre is állt, de Péter imádta a poroszokat, sietett nagylelkű békét kötni velük. Az oroszok megbántva és elárvulva érezték magukat. Ellenfelei elmebetegnek és infantilisnek bélyegezték, mondván hogy csak ólomkatonáival játszogat.

Katalin nem habozott közelebb kerülni a hatalomhoz. Mint egy olyan fiú édesanyja, aki hivatalosan a Romanovok véréből volt való, jogosan formált igényt a trónöröklésre. Éppen soron lévő kedvese, Grigorij Orlov gróf, két testvérével együtt az elit cári gárda tisztje volt, a nő ezt a kapcsolatot akarta felhasználni, hogy katonai hatalomhoz jusson. 1762. június 28-án, mialatt Péter távol volt az udvartól, a nemesség és az egyház vezetői Szentpétervárott Katalint uralkodóvá nyilvánították. Pétert letartóztatták és börtönbe vetették.

A könyörtelen feleség

Ha életben marad, Péter állandó zűrzavart és fenyegetést jelentett volna Katalinnak. Meg kellett hát ölni. Egy héttel a letartóztatás után Grigorij Orlov, öccse, Alekszej és még néhány tiszt belovagolt a palotába. Alekszejt bízták meg a gyilkosság végrehajtásával. Ő barátságot színélve borozgatni ült le a cárral, majd mikor az ital hatni kezdett, egyszerűen leszúrta. A következő szeptemberben Katalint cárrá koronázták.

Katalin busásan megjutalmazta az Orlovokat a merényletért, bár Grigorij szeretőként többé már nem jött számításba. A cárgyilkosság nem ártott Katalin tekintélyének. Az orosz hazafiak is tisztelték és szerették őt – elsősorban azért, mert könyörtelen szívóssággal gyarapította a birodalmat –, de fölnéztek rá a művelt európaiak is.

A bánatos fiú

Az egyetlen, aki sajnálattal gondolt vissza Péter cárra, Katalin fia, Pál volt. A pletykák ellenére hitte, hogy Péter volt az apja, és gyűlölte anyját a gyilkosság miatt. Katalin megvetette Pált, akit csak utódok nemzésére tartott alkalmasnak – Pálnak ugyanis tíz gyereke született a házasságából.

A cárnő Nagy Katalin különlegesen finom stílusáról és szertelen költekezéseiről vált híressé

„Péter állandó zűrzavart és fenyegetést jelentett volna...”

Hosszú uralkodásának vége felé Katalin úgy tervezte, hogy halála után, Pált kihagyva, egyik unokájának, Sándornak játssza át a trónt. Elkésett a tervével, így mégis a fia követte a trónon, I. Pál cár néven.

ÁLDOZAT

I. Pál

Nagy Katalin fiát, Pált ugyancsak meggyilkolták. Cári minőségében igen sok ellenséget szerzett magának azzal, hogy megnyírbálta a nemesi előjogokat, és igyekezett javítani az elesettek helyzetén. Ellenfelei azzal vádolták, hogy nincs szellemi képességeinek birtokában és alkalmatlan az uralkodásra.

Amint Pál hatalomra került, a legnagyobb vesztesek egyike Platon Zubov gróf volt, Katalin utolsó ágyasa. Ő a rendőrség főnökével, Peter von Pahlen gróffal szövetséget kötött Pál megölésére. 1801. március 12-én éjjel Pahlen, Zubov és még néhányan betörték a cári hálószobába. Némelyek azt mesélték, hogy Pál egy tükör mögé rejtőzött, mások szerint védte magát, mikor azok kardokkal támadtak rá, egészen addig, mígnem erejét vesztve halálra nem sebeztek.

Fia, aki I. Sándorként követte őt a trónon, vélhetően tudott az összeesküvésről, mert a cárgyilkosságért soha senkit nem büntettek meg.

Nehéz gyilkosság

Szentpétervárott 1916. december 18-án a Néván átkelő munkások vérmokokat fedeztek föl a Petrovskij-híd korlátján. Hívták a rendőrséget, akik kutatni kezdtek a folyó befagyott jegén.

Egy vérbe fagyott holttestre bukkantak, a tetem keze és lába vastag zsinórokkal volt összekötözve. A szakállas férfi felső testén kék szaténínget viselt, amelyre Alekszandra cárné, az Orosz Birodalom uralkodójának felesége bűzavirág-mintákat hímzett. A vízben talált holttest kedvenc bizalmasa, az „örültszerető”, Grigorij Raszputyiné volt.

Bűnösből szent ember

Raszputyin parasztcsaládban született a szibériai Pokrovszkoje faluban, vélhetően 1869-ben. Züllött, kicsapongó, részegeskedő fiatalember volt – a Raszputyin csúfnév is a „léha, könnyelmű” jelentésű orosz szó elferdítése.

Fiatal éveiben Raszputyin kapcsolatba került a Hliszti nevű szektával, amely különféle vad rítusokkal, például csoportos meztelenkedéssel és önostorozással tette magát hírhedtté,

Szent emberek Raszputyin (balra) egy orosz ortodox érsekkel és egy pappal fényképezkedik

mondván, hogy a bűn az első lépés a megváltáshoz. Raszputyin később szerzetes lett, vándorló szent emberként járta az országot.

A felső tízezer

1903-ban Raszputyin megérkezett Szentpétervárra, az Orosz Birodalom akkori fővárosába. Az orosz arisztokrácia akkortájt szívesen követte alternatív vallásokat, spiritiszta szeánszokat is. Létrehozták az orosz paraszt föltételezett bölcsességének kultuszát is. Raszputyin mocskos és bűdös volt, vállig érő haja zsíros, szakállán ételmaradványok. Nem igazán tudott írni-olvasni, durva gesztusai voltak.

Az átható tekintetű, önmaga kreálta szent ember lábai előtt hamarosan az arisztokrata hölgyek egész sora hevert. Minél jobban megalázta őket, annál jobban rajongtak érte, és versengve keresték kegyeit. Asszonyfaló dorbézolásairól legendák keltek szárnyra. Hírlett, hogy tanítványai meztelenül feküdtek körülötte, hogy elősegítsék szellemi és fizikai gyógyulását, serkenték erőnlétét. Raszputyin előtt megnyíltak Oroszország leggazdagabb urainak palotái, beleértve II. Miklós cári udvarát is. A misztikumokhoz amúgy is vonzó, német származású Alekszandra „cárina” érzelmileg függővé vált tőle, főleg azért, mert Raszputyinnak különleges képessége volt, hogy a hemofiliás kis cárevicset, Alekszejt meggyógyítsa (lásd jobbra a keretes írást).

Az udvar erős embere

Miután helyzete az udvarnál megingathatatlanra vált, hamarosan szert tett politikai hatalomra is. Az egyik percben zsíros kormányzati állásokat adományozott, máskor fölmenttette pártfogoltját a katonai szolgálat alól. Hatalma és korrupciója miatt a Monarchia lassan hitetlenné vált, II. Miklós mégsem tehetett ellene semmit. Hitte, hogy Raszputyin „csak egy jószívű, vallásos, együgyű orosz paraszt”. Értékelte a cárinára tett megnyugtató hatását. „Jobb egy Raszputyin, mint napi tíz hisztérikus roham” – jegyezte meg egy alkalommal.

A CÁREVICS CSODÁJA

Az orosz trón várományosa, Alekszej cárevics hemofiliában szenvedett, amelyet édesanyjától örökölhett. A legkisebb sérülés is végzetes belső vérzést okozhatott volna. Raszputyin jelenléte megnyugtatta a kisfiút, és úgy tűnt, képes előállítani minden vérzést. Nem tudni, mivel érte el ezt a szent ember, lehet, hogy Raszputyin hipnotizálta a gyermeket.

Raszputyin legkülönösebb erődemonstrációja 1912 októberében történt. A cár és családja a kelet-lengyelországi Spalában járt, ahol Alekszej egyszer csak vérezni kezdett. Alekszandra megtáviratozta a hírt Raszputyinnak, aki abban az időben éppen szülőfalujában, a szibériai Pokrovszkojében járt látogatásban. Raszputyin azt írta vissza: „Az Úr látta az Ön könnyeit és meghallgatta imáit. Ne aggódjék. A kicsi nem fog meghalni.” Néhány órán belül Alekszej meggyógyult.

Raszputyin hatalma Alekszandra fölött ezután erősebb lett, mint valaha. A cárevics betegségét eltitkolták az orosz nép elől, így hát az emberek nem tudták, mi az oka a cárné és Raszputyin oly szoros kapcsolatának...

1914-ben Oroszország hadba lépett Németország és az Osztrák–Magyar Monarchia ellen. Ahogy egyre gyakoribbá váltak a katonai vereségek és fogyott az élelmiszer, az országban egyre jobban nőtt az elégedetlenség a Romanov-dinasztiával szemben. Alekszandrát és Raszputyint németbarátsággal vádolták, suttogták, hogy Alekszandrának lesbikus kapcsolata van egyik udvarhölgyével, Anna Virubovával, és közös orgiákat rendeznek Raszputyinnal.

Menteni a rendszert

Ha Raszputyint gyűlölték a cár ellenségei, talán még inkább ellene voltak a cári rendszer támogatói.

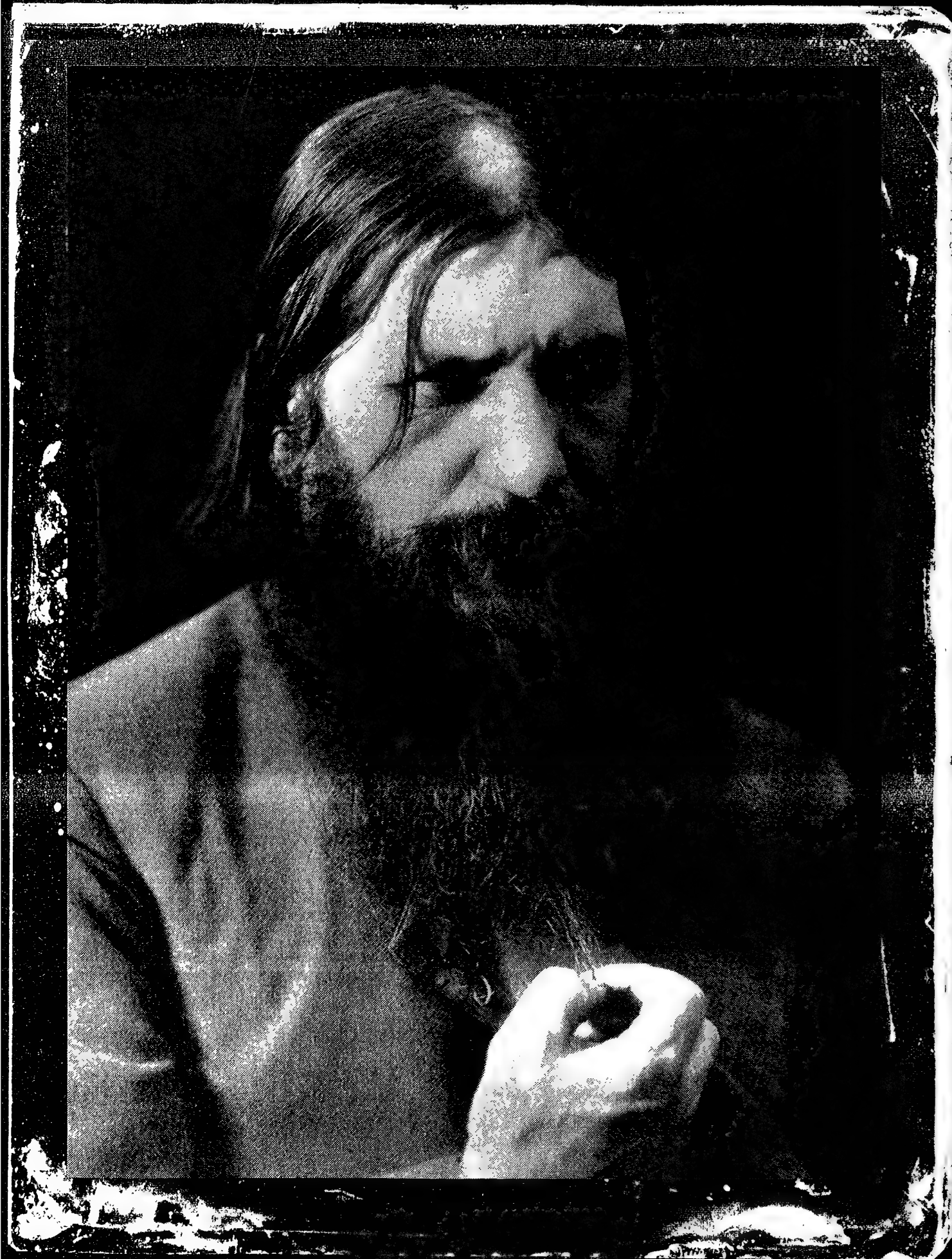
„... kitervelték, hogy Raszputyint megölik és Alekszandrát elmebeteggé nyilvánítatják.”

gatói. 1916-ban a háborús helyzet rosszabbra fordult, és az utcákon már érlelődött a forradalom. Több befolyásos udvari ember és néhány politikus arra a döntésre jutott, hogy tenni kell valamit a cár tekintélyének helyreállítására és a rendszer megmentésére. Kitervelték, hogy Raszputyint megölik, Alekszandrát pedig elmebeteggé nyilvánítatják.

Az utolsó cárevics Alekszejt a cári család többi tagjával együtt a bolsevikok ölték meg a forradalmi időkben (lásd a 146–149. oldalt)

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1869 Született Pokrovszkoje faluban, Nyugat-Szibériában

1880 Kapcsolatba kerül egy szektával

1890 Vándorló szent ember lesz

1903 Először jelenik meg Szentpétervárott

1905 Bevezetik II. Miklós cár udvarába

1912 Az úgynevezett spalai csodával látszólag hosszú távra meggyógyítja a cárevicset

1914 Elkezdődik az első világháború

1916 December 16-án Szentpétervárott nagyhercegek és politikusok meggyilkolják

Az összeesküvés vezetője a 29 éves Felix Juszupov herceg volt, aki a cár unokahúgát, Irina Alekszandrovna nagyhercegnőt vette nőül. Vele tartott két nagyherceg is, jelesül Dimitrij Pavlovics, a cár unokaöccse és Nyikoláj Mihajlovics, valamint egy jobboldali politikus, Vlagyimir Puriskevics és egy orvos, Sztanyiszláv Lazovert.

Gyilkosságra szövetkezve

Az összeesküvők azt tervezték, hogy az éj leple alatt Juszupov folyóparti palotájában gyilkolják meg Raszputyint, holttestét a vízbe vetik, ahol nyoma vész. Juszupov azzal csábította a papot, hogy a bájos Irina hercegnő szeretne vele megismerkedni. Ám a konspirátoroknak eljárt a szájuk: Raszputyint többen is figyelmeztették, hogy utasítsa vissza a meghívást –, de ő mégis elfogadta, hiúsága győzött a józan ész fölött.

December 16-án késő éjjel Lazovert doktor sofőrruhát öltött és odavitte Juszupovot Raszputyin lakásához, hogy fölvegyék őt és magukkal vigyék. A palotában aztán Juszupov egy földszinti helyiségbe vezette a papot, míg a többiek odafönn hangosan járaták a gramofont, mintha ott valóban nagy mulatság lenne.

– Irina mindjárt itt lesz, mondta a herceg, vendégét süteménnyel és borral kínálva, – melyekbe szorgos kezek jó előre halálosnak gondolt, nagy adag ciánt csempészték.

Lehetetlen megölni?

A méreg azonban nem hatott. Egy óra múlva heves vitába kezdtek az összeesküvők, majd Ju-

A litokzalas orosz. Az ápolatlan Raszputyinról készült fotó az 1909 körüli évekből való.

szupov kirántotta Dimitrij Browning-pisztolyát és odalént mellbe lőtte Raszputyint. A szent ember hangos jajkiáltással rogyott a földre.

Fél óra telhetett el, Juszupov egyedül volt a holttesttel, mikor is Raszputyin kinyitotta a szemét és meg akarta ragadni a herceget, aki döbbent félelmében elrohant. Az áldozat a palotából az udvarra támolgott, Puriskevics üldözőbe vette. Mikor a folyópartra nyíló kapuhoz értek, Puriskevics egy Sauvage típusú pisztolyt húzott elő, és négy lövést adott le. Kettő nem talált, a harmadik a vállán érte Raszputyint, a negyedik pedig a fején. A szerzetes összecsuplott, támadói ütni-verni, rugdosni kezdték.

A holttest eltüntetése

Az összeesküvők hurkot vetettek kezére-lábára, becsavarták egy függönybe, begyömöszölték autójukba, és a hídhoz hajtottak, hogy megszabaduljanak tőle. Átemelték a korláton, de elfelejtettek súlyokat kötni rá, hogy lesüllyedjen a folyó fenekére. Amikor két nappal később rátaláltak, a tüdejében víz volt. Raszputyin valószínűleg túlélte az összes támadást, és végül is megfulladt.

A cár és az udvari körök megnyugvással fogadták Raszputyin halálhírét, kivéve a lesújtott Alekszandrát. A gyilkosság azonban nem érte el hatását: Miklós cár ugyan közelebb került feleségéhez, de, ha lehet, még jobban eltávolodott népétől. 1917 februárjában a régen érlelődő forradalom elsöpörte a cári rendszert.

MI LETT A GYILKOSOK SORSA?

Raszputyin gyilkosai közül néhány a forradalom áldozatává vált. Nyikoláj Mihajlovics nagyherceget bolsevik forradalmárok végezték ki 1919 januárjában – azért, mert arisztokrata volt. Vlagyimir Puriskevics a forradalmat követő polgárháborúban a vörösök ellen harcolt, tifusban halt meg. Juszupov hercegnek (jobbra) sikerült elmenekülnie Oroszországból.

Később beperelte a Metro-Goldwyn-Mayer filmstúdiót, mert az 1932-ben készült „Raszputyin és a cárné” c. filmben előnytelen képet festettek róla. Franciaországban halt meg 1967-ben.

Dimitrij Pavlovics herceget Alekszandra cárné a merénylet után Perzsiába száműzte. Svájcban halt meg 1941-ben.

FORRADALMI LÁZ

MARAT · 1793

II. SÁNDOR · 1881

WILLIAM MCKINLEY · 1901

EMILIANO ZAPATA · 1919

MICHAEL COLLINS · 1922

ERNST RÖHM · 1934

LEV TROCKIJ · 1940

ALDO MORO · 1978

Forradalmi láz

A forradalmak és a forradalmi mozgalmak két módon gyarapítják az orgyilkosságok számát: vagy az erőszakos forradalmi pártok hatalmi harcainak részeként, vagy olyan terrorista módszerként, amely aláássa a társadalmat és az államot.

A forradalmi vezetők meggyilkolását sokszor és sokan olyannak tekintették – a gyilkosok legalábbis –, mint egy elvi alapon álló cselekedetet. Charlotte Corday például azért ölte meg Jean-Paul Marat-t, mert idealista álmái voltak az 1789-es francia forradalom tisztaságának megőrzéséről. Michael Collins ír köztársasági vezetőnek azért kellett meghalnia, mert néhány kollégája az IRA-ban úgy látta, hogy kiegyezésre hajlamos politikája, kompromisszum-készsége elárulta az ügyet, amelyért oly sokan és sokat küzdöttek.

Ezzel szemben Emiliano Zapatát ellenségei ölték meg, mert a mexikói parasztság jóléte érdekében tevékenykedett. Halála csak egy epizód volt a hosszan elhúzódó fegyveres harcban a saját hadseregekkel rendelkező forradalmi vezérek, amolyan hadurak között, akik közül az egyik éppen Zapata volt.

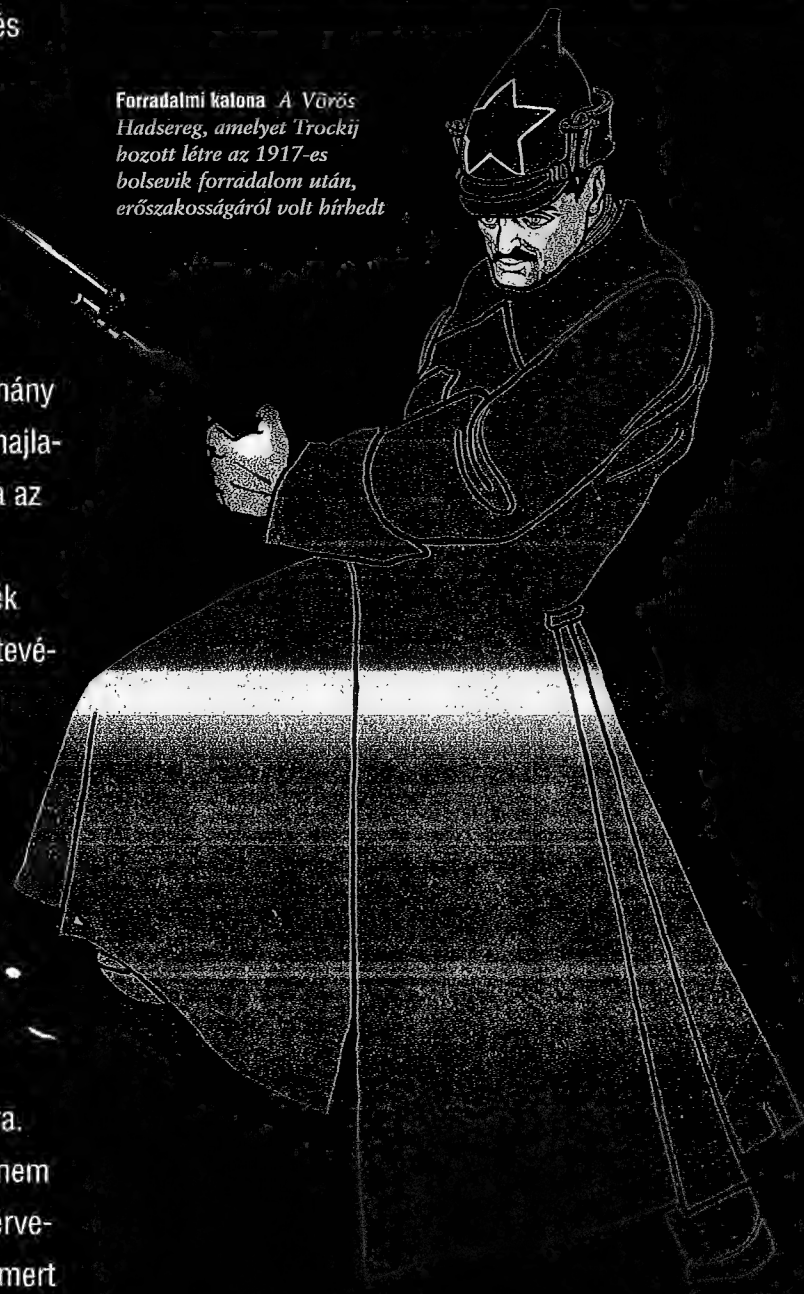
Kiirtani az ellenzéket

Amikor hatalomra kerültek, a forradalmi államok vezetői teljes cinizmussal használták az orgyilkosságot a problémák végleges megoldására. Joszif Sztálin szovjet diktátort például egyáltalán nem érdekelt a korábbi bolsevik kollégája, Lev Trockij érvelése a „permanens forradalomról”. Megölette őt, mert nem volt képes elviselni semmilyen ellenzéket, jóllehet Trockij, aki a világ másik végén, Mexikóban élt emig-

rációban, már régen nem jelentett közvetlen veszélyt a diktatúrára.

Adolf Hitler német diktátor – aki szintén forradalom útján került hatalomra, ha egészen másfajta forradalom volt is az –, nem azért ölette meg egyik legrégibb mun-

Forradalmi kalona. A Vörös Hadsereg, amelyet Trockij hozott létre az 1917-es bolsevik forradalom után, erőszakosságról volt hírhedt

EGY HARCOS TERRORSZERVEZET

Az 1902-ben alapított Szocialista Forradalmi Párt (SZR) volt felelős sok politikai gyilkosságért a cári Oroszországban a 20. század elején. Nyilvánosan és hivatalosan a párt csak békés politikai akciókat szervezett, de titokban létrehozott egy kis, önálló csoportot, a Harci Szervezetet, hogy az terror-cselekményeket hajtsa végre a párt céljainak támogatására.

Ez a szervezet gyilkolta meg egy gépkocsijára hajított bomba segítségével Vjacseszlav Plehve orosz belügyminisztert 1904 júniusában és ők végeztek Szergej nagyherceggel is, akit hasonló módon ölték meg 1905 februárjában.

A férfit, aki abban az időben ezt a szervezetet vezette, Jevno Aszevnek hívták, rendőrségi besúgóként is közismert volt. 1893-ban szervezte be a cári titkosrendőrség, az *Ohrana* – jelentett is nekik rendszeresen sok mindenről,

katársát, Ernst Röhmöt, mert az tovább akarta fejleszteni a náci forradalmat, hanem azért, mert jelentős hatalma már fenyegetőleg hatott a német tisztikarra.

Anarchisták és terroristák

Először a 19. századi Oroszországban használták az orgyilkosságokat mint a forradalmi cselekedetek eszközét arra, hogy megdöntsék a fennálló társadalmat, vagy megbüntessék azokat, akik azt fenntartják vagy annak a haszonélvezői. A Népakarat (Narodnaja Volja) nevű titkos csoport, amelynek tagjai 1879-ben meggyilkolták II. Sándor cárt, úgy tekinthető, mint az első modern terrorszervezet a világon. A csoportnak egészen 1914-ig sok követője volt Oroszországban, de cárgyilkosságot többé már nem terveztek.

Az orgyilkosságot mint a forradalmi politika alapját először Mihail Bakunyin orosz anarchista fogalmazta meg és erőltette. Egyik tanítványa 1869-ben azt írta: „A forradalmár elkötelezett ember... Csak egyetlen tudományt ismer, a rombolását.” Voltak anarchisták, akik elutasították az erőszakot, mások üdvözölték a hatalommal bíró emberek megölését, mert azzal szereztek alátámasztást a kormányzati tekintélyt és hirdetni a szociális igazságtalanságot. A gyilkosságok „a tettek propagandájává” váltak, amint azt Enrico Malatesta

magától értetődik, hogy azokról a gyilkosságokról nem, amelyeket ő szervezett meg és készített elő. Valamivel később Aszev kettős ügynöki voltát az SZR leplezte, és ezért 1909-ben el kellett hagynia Oroszországot. Berlinben halt meg természetes halállal, kilenc évvel később.

Az SZR az 1917-es bolsevik forradalom után is folytatta terrorista tevékenységét, ekkor forradalmi riválisaik, az ország új bolsevik urai ellen fordultak. Az „eszerek” egyike, Fanja Kaplan súlyosan megsebesítette Lenint is (lásd a 160–161. oldalt) és a harci szervezet ugyanabban az időben Trockijt is meg akarta ölni. De a bolsevikok még következetesebben és kegyetlenebbül elnyomták forradalmi terrorizmusukat, mint tette azt annak idején a cári rendszer. Így aztán az SZR sorsa és tevékenysége hamarosan megpecsétlődött.

olasz anarchista megfogalmazta. Anarchista gyilkosok áldozatává vált többek között Sidi Carnot francia elnök (1894), Canovas del Castillo spanyol miniszterelnök (1897), Erzsébet osztrák császárné és magyar királyné (1898), I. Umberto olasz király (1900) és William McKinley amerikai elnök (1901).

A tőkésellenesek

A legtöbb anarchista orgyilkosságot olyanok követték el, akik vagy teljesen egyedül cselekedtek, vagy kisebb amatőr csoportokba tömörülve. De a lehetséges forradalmárok, akik terrorcsoportokat szerveztek az 1960-as és 70-es években – pl. a Baader-Meinhof-csoport Németországban vagy a Vörös Brigádok Olaszországban –, sok hasonlóságot mutattak az 1914 előtti orosz hagyományokkal. Ezek a radikálisok művelt, titkos szervezeteket hoztak létre, és előnyben részesítették „a nép igazságát” hirdető látványos akciókat, politikusok, bírók és gazdag üzletemberek megtámadását. Aldo Moro volt a „városi gerillák” leghíresebb áldozata.

Az orgyilkosságok végül is nem tudták megvalósítani a munkások világforradalmát, térdre kényszeríteni a tőkés világrendet. Fő hatásuk az volt, hogy még jobban gerjesztették és igazolták az állam elnyomó intézkedéseit.

Késelés a kádban

Egy szürke szemű fiatal lány álldogált 1793. július 13-án este Jean-Paul Marat forradalmár párizsi háza előtt. Divatos, zöld szalagokkal díszített fekete kalapot viselt, amelyet aznap reggel vásárolt. Ugyanakkor vett egy konyhakést is, amelyet a ruhájába rejtett.

Charlotte Corday, egy szegény vidéki nemes ember művelt leánykája nem sokat látott a világból szülőföldjén, a normandiai Cayenne városán kívül. De érdeklődéssel követte azokat a jelentéseket, amelyek a forradalomról szóltak,

A jakobinus
Jean-Paul Marat
forradalmár volt,
aki magát a nép
barátjának és
a gazdagok ellen-
ségének tartotta

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1743 Május 24-én született Svájcban, Neuchâtel mellett

1759 Orvosi tanulmányokba kezd Franciaországban

1765 Angliában kezd orvosi gyakorlatot, filozófiai és tudományos könyveket ír

1777 Visszatér Franciaországba, orvosként dolgozik d'Artois grófnál

1789 A francia forradalom kitörése után megindítja *L'Ami du Peuple* c. újságját

1792 Bevásztják a nemzetgyűlésbe

1793 A girondisták áprilisban letartóztatják, de kiengedik. Júniusban közreműködik a bukásukban. Július 13-án gyilkosság áldozatává válik

amely Párizsban tört ki 1789-ben. Sok történetet olvasott az ókori Görögországról és Rómáról. Amikor Franciaország 1792-ben, XVI. Lajos után köztársaság lett, a fiatal leány azt képzelte, hogy a római köztársaság késői megfelelője jött létre – a hőies virtus köztársasága.

Párizs forrong

A valóságban pártok harca folyt a hataloméért. A királyt lefejezték, az agitátorok még több vér kiontását követelték. Jean-Paul Marat az élharcosa volt azoknak, akik mindenkinek a halálát kívánták, akit a köztársaság árulójának bélyegeztek.

Marat forradalmi újságíró volt, megáldva szónoki tehetséggel. Kérlelhetetlensége a forradalom úgynevezett „ellenségei”-vel szemben, és az, hogy követelte a gazdagokkal való leszámolást, nagyon erőssé és befolyásossá tette újságját, a *L'Ami du Peuple*-t (A nép barátja). A francia parlament, a Nemzeti Konvent tagjaként bejáratos volt a politikai klubokba, ahol a népi agitáció szerveződött.

1793 júniusában a jakobinusok – politikai csoport, amelyhez Marat is tartozott – elfogadták a hatalmat a girondistáktól, attól a párttól, amely többségben volt a köztársasági parla-

mentben. A girondista vezetőket házi őrizetbe helyezték. Sokan vidékre mentek, hogy ott szervezzék a forradalmat. Cayenne-ben Corday beszélt a pártvezetőkkel. Akkorra már gyűlölt figurának tartotta Marat-t –, aki romba döntötte álmai köztársaságát.

Gyilkosságra készen

Júliusban a Corday-lány fölment Párizsba. Egyik rajongott hőse éppen Brutus volt, Julius Caesar gyilkosa. Azt tervezte, hogy a nemzetgyűlésben gyilkolja meg Marat-t, mint ahogy Brutus

tette ezt Caesarral a szenátus csarnokában. Marat azonban beteg volt. Bőrbetegségben, feltehetően pszoriázisban szenvedett, ezért csak ritkán hagyta el a fürdőkádját, amelyben tartózkodva viszonylag könnyebb volt elviselnie fájdalmait.

Reggel Charlotte Corday elment Marat házához, de vissza kellett fordulnia – a politikus túl beteg volt ahhoz, hogy látogatókat fogadhasson. A nő azonban nem adta föl: azt üzent be Maratnak, hogy fontos információkat hozott Cayenne-ből, és szeretne este beszajönni. Így is tett, néhány sor írással érkezett meg, amely így végződött: „Boldogtalan vagyok. Ez önma-

Charlotte Corday A művelt, olvasott fiatal nő valószínűleg orgyilkosságot hajtott végre

gában is elegendő ahhoz, hogy az Ön védelmét igényeljem.” Charlotte beosont a házba. Marat szeretője, Simonne Evrard megállította őt a lépcsőn, de Marat kiszólt a fürdőből, hogy engedjék csak be a lányt. A kád le volt takarva egy szőnyeggel és egy fatábla szolgált íróasztalául.

A MARAT
DAVID

Corday leült a kád mellé, és sorolni kezdte a cayenne-i girondista vezetők névsorát. Marat azt mondta: nemsokára guillotine alá küldik őket. Evrard kiment a fürdőből. A leány ekkor előrántotta a kést, belevágta azt Marat oldalába és mellébe, megsebesítve a tüdőt és elvágva az egyik fő ütőeret. A segélykiáltásokra többen berohantak, és megragadták a nőt. Marat menthetetlen volt – meghalt.

Megbánás nélkül

Corday tagadta, hogy kapcsolatban állt volna a girondistákkal és kijelentette, hogy „azért ölt meg egy embert, hogy megmentsem másik ezret”. A halálra készülve azt írta: már várja, hogy „élvezhesse az elíziumi mezőket, Brutusszal és a többi ókori hőssel”. Négy nappal a gyilkosság után el-lenséges érzületű tömeg figyelte Corday guillotine-hoz vezető útját.

A gyilkosságnak nem volt olyan hatása, amilyenre Charlotte számított. Marat párttársai kivégezték a girondista vezetőket, és olyan terrort vezettek be, amely életek ezreit követelte.

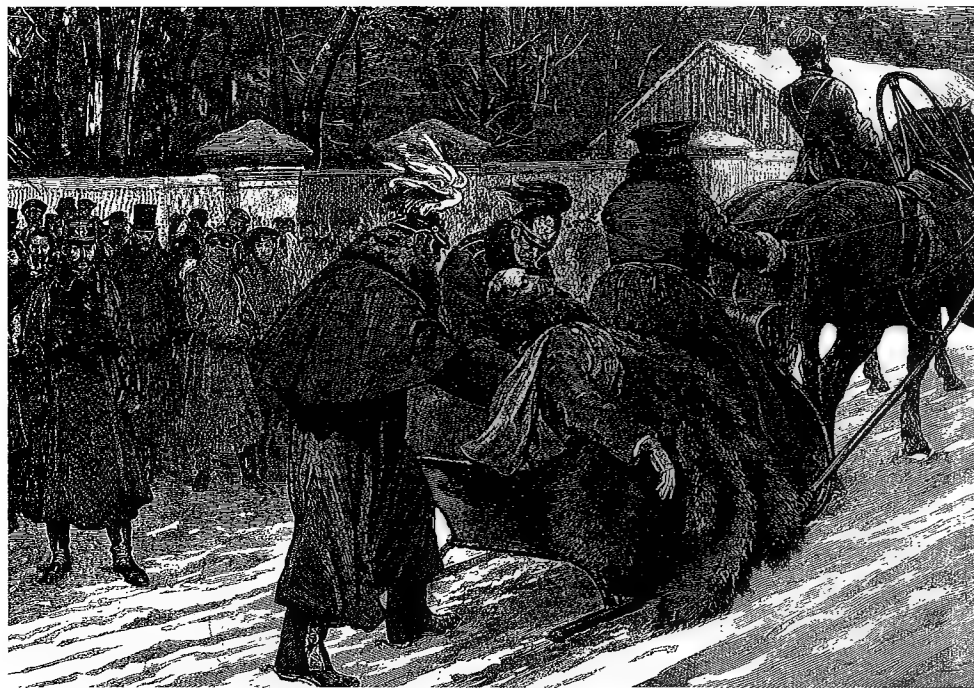
Marat halála Jacques-Louis David festőművész Marat barátja volt. Az áldozat érzéletes ábrázolása e képen, mely nem sokkal az eset után készült, árulkodik arról, hogy milyen érzelmeket táplált barátja iránt

ÁLLAMI TEMETÉS

Marat temetése jó alkalom volt az országos gyász kinyilvánítására. Fürdőkádját és véres ingét szent ereklyék módjára vitték a koporsó után. Gyászbeszédekben a párizsi radikálisok Jézushoz hasonlították. Barátja és forradalmár-társa, Jacques-Louis David szent mártírként festette le őt *Marat halála* c. képen.

1794-ben a Nemzeti Konvent Marat holttestét a Panteonban, a köztársaság hőseinek nyughelyén temettette el. Egy évvel később azonban, amikor a közvélemény a forradalmárok ellen fordult, eltávolították sírját, és egy köztemetőben hantolták el újra.

Darabokra tépve

Versenyfutás a halállal
A haldokló cárt szánon
viszik baza a Téli Palotába
a merénylet után

glicerint használtak. 1879 novemberében kétszer is megpróbálták fölrobbantani a cárt. Az első esetben nem lépett működésbe a bombájuk, a második alkalommal pedig rossz vonatot robbantottak föl.

Következő merényletük elkövetője, a terrorista Sztjepán

Halturin állást szerzett magának a pétervári Téli Palotában, így sikerült a cár közelébe férkőznie. 1880. február 5-én fölrobbantotta az ebédlőszalont. Sándornak is ott kellett volna ülnie már az asztalnál, de késve érkezett, megint megmenekült. A detonáció tizenegy katonát megölt, ötvenhatot megsebesített.

A cár többé sehol sem érezte biztonságban magát.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1818 I. Miklós cár fiaként született, április 17-én

1841 Feleségül veszi Maria von Hesse-Darmstadt hercegnőt

1855 Apja halála után ő lesz a cár

1861 Kinyilvánítja a jobbágyfölszabadítást

1863 Keményen elnyomja a nemzeti forradalmat Lengyelországban

1866 Az első merénylet a cár ellen

1881 Március 1-én Szentpétervárott meggyilkolják

A fölszabadító

Uralkodásának kezdetén II. Sándor cár fölszabadította az orosz parasztokat a jobbágysorból – nevezték is Fölszabadítónak. De reformjai nem garantáltak alkotmányt, sem tárgyilagos kormányt. Az 1870-es évekre a „haladó” gondolkodásúak elnyomónak tartották a cárt. Az uralkodó két merényletet is túlélte: előbb egy Dimitrij Karakoszov nevű diák lőtt rá 1866-ban, majd 1879-ben Alekszander Szolovjov kísérelte meg ugyanezt.

A Népakarat

A Népakarat kampánya jól szervezett és kérelhetetlen volt. Egy félelmetes új anyagot, nitro-

Minden éjjel más ágyban aludt, félt, hogy mérget tesznek az ételébe, közönséges személyvonatokon utazott, hogy kerülje a feltűnést.

Végre sikerül

Miután még két merénylet kudarcot vallott, a Népakarat vezetése egy utolsó nagy támadást tervezett Szentpétervárott. Vasárnaponként a cár rendszeresen kijárt lovagolni. A terroristák egy kis sajtáros bódét béreltek az útvonal mellett, ahonnan alagutat ástak az út alá, s azt megtöltötték robbanóanyaggal. Bizonyos pontokon nitroglicerines pokolgépekkel felszerkezett „bombavetőket” is el akartak helyezni, hogy elzárják a cári kocsi útját.

A terroristák időzavarban voltak. Két vezetőjüket már korábban letartóztatták: Alekszander Mihajlovot 1880-ban, Zseljabovot 1881 februárjában. A szabadlábon maradt összeesküvők most már gyorsan akartak cselekedni, bár az előkészületek még nem fejeződtek be. Robbantási szakértőjük, N. I. Kibalcics egész éjjel erejét megfeszítve dolgozott azon, hogy a bombák időre elkészüljenek.

Az utolsó pillanatban hirtelen megváltoztatták a cár aznapi programját. Perovszkaja, aki a terroristák vezetője volt, elrendelte, hogy várjanak a Katalin-csatorna mellett, ahol a cár várhatóan elhalad a lovaglásból visszatértekor. Maga Perovszkaja a csatorna másik partján figyelt, hogy jelt adjon, ha a cár közeledik. A várakozó bombadobók,

Nyikolaj Riszakov és Ignatai Grinyevickij föl-alá sétálgattak, hónuk alatt a robbanószerkezetekkel. Délután negyed háromkor végre feltűnt a cár kocsija.

Elsőnek Riszakov hajította el a bombáját, de az a kocsi mögé, a kísérő kozák lovas testőrök közé esett. Két kozák és egy járókelő meghalt. A cár kiszállt a megrongálódott kocsiból, és várta, hogy jöjjön érte egy másik.

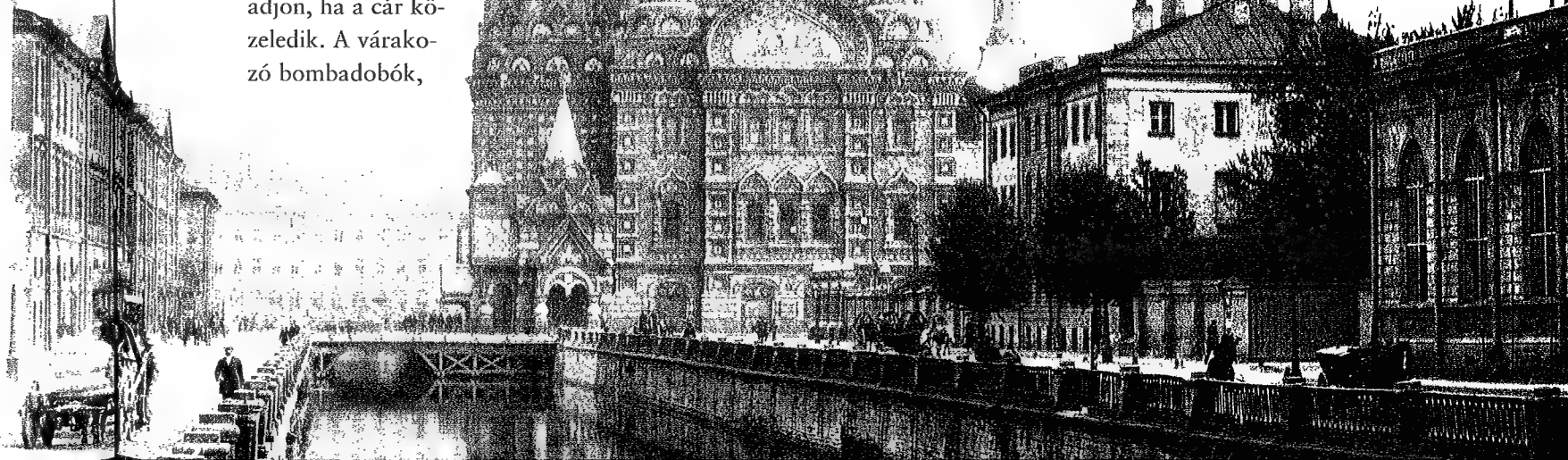
„Grinyevickij odarohant a cárhoz, és fölrobbantotta a bombát. Öngyilkos merénylet volt.”

Ahogy föllépett az új kocsira, Grinyevickij odarohant hozzá, és fölrobbantotta a kezében tartott bombát. Öngyilkos merénylet volt. A robbanás a támadót is, az áldozatot is darabokra tépte. Mindkettőt már csak meghalni szállították el a helyszínről: a cárt a Téli Palotába, a merénylet a börtönbe.

Riszakovot még ott, a helyszínen letartóztatták, nem sokkal később Perovszkaja és Kibalcics is rendőrkézre került.

Zseljabovval és Mihajlovval együtt április 3-án akasztották föl őket.

A vérontás helyszíne A Vértő Megváltó templomát építették II. Sándor cár emlékére ott, ahol megölték

Anarchista akció

Második elnöki megbízatásának első évében, 1901 szeptemberében William McKinley meglátogatta a New York állambeli Buffalóban a Pánamerikai Kiállítást, amely az akkori műszaki fejlődés és a kultúra nagyszabású bemutatója volt. Szeptember 6-án, nem sokkal délután négy óra után az elnök éppen a Muzsika Házában nézelődött, kezét fogott sok látogatóval, akik sorban álltak, hogy bejuthassanak a látnivalókhoz. A sor azonban rendkívül lassan, araszolva haladt előre, az elnök testőrei csak nagy nehezen tudták rávenni az embereket, hogy lépjenek már tovább.

Lövés közvetlen közelről

McKinley egyszer csak szemtől szembe találta magát egy karcos fiatalemberrel, akinek a jobb keze zsebkendőbe volt bebugyolálva. Mielőtt az elnök még átgondolhatta volna, hogy szokásos módon parolázzon-e vele, vagy inkább a bal kezét nyújtsa, a fiatalember kétszer is rálőtt egy rövid csövű, .32-es kaliberű pisztolyból, amelyet a kezét borító zsebkendő adig eltakart.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1843 Az Ohio állambeli Niles-ban született január 29-én
- 1861 A polgárháborúban csatlakozik az unionista csapatokhoz
- 1876 Kongresszusi képviselővé választják
- 1890 Bevezetik a róla elnevezett törvényt, amely magasabb adót vet ki az importárakra
- 1892 Ohio állam-kormányzójaává választják
- 1896 Elnökké választják
- 1898 Az USA-t háborúba vezeti a spanyolokkal Kubaért
- 1900 Másodszor is elnökké választják
- 1901 Szeptember 6-án lelövi a merénylő, nyolc nappal később meghal, alelnöke, Theodore Roosevelt követi az elnöki székben

Az ezt követő felfordulásban a lövöldöző férfit földre rántották és ütlegetni kezdték. Valószínűleg meglincselték volna, de az elnök – aki a lövéstől a földre hanyatlott, súlyos sebéből már fehér ingén is átütött a vér –, elhaló hangon, de határozottan azt mondta: „Ne bántsátok, fiúk!”

A támadás híre futótűzként terjedt el a látogatók körében. Zavargás tört ki a fel-dühödött emberek között, akik bosszút akartak állni. Katonákat kellett a helyszínre hívni, hogy megfékezzék a tömeget és helyreállítsák a rendet.

A magányos anarchista

A nyomozás kiderítette, hogy az elkövető Leon Czolgosz, 28 éves, lengyel származású, Detroitban élő férfi volt. Szülei nem sokkal az ő születése előtt érkeztek az Államokba, és nyolctagú családot alapítottak új hazájukban. Egy Cleveland melletti farmon telepedtek le, ahol Leon 16 évesen gyári munkás lett. Föladta katolikus hitét, és kapcsolatba került a szocialista, anarchista eszmékkel, amelyek követői meg akarták dönteni a kormányok uralmát és a gyári főnökök hatalmát egyaránt.

1898-ban Czolgoszon valószínűleg kitört valamiféle elmebaj. Otthagyt a huzalgyári állását, visszatért a farmra, ahol azzal töltötte az idejét, hogy anarchisták erőszakos cselekedeteiről és arról olvasgatott, hogy a hatóságok milyen brutálisan fojtják el a munkások tiltakozását. Így peregetek napjai 1901 májusáig, amikor először hallotta beszélni Emma Goldman anarchistát Clevelandben, egy szövetségi liberális klubban. Ettől kezdve Czolgosz nemcsak az eszmének, de az asszonynak is megszállottja lett. Követte őt Chicagóba is, ahol megpróbált kapcsolatot teremteni liberális körökkel, de azok nem fogadták túl szívesen. Sőt, gyanút keltett bennük a fiú ki-egyensúlyozatlansága, lobbanékony nyilatko-

Az anarchista Leon Czolgosz, aki megölte McKinley elnököt

A gyilkosság Czolgosz a zsebkendőbe rejtett pisztollyal. Egy pillanattal később lelövi az elnököt

zatai és az, hogy mindenáron találkozni akart az anarchista vezetőkkel. A *Free Society* (Szabad társadalom) c. anarchista lapban még azt is feltételezték, hogy esetleg rendőrspicli. Lehet, hogy az elnökgyilkossággal az őt elutasító anarchistáknak akart visszavágni, azoknak, akiket ő mindenáron teljes erejével szolgálni szeretett volna.

A következmények

Czolgosz tárgyalása már kilenc nappal az elnök halála után elkezdődött. Azt állította, hogy egyedül cselekedett. „Senki sem mondta, hogy megtegyem, senki se fizetett érte.” Elmebeli beszámíthatatlanságára vonatkozó beadványát elutasították, a halálos ítélet pillanatig sem volt kétséges.

Amikor Czolgoszt 1901. október 29-én beültették a villamosszékbe, azt kiabálta: „Megöltem az elnököt, mert a jó emberek ellensége volt! Segíteni akartam a jó embereknek és a világ összes munkásának!” Bekapcsolták az áramot, 1700 volt rázta meg a testét. A villamosszék akkoriban az ítéletvégrehajtás újszerű formájának számított. Thomas Edison akkortájt forgalmazott is egy filmet, amely részletesen bemutatta a kivégzést.

Az elnökgyilkosság valószínűleg katasztrófát jelentett az anarchisták számára. Goldmant

nemcsak a rendőrség kezdte zaklatni, hanem a fölháborodott közvélemény is ellene fordult. A nő mégsem ítélte el Czolgoszt, mert mint mondta: „Nem személyes okokból vagy haszon reményében tette, amit tett, hanem az elvei szerint cselekedett... ezért rokonszenvezem vele.”

ÁLDOZAT I. Umberto király

A szikra, amely lángra lobbantotta Czolgosz vágját, hogy ő is orgyilkos legyen, talán egy másik merénylet volt, amelyet 1900. július 29-én követtek el Itáliában. I. Umberto olasz király éppen egy tornabemutatót tekintett meg Monzában, Milánó mellett, amikor közvetlen közelről lelőtték. Csaknem azonnal meghalt. Gyilkosa Gaetano Bresci olasz selyemszövő takács volt, aki az USA-ba emigrált, ahol a New Jersey-ben lévő Patersonban élt feleségével és hét éves lányával. Mélyen gyűlölte a monarchiát, és mikor visszatért Olaszországba, Milánóban csatlakozott egy anarchista csoporthoz, amelyben sorsolással döntöttek el, hogy melyikük löje le a királyt.

Czolgosz azonosult Brescivel, még az újságkivágásokat is összegyűjtötte a merényletről. A gyilkosság ráirányította figyelmét az anarchista mozgalomra, és segítette kidolgozni saját tervét az amerikai elnök megölésére.

Elárulva

Emiliano Zapata mexikói forradalmár vezér annak szentelte egész életét, hogy visszaszerezze azt a földet, amelyről a mexikói indián paraszt farmerek azt tartották, hogy az övék. Zapata egy kis faluban nőtt föl, Morelos államban, a fővárostól délre, ahol a szülei egy darabka földből igyekeztek megélni. Harmincéves korára már falujának elismert vezetője volt.

Az országszerzte ismert parasztvezér

1910-re, mikor Mexikóban kitört a forradalom, Emiliano Zapata helyi agitátorból már országosan ismert és elismert, fontos személyiséggé nőtt ki magát. Francisco Madero legyőzött elnökjelölt döntése – hogy induljon forradalom Porfirio Diaz hosszú ideje megalapozott diktatúrája ellen –, egy több mint tíz évig tartó komplex katonai konfliktus és politikai hatalmi harc kezdetét jelentette. Zapata Morelosban egy teljes parasztsereget mozgósított, amely segítette megdönteni Diazot, és nagy befolyást gyakorolt az ezután fellobbant forradalom kimenetelére.

Zapata csapata a különféle gerilla-hadseregnek csak egyike volt, egy másik híres csoportot Pancho Villa vezetett fönn, északon. De mind közül Zapatának volt a legvilágosabb politikai programja. Az Ayala-terv lényege az volt, hogy el kell venni a földet az *haciendák* nagybirtokos uraitól, és szét kell osztani

A parasztvezér Emiliano Zapata, a parasztok jogainak szószólója nemzeti hős lett

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1879** A mexikói Morelos államban, Anenecuilcóban született, augusztus 8-án
- 1909** Földeket foglal el, hogy fölössza a parasztok között
- 1911** Morelosban Diaz elnök ellen vezeti a gerillákat
- 1913** Madero elnök megölése után Huerta tábornok ellenfele lesz
- 1914** Csapatai elfoglalják Mexikóvárost
- 1915** Elveszíti ellenőrzését Morelos állam fölött, Carranza csapataival szemben
- 1919** Április 10-én orvul meggyilkolják

a parasztok között. Ha a korábbi földtulajdonosok szövetkezetbe tömörülnek, akkor kapjanak kárpótlást, ha nem, akkor nem.

A zapatisták bukása

Bár a zapatisták 1914-ben elfoglalták Mexikóvárost – a rettegő lakosságtól udvariasan kértek pénzt és élelmet, ahelyett, hogy raboltak volna –, Zapatának soha nem volt elég ereje ahhoz, hogy kormányt alakítson. Kezdetben átlátta a földek nagyságát és a nagybirtokok pusztulását, de országos szinten való döntéshozzájárulása már túl naiv és megvesztegethetetlen volt.

1915 után mind Zapata, mind Pancho Villa védekezni kényszerült, ahogy a konzervatív forradalmár Venustiano Carranza csillaga emelkedni kezdett. Carranza seregei, Pablo Gonzales tábornok vezetésével végigrobogtak Moreloson, lerombolták a falvakat és terrorizálták a parasztokat. A zapatisták visszavonultak a hegyekbe, fosztogatták a kormány ellenőrzése alatt lévő városokat és haciendákat. Gonzales fölismerte, hogy csak akkor győzheti le a gerillákat, ha elpusztítja vezetőjüket.

A csapda

1919 tavaszán Gonzalez megtalálta az alkalmat arra, hogy Zapatát törbe csalja. Jesus Guajardo ezredes, Gonzalez egyik tisztje összeveszett a főnökével, és meggyanúsították, hogy rokonszenvezik a gerillákkal. Zapata üzenetet küldött neki, amelyben meghívta, csatlakozzék hozzájuk. Ám az üzenetet elfogták és átadták Gonzaleznek. A tábornok válaszul elé állította Guajardót: vagy részt vesz a Zapata-ellenes szervezkedésben, vagy árulóként agyonlövik.

Guajardo csek után válaszolt Zapata üzenetére: fölajánlotta, hogy csatlakozik hozzá és csapatokat is visz magával, hogy növelje a gerillák erőit. Zapata és az ezredes először április 9-én ta-

lálkozott. Guajardo egy remek tenyészcsődört ajándékozott a gerillavezérnek, és abban maradtak, hogy másnap a Chinameca birtokon folytatják a tárgyalást.

Másnap délután kettőkor Zapata az újonnan kapott lovon érkezett a megadott helyre. Bár 150 fegyverrel jött, csak néhányan lovagoltak be vele együtt a birtokra. Guajardo katonái tiszteletadással köszöntötték a kapuban Zapatát. Egy adott pillanatban azonban kürtjel harsant és a katonák tüzet nyitottak. Zapatát és társait golyók tucatjai találták el.

Zapata holttestét Cuautla városába vitték, hogy eltemessék. Gonzalez le is fényképeztette a tetemet, hogy bizonyítsa: a vezér halott. Ennek és annak ellenére, hogy a holttest két napig föl volt ravatalozva a temetés előtt, a parasztok Morelosban még most is hisznek benne, hogy Zapata nem halt meg. Emléke a mai napig is megihleti és biztatja a szegénység ellen harcolókat Mexikóban.

ÁLDOZATOK Meggyilkolt vezérek

Az erőszakos halál nem volt ritkaság a mexikói forradalom vezéralakjai között. Francisco Madero forradalmár vezetőt 1913-ban lőtték le, nem sokkal azután, hogy eltávolították a hatalomból egy USA-támogatta puccsal, amelyet Huerta tábornok vezetett. Venustiano Carranza elnököt 1920-ban ölték meg, mikor a lázadók magukhoz ragadták a hatalmat. Pancho Villa 1923-ban kapott golyót a fejébe egy gyilkostól, akit az Obregón akkori elnökhöz lojális Jesus Salas Barranzas képviselő bérelt föl. 1928-ban Obregón maga is gyilkosság áldozatává vált, őt José de León Toral újság-karikaturista lőtte le, katolikus ellenes politikája miatt.

Zapata emberei Zapata vezetésével (fekete ruhában, kalapján kereszttel) lovas gerillák sorakoznak föl Mexikóváros utcáin, 1915-ben

Levadászva

A Nagyfiú Michael Collins, az ír függetlenségi harc egyik hőse el volt rá készítve, hogy meg kell halnia hazája egyesítéséért

Michael Collins, az új Ír Szabadállam hadseregének főparancsnoka 1922. augusztus 22-én Délnyugat-Írországbán, Cork megyében vezette az autóját, két kocsis és egy járóautó haladt előtte, mögötte pedig egy fegyveres páncélautó. Írország a polgárháború kellős közepén járt, amelyben a szabadállam katonái álltak szemben a köztársaságiakkal. Collins tudta, hogy ellenfeleinek ő az egyik első számú célpontja.

A Nagyfiú (Big Fellow) becenevű, harminckét esztendőös, erőteljes Collins az írek függet-

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1890 Október 16-án született West Cork megyében, Clonakilty mellett

1916 Részt vesz Dublinban a híres Húsvéti Fölkelésben, a britek el is fogják

1917 Beválasztják az ír köztársaságpartí politikai mozgalom, a Sinn Féin irányító testületébe

1918 Közreműködik az ír parlament, a Dáil létrehozásában

1919 Az IRA parancsnoka lesz

1920 Az emlékezetes „véres vasárnapon” elrendeli brit tisztek megölését

1921 Aláírja az angol-ír szerződést

1922 Augusztus 22-én orvul meggyilkolják

lenségi harcának a legkarizmatikusabb figurája volt. Harcolt a sikertelen Húsvéti Fölkelésben, 1916-ban Dublinban kitartott az ír demokraták egy kis csapatával, és 1919–1921-ig vezette azt a gerillaháborút és terrorista tevékenységet, amelyet az Ír Köztársasági Hadsereg (IRA) folytatott az országban lévő brit megszálló katonai erő és az ír királyi rendőrség ellen.

Collins elfogadható dolognak tartotta az orgyilkosságot, úgy vélte: „a brit gépezet megbénításához néha le kellett csapni az egyénekre is”. 1920. november 21-én megszervezte tizenkét brit tiszt megölését, akik földalatti tevékenysé-

get folytattak Dublinban. Ügynökei este kilenc-kor több helyen egyszerre csaptak le áldozataikra a városban. (Megtorlásként a brit katonák géppuskával belelőttek egy futballmeccs nézőközönségébe.)

Békétárgyalások

Mikor a fegyverek helyett már a tárgyalások dönthették el Írország jövőjét, Collins realista volt. 1921 decemberében tagja lett annak az ír köztársasági delegációnak, amely az angol-ír szerződést készült aláírni. Collins kormányzásának a britek részéről hét feltétele volt: az egyik, hogy a dublini kormány nem ellenőrizheti Észak-Írország hat megyéjét, a másik, hogy Dél-Írország önkormányzati domínium legyen a brit birodalmon belül, nem pedig önálló köztársaság. Collins hitte, hogy a szerződés „meghozza annak esélyét, hogy kivívjuk a teljes szabadságot”. De sok köztársasági politikus és az IRA egy része is elutasította ezt. Collins érezte, hogy a szerződés aláírásával saját halálos ítéletét is aláírta. Így is lett.

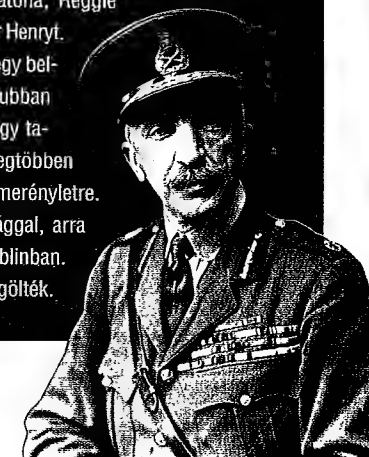
Vissza az erőszakhoz

1922 júniusában a szerződéssel kapcsolatos elégedetlenség polgárháborúba torkollott. A szerződést ellenző republikánusok fontos épületeket foglaltak el Dublinban. Mivel a bri-

Sir Henry Wilson

Collins halálának hátteréhez hozzátartozik egyik legfőbb ellenségének, Sir Henry Wilson tábornagnak a meggyilkolása. Ő volt a felelős azokért a kegyetlenségekért, amelyeket a függetlenségükért harcoló ír lázadók ellen fogatosítottak. Wilson nyilvánosan is sokszor támogatta az IRA ellen harcoló északír protestánsokat.

1922. június 22-én két, már leszerelt ír katona, Reggie Dunne és Joseph O'Sullivan Londonban lelőtte Sir Henryt. Azt mondták, saját indítatásukból cselekedtek, egy belső hangnak engedelmessé, miután egy pubban sokáig iszogattak. A lövések után beugrottak egy taxiba, hogy elmeneküljenek, de aztán máshogy alakult. A legtöbben azonban Collinst vádolták azzal, hogy parancsot adott a merényletre. A brit kormány, amelyet megaláztak a Wilson-gyilkossággal, arra kényszerítette Collinst, hogy lépjen föl a lázadók ellen Dublinban. Ez az akció is befolyásolhatta azokat, akik végül őt is megölték.

tek követelték, hogy Collins állítsa helyre a rendet, a parancsnok teljes körű katonai akcióra adott utasítást. Egy héten belül egész Dublin a szabadállam ellenőrzése alá került, de Írország egyéb területeinek legnagyobb része a szerződést ellenző erők kezén volt.

Augusztus 22-én este megtámadták Collins autóját. Minden oldalról löni kezdtek rá, ő pedig viszonzta a tüzet. Az összecsapás addig folytatódott, amíg az egyik golyó szét nem locsantotta Collins koponyájának hátsó részét. Senki más nem halt meg.

Collins holttestét Dublinba vitték, ahol három napra fölgravatozták, majd százazrek sorfala között vitték a Gasnevin temetőbe.

A végső búcsú Gyászolók százazrei kísérték utolsó útjára Michael Collinst Dublin utcáin

Náci gyilkosság

Adolf Hitler német kancellár 1933 végén, amikor a Nemzetiszocialista Párt hatalomra került Németországban, üzent egyik legrégebbi szövetségeseinek: „Kedves Ernst Röhmöm, köszönetet mondok Önnek azokért a szolgálataiért, amelyeket a német nép és a nemzetiszocialista mozgalom érdekében végzett...” Röhm hozta létre és vezette a barnainges rohamcsapatot, a Sturmabteilungot (SA), amely erejével támogatta Hitler hatalomrajutását. De Hitler üzenetének baráti hangneme csalóka volt –

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1887** Németországban született november 28-án
- 1921** Vezető szerepet játszik az SA rohamcsapatok megszervezésében
- 1924** Hitlerrel együtt bíróság elé áll hazaárulásért; bűnös, de nem ítélik el
- 1925** Elhagyja Németországot, Bolíviában lesz katonai tanácsadó
- 1931** Visszatér hazájába, az SA vezérkari főnöke lesz
- 1933** Bajorországban népbiztossá nevezik ki
- 1934** Hitler parancsára július 1-én meggyilkolják

Parádézik az SA: Ernst Röhm (középen, borogkeresztos karszalaggal) megsejmléli az SA-csapatokat Berlinben, 1933-ban

Röhm és az SA már olyan probléma volt számára, amelyet előbb-utóbb meg kellett oldania.

Utcai harcosok

A rohamcsapatokat munkanélküli fiatalokból toborozták a gazdasági válság sújtotta Németországban az 1930-as évek elején. Kemény utcai harcosok voltak, akik zsidóverésre és ablakbetörésre specializálódtak. Hitlernek, aki el akarta hitetni a polgári Németországgal, hogy kormánya a rendet, a törvényességet képviseli, egy idő után kínos volt a barnaingesek tevékenysége. De az SA is elégedetlen volt Hitlerrel, mert alig részesedett a Führer hatalmából. Röhm goromba modoru, durva beszédű homoszexuális ember volt, aki kedvét lelte a katonaelet férfias kötelmeiben. Legfőbb célja az volt, hogy az SA-t Németország nemzeti hadseregevé fejlessze. Azért kezdett egy „második forradalomról” beszélni, hogy megkaparintsa a német nagytőkésék és a középosztály vagyonát. A német tisztikar megértette Hitlerrel, hogy ha nem állítják meg Röhmöt és az

SA-t, akkor a kormány elveszítheti támogatottságát.

Ideje változtatni

1934 nyarán olyan hírek terjedtek az országban, hogy Röhm összeesküvést szervez, hogy az SA felhasználásával elmozdítsa a vezetésből Hitlert és magához ragadja a hatalmat. Nem tudjuk, hogy Hitler félt-e egy esetleges SA-zendüléstől. Lehet az is, és hogy ő maga vagy más náci vezetők terjesztették az efféle rémhíreket és találgatásokat, csak azért, hogy ezzel igazoljanak egy SA-ellenes támadást. Mindenesetre Röhm összeesküvés-ötlete nem tudott kibontakozni.

„Ha a haláloamat akarják, akkor öljön meg Adolf maga!”

kozni és megvalósulni. Ehelyett viszont Hitler vágott oda könyörtelen keménységgel azoknak, akik annak idején a hatalomba segítettek.

Az SA vezetőit június végére értekezletre hívták a München melletti Bad Wiessee-be. Röhm és kollégái a Hanselbauer Hotelben gyűltek össze egy kicsapongó, görbe este reményében. Az SS és a Gestapo nevű titkosrendőrség már kidolgozta a tervet, hogy miként csapjanak le az SA-vezetőkre és mindazokra, akik útjukban álltak a náciknak. Hitler még június 29-ig tétoázott, ekkor tartottak ugyanis a rohamcsapatok nagy, rendszerellenes demonstrációt Münchenben. Ez volt a jel a gyilkosságok megkezdésére.

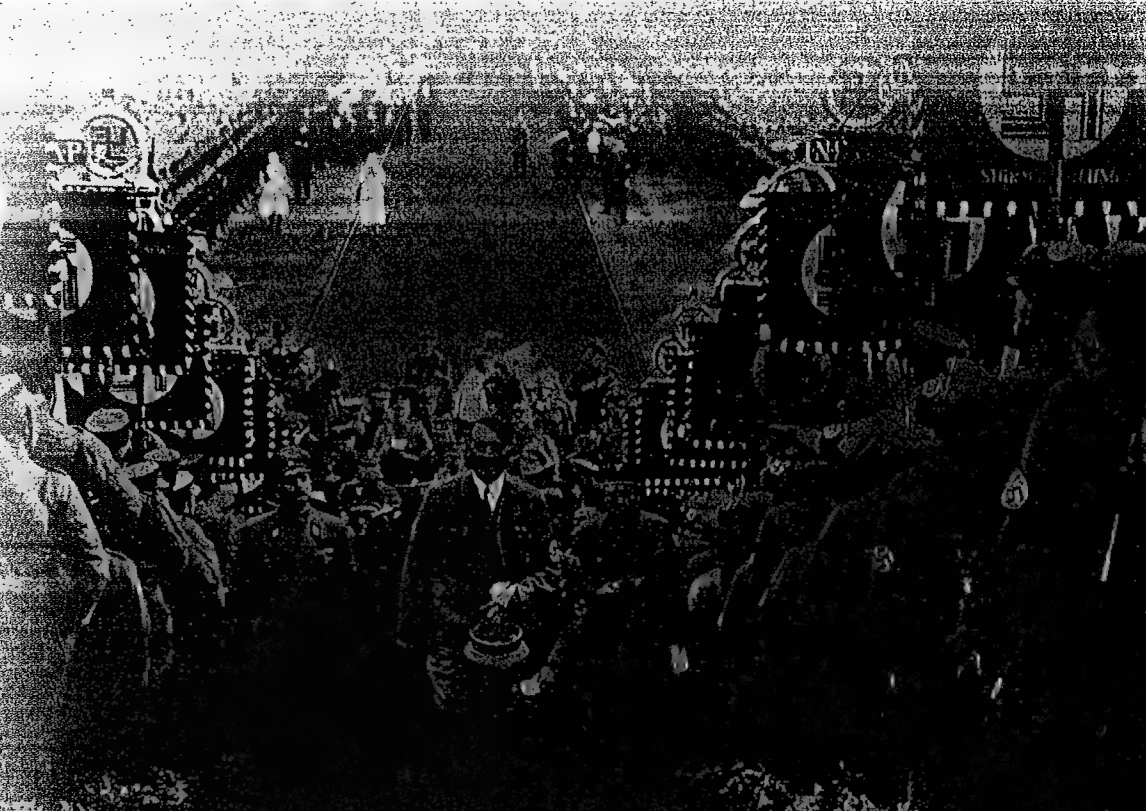
Június 30-án kora reggel Hitler Münchenbe repült; onnan autókaravánnal robogott Bad Wiessee felé. A Führer és SS-legényei reggel fél hétkor érkeztek a Hanselbauer szálló-

hoz. Hitler, kezében korbáccsal, két pisztolyos SS-tiszttel a háta mögött berontott a hálósobába, ahol Röhm még aludt az átdorbezölt éjszaka után. „Röhm, le van tartóztatva!” – ordított rá Hitler. A szomszéd szobában Edmund Heines, Szilezia SA-Obergruppenführere aludt az ágyban egy kisfiúval. Egyes korabeli beszámolók szerint Heines ott rogtan agyonlőtték. Mások azt mondják, hogy Röhm melles a szálló többi lakójával együtt a müncheni Stadelheim börtönbe vittek.

Szörnyű választás

Mikorra Hitler visszaérkezett Berlinbe, a meggyilkolandók listáján szereplők közül már sokan meghaltak az SS katonái és tagjai előtt, vagy a helyszínen, ahol megtalálták őket, de Röhm még élt. Hitler másnap egy garden-partyn adott parancsot arra, hogy tegyék el láb alól. Töltött pisztolyt vittek be Röhm müncheni cellájába, hogy legyen öngyilkos, de ő így szólt: „Ha a haláloamat akarják, akkor öljön meg Adolf maga!” Ekkor két SS-tiszt közvetlen közlrol mellbe lőtte.

Tömeghisztéria: A hosszú kések éjszakáján meggyilkolták Hitler hatalmát. Sokan hisztériával csodálták azért, mert lesújtott a pártban az engedetlenekre

Sztálin parancsa

Lev Davidovics Trockij emigráns orosz politikus 1940 nyarán körözött személy volt. Távollétében halálra ítélték volt forradalmár-kollégája, Joszif Sztálin szovjet diktátor parancsára. Amióta 1929-ben száműzték a Szovjetunióból, folyamatosan bírálta a sztálini önkényt, mint a forradalom brutális elfajulását. Sztálin természetesen el akarta hallgattatni ezt a hangot.

Menedék Mexikóban

Trockij sok éven át amolyan nomád, vándorló életformát folytatott, hiszen több országban *persona non grata*-nak, nemkívánatos személynek nyilvánították, bizonyos országokban, például az USA-ban azért, mert forradalmár volt, máshol azért, mert félték a Szovjetunió bosszújától, ha menedéket nyújtanak neki. 1937-ben végre megállapodott Mexikóban, amelynek akkori kormánya eléggé baloldali volt ahhoz, hogy befogadjon egy régi bolsevikot, viszont nem tartozott föltétlen engedelmességgel Sztálinnak. Feleségével, Natalja Ivanovna Szedovával egy nyugodt fasorban álló

A forradalmi hős Lev Trockij ellentmondott régi kollégájának, Sztálinnak, aki ezért száműzte őt a Szovjetunióból

Csapatszemlén Trockij, a Vörös Hadsereg létrehozója megszéli csapatait Moszkvában, 1919-ben

házban telepedett le Mexikóváros egyik villanegyedében, Coyoacán.

Trockij egy pillanatig sem gondolta, hogy akár itt a világ másik végén, mégoly távol Moszkvától is eltűnhet Sztálin szeme elől. Ezért a mexikói házat kisebb erőddé építtette át. Magas kőfalakat emeltetett, figyelőtoronyral, és állandó őrséggel vette magát körül. A falakon belül egy kicsiny kert közepén álló villában lakott, a kertben növényeket ültetett és nyulakat tartott. Egy kicsit a nyugalom szigete volt ez a háborútól hangos világban – ebben az időben zajlott Franciaország német megszállása és az angliai csata –, de Trockij tudta, hogy Sztálin gyilkosai mégis ráakadnak majd egy szép napon.

Támadás géppuskákkal

Trockij életének kioltására az első kísérletet 1940. május 24-én hajtották végre. A kora

LENIN, TROCKIJ ÉS SZTÁLIN

Lenin és Trockij (a képen Lenin beszél, Trockij lent áll az emelvény mellett) együtt küzdtek az 1917-es bolsevik forradalomért, és győzelemre vitték az azt követő polgárháborút is. Lenin halála után (1924) a Trockij és Sztálin közötti hatalmi harcot az utóbbi nyerte meg. Jóllehet ők ketten egyazon oldalon harcoltak a forradalomban és a polgárháborúban is, személyiségük és háttérük különbözött. Sztálin szegénységben nőtt föl, kevésbé iskolázottan. Trockij jól szituált zsidó családból származott. Ragyogó intellektusának köszönhetően kiváló szónok és jó tollú szerző lett, de arrogáns és öntörvényű személyiség. Sztálin nemcsak kulturáltságaért gyűlölte Trockijt, hanem zsidó származásáért is, hiszen a diktátor meggyőződéses antiszemita volt.

Mindketten könyörtelen forradalmárok voltak. Trockij kezéhez tömeggyilkosságok vére is tapadt. Amiben nem értett egyet Sztálinnal, az legtöbbször annak konzervatívizmusa volt, nem pedig forradalmi lendülete. De ahogy Sztálin egyre kegyetlenebb lett az 1930-as években, Trockijnak a diktátorral és titkos rendőrségével való kemény szembeszállása még azoknak a liberális gondolkodóknak az elismerését is kivívta, akik egyébként nem hittek a trockista elvekben.

hajnali órákban egy csoport rendőregyenruhába öltözött férfi rohamozta meg a házat. Két nőt előre küldtek a házhoz, hogy bájaikat latba vetve csalják el onnan az őröket. Néhányukat sikerült is, az ottmaradókat pedig gyorsan és csendesen leteperték, megkötözték. Elvágták a telefonvonalat és a rendőrségre jelző riasztórendszer zsinórjait is. Azon az éjszakán egy fiatal amerikai, Bob Sheldon Harte volt szolgálatban, ő felügyelte a biztonsági berendezéseket. Vagy ő is „be volt építve” és beengedte a támadókat, vagy pedig, ami ennél valószínűbb, azok valahol máshol jutottak be a házba és hátulról legyűrték az amerikaiat.

Amint átjutottak a falon, a támadók azonnal a kertbe rohantak, és tüzet zúdítottak géppuskáikból a hálósoba ajtóira és ablakaira, ahol Trockij a feleségével és unokájával, Száva Volkovval aludt. Trockij és Natalja a szoba egyik sarkában a földre kuporodva próbáltak fedezéket találni az ágyat szilánkokra szaggató

„Mornard a kabátbélésébe rejtett jégcsákánnyal nagy erővel Trockij fejére sújtott.”

lővedékek ellen. Hallották Száva jalkiáltásait is és látták a lángokat is, amint egy szekrény tüzet fogott a gyerekzobában. Aztán a támadók – épp olyan gyorsan, mint ahogy jöt-

tek – eltűntek a sötétben. „Halálos csend, elviselhetetlen csend vett körül bennünket” – emlékezett később Natalja. Végül is valamennyien túléltek a merényletet, csak Száva sebesült meg, a lábujjain találta el egy golyó. Az ablakon lévő acél zsaluk ugyan bizonyos mértékig csökkentették a lövések erejét, de így is 76 lövedéket találtak a padlóba és a falakba fúródva. Rábukkantak egy föl nem robbant bombára is, ha az működésbe lép, az egész ház a levegőbe röppülhetett volna.

Nyomok a bizonyításhoz

A sztálinista kommunisták azt terjesztették, hogy az egész incidenst Trockij maga szervezte

meg, hogy népszerűséget és nyilvánosságot szerezzen magának. De a mexikói detektívek rábukkantak egy nyomra, amely elvezette őket egy ismert festőhöz, David Alfaro Siqueiroshoz. Ő alapító tagja volt a mexikói kommunista pártnak, és Sztálin feltétlen híveként ismerték. A festőt és összeesküvő társait letartóztatták. A már emlegetett amerikai fiatalember, Sheldon Harte a támadás éjjelén eltűnt. Holttestét később egy

meszesgödörben találták meg egy olyan ház mellett, amelyet Siqueiros rokonai béreltek.

E durva támadás után Trockijnak már nem sok illúziója maradt túlélésének időtarta-

mával kapcsolatban. „Tudom, hogy halálra vagyok ítélve – mondta egy társának –, magam vagyok néhány barátommal, és semmi esélyünk nincs egy erős gyilkos gépezettel szemben...”

Azonnal dolgozni kezdtek otthonuk megerősítésén, amely

láthatóan gyengécske védelemnek bizonyult. Még több szöges drótot, őrtornyot és riasztórendszert szereltek fel, újabb őrséget küldtek a falakon kívülre, ám eközben Sztálin egyik titkosügynökét maguk invitálták meg a házba.

Egy barátságos ellenség

Alig négy nappal a lövöldözés után egy Jacson Mornardként bemutatkozó, barátságos, kellemes modorú férfi jelent meg Trockij házában, miután kocsijával hazahozta Natalját és két barátját. Mornard egy orosz származású, baloldali érzelmű amerikai asszonynak, Sylvia Agelofnak volt az élettársa, és nem sokkal korábban vele együtt érkezett Mexikóba. Trockij bizalmába fogadta Agelofot. Augusztus nyolcadikán délutáni teára is meghívta, ahová Mornard is elkíserte a nőt. A következő napokban még kétszer eljöttek, arcuk már ismerős volt az öröknek, és nem gyanakodtak rájuk.

Natalja később úgy emlékezett, hogy a végzetes napon, augusztus 20-án Trockij jól aludt –, ez ritkán fordult elő vele, mióta egészsége megrendült. Mint mindig, megetette a nyulakat, megöntözte a növényeket a kertben, majd az egész napot az íróasztalánál töltötte: a forradalmi harcraól érkezett, amelynek egész életét szentelte.

Mornard valamivel délután öt óra után parkolt le kocsijával a ház előtt. Trockij őreinek többsége épp egy sziréna felszerelésével foglalatzkodott a magas figyelőtoronyban. Azoknak, akik beengedték őt a házba, föl sem tűnt, hogy miért visel a férfi egy ilyen kellemes meleg napon esőkabátot, ráadásul egy ilyen furcsán kidudorodó ruhadarabot. Ők Mornardot a család megbízható barátjának tartották.

A gyilkos lesújt

Natalja látta, hogy Mornard ott álldogál Trockijjal a nyúlketrecek előtt. A vendég érdeklődött Trockij egyik cikke iránt, amelyet mostanában írt, ezért a két férfi besétált a dolgozószobába. A házigazda leült az asztalához. Mornardnak gyorsan kellett cselekednie, mert egy töltött pisztoly volt az íróasztal fiókjában, egy másik az asztallapon, az asztal alatt pedig egy riasztócsengő várt a gombnyomásra.

Amint Trockij előrehajolt, hogy elkezdje cikke felolvasását, Mornard az asztalra tette kabátját, amelynek bélésében egy jégcsákány, egy tör és egy pisztoly volt elrejtve. Egyik kezével az íróasztalba kapaszkodva, a másikban a jégcsákánnyal nagy erővel Trockij fejére sújtott. A csákány hegyével kellett volna halálos ütést mérni a koponyára, de izgalomban a csákány tompa végével csapott oldalvást Trockij fejére. A vasdarab hét centi mélyen behatolt az áldozat agyvelejébe, de még ez sem volt elég ahhoz, hogy azonnal megölje. Sőt, a politikus föllállt, és viaskodni kezdett támadójával. Segélykiáltásaira kintről beszaladtak az emberek. Amikor Natalja a dolgozószobába lépett, Trockijt térdre rogyva találta, fejéből patakozott a vér. Kisvártatva a padlóra zuhant.

Az utolsó szavak

Az örök megragadták a gyilkost, a még eszméleténél levő, világos tudatú Trockijt lefektették, és várták, hogy megérkezzen a mentőautó. – „Ez a vég... Most... sikerült nekik” – suttozta, és iga-za volt. Életét az operáció sem tudta megmenteni, másnap este a kórházban meghalt. Végakarataiban azt írta: „Az élet gyönyörű.

A halálos ágyon Trockij csak másnap halt meg, miután egy jégcsákánnyal súlyosan megsebesítették a fején

A GYILKOS – ÁLARC NÉLKÜL

Évekig homályban maradt, hogy ki is volt tulajdonképpen Trockij gyilkosa. Barátnője Jacson Mornardnak ismerte, de letartóztatása után Jacques Mornard Vandendreschdként, egy belga diplomata fiaként mutatkozott be. A rendőrség azonban hamar megállapította, hogy ez a név is hamis. 1950-ben egy nyomozó rátalált valódi nevére, amikor a spanyol rendőrség segítette abban, hogy nyilvántartásukban utána nézzenek ujjlenyomatainak. Kiderült, hogy az álnevek alatt Jaime Ramón Mercader del Rio spanyol kommunista rejtőzik, akít már 1935-ben letartóztattak Barcelonában.

Ramón Mercader 1913-ban született, és ifjúkorát Franciaországban töltötte. Valószínűleg azért szervezték be a szovjet titkosrendőrségbe, mert kubai származású anyjának viszonya volt egy GPU-tiszttel. Később megbízták, hogy létesítsen intim kapcsolatot Sylvia Ageloffal, aki bemutathatta őt Trockijnak.

Egy mexikói bíróság 1943-ban hosszú börtönre ítélte a gyilkost. Amikor 1960-ban kiszabadult, a Szovjetunióba távozott, ahol Lenin-rendet kapott. Egyes jelentések szerint rákban halt meg Havannában.

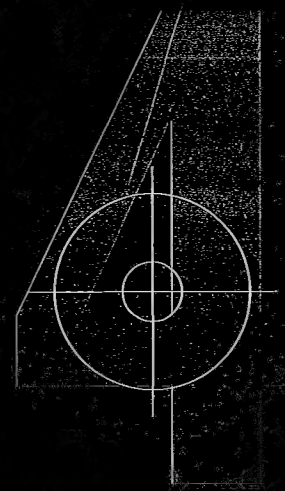
Bárcsak a jövő generációk megtisztítanak minden ördögi dologtól, az elnyomástól és az erőszaktól, hogy teljes szépségében élvezhesék...” Talán e végszavakból sugárzó szellemiségnek volt köszönhető, hogy még azok is tragédiának tartották Trockij halálát, akik forradalmi politikájával egyáltalán nem értettek egyet.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1879** Ukrajnában született Lev Davidovics Bronstein néven, október 26-án
- 1898** A cári rendőrség letartóztatja, Szibériába száműzik
- 1902** Kiszabadulása után csatlakozik Leninhez Londonban, fölveszi a Trockij nevet
- 1905** Ő vezeti a szentpétervári munkástanácsot a sikertelen orosz forradalomban
- 1907** Ismét száműzik Szibériába, de megszökik
- 1917** Fontos szerepet játszik az októberi bolsevik forradalomban
- 1918** Megszervezi a Vörös Hadsereget, amely győz a polgárháborúban
- 1924** Hatalmi harcban áll Sztálinnal
- 1928** Ezúttal Közép-Ázsiába, Alma-Atába száműzik
- 1929** Kiutasítják a Szovjetunióból, Törökországba megy
- 1936** Norvégiai tartózkodás után Mexikóba érkezik
- 1940** Az augusztus 20-i merényletbe másnap belehal

A high-contrast, black and white photograph showing a large crowd of people, many wearing hats, gathered around a large, dark, curved structure, possibly a monument or a large sculpture. The image is heavily stylized with high contrast, making details difficult to discern.

HARC A JOGOKÉRT

MAHATMA GANDHI · 1948

MEDGAR EVERS · 1963

MALCOLM X · 1965

IFJ. MARTIN LUTHER KING · 1968

ROMERO ÉRSEK · 1980

Harc a jogokért

Ennek a fejezetnek a szereplői valamennyien „elkötelezett” életet éltek, népük jogaiért küzdöttek. Mahatma Gandhi, a brit gyarmati uralomtól megszabadítandó Indiáért folytatott küzdelem vezéralakja, szinte a prototípusa a modern idők azon nagyszerű személyiségeinek, akik úgy szálltak szembe az ütlegekkel és a fegyverekkel, hogy semmi más eszközük nem volt, mint megalapozott és mélységes erkölcsi meggyőződésük, továbbá az, hogy ha kell, készen áll-

gatta India szegénység sújtotta tömegeinek harcát jogokért. India megosztottságának keserű időszakában éppen az erőszak vagy a hindu testvérei által gyakorolt mozlim-gyűlölet elutasítása volt az, amiért a hindu szélsőségesek az életére törtek.

A látnoki ember

Martin Luther King Jr. amerikai polgárjogi harcosra kétségtelenül nagy hatást gyakorolt Gandhi példája.

Ezért fogadta el az erőszakellenes polgári engedetlenséget, nemcsak mint erkölcsi és szellemi mozgalmat, hanem mint annak lehetséges eszközét, hogy változásokat kényszerítsenek ki az Egyesült Államokban. King nagyon jól tudta, hogy a fehérek mindig győztesen kerülnek ki az erőszakos összetűzésekből, mert több

fegyverük van. Az egyetlen gyakorlati lehetőség arra, hogy az afroamerikaiak teljes körű jogokat kapjanak, az erkölcsi nyomásgyakorlás volt, hivatkozva az amerikai alkotmányra, és föltételezve, hogy az USA minden polgárára egyaránt vonatkoztatja a szabadság és a demokrácia ígéretét.

Meggyilkolása idején, 1968 áprilisában King ellentmondásos figura volt. Milliók tisztelték és szerették világszerte, de a rasszisták gyűlöltek, sok hazafias amerikai azért fordult el tőle, mert ellenezte a vietnami háborút. A fekete radikálisok is visszautasították, mert ők meg, fölhagyva az erőszakmentességgel, szembe

akartak szállni a fehérek uralta társadalommal, nem pedig beleolvadni. Halála óta King elfoglalta helyét az amerikai hősök panteonjában – ez abban is megtestesül, hogy hivatalos ünnepnappal is megemlékeznek róla.

Visszatekintve, a történészek ma hajlamosak nagyobb jelentőséget tulajdonítani a konzervatív parasztmozgalmaknak a polgárjogi küzdelmeken belül és az olyan helyi politikus figuráknak, mint Medgar Evers, aki az afroamerikaiak választójogi kampányát irányította Mississippi államban, és ez vezetett meggyilkolásához 1963-ban.

A megkülönböztetés ellen

Az 1965-ben meggyilkolt Malcolm X abban különbözik az e fejezetben tárgyalt többi áldozattól, hogy ő nem utasította el mereven az erőszakot, ellenkezőleg, bizonyos körülmények között elfogadhatónak tartotta. Azt írta: „Hiszem, hogy bűn, ha valaki, akivel kegyetlenkednek, továbbra is hagyja bántani magát anélkül, hogy védekezni próbálna.” Világossá tette, hogy az „önvédelem” koncepcióját tágabban kell értelmezni. Mikor Malcolm X-et megölték, sok ember megkönnyebbült.

Történelmi távlatból úgy látszik, hogy Malcolm X szellemi alakja nem halványult el, sőt, jelentősebbé vált. Ma széles körben tisztelet övezi azt a hősiességet, amelyet megtestesített – köztörvényes bűnözőből először a fekete önazonosság büszke megtestesítője lett, aztán élete végső szakaszában a faji megkülönböztetés ellen küzdött. Egyik legutolsó beszédében kijelentette: „Mi senkit sem a bőre színe alapján ítélnék meg... Annak alapján vélekedünk mindenkiről, hogy mit tesz a gyakorlatban.” Eltávolodott a fehéreket demonizáló Iszlám Nemzet mozgalomtól, ezért kellett meghalnia.

A szegények szószólója

Romero érsek, akit 1980-ban gyilkoltak meg El Salvadorban, példaként szolgálhat arra, hogy milyen bátorság kellett ahhoz, hogy valaki a szegények jogaiért harcoljon a világ fejlődő országaiban. Romero eredetileg konzervatív főpap volt, de a katolikus papok gyanakvása kísérte, mert azonosították őt a latin-amerikai szegények forradalmi küzdelmeivel. A kegyetlen erőszak, amelyet a gazdag salvadori elit alkalmazott előjogaik védelmében, arra készítette az érseket, hogy társadalmi helyzetét fölhasználva tiltakozzék az emberi jogok megsértése ellen, és arra ösztönözte a katolikus közkatonákat, hogy ne engedelmeskedjenek tisztjeiknek. Ezért ölték meg.

A polgárjogi mozgalom

Két áldozat, akiről ebben a fejezetben szólnunk – az ifjabb Martin Luther King és Medgar Evers – az ötvenes-hatvanas évek amerikai polgárjogi harcainak kiemelkedő vezetői voltak. A mozgalom a fehér szélsőségesek erőszakos reakcióját váltotta ki. Néhány példa:

1957 Szövetségi csapatokat küldenek az arkansasi Little Rock-ba, hogy biztosítsák a fekete gyermekek jogát, hogy a korábban csak fehérnek fenntartott iskolába járjanak

1961 Megtámadják és megverik a Szabadság Harcosait, akik buszokkal járnak be a déli államokat, hogy tiltakozzanak a faji elkülönítés ellen

1962 James Meredith lesz az első fekete hallgató a mississippi egyetemen, de csak a fehér erőszakot tiltó szövetségi védelmi törvény segítségével

1963 Medgar Everst lelövi egy fehér fajgyűlölő; négy fekete kislányt bombatalálat ér egy templomban az alabamai Birminghamben

1964 Megölnék három fiatalembert, akik részt vettek Mississippiben a választójogi folyó felvonulásban. Holttestüket egy mocsárba dobják

1965 Az alabamai Selmában különösen durva erőszak, egész sor gyilkosság kíséri a feketék választójogiáért folytatott kampányt

1966 James Meredith-et hátba lövik egy polgárjogi felvonulásban Mississippiben

1968 Tennessee-ben meggyilkolják az ifjabb Martin Luther Kinget

Az idők jele A faji elkülönítés általános volt az USA déli részén. Tábla 1943-ból egy buszmegállóban: VÁRÓTEREM SZÍNESEKNEK

nak elviselni a szenvedést. Gandhi legfontosabb alapelve a *satyagraha* volt, amelyet olyan erőként fogalmazott meg, amely „igazságból, szeretetből és erőszakmentességből született”. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a polgári engedetlenség is fölhasználható a politikai és társadalmi reformok megvalósítására.

Gandhi 1948-as meggyilkolása egyenes eredménye volt annak, hogy hitt az egyetemes szeretetben és elutasította az erőszakot. Bár hindu volt, minden más vallás fiai és lányai felé is kinyújtotta kezét, és támo-

Hidegvérrel

Minden délután öt óra előtt Mohandas Gandhi, akit csak Mahatmaként ismer-
tek (melynek jelentése „nagylelkű”), elhagyta
szobáját az Új-Delhiben lévő Albuquerque
Road-on lévő impozáns Birla House-ban, ahol
mindig megszállt, amikor az indiai fővárosban
tartózkodott. Innen a kerten át sétált le a spe-
ciális kis pavilonba, amelyet imádkozásra épí-

„...egy kisebb bomba robbant esti imádsága alatt...”

tettek a zarándokoknak, akik az ország szél-
től-hosszából eljöttek, hogy lássák a híres
szent embert, a nemzet atyját.

1948. január 30-án ez a napi rutinprogram
késett egy kicsit, mert Gandhinak fontos meg-
beszélése volt Vallabhaibhai Patel miniszterel-

nök-helyetessel. Gandhi ugyan nem viselt
semmiféle hivatali tisztséget az újonnan létre-
jött független kormányban, de még mindig
nagy befolyása volt a politikára, és rendszere-
sen konzultált Patellel és Dzsavaharlal Nehru
miniszterelnökkel csakúgy, mint Lord Louis
Mountbattennel, India főkormányzójával
(ld. a 110–111. oldalt). Harmincadikán este
Gandhi megpróbálta elsimítani
a Patel és Nehru közötti ellentéte-
ket, akik vetélkedtek a hatalomért.

A megosztott ország

A hetvennyolc éves Gandhin a fá-
radtság és megviseltség jelei mu-
takoztak, ami nem is csoda egy

olyan élet után, amely politikai és szellemi
küzdelmekkel telt el. Több mint harminc évig
kampányolt India függetlenségéért, amelyet
végül a hatalmas ország el is nyert, 1947.
augusztus 15-én éjfélkor.

De a szinte földrésznyi ország ekkorra már
két részre szakadt: a túlnyomórészt hindu
vallású Indiára és az iszlám vallású Pa-
kisztánra. Ez a szétszabdaltság ka-
tasztrófát jelentett. A becslések sze-
rint mintegy nyolcmillió mozlim-
hívő menekült Indiából Pakisztán-
ba és ugyanannyi hin-

Nem hivatalos eszme-
csere Nehru (balról)
tanácskozik Gan-
dhival, aki nem
viselt hivatali
tisztséget

du Pakisztánból ide. Kitört az erőszakhullám.
Mozlimok és hinduk ölték egymást, indiai és
pakisztáni katonák csaptak össze Kashmirban.

A vérfürdőt látván Gandhi minden befo-
lyását latba vetette, hogy véget vessenek a szen-
vedésnek és az ellenségeskedésnek. 1947-ben
Kalkuttában „életfogytig tartó éhségstrájkba”
kezdett, hogy tiltakozzon a muzulmánokat
a városban ért hindu támadások ellen. Csodá-
latos, de a küzdelmek abbamaradtak. 1948 ja-
nuárjában ugyanezt megismételte Delhiben,
amikor hat napig éhezett, a hinduk és moh-
amedánok békekötéséig.

Hindu gyűlölködés

Ezek az erőfeszítései, bár az erőszakellenes
mozgalom győzelmét jelentették, nem voltak
általánosan népszerűek. A hindu szélsőségesek
elítélték Gandhit, mert erőlteti a Pakisztánnal
való kiegyezést és ellenzi a mozlimok elleni
büntető akciókat. Gandhi nagyon jól tudatá-
ban volt a gyűlölethullámnak, amelynek létre-
jöttét bizonyos országrészekben ő is elősegítet-
te. Január 20-án egy kisebb bomba robbant

esti imádsága alatt a pavilon mellett – világos
fenyegetésként, hogy az élete veszélyben van.
De Gandhi nem akart megerősített védelmet
magának. Azt mondta Lord Mountbattennek:
„Ha valaki szemtől szembe rám löv, és én mo-
solyogva fogadom a golyót, Rama nevét ismé-

Összehangolt erőszak
Mozlim és hindu lázadók
randalíroznak Calcutta
utcain. Ezreket öltek meg
a városban és környékén

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1869** Október 2-án született Mohandas Karamchand Gandhi néven az indiai Porbandarban, a helyi herceg főminiszterének fiaként
- 1893** Dél-Afrikába utazik, az egykori angol gyarmaton, Natalban vállal munkát
- 1894** Megalapítja a Natali Indiai Kongresszust, hogy küzdjön az indiai munkások jogaiért
- 1914** Visszatér Indiába, a Britanniától való elszakadásért kampányol
- 1920** Vezet az első indiai polgári engedetlenségi mozgalmat
- 1930** Mozgalmat vezet az angol sómonopólium ellen, letartóztatják
- 1931** Londonban egy értekezleten ő képviseli az Indiai Nemzeti Kongresszust
- 1939** Függetlenséget követel cserébe azért, hogy India támogassa Britanniát a második világháborúban
- 1947** Örömmel üdvözlő a függetlenséget. Éhségstrájkot tart a mozlimokat ért hindu támadások ellen való tiltakozásként
- 1948** Éhségstrájk Delhiben az általános erőszak ellen. Január 30-án meggyilkolják

Mahatma üdvözlése Gandhi a hagyományos namaskar köszöntéssel, összetett kézzel tekint a korabeli kamerába

telgetve a szívemben, akkor szolgáltam rá az elismerésre és a gratulációkra...”

Január 30-án este, mikor elbúcsúzott Pateltől, Gandhi bosszús volt, hogy elkésik az esti imáról. Már szürkületben indult el gyalog, kézen fogva két kis elkötelezett segítőjét, unokahúgát, Manut és egy fiatal rokonlányt, Abhát.

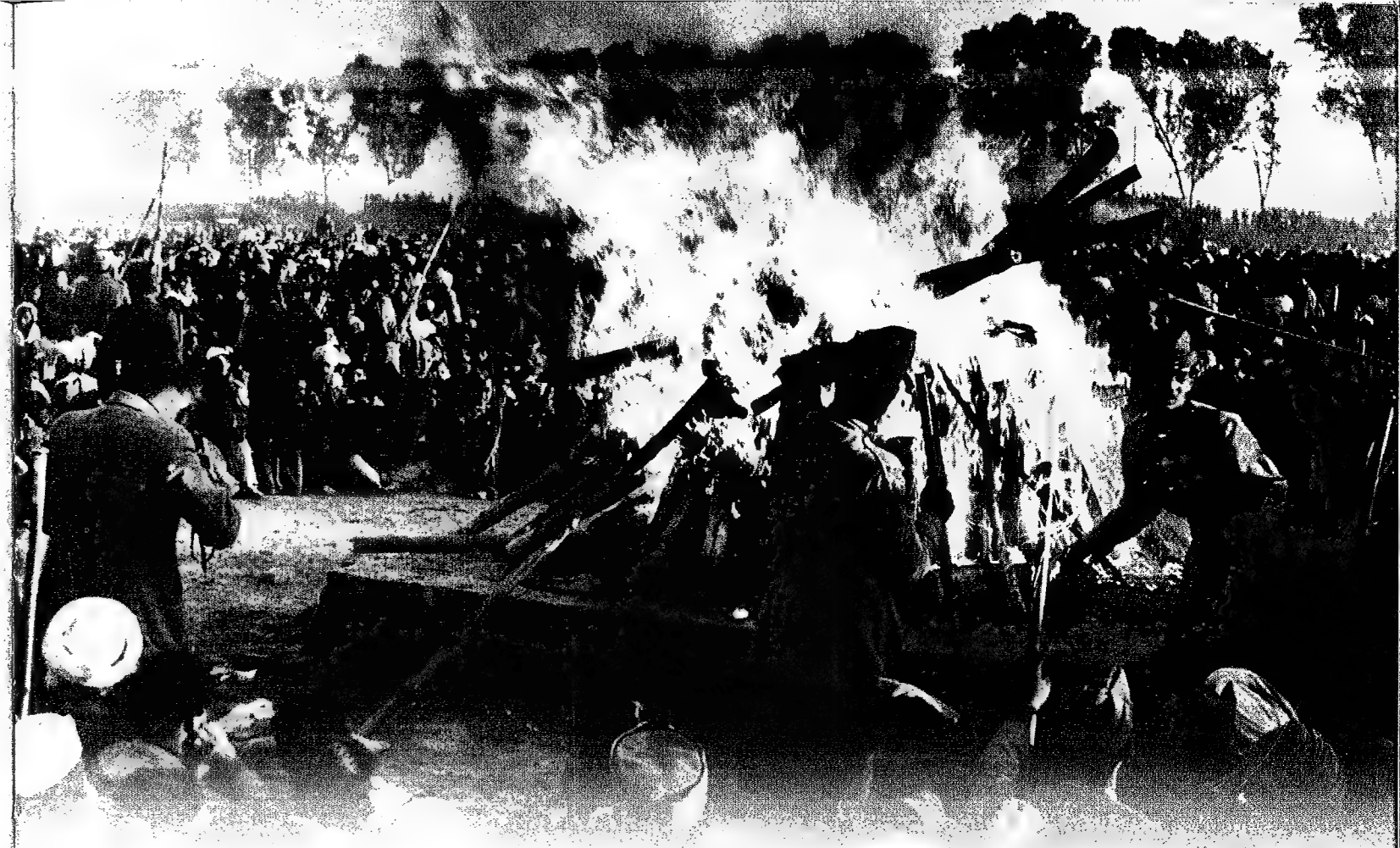
Az esti ájtatosságra sokan jöttek el, csaknem ötszázan szorongtak a gyepen. A többség hindu volt, de szívesen láttak más vallásúakat is. A felekezeti előítéletek elleni tiltakozásképpen Gandhi nemcsak hindu vallásos könyvekből, de a Koránból és a Bibliából is olvasott fel részleteket.

A gyilkos támadás

Amint Mahatma átsétált a pázsiton és fölfelé indult az öt lépcsőn oda, ahol a tömeg várta, hagyományos hindu köszöntésre tette össze két kezét. Hirtelen egy zöld pulóvert és khaki-színű dzsekit viselő férfi tolakodott előre Manu mellett. „Testvér – mondta neki Manu –, *Bapuji* már úgyis késik az imáról. Miért tartod föl őt?” A fiatal lány azt gondolta, hogy a férfi oda akarja vetni magát Gandhi lába elé, ahogyan ezt sokszor megtették tisztelői. Ehelyett azonban a fiatalember három villámgyors lövést adott le egy automata pisztolyból. Az első a köldökén találta el Gandhit, a második és a harmadik a mellén. Fehér gyolcsruháján át szivárogni kezdett a vér. Két keze még mindig összetéve, az idős ember lehanyatlott a fűre, s azt mormolta: „Hai Rama! Hai Rama!” (Óh, Istenem, óh, Istenem!) Úgy feküdt ott, feje Manu ölében nyugodott, de már halott volt.

Az igazság pillanata: ítéletek

A gyilkos Nathuram Godse volt, egy hindu szélsőséges újság 37 éves kiadója. Nem is próbált menekülni a merénylet után, mozdulatlanul állt, amíg le nem fegyverezték. A tömeg haragjától és a lincseléstől az mentette meg, hogy a rendőrség idejében letartóztatta. Két másik összeesküvő, Narayan Apte és Vishnu Karkare Godse mellett állt Gandhi kertjében, de mindkető elmenekült a gyilkosság után. Tizenkét nappal később fogta el őket a rendőrség. Godséval együtt őket is megvádolták a Gandhi elleni merénylet-

ben való részvétellel, csakúgy, mint öt másik férfit, köztük Godse fivérét, Gopalt és Vinayak Damodar Savarkar hindu politikai vezetőt.

A vizsgálat kiderítette, hogy Gandhi meggyilkolása az összeesküvőknek már a második kísérlete volt. Ők helyezték el azt a bombát is, amely január 20-án robbant föl az esti ima idején – úgy tervezték, hogy az lesz a jel arra, hogy elkezdődjön egy általános fegyveres támadás, de összeesküvőtársaik féltek akcióba lépni. Godse magyarázatot is fűzött január 30-ához. Büszke volt tetteire, mint mondta: „Azt gondoltam, az én kötelességem, hogy véget vessék az úgynevezett »nép atyja« életének...”

A bírák az összes vádlottat bűnösnek találták, kivéve Savarkart, aki nem volt érintve a bűnügyben. Godsét és Aptét halálra ítélték, a többieket hosszú börtönre. Az elítéltek az egységes India térképét és a hindu mozgalom zászlóját vitték magukkal az akasztófa alá.

Az erőszakellenesség győzelme

Könnyű volna úgy tekinteni a gyilkosságot, mint az erőszak győzelmét az erőszakmentesség fölött, amelynek Gandhi az egész életét szentelte, de a következmények az ellenkezőjét bizonyították. Mikor Gandhit elhamvasztották, csaknem egymillió ember sorakozott föl

a hagyományos hamvasztómáglyához vezető utakon. Az erőszakos halálra való érzelmi reagálás oly erős volt, hogy India-szerte csökkent a tömeggyilkosságok száma. A nép fölismerte, hogy a gyűlölet milyen mélységekbe taszította őket, és megindultak az abból kivezető úton.

A halotti máglya Hindu szokás szerint már halála másnapján elhamvasztották

GANDHI GYILKOSAI

Nathuram Godse, aki Gandhit lelőtte, 1910-ben született egy kis faluban Bombay és Poona között. Bár szülei brahmanok voltak – ez a legmagasabb kasty a hindu társadalomban –, mégis szegénységben éltek postamester apjának keresetéből.

Az 1930-as években Godse találkozott Vinayak Damodar Savarkar veterán hindu aktivistával, aki már börtönben is ült, mert szót emelt az erőszak ellen a függetlenségi harcban. Godse a Hindu Mahasabha aktív tagja lett, amely politikai mozgalom volt, ellenezte a brit uralmat és a kastyrendszer. Ugyanez a szervezet viszont ellenezte Gandhi mindkét elképzelését, az erőszakmentességről és a mozlímok jogairól szólót is.

Godse 1941-ben találkozott fő összeesküvő társával, Narayan Aptéval, aki gazdag brahman családi háttérből érkezett. Godséval ellentétben dohányzott, ivott, szerette a divatos ruhákat. De a két eltérő karakterű férfi közeli harcostársrá vált a Mahasabha mozgalomban, és a második világháború után együtt adták ki az Agrani c. napilapot, amely a függetlenségért küzdött, és vehemensen ellenezte, hogy Pakisztánban önálló iszlám államot hozzanak létre. A két férfi soha nem kért bocsánatot a gyilkosságért.

A tárgyaláson Egy üzenetet adnak át a gyilkosnak. Balról Godse, középen Apte

Örökre elnevezve

Az USA déli államaiban 1963 júniusában az egyenlő jogokért küzdő afroamerikaiak összecsaptak a fehér szélsőségekkel, akik semmitől sem riadtak vissza, hogy továbbra is fönntartsák a faji elkülönítést, a szegregációt és a fehérek dominanciáját. A békés fekete tüntetőket csaknem mindennap megtámadták, és kutyákkal, puskákkal fenyegették, botokkal verték őket, mert szavazati jogot követeltek és azt, hogy ugyanazokba az iskolákba járhassanak, mint a fehérek.

Medgar Evers az NAACP-nek, a színesek jogaiért küzdő országos szervezetnek volt a titkára Mississippi államban. Az emberjogi kampány egyik frontembereként már az ötvenes évek óta dolgozott az NAACP-ben. Részvétele az emberjogi akciókban, többek között annak elérése, hogy az afroamerikai fiatalok is beiratkozhatnak az addig fehéreknek fönntartott Mississippi Egyetemre, ismert közéleti személyiséggé avatta őt.

Mindenkinek, aki az amerikai Délen az ezerkilencszázötvenes-hatvanas években kiállt

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1925 A Mississippi állambeli Decaturban született, július 2-án

1943 Belép az amerikai hadseregbe

1951 Nőül veszi Myrlie Beasley-t

1953 Diplomát szerez az Alcorn College-ban

1954 Megtagadják felvételét a mississippi egyetem jogi karára; megválasztják az NAACP szervezet első titkárává Mississippi államban

1962 Segít James Meredith-nek; hogy bekerüljön az egyetemre

1963 Június 11-én meggyilkolják. Byron de la Beckwith-et első tárgyalásán fölmentik

1964 Beckwith második tárgyalása is fölmentéssel végződik

1992 Jacksonban szobrot emelnek Medgar Eversnek

1994 Beckwith-et életfogytiglanra ítélik

a feketék jogaiért, nagy kurázsira volt szüksége. A halálos fenyegetések, a rendőrségi zaklatások és a fizikai megfélemlítések mindennaposak voltak Evers életében. 1963 tavaszán megpróbálták gyújtóbombával fölégetni Evers házát Jacksonban, ahol feleségével, Myrlievel és három gyermekével élt.

Evers mint rendíthetetlen, becsületes ember azonban tovább folytatta a faji egyenlőségért folytatott küzdelmét, és hallani sem akart arról, hogy elhagyja az államot. „Lehet, hogy mókásan hangzik, de én szeretem a Délt...” – írta. „Itt van a gyermekeim helye, hogy játsszanak, felnőjenek és jó állampolgárokká váljanak – ha a fehérek egyáltalán hagyják ezt nekik...”

A mesterlövész támadása

1963. június 11-én Evers szokásos, hosszadalmas munkáját végezte: a Jackson városban tartandó emberjogi tüntetéseket népszerűsítette, amelyek most is számíthattak a szokásos rendőrségi rutin-erőszakra. Azon az estén többször is felhívta a feleségét, mondta neki, hogy szereti, és amint lehet, igyekszik hazatérni.

Meleg este volt, és Myrlie elszundikált tévézés közben. Éjfél körül autógumik csikorgására ébredt. A kocsifelhajtó felől jött a zaj, hallotta, hogy becsapódik egy kocsiajtó, azután egy hatalmas dörrenés hangját. A gyerekek fedezéket keresve a földre vetették magukat, ahogy ezt apjuk tanította, ha netán egy elrobogó autóból rálőnének a házra.

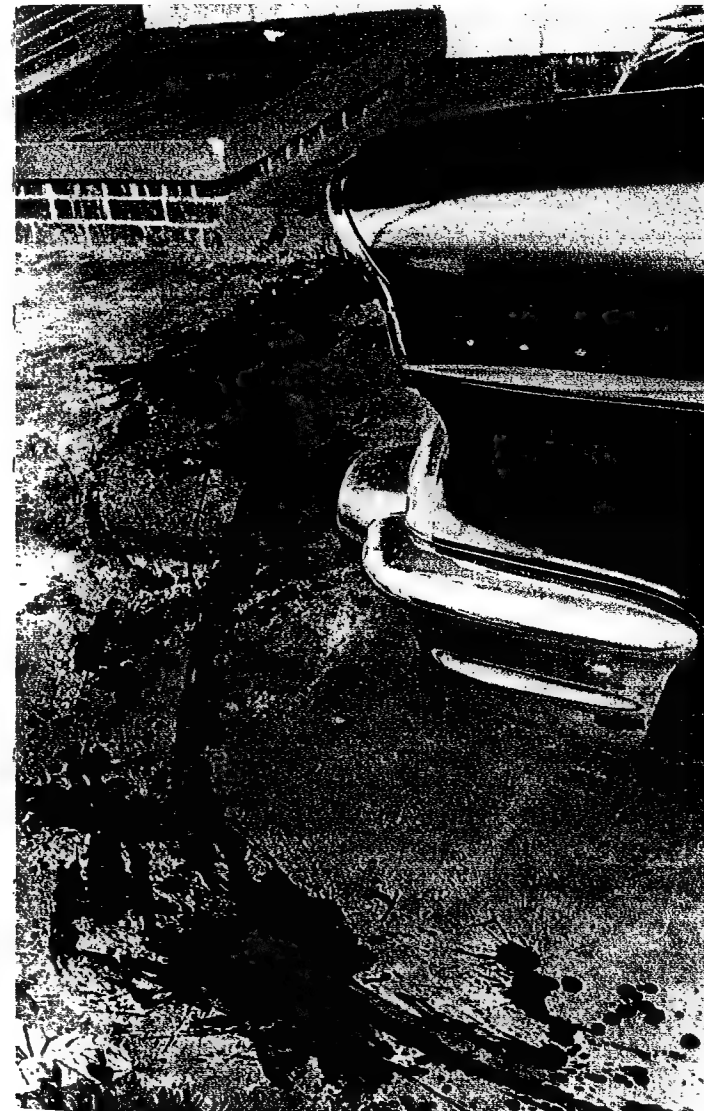
Myrlie az ajtó előtt fekve találta a férjét, a hátán lőtték meg. A gyerekek sírva kérelték apjukat, hogy keljen föl, de Evers halott volt. Utolsó szavai: „Engedjete szabadon.” Néhány órával később a jacksoni egyetemi kórházban holtta nyilvánították.

Halála tüntetéseket váltott ki USA-szerte. Ez volt az első eset, hogy egy Délen élő afroamerikai meggyilkolásának híre országosan a lapok címlapjára került. Az arlingtoni katonai temetőben, hősnak kijáró tiszteletadással

búcsúztatták, temetésén számos fehér és fekete vezető is megjelent az ország minden tájáról.

A bűnügyi nyomozás

A jacksoni rendőrség, amely addig meglehetősen toleráns volt a fehér bűnözőkkel szemben a feketék rovasára, meglepő módon nagyon tisztességes munkát végzett a nyomozással. Megtalálták a végzetes lövedéket, amely áthaladt Evers mellén, egy ablakon és a falon, hogy a konyhában álljon meg. Azonosították, hogy hol rejtőzhetett el az orvlövész – az utca túloldalán,

Vérfürdő Vérnyomok vezetnek Evers kocsijától az ajtóig, megjelölve azt az utat, amelyen a bázis vonszolta magát, miután hátba lőtték

GYŐZ AZ IGAZSÁG

1994-ben, éppen 30 évvel második fölmentése után, a 73 éves Byron de la Beckwith-et bíróság elé állították Medgar Evers meggyilkolásáért. A vádlott korára való tekintettel és mert olyan sok idő telt el a gyilkosság óta, voltak, akik megakarták akadályozni a tárgyalást, de Bobby DeLaughter ügyész kijelentette: „Senki sem áll a törvény fölött, akármilyen idős legyen is...”

A hetvenes években Beckwith Louisianában börtönben ült, mert robbanóanyag volt a kocsijában, és ezt kapcsolatba hozták a Ku Klux Klan egyik merényletével. Egy börtönőr vallomásaiban előadta, hogy hallotta, amint Beckwith azt mondta egy fekete ápolónőnek a börtönben: „Ha meg tudtam szabadulni egy olyan nagyszájú nigger-től, mint Medgar Evers, akkor egy ilyen vacak kis niggertől is meg tudok, mint maga.” Ez és más bizonyítékok segítettek a vegyes összetételű esküdtszéknek megállapítani Beckwith bűnösségét. Életfogytiglanra ítélték. Nyolcvanévesen, 2001-ben halt meg a börtönben.

A harmadik tárgyalás 1994-ben, 30 évvel a gyilkosság és három bírósági tárgyalás után Byron de la Beckwith-t végre Evers gyilkosának nyilvánították

dús loncbokrok mögött. Másnap reggel egy 1918-as Enfield márkájú puskát is találtak, japán távcsővel. A fegyveren ép ujjlenyomat volt. Ekkor az FBI is bekapcsolódott az ügybe. A nyomok egy fehér szélsőségeshez, Byron de la Beckwith-hez vezettek, aki növényvédőszerrel kereskedett Greenwoodban. Beckwith második világháborús katonai anyagait megvizsgálva kiderült, hogy ujjlenyomata azonos

„A halálos fenyegetések mindennaposak voltak Evers életében...”

a puskán találtakkal. Kocsiját is látták parkolni Evers háza előtt a bűntény idején.

Bár két greenwoodi rendőr is látni vélte őt máshol a bűncselekménykor, az ellene folyó vád komoly és megalapozott volt. De azt senki sem várta, hogy egy csak fehérekből álló esküdtszék elítél egy fehér embert egy afroamerikai megöléséért. Az ügyet kétszer is tárgyalták, 1963-ban és 64-ben, de nem hoztak döntést. A vádlott kiszabadult – mígnem 30 évvel később győzött az igazság...

Halál Harlemben

Rendőri kísérettel
Az Audubon bálteremből
a kórházba szállítják
a sebesült Malcolm X-et

A harlemi Audubon báltermet 1965. február 21-én délután zsúfolásig megtöltötték az afroamerikai fiatalok, hogy meghallgassák a 39 éves, karizmatikus Malcolm X-et, az Afroamerikai Egységsszervezet megalapítóját. Feszült volt a hangulat a csarnokban, hiszen a szónok már korábban is kapott életveszélyes fenyegetéseket. Elmhursti házára egy héttel korábban éjszaka gyújtóbombát dobta.

Sötét öltönyös testőrök próbálták meg távol tartani a hallgatóságot a színpadtól. Három óra után nyolc perccel, mikor Malcolm X az emelvényre lépett, hosszan tartó ovációval fogadták. Az egyik páholyban, a színpad mellett, négy lánnyal együtt ott ült várandós felesége, Betty is.

A támadás

Amint Malcolm beszélni kezdett, verekedés tört ki a teremben. Két ember felugrott és törni-zúzni kezdték a székeket. Az egyik azt kiabálta: „Vegye ki a kezét a zsebemből!” Malcolm rájuk szólt: „Higgadjatok le, testvéreim!” Aztán nagy robaj hallatszott, és a terem végében egy füstbomba robbant.

A káoszban és az azt követő pánikban, amikor a füst már elárasztotta az egész termet, egy férfi ugrott föl a hallgatóság első sorából, kabátja alól egy lefűrészelt csövű puskát vett elő, és két lövést adott le. Malcolm hátratántorodott, a melléhez kapott. Aztán két másik ember is folszaladt a színpadra, ők is röbbeször belelőttek Malcolmba. Futásnak eredtek, még továbbra is tüzelve. Az egyik támadó, Talmadge

Hayer megsebesült a lábán, az egyik testőr lőtt rá. Nem tudott elmenekülni, leütötték és a tömeg ütni-verní kezdte, egészen addig, míg a rendőrök meg nem érkeztek. Némely források szerint egy második támadót is elfogott a tömeg és átadta a rendőrségnek, de hivatalos hír nem jelent meg a letartóztatásáról.

Eközben Malcolm felesége és néhány munkatársa odarohant a földön fekvő, golyók által sebzett férfihoz, és megpróbálták újraéleszteni. A szemben lévő kórházból sietve hoztak egy kerek ágyat, áttolták őt az intenzív osztályra. Tizenöt perccel később egy or-

vos közölte: „Az úr, akít Malcolm X-ként ismernek, meghalt.”

Az Iszlám Nemzet

A vizsgálat a fekete muzulmán szeparatista mozgalomra, az Iszlám Nemzetre összpontosult, amelyet Elijah Muhammad vezetett. Az ötve-

ÖSSZEESKÜVÉS-ELMÉLET

Kétségtelenül nagyon sok afroamerikai elégedetlen azzal a következtetéssel, hogy az Iszlám Nemzet rendelte el hősük meggyilkolását. Tudni lehet, hogy az FBI és a CIA is veszélyes felforgató elemként tartotta számon Malcolm X-et. Az FBI megfigyelés alatt is tartotta a szervezetet és Malcolm X-et is – egyik testőréről később kiderült, hogy a New York-i rendőrség beépített ügynöke volt, aki mindenről jelentett az FBI-nak. Nem csoda, hogy egyes feltételezések szerint e két ügynökség „keze” is benne volt a gyilkosságban.

nes-hatvanas években Malcom X volt a szervezőjük és ismert sztár-szóvivőjük. Követelésük –, hogy a feketék elkülönülve tartsák meg identitásukat, és ha kell, akár erőszakkal is álljanak ki az ügyükért – bántotta és ellenük hangolta a fehéreket, de vonzotta azokat az afroamerikaiakat, akik nem azonosultak Martin Luther King crőszakmentes, integrálódást hirdető politikájával.

Malcolm X egyre elégedetlenebb lett a mozgalom és Elijah Muhammad korrupsziójával és ideológiájával. 1964-ben aztán otthagya őket és elkezdte megvalósítani saját elveit, létrehozni saját szervezeteit. Elutasította az Iszlám Nemzet álláspontját, amely szerint

minden fehér ember gonosz, Malcolm úgy vélekedett: „Nem vagyunk senki ellen csak azért, mert fehér. Azok ellen vagyunk, akik megvalósítják a fajgyűlöletet.” Az Iszlám Nemzet meghatározó személyiségei ezért aztán árulónak nyilvánították Malcolm X-et, akinek meg kell halnia.

Élelet az életért

Hárman kaptak életfogytiglant a gyilkosságért: Hayer, akít még a helyszínen elfogtak, valamint Norman Butler és Thomas Johnson, az Iszlám Nemzet tagjai. A tárgyaláson Hayer tagadta, hogy mozlim lenne. De 1977-ben nyilatkozatot tett, amelyben leírta, hogy miként tervezte meg a gyilkosságot négy társával együtt, akik között azonban nem szerepelt sem Butler, sem Johnson.

Malcolm X megölése zavaros történet volt, szemtanúk valós tényeket nélkülöző meséivel, eltűnt kulcsfigurákkal, nyomokkal, melyeket sohasem követett a rendőrség. Mai napig sincs bizonyíték arra, hogy az Iszlám Nemzet tagjain kívül bárki más is részt vett volna a merényletben.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1925 Malcom Little néven a nebraskai Omahában született, május 19-én

1931 A michigani Lansingban meggyilkolják apját, Earl Little baptista lelkészt

1946 Tíz évre elfűtik betörését; a börtönben csatlakozik az Iszlám Nemzet-hez

1953 Szabadlára helyezik; lelkész lesz és az Iszlám Nemzet szóvivője

1958 Feleségül veszi Betty Shabazz-t

1964 Szakít az Iszlám Nemzettel; útjára indítja az Iszlám Mecset mozgalmat és az Afroamerikai Egységsszervezetet

1965 Február 21-én New Yorkban, a Harlemben meggyilkolják

Mártírrá lett hős

A nagyzerű szónok
Ifj. Martin Luther King,
1965-ben a birminghami
utcai tüntetésen.

Allandó fenyegetések

Folk her King még csak 39 éves volt, még nem lépett meg senkit, hogy gyakran foglalkoztatta a saját halála. Amióta az ötvenes évek közepén ismert polgárjogi aktivista lett, szinte állandóan zaklatások és fenyegetések között élt. Az évek folyamán egyszer már megkéselték, egyszer pedig az arcába öklöztek. Házára gyújtóbombát hajítottak és rendszeresen kapott halálos fenyegetéseket. Tény, hogy szélső szélsőségek között volt, még a birminghami pénzintézetek küldték bankjának, aki megölt. Többször letartóztatták, az FBI is állandóan zaklatta és ragalmazta.

Látogatás Memphisben

King aznap Atlantából repült Memphisbe. Csak az volt, hogy a szociálisták és a konzervatívok.

Aznap délután, amikor a városban a tüntetés kezdődött, a Washingtoni híradó közölte, hogy a tüntetés megkezdődött. A tüntetés a városban a Washingtoni híradó közölte, hogy a tüntetés megkezdődött. A tüntetés a városban a Washingtoni híradó közölte, hogy a tüntetés megkezdődött.

Egy régi memphis-i ismerős, Samard Billy, közölte, hogy aznap délután a tüntetés megkezdődött. A tüntetés a városban a Washingtoni híradó közölte, hogy a tüntetés megkezdődött. A tüntetés a városban a Washingtoni híradó közölte, hogy a tüntetés megkezdődött.

King bejelentette, hogy aznap délután a tüntetés megkezdődött. A tüntetés a városban a Washingtoni híradó közölte, hogy a tüntetés megkezdődött. A tüntetés a városban a Washingtoni híradó közölte, hogy a tüntetés megkezdődött.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1929** Ifj. Michael Luther Kingként született január 15-én a georgiai Atlantában, egy baptista lelkész fiaként. (Edesapja változtatta a nevét 1934-ben ifj. Martin Luther Kingre)
- 1953** Feleségül veszi Coretta Scottot
- 1955** Baptista lelkész lesz Alabamában
- 1956** Országos ismertségre tesz szert, mint a Montgomeryben tartott busz-bojkott megszervezője és irányítója
- 1957** Megalakítja a Déli Keresztény Konferencia (SCLC) polgárjogi szervezetet
- 1958** Megkéselik a Harlemben, könyvének dedikálása közben
- 1960** Atlantában letartóztatják egy ülősztrájk-demonstráció miatt
- 1963** Nagy tüntetést vezet Washingtonban, elmondja híres „Van egy álomom” beszédét („I have a dream”)
- 1964** Nobel-békedíjjal tüntetik ki
- 1967** Támadja Amerika Vietnam-politikáját; útjára indítja a Szegények menetét
- 1968** Április 4-én Memphisben meggyilkolják

Tüntetés a jogokért
Polgárjogi aktivisták felvonulása az alabamai Montgomeryben, 1965. március 25-én. A kép közepén a menet élén King halad a feleségével

Ez a kilencszázharminnyolc éves 3. április este jött az újabb Martin Luther King az egyik legemlékezetesebb beszédét mondta el a Tennessee állambeli Memphis város egyik ima házában, a Mason Streeten. Kicsiny, de lelkes hallgatóság előtt, amelyet a reménytelenül zuhogó eső sem riasztott el, áttekintette élet pályáját, de érezhető volt, hogy nagyon foglalkoztatja a halál gondolata. Beszédében arról is szólt, hogy „mennyre szeretne sokáig élni”. Bár a hosszú élet nem volt nagyon fontos számára, hiszen Isten akaratát követi. Azt is mondta a hallgatóságának, hogy „népünk eljut majd az Ige ret Földjére. Szóval boldog vagyok ma este.”

Visszaszámlálás a gyilkosságig

Délután öt óra körül King befejezte megbeszélését tanácsadójával, Andrew Younggal, aki a napot a bíróságon töltötte, hogy visszavonassa a tervezett tüntetést betiltó határozatot. King és Abernathy aztán visszamentek a szobájukba, hogy átöltözzenek, mert vacsorára voltak hivatalosak Kyles tiszteletes házába. Nem sokkal fél hat után Kyles meg is jött egy sofőr-vezette kocsival, hogy hazavigye a vendégeit magához. Mikor a motelszobába lépett, King éppen azzal küszködött, hogy begombolja a legfelső gombot az ingnyakán. Még évődtek is bizonyos súlyproblémákról, aztán King talált egy nagyobb inget és azt vette föl.

Hat óra tájban King és Kyles kilépett a balkonra. Az autó, egy fehér Cadillac a belső udvarban, az erkély alatt parkolt. Kis csoport ember álldogált körülötte: King két tanácsadója, Andrew Young és Jesse Jackson, no és a sofőr, Solomon Jones. A balkonon és az udvaron állók oda-vissza tréfálkozva ugratták egymást. Hűvös volt, Jones javasolta Kingnek, hogy vegyen felöltőt. King elmosolyodott. „Solomon, te aztán tudod, hogy kell rám vigyázni” – mondta.

„Arcán és a nyakán nagy, roncsolt sebből bugyogott a vér.”

hogy nem az volt. King lerogyott a balkon közeletére. A golyó az állkapcsán találta el, áthaladt a nyaki artérián és a gerincvelőn, a vállában állt meg. Arcán és a nyakán nagy, ron-

csolt sebből bugyogott a vér. Abernathy és a többiek odarohantak, hogy segítsenek Kingnek: elszorították az ereket, hogy megállítsák a vérzést, mentőt hívtak, a közben megérkezett rendőröknek mutogatni kezdték, honnan jött a lövés. King sem mozdulni, sem szólni nem tudott. Andrew Young megpróbálta kitapintani a pulzusát. „Óh, Istenem, mindennek vége” – siránkozott. „Nem, nincs vége” – ellenkezett Abernathy. – „Sose mondj ilyet!” De sajnos, úgy volt. Abernathy is beszállt a mentőbe, amely Kinget a St. Joseph kórházba vitte. Orvosok és nővérek egész csapata próbálta megmenteni az életét, de sajnos, agysérülést is szenvedett. Hét óra öt perckor az orvoscsoporthoz vezetője azt mondta Abernathynak: „Sajnálom, de elvesztettük...”

Tragikus hírek

Atlantában King felesége telefonon kapta meg a merénylet híret és azonnal indult a reptérre, hogy Memphisbe menjen. Már kint volt az atlantai repülőtéren, amikor megtudta, hogy a férje meghalt. A hírtől sokkoltan hazaindult, hogy a gyerekekkel legyen. King szülei, akik szintén Atlantában laktak, a rádióból hallották a halálhírt. Csöndben siratták fiukat, szavakat sem találtak az érzéseik kifejezésére.

King halála nagyon sok embert megrázott, de nem lehet mondani, hogy ez volt az általános reakció. A fehér fajgyűlölők szinte ünnepeltek – a már emlegetett fajvédő párt vezetője, J. B. Stoner állítólag egy rendezvényen úgy nyilvánult meg aznap: „Martin Lucifer Coon (= néger) most már egy jó nigger...” A radikális Fekete Erő mozgalom aktivistái – akik elutasították King erőszakellenességét és beilleszkedni aka-

Egy végzetes mozdulat

Aztán King lassan hátrafordult, és az ajtón át szólt Abernathynak, hogy hozza ki a kabátját. Kyles már elindult lefelé a lépcsőn. Ekkor éles durranást hallottak, olyan hangot, mint amikor egy autónak utógyújtása van, vagy mikor petárda robban – de egy másodperc múlva minden jelenlévő tudta,

rását – halálát az ő álláspontjuk ironikus megerősítésének tartották, amely szerint, mint azt H. Rap Brown mondta: „Az erőszak úgy hozzátartozik Amerikához, mint a cseresznye és a pite...”

Az orgyilkosságra válaszul a legnagyobb amerikai városok fekete gettóiban olyan anarchikus zavargások törtek ki, amelyeket még nem láttak az ország kétszáz éves történelmé-

ben. A következő öt napban több mint kétszáz városban voltak mozgalmak és tüntetések, pusztításokkal és fosztogatással. Épületeket gyújtottak föl Washingtonban is, csupán néhány saroknyira a Fehér Háztól. Harminckilenc ember halt meg szerte az országban. De ez nem a forradalom kezdete volt, mint azt a radikális feketék remélték, hanem csak a pusztítás és rombolás kifejezése. Mindez elkeserítette volna Kinget, aki a megelőző három évben megdöbbent a hasonló, bár sokkal ritkábban kirobbant utcai zavargások láttán.

Hajtóvadászat a gyilkos után

A gyilkosságot követő vizsgálat hamarosan a gyanúsított nyomára vezetett. Nem sokkal a lövöldözés után a rendőrök egy zöld pokró-

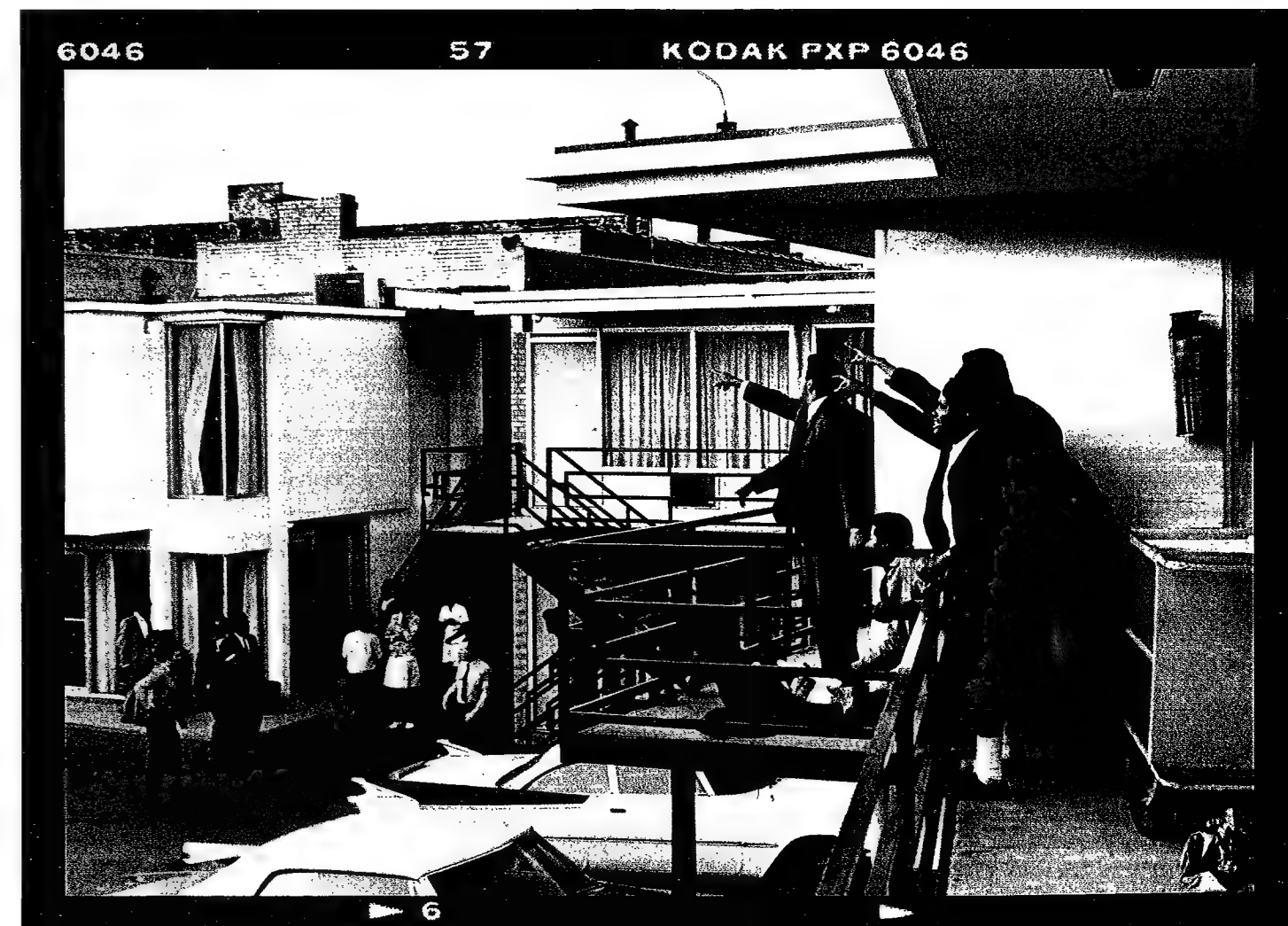
Polgármesteri vezetők Balról jobbra Hosea Williams, Jesse Jackson, ifj. Martin Luther King és Ralph Abernathy lelkész a memphisi Lorraine Motel erkélyén

Szemtanúk King munkatársai a motel erkélyéről mutatják, honnan jöttek a lövések

EGY KORÁBBI MERÉNYLET

Szeptember 20-át írtak 1958-ban, amikor ifj. Martin Luther King a harlemi Blumstein's áruházban dedikálta *Nagy lépés a szabadság felé* c. könyvét. Izola Ware Curry, egy afroamerikai asszony egyszer csak előrántott egy papírvágó kést, és azt King mellébe dőfte. A sebészek két bordáját is eltávolították, hogy kihúzzák a pengét, amely megsértette az aortát is. Curry, aki elmebetegségben szenvedett, azzal a kényszerképzetrel élt, hogy King üldözi őt. Elmeegógyintézetbe vitték.

King később *Az Igéretek földje* című beszédében emlékezett erre az esetre, 1968. április 3-án, meggyilkolásának előestéjén. Megjegyezte: „egy újságíró azt írta akkor rólam, hogy ha csak egyet is tüsszentenem kell, meghaltam volna”. „Oly boldog vagyok, hogy nem tüsszentettem” – mondta hallgatóságának.

BOBBY KENNEDY REAGÁLÁSA

cot találtak a járdán, a Canipe's szórakoztató központ előtt, amely közvetlenül Bessie Brewer panziója mellett van. Egyebek között egy 760-as Remington Gamester vadászpuska volt belecsavarva. A szemtanúk azt mondták, hogy a csomagot egy férfi dobta el, aki kirohant a szállóból és elszáguldott egy fehér Mustanggal.

A puskát az alabamai Birminghamben, egy sportboltban adták el. A férfi, aki megvette, Eric Starvo Galtként azonosította magát, aki egy másik memphisi motelben szállt meg, mielőtt április 4-én a South Main Streetre ment. A vizsgálat akkor ért a fordulópontjához, amikor az FBI azonosított egy ujjnyomot a puskán, amely szerepelt a bűnözői nyilvántartásban. „Galt” azonos volt James Earl Ray-jel, aki egy éve szökött meg Missouri állami börtönéből.

„Az évek múlásával a gyilkosság más változatai is napfényre kerültek.”

Ray Munstangját Atlantában találták meg, de hogy ő maga hová tűnt, azt senki nem tudta egészen június elejéig, amikor aztán azonosították egy férfival, aki Raymon George Sneyd néven váltott ki kanadai útlevelet. Májusban Sneyd Angliából Torontóba

A gyilkos fegyvere
James Earl Ray
valószínűleg ezt
a fegyvert használta
a gyilkosságához

Mikor elterjedt King meggyilkolásának híre, Robert Kennedy éppen Indianapolisban volt, a demokrata elnökjelöltségért kampányolt. Azonnal beutazott a város feketék lakta negyedébe, és rögtönzött beszédet mondott az egyik utcáson.

Bátyját, John Kennedyt öt évvel ezelőtt, 1963-ban gyilkolták meg (lásd a 28–35. oldalakat), így aztán ő pontosan átérezte az ilyen tragédiával együtt járó, megrázó élményt. Beszédében megállapította: „Nem erőszakra van szükségünk, hanem szeretetre és bölcsességre, egymás megértésére és igazságérzetre azok irányában, akik még mindig szenvednek ebben az országban, teljesen függetlenül attól, hogy a bőrük fehér vagy fekete.”

Két hónappal később – mint ismeretes – maga Robert Kennedy is gyilkosság áldozatává vált (lásd a 106–109. oldalt).

repült, aztán tíz napra Portugáliába ment, majd visszatért Londonba. Június 8-án tartóztatták le a Heathrow repülőtéren, ahol megpróbált fölszállni egy Brüsszelbe induló gépre.

Bizonyítékok a bűnösségre

A Ray elleni bizonyítékok ugyan csak közvetettek voltak, de mégis meggyőzőek. Ő vásárolta meg a járdán talált puskát, kivette a panzió-

ban a motelre néző szobát, és a gyilkosság után elmenekült a fehér Mustanggal. Egy térképen, amit abban az atlantai hotelszobában találtak meg, amelyet korábban Ray bérelt ki, ceruzával bekarikázva találták King házát és templomát.

Nem lehetett bizonyítani, hogy Ray puskájából adták le a Kinget meggyilkoló lövést – bár a lőszer ahhoz való volt –, sem azt, hogy ő volt az a férfi, aki oly sokáig volt a fürdőszobában, mikor a lövöldözés történt. Mégis, a rendelkezésre álló bizonyítékok elég alapot adtak a bűnösség megállapításához. Ügyvédi tanácsra Ray elismerte bűnösségét, hogy így elkerülje a halálbüntetést. Ezzel elérték, hogy Rayt – tárgyalás nélkül – életfogytiglani börtönre ítélték.

Változik a történet

Ray már a börtönben volt, amikor visszavonta a bűnösségről tett vallomását, és készített egy dolgozatot, amelyben részletezte a történetet, amelyet mások is alátámasztottak. Ebben

a változatban a börtönből való szökése után, 1967 áprilisában Ray útja Kanadába vezetett, ahol egy férfi, akit csak „Raoul” néven ismert, beszervezte, hogy vegyen részt csempészcikókban. Raoul utasítására vásárolta meg a puskát és a Mustangot, utazott Memphisbe és bérelte ki a szobát a South Main Streeten.

Ezt a változatot nagyon sokan elhiszik, beleértve King családját is, mert azt gondolják, hogy a gyilkosság az FBI vagy a CIA műve volt. Raoul föltételezett magatartása megfelel annak, ahogyan egy FBI- vagy CIA-ügynök vezetne egy ilyen titkos műveletet. Amikor James Earl Ray 1998-ban májbetegségben meghalt, nagyon sokan meg voltak győződve arról, hogy ártatlan volt abban a bűncselekményben, amely miatt elítélték. Még többen úgy gondolják, hogy még ha ő húzta is meg a ravaszt, azt mindenképpen egy összeesküvés résztvevőjeként tette meg.

Akik így akartak föltűnni

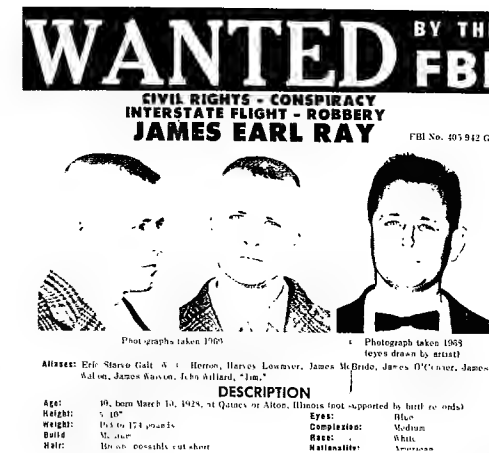
Az évek múlásával a gyilkosság változatai is napfényre kerültek. Lloyd Jowers, a Lorraine Motel mellett lévő Jim's Grill nevű étterem egykori tulajdonosa 1993-ban a tévében azt

MAGÁNYOS GYILKOS VAGY ÖSSZEESKÜVÉS?

James Earl Ray szinte ki-be járt a börtönből egész korábbi életében, mígnem 1959-ben egy zöldségesbolt kirablásáért 20 évet kapott. De megszökött a fegyházból. Lehetett egy ilyen ember Martin Luther King egyedüli gyilkosa? Több mint 30 évvel később Jesse Jackson tiszteletes sokak véleményét fejezte ki, mikor azt mondta: „Raynek se indítéka, se mozgékony-sága, se pénze nem volt ahhoz, hogy ezt egyedül megtegye.”

Az egyik elmélet szerint Ray a fehér fajvédőket szolgálta. Testvére ugyanis kapcsolatban állt az Országos Államjogvédő Párttal, amelyet J. B. Stoner vezetett, aki kimondottan örült King halálának. Néhány vagyonos déli fehér fajvédő bizonyára fizetett volna azért, hogy megszabaduljon Kingtől. Mások azt gondolják, hogy az FBI és a CIA is szervezhetett összeesküvést King ellen. J. Edgar Hoover FBI-főnök gyűlölte Kinget, akit kommunis-tának tartott. Az FBI Kinget figyeltette, a CIA szintén aggódott King tevékenysége miatt.

Egyidejűleg az sem bizonyosodott be, hogy Ray egyedül nem hajthatta végre tettet. Fajgyűlölő volt és egy elmeszakértő veszélyesen rögeszmés és paranoiás embernek írta le.

A lapok címlapján
A washingtoni Resurrec-
tion City lakosai, akik
elindították a Szegény
Emberek Kampányát,
arról olvasnak, hogy
elfogták King
gyilkosát

nyilatkozta, hogy pénzt kapott azért, hogy vegyen részt egy King megölését célzó összeesküvésben. 2002-ben egy floridai politikus, Ronald Denton Wilson tiszteletes azt mondta, hogy néhai apja, Henry hajtotta végre a gyilkosságot, kommunistaellenes érzéseitől indítva. Soha nem merült föl bizonyíték, amely alátámasztotta volna ezeket a történeteket.

Lövés a misén

Oscar Arnulfo Romero y Galdamez érsek 1980. március 24-én reggel szentmisét mondott az Isteni Gondviselés Kórházának kápolnájában, El Salvador közép-amerikai állam fővárosában. Napos idő volt, a kis templom ajtaja nyitva állott.

Egyszer csak egy piros Volkswagen tűnt föl a kápolna előtt. Ketten voltak benne: a sofőr, Amado Antonio Garay és egy szakállas férfi a hátsó ülésen. Az utóbbi azt mondta Garaynak, hogy guggoljon le és tegyen úgy, mintha valamit javítana a műszerfal alatt. Aztán kiszállt az autóból és egy puskát támasztott rá a kinyitott ajtóra.

Gondosan célzott, majd egyetlen .22-es golyót eresztett Romero mellébe. A vérző érsek a földre rogyott, a szentelt ostyák kicsiny korongjai szerteszét szóródtak körülötte.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1917 A salvadori Ciudad Barriosban született, augusztus 15-én

1942 Katolikus pappá szentelik

1974 Püspöki megbízatást kap

1977 Kinevezik San Salvador érsekévé

1979 Tiltakozik a salvadori halálbrigádok működése ellen, ezért amerikai és brit parlamenti képviselők egy csoportja Nobel-békedíjra javasolja

1980 Március 24-én merénylet áldozata lesz

1983 II. János Pál pápa imádkozik Romero sírjánál

1992 Békesszerződés vet véget a salvadori polgárháborúnak

A puskás ember szép nyugodtan visszaült a hátsó ülésre. „Lassan vezess!” utasította a sofőrt, és elhajtottak.

Az indíték

Az idő tájt El Salvador polgárháborúba sülyedt: baloldali gerillacsoportok harcoltak a katonatisztek, földbirtokosok bankemberek ellen. Az USA, megóvandó az országot attól, hogy „kommunistába menjen át”, támogatta a törvényes salvadori hadsereget.

A földre rogyott érsek
Apácák sietnek a szentmise alatt leölt érsek segítségére

A salvadori uralkodó elit nem tartotta tiszteletben az emberi jogokat. Terrorista uralmat vezettek be, hogy megfélemlítsék vagy kiiktassák azokat az elemeket, akik reformokat akarnak.

Romero érsek arra is felhasználta szószerkét, hogy leplezze és megbélyegezze a fegyveres erőket, amiért „gátástalanul bevetik fegyvereiket” és „elnyomják a népet” – egyben kérte az Egyesült Államokat, hogy haladéktalanul szüntesse be a katonai támogatást. Szentbeszédeiben, amelyeket a rádió is közvetített, részletesen beszélt a durvaságokról és a gyilkosságokról.

1980 februárjában az érsek megkapta az első életveszélyes figyelmeztetést. De visszautasította a rendőri védelmet, mert, mint mondta: „a Jó Pásztor nem magának keres védelmet, hanem a nyájának...”.

Március 10-én robbanóanyagot találtak egy diplomatatáskában szószerke mellett, de az érseket még ezzel sem sikerült megfélemlíteni és elhallgattatni.

KI VOLT A FELELŐS?

A Romero érsek meggyilkolásával kapcsolatos vizsgálat a teljes megfélemlítés légkörében zajlott. Bár senkit sem tartóztattak le az ügyben, a legtöbb salvadori ügy vélekedett, hogy Roberto D'Aubuisson őrnagy adott parancsot a gyilkosságra, aki a salvadori katonai hírszerzés egykori vezetője volt, hírhedt parancsnoka a jobboldali halálbrigádoknak, azoknak a gyilkos rohamcsapatoknak, akik együttműködtek a salvadori kormány biztonsági erőivel.

Feltételezhető, hogy D'Aubuisson egyik segítőtársa, Alvaro Rafael Saravia százados volt az, aki megbízta Garay-t, hogy hajtsa a templomhoz a gyilkosság napján, és az is ő volt, akinek a szakállas gyilkos jelentette a merénylet végrehajtását. Egy CIA-akta az sugalmazza, hogy a gyilkos a salvadori rendőrség egyik nyomozója, Oscar Perez Linares lehetett.

A szókimondó érsek

Március 23-án, a Metropolitan Katedrálisban Romero élesen szólt azoknak a farmereknek a meggyilkolásáról, akik megpróbálták a jog szerint őket megillető földekhez jutni. Ellenfelei ekkor „ítélték halálra”. Romero halálhíre megrázta a világot. Temetésén 30 000 ember – köztük sok ismert külföldi személyiség – jelent

Menekülő apácák Néhány órával a pánik után, amelyet orvlövészek és bombák okoztak Romero érsek temetésén, apácák jönnek ki fejükre tett kezzel a templomból

„...a szertartás alatt egy bomba robbant a katedrális mellett...”

meg. A szertartás alatt bomba robbant a katedrális mellett, és a tetőről orvlövészek lőttek a tömegbe, negyven embert megölve – bizonyítva, hogy még egy ilyen megszentelt esemény sem állíthatja meg az erőszakot. Romero halála és a temetésén történt tömegmészárlás megvilágította, hogy nincs más kiút, mint a fegyveres küzdelem.

ISTEN VAGY A NÉP NEVÉBEN

ITO HERCEG · 1909

FOLKE BERNADOTTE GRÓF · 1948

ROBERT F. KENNEDY · 1968

LORD MOUNTBATTEN · 1979

ANVAR SZADAT · 1981

INDIRA GANDHI · 1984

YICHAK RABIN · 1995

Isten vagy a nép nevében

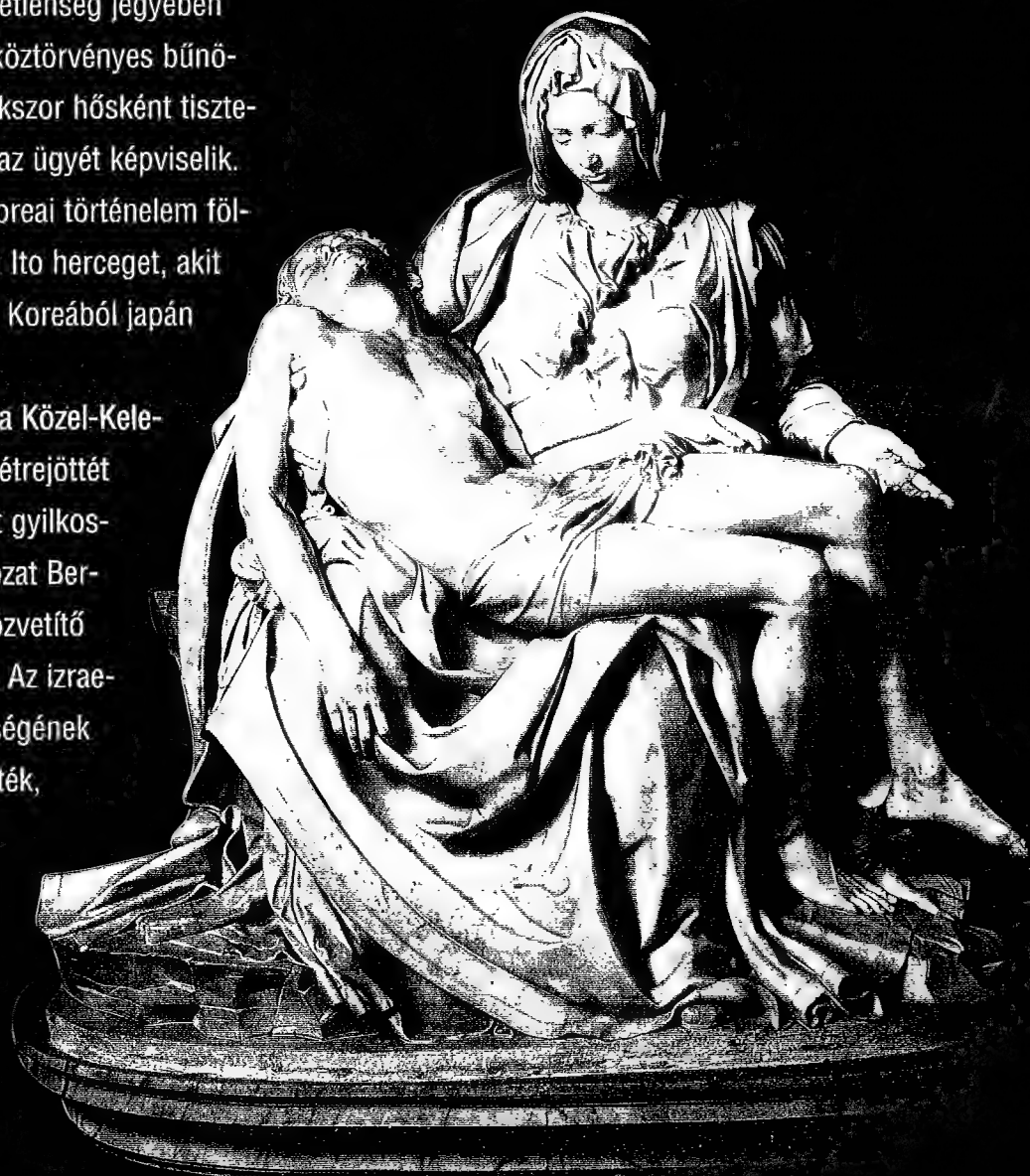
A modern időkben a nemzeti, vallási érdekek és identitások politikai követelése makacs konfliktusokat okozott a földgolyó sok részében. Az összetűzések kegyetlensége abban is tükröződik, hogy a harcoló felek készek bármikor ölni, de meghalni is, nem ritkán csupán a revans reményében, vagy egyszerűen csak azért, hogy ügyüknek megnyerjék a nyilvánoságot.

Küzdelem egy szabad országért

A gyilkosokat, akik a nemzeti függetlenség jegyében ölnek, ellenségeik természetesen köztörvényes bűnözőkként bélyegzik meg; viszont sokszor hősként tisztelik őket azok az emberek, akiknek az ügyét képviselik. Ilyen An Jung-gun esete is, őt a koreai történelem főmagasztalja, mert megölte a japán Ito herceget, akit politikusként azzal vádolnak, hogy Koreából Japán kolóniát csinált.

A zsidók országteremtő harca a Közel-Keleten, amely 1948-ban Izrael állam létrejöttét eredményezte, szintén bővelkedett gyilkosságokban: a két legismertebb áldozat Bernadotte herceg svéd ENSZ-békeközvetítő és Lord Moyne brit miniszter volt. Az izraeliek haboztak az elkövetők felelősségének kérdésében: nem nagyon ünnepelték, de meg sem tagadták őket.

Hitéért feszítették meg Az anyai fájdalom, melyet Michelangelo jól érzékeltet 1500 körül készült Pietà c. szobrán, kifejezi a gyilkosságok tragédiáját

Terrorizmus a Közel-Keleten

Az izraeli állam megalakulása óta eltelt fél évszázad alatt a Közel-Kelet a terrorista erőszak összes formájának központi terepévé vált. Az erőszakot néha kormányok szították, néha földalatti szervezetek, néha fanatizmustól fűtött személyiségek – mint például Sirhan, Robert Kennedy palesztin gyilkosa.

A palesztin felszabadítási mozgalmak elszigetelt akcióit – melyek annyira megrázták a világot a hatva-

nas és hetvenes években – az iszlám fundamentalista mozgalmak folyamatos erősödésével teljesen meghaladta az idő. Anvar Szadat egyiptomi elnök barátságot kötött az USA-val és békére törekedett Izraellel; 1984-ben ezekért a „bűnökért” ölték meg muzulmán szélsőségesek. Mai szemmel nézve ez a támadás annak a folyamatnak a kezdeteként tekinthető, amely végül a Világkereskedelmi Központ (WTC) 2001. szeptember 11-i lerombolásában csúcso-
dott ki.

A zsidó fundamentalisták megmutatták, hogy ők is tudnak olyan könyörtelenek lenni, mint mozlim ellenfeleik: ezt bizonyította Jichak Rabin meggyilkolása 1995-ben. Ez a bűntett csaknem teljes tükörképe volt Szadat megölésének: Rabinnak azért kellett meghalnia, mert megpróbált békét teremteni a palesztinokkal.

Etnikai és vallási ellentétek

Bár kisebb nemzetközi figyelmet keltett, az indiai etnikai és vallási csoportosulások keveredése is sok keserű, gyűlöletes konfliktust okozott. Indira Gandhi, az erős és gyakran hatalomittas politikus, aki csaknem 20 évig uralta az indiai közéletet, pályafutásának nagy részében küzdött a vallási elkülönülés ellen, amely Indiát szétszakadással fenyegette – mígnem szikh separatisták gyilkolták meg. Fia, Radzsiv Gandhi ugyan-
csak egy harcias etnikai csoport áldozata lett – a tamiloké, akik a szomszédos Sri Lankán vívták felszabadító harcukat.

A vallási alapokon nyugvó etnikai szembenállások a közelmúltban csaknem teljesen eltűntek Európából, kivéve a Balkánt és Írországot. Észak-Írországból, amely a húszas évek óta ketté van osztva a független, döntően katolikus déli és az angol irányítás alatt

KATOLIKUSOK KONTRA PROTESTÁNSOK

A közelmúltban a Közel-Keleten működő csoportok voltak elsősorban felelősek a vallási okokból elkövetett orgyilkosságokért. De ilyen gyilkosságok már 400 évvel ezelőtt előfordultak, amikor a kereszténység katolikus és protestáns változata közötti szakadás létrehozta a reformációt és ez felerősítette a szokásos hatalmi harcokat az országokon belül vagy azok között.

A francia Bourbon-dinasztia alapítójának, IV. Henrik királynak tündöklése és bukása remek példa arra, miként használták föl akkoriban a gyilkosságokat a vallás érdekében. 1572-ben, csak néhány nappal azután, hogy feleségül vette a király testvérhúgát, lezajlott a véres Szent Bertalan éji mészárlás, amelyben a katolikusok leölték a vezető francia protestánsokat, a hugenottákat. Henrik is csak úgy menthette meg életét, hogy megesküdött: megtagadja a protestáns vallást.

III. Henrik, aki elődje volt a francia trónon, 1588-ban meggyilkoltatta Franciaország két legismertebb katolikusát, de Guise herceget és testvérét. Bosszúból egy évvel később egy Jacques Clément nevű domonkos szerzetes leszúrta a királyt.

Megerősítve helyzetét a trónon, IV. Henrik megkísérelt békét teremteni a vallási irányzatok között: De 1610. május 14-én meggondolatlanul fegyveres kíséret nélkül indult el kocsija a Louvre palotából Párizs utcájára: csak néhány ifjú udvaronc volt vele. A Rue de la Ferronnerie sarkán a királyi hintó útját egy másik kocsitorlaszolta el. Abban a pillanatban egy fanatikus katolikus, bizonyos François Ravallac felugrott a kocsikéré-
gyára és törével mellbe szúrta a királyt. IV. Henrik még aznap meghalt a Louvre-ban.

álló, protestáns többségű északi részre, a két vallás hívei közötti ellentétek 1969-ben erőszakba tor-
koláltak.

Észak-Írországból mindkét fél követett el orgyilkosságokat. A leghírhedtebb akciókat az IRA szervezte és hajtotta végre, az a félkatonai szervezet, amelyet az északír katolikusok támogattak. Az angolok Írországból való eltávolítása érdekében az IRA a brit társadalom néhány előkelő és ismert figuráját is megtámadta. Lord Mountbatten családjának három generációját semmisítették meg – ez az akció még az ír köztársaságpartiak többségét is megrázta. De sokan mégis úgy vélik, hogy a jónak és igazságosnak elismert ügy és cél minden tettet és eszközt szentesít.

Koreai revans

Hirobumi Ito herceg, japán államférfi élete legnagyobb részét életveszélyes fenyegetések közepette töltötte el. Az 1860-as években még fiatal ember volt, mikor Japánt a sógunok (diktátorok) uralták, és éppen csak kezdett kaput nyitni a Nyugat felé. Ito herceg nyugatbarát gondolkodásmódja a samuráj harcosok céltáblájává tette őt, hiszen azok távol akarták tartani Japántól az idegeneket.

Egyik éjjel csaknem fölrobbantották Itót, csak nem sikerült elég gyorsan cselekedniük. A herceg menedéket talált egy teaházban, ahol egy fiatal nő, akit később feleségül is vett, elrejtette őt egy föld alatti szemétködörben.

A katonai vezető

A következő negyven év alatt Japán egyik legfontosabb vezetőjévé vált Ito, aki igen nagy szerepet

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1841** Japánban, Suo tartományban született, október 14-én
- 1863** Londonban műszaki tudományokat, katonai és kormányzati szervezést tanul
- 1868** A Meidzsi Újjáépítés nevű szervezet vezetője lesz, erőssé akarják tenni a nyugat felé orientálódó Japánt
- 1886** Első alkalommal választják meg miniszterelnöknek
- 1890** Megszövegezi Japán első alkotmányát
- 1895** A Kína elleni katonai győzelemben játszott szerepéért márkí rangot kap
- 1905** Katonai főmegbízott lesz a megszállt Koreában
- 1907** Hercegi rangra emelik
- 1909** Október 26-án a mandzsúriai Harbinban meggyilkolják

játszott a modernizálási folyamatban, amely Japánt erős katonai hatalommá tette, olyannyira, hogy 1895-ben le tudta győzni Kínát és tíz évvel később Oroszországot is. Az 1904–1905-ös orosz–japán háború földrengés-szerű változást hozott a világpolitikában – ez volt az első

„... Jung-gun már töltött fegyverrel várta őt az állomáson.”

alkalom az újkori történelemben, hogy ázsiaiak legyőzték az európaiakat.

Ennek egyik következménye Korea – egy ezer évig független ország – japán megszállása volt. Itót tábornoki rangban Koreába küldték, hogy Japán érdekeit képviselje a meghódított országban. Titkos küldetése azt szolgálta, hogy az ország totálisan a japán birodalmi uralom alá kerüljön.

Erőszakos ellenállás

A koreai nacionalisták heves gerillatevékenységet folytattak és orgyilkos kampányokat szerveztek a megszálló japán tisztek és a velük együttműködő koreaiak ellen. Ez a kampány később áterjedt az Egyesült Államokra is. Durham White Stevens, volt amerikai misszionáriust, aki tanácsokat adott a japánoknak Koreában, Ito az USA-ba küldte, hogy győzze meg az amerikaiakat: a koreaiak többsége üdvözölte a japán megszállást. Ez a hazugság fölháborította a Egyesült Államokban élő koreai közösséget. 1908. március 23-án két koreai diák, Csang In-han és Cson Mjong-un San Franciscóban megölte Stevenst.

Meglepő módon Ito két évét is túlélte japán katonai főmegbízottként Koreában anélkül,

hogy akár egyetlen merényletet is megkíséreltek volna ellene. 1909 júliusában visszatért Tokióba, de a koreai nacionalisták továbbra is gyűlölték.

Ito végzeté egy negyvenéves volt konfúciánus tanár, An Jung-gun személyében jelentkezett. A japán megszállás ellen harcolva An kisebb gerillacsapatot szervezett Mandzsúriában, onnan portyáztak a határon túlra, Koreába. A sors egy napon lehetővé tette, hogy Ito életére törjön.

Hálál a vasútállomáson

1909 októberében Ito herceget Mandzsúriába küldték. Harbin városában kellett találkoznia az oroszok képviselőjével, hogy biztosítsa arról, a japánoknak nincs semmi további terve Mandzsúriával (amelyet aztán 21 évvel később mégiscsak megszálltak). Mikor Ito vonata október 26-án reggel kilenckor begördült a har-

ÁLDOZAT

CUJOSI INUKAI

1912 és 1945 között hat japán miniszterelnököt gyilkoltak meg katonatisztek, akik elégedetlenek voltak a polgári kormányzással. A merényletek közül a legismertebb 1932 májusában történt. Cujosi Inukai miniszterelnök 75 éves, de fiatalos férfi volt. A gyilkosok – mind a kilencen – tengerész és szárazföldi katonatisztek voltak, a Vér testvérisége elnevezésű titkos szerveződés tagjai. Május 15-én felfegyverkezve jelentek meg Inukai háza előtt, ahol menyé és unokája szeme láttára agyonlőtték. Tárgyalásukon ezt hangoztatták: remélték, hogy a miniszterelnöknél teázik az éppen Japánban tartózkodó Charlie Chaplin, s ha őt is lelővik, az akár háborút is kirobbanthat Japán és az USA között. Hazafias elkötelezettségükre hivatkoztak, aminek bizonyosságul több mint 100 000 támogató levelet is felmutattak a bíróságon – sokat ezek közül vérről írtak. Valamennyien enyhe ítéletet kaptak.

A családfő Ito herceg (balról) családi körben. Felesége az a fiatal hölgy, aki megmentette életét egy teaházban

bini állomásra, Jung-gun már töltött fegyverrel várta, s abban a pillanatban lelőtte, amikor a herceg lélepett a vonatról.

Jung-gun elfogták a japán katonák és a Port Arthur-i börtönbe vitték, ahol öt hónapig orvosi kezelésben részesítették, majd 1910. március 26-án kivégezték.

Diplomatahalál

Izrael állam háborúban született. Egy három éves konfliktus után, amelyben a zsidók, az arabok és a Palesztínát felügyelő britek vettek részt, az ENSZ 1947 novemberében egy megosztási tervet dolgozott ki: Palesztina két külön államként váljék függetlenné 1948 májusában, az egyik legyen a zsidóké, a másik az

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1895 Stockholmban született január 2-án, a svéd királyi család sarjaként

1928 Feleségül veszi az amerikai Estelle Romaine Manville-t

1943 A svéd Vöröskereszt segítségével megszervezi sebesült német és szövetséges hadifoglyok cseréjét; dolgozik a Zsidó Világkongresszusnak is: élelmet küld a náci táborokban lévő zsidóknak

1945 Megszervezi 20 000 fogoly, köztük sok ezer zsidó áttelepítését a náci táborokból Skandináviába

1946 Vezető szerepet játszik a Nemzetközi Vöröskeresztben, hogy enyhítsék Európában a háború következményeit

1948 Az ENSZ májusban kinevezi közvetítőnek az arab–izraeli konfliktusban; szeptember 17-én Izraelben meggyilkolják

menekülteket engedjék vissza szülőföldjükre, amely most már Izraelé lett, és hogy Jeruzsálem városa váljék az arab Transzjordánia részévé.

Terrorizmus Izraelben

Az ismert zsidó terrorista csoport, a Lehi tagjai (a betűszó a *Lohamei Herut Yisrael*, azaz Izrael Szabadságaért küzdő Harcosok szervezet rövidítése) szintén ellene voltak Bernadotte béketervének. A Lehit, amelyet a britek az első vezetőjéről, Avraham Sternről csak Stern Gang-ként ismertek, 1940-ben hozták létre. Igaz, Stern 1942-ben a britek ölve kapták és állítólag szöke közben le is lőtték – de a szerve-

Nemzetközi kihívás

Becsületességével és emberségességével megszerzett tekintélye tette a grófot ideális ENSZ-közvetítővé

zsidóknak, az araboknak és a zsidó–arab viszonyok között továbbra is megmaradt.

A békéért munkálkodva

Május 20-án az ENSZ kinevezte gróf Folke Bernadotte svéd diplomatát közvetítőnek, hogy kíséreljen meg békét kieszközölni a zsidók és az arabok között Palesztinában. Bernadotte nemzetközi elismertségnek örvendett humanitárius tettei miatt, amelyekkel a náci Németországban lévő foglyoknak segített a második világháborúban. Becsületes, megvesztegethetetlen, tisztességes ember volt.

Bernadotte megbízatása jól indult, mert június 11-én sikerült elérnie egy harmincnapos tűzszünetet. Később készített egy részletes tervet is a konfliktus tartós megoldására, de ezzel egyik fél sem volt elégedett. Sok zsidó fölháborodott azokon a javaslatain, hogy az arab

zet tovább működött, az vezetői között, többek között a későbbi izraeli miniszterelnök, Yichak Samir. 1948 nyarán Bernadotte-ot arab barátának nyilvánította, és elhatározta, hogy ki kell őt iktatni. Figyelmén kívül hagyták, hogy segített a zsidókon a világháborúban, ezt annak tulajdonították, hogy jó kapcsolatai voltak a náciakkal.

Bernadotte megölésével a Lehi jeruzsálemi csoportját bízták meg, amelyet Yehoshua Zeitler irányított. Azt tervezték, hogy szeptember 17-én ölék meg a grófot, amikor Jeruzsálem újvárosába érkezik, hogy tárgyaljon a város katonai kormányzójával, Dov Joseph-fel. Az adott napon az izraeli hadsereg egyenruhájában négy merénylő hajtott végig egy katonai dzsippel a nyugat-jeruzsálemi Palmeh utcán. Az autót keresztbe állították az úton, mintha az egy rögtönzött katonai ellenőrző pont lett volna.

Délután öt óra tájban közeledett Bernadotte

vel, André Seraut-val. Az utat elzáró dzsippet meglátva a kocsik megálltak. Három merénylő ugrott le a nyitott autóról, kettő közülük azonnal szétlőtte a kocsik gumijait, a harmadik, Yehoshua Cohen, pisztolyából egy teljes tárat lőtt ki Bernadotte autójára. A grófort hat golyó találta el, Seraut is több sebet kapott a lövésektől. Mindketten azonnal meghaltak.

Egy gyalázatos tett következményei

A gyilkosság nemzetközi felháborodást váltott ki, és a legkeményebben elítélte azt David Ben Gurion miniszterelnök kormánya is. A Lehit feloszlatták, néhány tagját le is tartóztatták. De senkit sem vontak felelősségre a gyilkossáért, és egy általános amnesztiával a lecsukottakat is hamarosan kiengedték. Feltételezhető, hogy Ben Gurion tudta, kik voltak a gyilkos-

sok, mert Zeitler, a jeruzsálemi Lehi-főnök, személyes jó barátja volt.

1950-ben egy svéd hivatalos nyilatkozat azt állapította meg, hogy az izraeli vizsgálat felületes volt: „kétséges, hogy az izraeli hatóságok vajon valóban akarták-e, hogy a nyomozás pozitív eredményt hozzon”. Stanton Griffis amerikai nagykövet azt írta memoárjában: „Bernadotte meggyilkolása örökre sörét

A jeruzsálemi csata Arabok és izraeliek harcának Jeruzsálemben, mialatt Bernadotte próbálja létrehozni a fegyverszüneti megállapodást

ÁLDOZAT

Lord Moyne

Lord Moyne, eredeti nevén Walter Edward Guinness, a híres söröző dinasztia tagja volt a zsidó terrorizmus egy másik áldozata az 1940-es években. 1944-ben ő volt Britanniában a Közel-Kelettel foglalkozó államminiszter. Egyiptomban, Kairóban volt a székhelye, de illetékessége és felelőssége kiterjedt Palesztinára is. Közismerten cionista-ellenes beállítottságú volt.

1944. november 6-án a Lehi két harcosa, Eliahu Beit-Zuri és Eliahu Hakim megállt a lord kairói villájának bejáratánál. Az épületet nem védték különösebben, mert a britek Kairót igen biztonságos helynek tartották. Délután fél egy körül a brit miniszter autójával hazaérkezett a délelőtti munkából, vele volt Hughes Onslow őrnagy és a magántitkára is.

Az autó behajtott a kapun, és a villa elé gördült. Ahogy a sofőr kiszállt, Beit-Zuri és Hakim odarohant a kocsifelhajtóhoz. Föltépték a hátsó ajtót és Hakim közvetlen közelről háromszor belelőtt a lordba, Beit-Zuri pedig a sofőrbe, aki azonnal meghalt. Lord Moyne is csak néhány órával élte túl a merényletet.

Halálra szánva?

Robert F. Kennedy, 48 éves New York-i szenátor 1968 júniusában kampánykörúton volt Kaliforniában, hogy elnyerje a demokrata elnökjelöltséget. Kennedy szavaival élve ez a kor „a példátlan nyugalanság, veszély és kihallgatások ideje volt. Félmillió USA-katona harcolt Vietnamban, de csak kevesen hitték, hogy győzni tudnak; amerikai városok fekete gettóiban lázadások törtek ki; közép-osztálybeli amerikai fiatalok kultúraellenes életstílust alakítottak ki, és az egyetemi campusokon politikai gondolatokkal játszogattak. Sok liberális és radikális amerikai számára Robert Kennedy volt az egyetlen megválasztható politikus, aki véget vethet a háborúnak, létrehozhatja a társadalmi igazságosságot és helyreállíthatja az amerikai kormányba vetett hitet.

Fényes jövő

A kaliforniai demokrata előválasztáson a szavazás június 4-én volt. Kennedy nagyon jó hatást tett az elmúlt héten a kampányban, így a szavazás napja kedvező alkalomnak látszott a kikapcsolódásra. Először strandra ment, az-

tán John Frankenheimer filmrendező Los Angeles-i lakásán vacsorázott, ott is szálltak meg. A vacsora után Robert és felesége, Ethel vissza-indult a választási központba, az Ambassador Hotelbe, ahol az újságírók és a kampánystáb tagjai figyelték a beérkező eredményeket.

Este 11.40-kor bejelentették, hogy Kennedy győzött. Elindult a szálloda Embassy báltermének a pódiumára, hogy fogadja támogatóinak ovációját és amolyan győzelmi beszédet mondjon. A jelenlévők közül nem kevesen gondolták, hogy az Egyesült Államok következő elnökét hallják beszélni.

Veszélyben élve

Kennedy félt attól, hogy a sikeres választási kampány merényletek célpontjává teszi. Nemcsak bátyjának meggyilkolása forgott a fejében (lásd a 28–35. oldalakat), hanem Martin Luther King erőszakos halála is, amely mindössze két hónappal azelőtt történt (lásd a 90–95. oldalt). A hotelben meglehetősen laza biztonsági szolgálat működött. Se rendőrök, se titkosügynökök nem védték Kennedyt. Csak néhány magántestőrt béreltek az Ace Security nevű helyi cégtől.

Mire Kennedy befejezte a beszédet, már éjfél elmúlt, negyed egy volt, június ötödike. „Bobbyt akarjuk!” – skandálták ütemesen a kampányolók, és ő lejött az emelvényről, hogy átmenjen a Colonial terembe, ahol az újságírók várták. Két útvonalon haladhatott, ő azt választotta, hogy keresztülmegy a konyhán. Kíséretével együtt nehezen jutott előre a zsúfolt helyiségben, egy keskeny sávon, amelyet kétoldadról futószalagok és tűzhelyek szegélyeztek. Karl Uecker, az étterem üzletvezető-helyettese mutatta az utat; Kennedy mögött Thane Cesar, egy Ace-testőr haladt.

Elnökségre pályázva Nyitott autóban állva integet a kampányoló Bobby Kennedy

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1925 November 20-án született Brookline-ban, Massachusettsben, Rose és Joseph Kennedy harmadik fiaként

1951 Ügyvéd lesz Massachusettsben

1957 Tagja lesz a McClellan-bizottságnak, amely a szakszervezeti vezetők és a szervezett bűnözés összefonódását vizsgálta

1960 Bátyjának, John Kennedynak választási kampányát szervezi

1961 Kinevezik igazságügy-miniszternek John Kennedy kormányában

1963 Meggyilkolják Kennedyt elnököt

1964 Lemond a miniszterségről; New Yorkban szenátorrá választják

1968 Megkezdí elnökválasztási kampányát; Los Angelesben június 5-én meggyilkolják

nagyon is tudatában voltak azoknak a vádaskodásoknak, amelyek John F. Kennedy elnök megölése után elterjedtek. A nyomozók mindent igyekeztek úgy csinálni, ahogy az a „nagy könyvben” meg van írva.

Az esettel kapcsolatos tények kevés lehetőséget adtak a kételyekre. Sirhan B. Sirhant, a huszonnégy éves palesztin bevándorlót látták,

amint rálőtt Kennedyre, és a helyszínen le is tartóztatták. Szobájában olyan jegyzetfüzeteket találtak, amelyek bizonyították, hogy meg akarja ölni Kennedyt. A politikus többször is felszólította az USA kormányát, hogy támogassa Izraelt Phantom harci repülőgépekkel – az erről szóló újságcikket megtalálták Sirhan zsebében. Indítéknak számított, hogy dühös volt Kennedyre annak Izrael-barát, tehát palesztinellenes közel-keleti politikája miatt. 1969 januárjában az esküdtszék Sirhant bű-

Győzelmi nyilatkozat
A jubiláns Kennedy és felesége, Ethel a kaliforniai előválasztás győzelmét ünnepli. Néhány pillanattal később meggyilkolják

„Kitört a pánik, ahogy a golyók pattogtak a tömeg által zsúfolt helyiségben.”

Összerogyva A fején, mellén és nyakán kapott sebekről földre zuhant Kennedy, közvetlenül a merénylet után

Hirtelen egy fiatalember lépett oda Kennedyhez, előkapott egy .22-es pisztolyt és tüzelt. Kitört a pánik, ahogy a golyók pattogtak a tömeg által zsúfolt helyiségben. Az emberek próbálták lefegyverezni a merénylet, de ő tovább tüzelt. Kennedy, akit három golyó talált el a fején, a mellén és a nyakán, ekkor már halálos sérülésekkel feküdt a padlón. Öt másik ember is megsebesült. A lövöldöző férfi, akit közben lefogtak, ezt kiabálta: „A hazámért tettem... Hazaszeretetből!”

A rohammentő a sebesültekkel az ügyeletes központi kórházba robogott, az volt a legközelebb, ahol orvosi ellátást lehetett találni.

Kennedyt gyorsan az Irgalmas Szamaritánus Kórházba vitték, hogy agyműtétet hajtsanak végre rajta. A háromórás operáció után még adtak esélyt életben maradására, de másnap hajnali 1 óra 44-kor meghalt.

Nincs helye a kétkedésnek

Akik a gyilkossági ügyet vizsgálni kezdték, főként a Los Angeles-i rendőrség (LAPD) tagjai,

A KENNEDY-ÁTOK

Mintha a hirtelen vagy erőszakos halál „átka” ült volna Joseph és Rose Kennedy gyermekein és unokáin.

1944 Legidősebb fiuk, ifj. Joseph Kennedy lezuhan egy második világháborús bombázás során

1948 Lányuk, Cathleen Cavendish repülőszerencsétlenségben veszti életét

1963 Második fiukat, John-t a texasi Dallasban meggyilkolják

1968 Harmadik fiukat, Robertet Los Angelesben ölik meg

1984 Robert fia, David Floridában kábítószer-túladagolásban meghal

1997 Robert fia, Michael Kennedy síbaleset áldozata lesz a coloradói Aspenben

1999 John F. Kennedy elnök fia, az ifjabb John magánrepülőgépevel zúzza halálra magát Massachusettsben

nösnek mondta ki, és gázkamrára ítélte, de ezt később életfogytiglani börtönre változtatták.

Kezdődnek a találgatások

Sok embert azonban nem győzött meg a vizsgálat. Sirhan végig az ártatlanságát bizonygatta, mondván, hogy semmire sem emlékszik a gyilkosság éjszakájáról. Ez szokatlan volt egy politikai gyilkosság elkövetőjétől, mert azok általában büszkék szoktak lenni a cselekedetükre.

Ott volt a „fehér pöttyös ruhás lány” ügye is. Szemtanúk látták azt a nőt beszélgetni Sirhanal a lövöldözés előtt, utána pedig kirohanni a teremből. Közben azt kiabálta: „Lelőttük! Lelőttük!” A rendőrség ennek a lánynak a létezését sem igen fogadta el, néhány szemtanú pedig később még vissza is vont a vallomását, még jobban összezavarva így a találgatásokat.

A fegyver nem hazudik

A legzavarosabb a fegyverrel kapcsolatos ballisztikai bizonyíték volt. Semmi sem igazolta az összeesküvést bizonygatók szavát, hogy tíz lövés dördült – Sirhannak csak nyolc golyó lehetett a fegyverében. De még nehezebb megmagyarázni a boncolási szakvéleményt, amely szerint Kennedy halálát a fej hátsó részét közelről ért lövés okozta. A szemtanúk állították, hogy Sirhan szemből tüzelt és fegyvere nem volt olyan közel Kennedyhez, amint azt bizonygatták.

Az egyetlen ember, aki olyan testközelben állt, hogy a végzetes lövést leadhatta, az a testőr volt. De Cesar előlete és személyisége nem engedett arra következtetni, hogy meg akarta ölni Kennedyt, legfeljebb véletlenül találhatta volna el, mikor Sirhanra lőtt. Ennek az elméletnek az a gyenge pontja, hogy Cesar fegyvere .38-as volt, a gyilkos lövedékek pedig .22-esek.

A ballisztikai vizsgálatok eredményei által fölvetett probléma soha nem oldódott meg. Más lehetőség híján el kell fogadni, hogy a pillanatnyi nagy kavarodásban – ellentétben azzal, amit a jelenlévők állítanak – Sirhan pisztolya egy adott pillanatban közel került Kennedy fejéhez.

Összeesküvés-elméletek

A különféle összeesküvés-teóriákat – beleértve azt is, hogy Sirhant a maffia bérelte fel, vagy hogy átmosták az agyát és hipnotizálták, hogy öntudatlan gyilkossá tegyék – ma sem lehet kétséget kizáróan megcáfolni. De az a legvalószínűbb, hogy Sirhan a Palesztina-ellenes politikája miatt gyilkolta meg Robert Kennedyt.

SIRHAN SIRHAN

Sirhan Bishara Sirhan 1944-ben született Jeruzsálemben, az angolok által kormányzott Palesztinában, egy keresztény arab család ötödik fiaként. Családjának 1948-ban, Izrael állam megalakulásakor menekülnie kellett. Tizenkét éves korában az USA-ba mentek és Kaliforniában telepedtek le. De apja nem tudta megszokni az amerikai életformát és visszament a Közel-Keletre, magára hagyva feleségét a gyerekekkel.

Sirhan jó tanuló volt, de 1965-ben elküldték a kollégiumból. A lovak iránt kezdett érdeklődni és állást is kapott, versenylovakat trenírozott. Pasadena mellett, Coronában dolgozott egy ranchon, ahol legalább egy főnökének kapcsolata volt a szervezett bűnözéssel.

Sirhan figyelemmel kísérte a közel-keleti helyzet alakulását, azonosult a palesztinok ügyével. Kiábrándult, amikor az amerikai újságok és politikai vezetők ünnepelték Izrael győzelmét az 1967-es „hatnapos háborúban”. Sirhan eredetileg olyan figurának tartotta Bobby Kennedyt, aki reményt jelenthet a palesztinoknak, mert a politikust úgy ismerték, mint aki támogatja az esélytelen elnyomottakat. De amikor világhosszra vált számára, hogy Kennedy éppenséggel Izraelt tekinti elnyomottnak – hangzott Sirhan a tárgyalásán –, „ez feltűzte őt”: Úgy tűnik, nincs nyomós érv arra, hogy ne higgyünk Sirhan politikai indítékának. Valószínűleg az sem volt véletlen, hogy a gyilkosságot éppen a hatnapos háború évfordulóján hajtotta végre.

Őrizetben a gyilkos Rendőrök ragadják meg Sirhant, közvetlenül a lövöldözés után

Bomba a jachton

Egy család vakációzott 1979. augusztus 27-én a Classiebawn Castle nevű kastélyban, Sligo megyében, Írország északnyugati partjainál. Élvezték a reggelire föltálalt friss makrélát, amelyet hajnalban fogtak ki a halászok Donegal Baynél. A kastély Lord Mountbattené, Burma őrgrófjái volt, aki a hétköznapi életben Louis Mountbattenként volt ismert, többek között arról, hogy ő volt a trónörökös, Károly herceg kedvenc másod-nagybátyja.

AZ IRA VISSZAVÁG

A Mountbatten lord hajóján történt robbanás nem az egyetlen volt aznap. Valamivel később az IRA angol katonák egy csoportját robbantotta föl Észak-Írországban, Warrenpoint falu mellett. Két rádióval irányított bombájuk 18 katonát ölt meg, ez volt a brit hadsereg legnagyobb vesztesége egy önálló incidens során az északír konfliktusban.

A Warrenpointnál meghalt katonák többsége annak az ejtőernyős ezrednek volt a tagja, amely felelős volt 13 katolikus ír megöléséért az 1972-es, ún. Véres vasárnapon. A merénylet után egy jelszó jelent meg Észak-Írország katolikusok lakta negyedeinek falain: „13 gone and not forgotten – we got 18 and Mountbatten...” (Elvesztettünk felejthetetlen tizenhármát, de elkaptunk tizennyolcat és Mountbattent...)

Az idős lord minden nyáron eltöltött egy hónapot itt a családjával, kikapcsolódva, élvezve a vidék minden szépségét.

Az IRA célkeresztjében

Egy ideje sokakat aggasztott Mountbatten itteni vakációja, tekintve, hogy a határ Írország és Észak-Írország között alig tizenöt kilométerre húzódott a kastélytól. Az Ideiglenes Ír Köztársasági Hadsereg, amely terrorista kampányt vezetett, hogy a britek kivonuljanak az általuk megszállt és ellenőrzött területekről, hadműveleteinek központjául éppen Sligo megyét választotta. De a 79 éves lord elhárította az aggályoskodókat, mondván: „Mit tehetnek egy magamfajta vénemberrel?”

A késői reggeli után, fél tizenkettő tájban Mountbatten és családja a közeli Mullaghmore halászfalucskába indult, ahol Shadow V. (Árnyék) nevet viselő jachtjuk horgonyzott. Horgászni akartak az öbölben és ellenőrizni a homárfogó edényeket és

a hálókát. Mountbatten tinédzser iker-unokái, Nicholas és Timothy Knatchbull mentek vele, valamint a veje és a lánya, Lord és Lady Brabourne. Ott volt nászasszonya, a 82 éves Dowager Lady Brabourne is, és egy helyi kisfiú, Paul Maxwell, aki segíteni szokott a hajón.

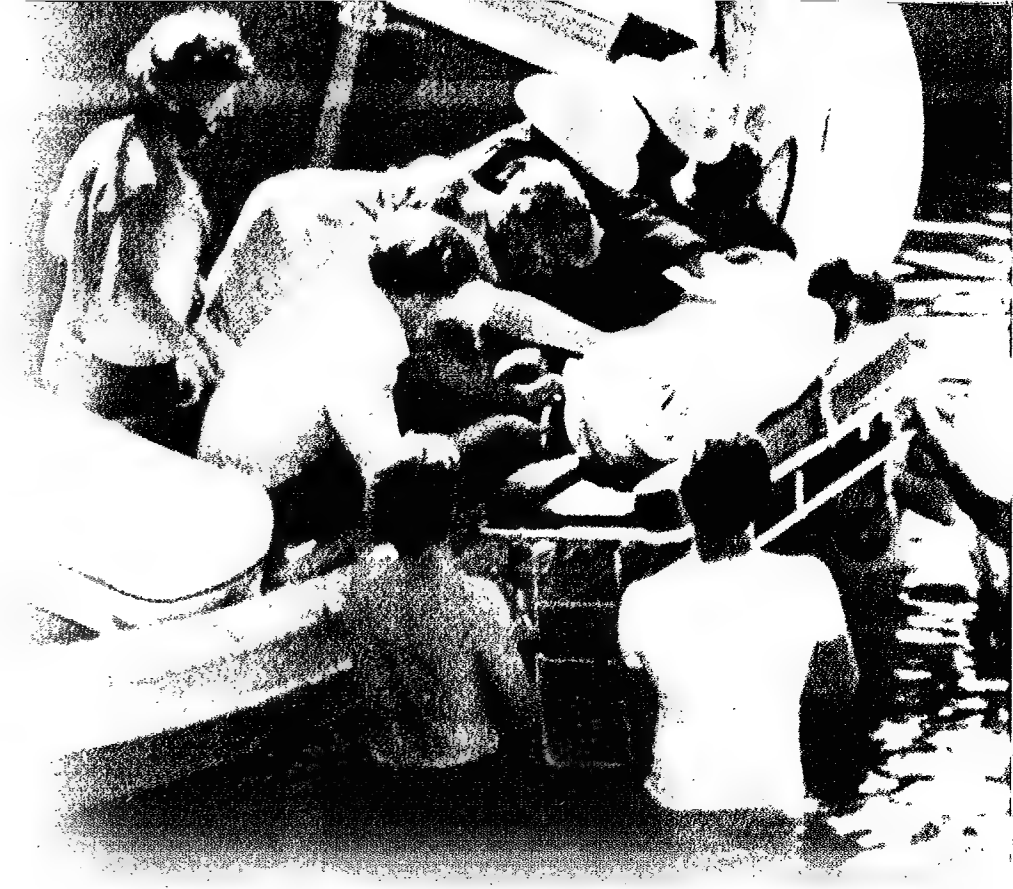
Távírányítású bomba

Amint a jármű kifelé indult az öbölbe, a partról, egy magas szikláról egy férfi követte igen nagy figyelemmel: Tommy McMahon, az IRA bombaszakértője. A szervezet már évek óta használt időzített bombákat, de most ki akartak próbálni egy újdonságot, a rádió-távírányítással irányítható pokolgépet. Korán reggel McMahon maga rejtette el a szerkezetet a jachton. Öt perccel azután, hogy a hajó elhagyta a kikötőt, megnyomta a gombot. A hatalmas robbanás darabokra vetette szét a vitorlást.

Az odasiető környékbéli halászsokat pokoli látvány fogadta. Mountbattennek mindkét lába leszakadt. Mikor kihúzták a vízből, még élt, de nem sokkal később meghalt. Két kisfiú, Nicholas Knatchbull és Paul Maxwell holtan lebegett a vizen. A többi sérültet rohanvást vitték a sligói megyei kórházba, ahol az idős Lady Brabourne másnap belehalt sérüléseibe.

Elfogják a gyilkost

McMahon az ír rendőrség már két órával a merénylet után elfogta. Az autót, amelyben utazott, Francis McGirl vezette, csak egy rutinellenőrzésre állították meg őket, mert azt föltételezték, hogy a két férfi lopta a kocsit. De később McMahon ruháján nitroglicerin-nyomokat, cipőjén pedig a Shadow V. hajóról származó zöld festék nyomait fedezték föl. Négy ember megölésével vádolták, és életfogytiglanra ítélték. McGirl tisztázta magát, fölmentették. A gyilkos 1998-ban sok más terroristaával együtt kiszabadult, az úgynevezett Nagypénteki Egyezmény alapján, amely az észak-írországi konfliktusnak volt hivatva véget vetni.

A merénylet sokakban ellenérzést keltett. Bár az ír republikánusok közül sokan úgy vélték, hogy a királynő egyik rokona joggal került „legitim célpontként” az IRA kereszttüzébe, de másként ítélték meg a helyi gyermek halálát. Az IRA az akciót igazoló közleményt adott ki: „ráirányítottuk az angolok figyelmét arra, hogy országunk megszállása tovább folytatódik”.

Már nincs segítség Munkások emelik ki az egyik áldozatot, Mountbatten lord kíséretének tagját, aki halálos sebet kapott a hajó fölrobbantásakor

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1900** Június 25-én született a windsori kastélyban, Louis Francis Battenberg herceggént, Viktória királynő dédunokájaként
- 1913** Belép a Királyi Haditengerészethez, szolgál az első világháború idején
- 1917** Battenberggről Mountbattenre változtatja a nevét, tekintettel a háborús idők németellenes hangulatára
- 1922** Feleségül veszi Edwina Ashley-t
- 1939** Egy romboló hajóegységet irányít a második világháborúban
- 1942** Az egyesített hadműveletek főparancsnokává nevezik ki
- 1943** Délkelet-Ázsia legfőbb katonai parancsnoka lesz
- 1947** Indiába küldik alkirálynak, hogy felügyelje a függetlenedést. A függetlenség elnyerése után India főkormányzója lesz
- 1949** Visszatér a haditengerészethez, felelős irányító posztokat tölt be
- 1959** Brit vezérkari főnökké nevezik ki
- 1979** Meggyilkolják az írországi Sligóban, augusztus 27-én

Támad a Dzsihád

Anvar Szadat egyiptomi elnök 1979 márciusában békeszerződést írt alá Izraellel. Ezt az eseményt a Nyugat áttörésként értékelte a közel-keleti helyzet végleges megoldására irányuló törekvésekben. De az arab világban,

selt, az emelvény első sorának közepén foglalt helyet, oldalán Hoszni Mubarak alelnökkel. Csaknem ezer meghívott vendég ült mellette, amerikai katonai tanácsadók, diplomata és újságírók. A tribünt a díszszemle helyszínétől egy betonfal választotta el.

„...a merénylők megrohamozták a tribünt, és golyózáport zúdítottak rá.”

beleértve magát Egyiptomot is, sokak számára ez a megállapodás árulást jelentett, és azt, hogy megadják magukat a cionista erőknél és az amerikai imperializmusnak. A békeszerződéssel Szadat saját halálos ítéletét is aláírta.

Győzelmi ünnep

1981. október 6-án Kairóban katonai díszszemlét tartottak, az 1973-as Jom Kippur-i háború kezdetére emlékeztek, amelyben az egyiptomi csapatok sikerrel támadtak meg izraeli állásokat a Szezi-csatorna keleti partján. Szadat elnök, aki arany zsinórokkal és kitüntetésekkel díszített kék tábornagyi egyenruhát vi-

vétlenül egy géppuskával felszerelt teherautó állt meg a téren, szemben azzal a hellyel, ahol Szadat ült. A vezetőülésből egy tiszt, Khaled Ahmed Iszlambuli hadnagy ugrott ki, és gránátokat kezdett dobálni a tribünre. A teherautó platóján katonák ugrottak talpra, és tüzet nyitottak. A biztonsági őrök nem tudtak elég gyorsan reagálni a merénylők rohamára, akik golyózáport zúdítottak a tribünre, ahol az első sorokban ülők felborogatott székek mögött kerestek védelmet.

Amikor a támadók menekülni igyekeztek, Szadat testőre utánuk lőtt, az egyiket el is találta. Három másikat, köztük Iszlamboulit, elfogták. Szadat golyók-átjárta testét helikopterrel vitték egy katonai kórházba, de már halott volt. Tíz másik ember is életét vesztette a tűzharcban és huszonnyolcan megsebesültek.

Munkában a fundamentalizmus

Az orgyilkosság terve szélsőséges muzulmán mozgalmak hálózatában merült föl, amelyhez az Iszlám Dzsihád is tartozott. Ezeket a csoportokat mohamedán fundamentalisták hozták létre, mozlimok, akik a világirodalom és a modern nyugati civilizáció ellenzői, s akik vissza akarnak térni saját iszlám kormányzásukhoz, jogrendszerükhöz és szokásaikhoz. Egyiptom valamikor a muzulmán fundamentalizmus bölcsője volt, de Szadat elődje, Ga-

mal Abdel Nasszer elnyomta ezeket a harcos törekvéseket. Szadat elnőzkben kezelte a kérdést, ezért fellendült a fundamentalista agitáció. Ám Szadat tudta, hogy a szélsőségesek összeesküvést szőhetnek ellene, ezért 1981-ben 1500-at bebörtönzött közülük, felbőszítve ezzel ellenségeit.

A dolog egyik első mozgatórugója egy huszonnyolc éves villamosmérnök, Abdel Szalem Faradzs volt, aki kapcsolatban állt az Iszlám Dzsiháddal. A vak Omar Abdel Rahman sejk, akit később kapcsolatba hoztak a World Trade Centernél 1993-ban elkövetett robbantással, szintén belekeveredett az ügybe. Azt remélték, kirobbanthatnak egy felkelést, amely lehetővé tenné a fundamentalistáknak, hogy megragadják a hatalmat és egy tisztán mohamedán államot alapítsanak. Huszonnégy embert marasztaltak el a támadással kapcsolatban. Ötüket, köztük Faradzsot és Iszlambuli hadnagyot halálra ítélték és főlakasztották.

Álcázott fegyveres Az egyiptomi hadsereg egyenruháját viselő egyik merénylő géppisztolyból tüzel a díszemelvénynél.

A vérontás helyszíne A támadás utáni pánikban sokan felborogatott székek mögött keresnek menedéket, halottak és sebesültek között.

MUBARAK TÚLÉLTE

Szadat halála után utódja, Hoszni Mubarak nagy csapást mért az iszlám szélsőségekre. Ezeket tartóztattak le, sokan elmenekültek Egyiptomból, vagy száműzésbe mentek. Következésképpen Mubarak is a terroristák célpontja lett.

1995. július 3-án az egyiptomi elnök Etiópia fővárosába, Addis-Abeába repült, az Afrikai Egységszervezet csúcstalálkozójára. A repülőtérrel a városba vezető úton egy gyilkos kommandó várta. Mikor a gépkocsi-konvoj az egyik kereszteződéshez közeledett, egy autó vágott eléjük, és eltorlaszolta az utat. Fegyveresek rohantak ki az útra, és AK-47-es Kalasnyikovokból löni kezdtek. Szerencsére Mubarak limuzinja páncélozott volt, a testőrök viszonozták a terroristák lövéseit, két támadót megölték. A sofőr visszafordult a reptérre és Mubarak hazautazott.

A támadásért ugyanaz a szervezet vállalta a felelősséget, amely Szadatot is megölte. Az Iszlám Dzsihád a fundamentalista vezetésű Szaud-Arábiában működött. 1998-ban csatlakoztak Oszama bin Ladenhez, és az al-Kaida hálózat részévé váltak.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1918** December 25-én született egy 13 gyermekes családban
- 1952** Részt vesz a puccsban, amellyel megdöntik Faruk egyiptomi király uralmát.
- 1967** Izrael legyőzi Egyiptomot a hatnapos háborúban
- 1969** Alelnöknek választják Nasszer egyiptomi elnök mellé
- 1970** Nasszer halála után az ország elnöke lesz
- 1973** Izrael ellen vezeti Egyiptomot az ún. Jom Kippur-i háborúban
- 1978** Menachem Begin izraeli miniszterelnökkel aláírja a Camp David-i megállapodást; mindketten Nobel-békedíjat kapnak
- 1979** Békeszerződést ír alá Izraellel
- 1981** Október 6-án iszlám fundamentalisták meggyilkolják

Bosszúálló lövés

Az indiai Pandzsab államban lévő Amritszár városában 1984 júniusában iszonyú vérfürdő volt egy konfliktus részeként, amely az önálló szikh hazáért küzdő, Dzsarnail Szingh Bindranwale által vezetett szeparatisták és

kat, ahol az indiai hadsereg megostromolta őket. Gandhi miniszterelnök-asszony utasította a katonaságot, hogy foglalja el a templomot. Június 6-ára minden ellenállást megtörttek, több mint ezer embert megöltek, köztük Bindranwalét is, sok ezren pedig megsebesültek az ostromban. Az Arany-templom megszenteltetésének megrozó esemény volt.

Lehet-e bízni a szikhekben?

A szikhek az indiai hadsereg meghatározó részét alkották, ők őrizték például Új-Delhiben a kormányzati negyedet, ahol a miniszterelnök élt és dolgozott. Az Arany-templom megrohamozása után sokan azt mondták, hogy a szikh testőrökben többé nem lehet bízni, de Gandhi asszony nem akarta elküld-

„Előhúzta revolverét és háromszor rálőtt Gandhira.”

a 66 éves Indira Gandhi indiai miniszterelnök kormánya között feszült.

Bindranwale harcosai az amritszári Arany-templomban, a szikh vallás legszebb, leghíresebb szentélyében rendezték be főhadiszállásu-

Díszszázad Indira Gandhi miniszterelnök megsejmléli a csapatokat India függetlenségének napján, 1967-ben

ni őket. India első miniszterelnökének, Nehrunak leánya hitt az egységes, vallási előítéletek nélküli Indiában.

Kezükben az élete

Gandhi asszony egyik testőre Beant Singh volt, makulátlan előéletű katona, feddhetetlen ember. 1984. október 31-én beosztatta magát a miniszterelnöki rezidenciára. Satwant Singh, a delhi fegyveres rendőrség főnöke is vele tartott. Beant Singh-nél egy .38-as revolver volt, Satwant pedig egy Sten típusú könnyű géppisztolyt vitt, régi darabot, még a második világháborúban használtak ilyet.

Indira Gandhi tanácsadói társaságában reggel negyed tíz előtt öt perccel hagyta el a rezidenciát, televíziós interjúra indult Peter

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1917 Az indiai Allahabadban született november 19-én, a jövőben miniszterelnök - Nehru-leányaként

1942 Férjhez megy Feroze Gandhihoz (aki nem rokona Mahatma Gandhinak)

1959 Az indiai Kongresszus Párt elnökévé választják

1964 Parlamenti képviselővé választják; kinevezik információs miniszternek

1966 Miniszterelnökké választják

1971 Győzelemre vezeti Indiát Pakisztán ellen, melynek eredményeképpen Bangladesh függetlenné lesz

1975 Rendkívüli állapotot hirdet ki Indiában és fölfüggeszti a polgárjogokat, miután választási csalásban bűnösnek találják

1977 A Kongresszus Párt veszít a választásokon; lemond a miniszterelnökségről

1980 Újra megválasztják kormányfőnek

1984 Elrendeli a szikhek amritszári Arany-templomának ostromát; október 31-én saját testőrei meggyilkolják

Ustinov brit színészhez. Beant Singh mellé érve, futólag üdvözölte. Erre a férfi előhúzta revolverét, és háromszor rálőtt Gandhira. Mikor az asszony összeesett, Satwant is tüzet nyitott, tizenkét golyót eresztett Indirába.

A vérbe borult Gandhi asszonyt bevitték a kórházba, de az orvosok nem tudták megmenteni. Háromnegyed kettőkor bejelentették

Radzsiv Gandhi

Indira Gandhit fia, Radzsiv követte a miniszterelnöki székben. 1989-ben elvesztette ezt a vezető pozíciót, de bízott 1991-es újraválasztásában. Május 21-én kampánya során a tamil Nadu államban, Sriperumbudurbba érkezett. Sok tamil – ez egy etnikai csoport, amely Dél-Indiában és a szomszédos Sri Lankában él – megvetette Radzsivot. Miniszterelnökként ugyanis megszüntette a Tamil Tigrisek – egy olyan gerilla-mozgalom, amely a Sri Lanka-i kormány ellen harcol – indiai támogatását. A Tamil Tigrisek már várták Radzsivot Sriperumbudurbban. Egy fiatal asszony lépett elő a tömegből, akinek testére, mint később kiderült, gránátok és robbanóanyagok voltak erősítve, odament Gandhihoz és egy Indiában szokásos virágdísz akasztott a nyakába. Aztán működésbe hozta a robbanószerkezetet, megölve önmagát, Radzsivot és tizenhat járőrelőt.

Családi fotó Indira és két fia. Radzsiv átkarolja anyja vállát

halálát. Tömegek rohamozták meg a szikh templomokat és üzleteket, több mint ezer szikhet ölték meg akkor.

A két gyilkos nem is próbált menekülni, de az indiai különleges erők tagjai, miután letartóztatták őket, mindkettőjükre rálőttek. Beant Singhet halálos találat érte, Satwant Singh azonban túlélte. A nyomozás nem tárt föl összeesküvést Beant Singh köreiben. Leszámítva néhány találgatást, amely szélesebb konspirációt feltételezett, semmi sem bizonyított, hogy ennek az orgyilkosságnak más összefüggése is lett volna.

Végítisztesség Az ősi hagyományok szerint Indira fia, Radzsiv gyűjtja meg anyjának halotti máglyáját a hamvasztáskor

A béke katonája

Jichak Rabin élete nagy részét katonaként töltötte, ő volt az izraeli csapatok főparancsnoka a „hatnapos háborúban”. Utolsó éveiben mégis a béke embere lett, aki fölismerete annak szükségességét, hogy megállapodást kell kötni a palesztinokkal, akik az Izrael által 1967 óta megszállt területeken élnek. Mikor 1992-ben másodszor is az ország miniszterelnöke lett, Rabin szeretett volna szerződésben önkormányzatot adni a Nyugati parton és Gázában élő palesztinoknak.

Erőszakos tiltakozások a miniszterelnök ellen
Sok izraeli ellenezte a Rabin és Arafat palesztin vezetők között létrejött megállapodást. Köztük volt Jigal Amir is, egy 25 éves diák a Tel Aviv melletti Bar-Ilan egyetemről. Ak-

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1922** Márciusban született Jeruzsálemben
- 1940** Csatlakozik a cionista Palmach kommandókhoz
- 1948** A Harel-brigádöt vezeti az izraeli függetlenségi háborúban
- 1967** Az izraeli csapatok parancsnoka a „hatnapos háborúban”
- 1974** Izrael miniszterelnökevé választják
- 1992** Második miniszterelnöki megbízatása
- 1993** A békeszerződésről tárgyal Jasszer Arafattal
- 1995** Kezdi az Arafattal a Fehér Háznál november 4-én egy békefelvonuláson meggyilkolják
- 1996** Jigal Amirt gyilkosságért elítélik

A kézifogás Clinton elnök (középen) örömmel nyugtázza Rabin (balra) és Arafat kézszorítását

tívan részt vett a Rabin-kormány és a békeszerződés elleni tiltakozó kampányban. Ott volt a politikai megmozdulásokon, amelyek nem ritkán zavargásokba torkolltak, és olyan tömegtüntetéseken, amelyeken azokat a zsidókat támogatták, akik illegális telepeket hoztak létre a Nyugati parton. A tiltakozások gyakran szélsőségekké fajultak, például olyan plakátokat vittek, melyeken Rabint náci egyenruhában ábrázolták, vagy pedig arca a mesterlövész fegyverének célkeresztjében volt látható.

Adj esélyt a békének!

A tiltakozásokra válaszul egy tüntetést szerveztek, amellyel támogatták a békefolyamatot és elítélték a politikai erőszakot – a menet jelsza-va ez volt: „Béke igen, erőszak nem!” A rendezvényt 1995. november 5-én este tartották az Izrael királyairól elnevezett Tel Aviv-i téren.

Mikor Rabin és felesége, Leah megérkezett, több mint százezer ember szorongott a téren. Rabin határozottan szólt: „a béke útját kell választanunk, nem a háborút”. Mondandóját azzal fejezte be: „Küldjön ez a nagygyűlés üzene-

tet az izraeli közvéleménynek, a világ zsidóságának, az arab országok sokaságának és az egész világnak: Izrael népe kívánja és támogatja a békét.”

Lövés az éjszakában

Az egyik olyan ember, aki nem vett részt ezen a szenvedélyes ünnepségen, Jigal Amir volt. A szélsőséges fiatal a színpad bal oldalán várakozott, ott, ahol Rabin autója parkolt. Zsebében egy pisztoly lapult, amelyben a szokásos löszerek mellett robbanó lövedékek is voltak. Bár a parkolóba csak biztonsági engedéllyel lehetett belépni, Amirra senki sem figyelt, nem vonták kétségbe, hogy bemehet oda.

Amikor a diadalmas hangulatú este a végéhez közeledett, Rabin lejött a színpadról. Őt testőr kísérte, egy előtte ment, a négy másik pedig körbevette őt. Rabin már odaért a kocsihoz és be akart szállni, mikor Amir előugrott és háromszor a hátába lőtt. Amint a lövések eldördültek, valaki – lehet, hogy maga a gyilkos – fölkiáltott: „Nem valódi golyók! Csak vaktöltények! Nem igaziak!”

Az egyik testőr, aki maga is megsérült a lövöldözésben, a kocsiba tuszkolta Rabint.

ÖSSZEESKÜVÉSEK?

Az izraeli titkosszolgálat, a Shin Bet igen sok kritikát kapott, amiért nem tudta megvédeni Rabint. Néhányan úgy vélték, hogy a Shin Bet nemcsak a tehetlenségben bűnös. Kiderült, hogy Amir 1992-ben éppen a Shin Betnél kapott fegyveres kiképzést, és egyik legközelebbi társa, Avishai Raviv, aki kifelé szélsőjobbos aktivistának mutatta magát, titokban a Shin Bet titkosügynöke volt.

A lövöldözés alatt hallható „Vaktöltények!” kiáltás alapján több elemző úgy vélte: a Shin Bet azt akarta, hogy Amir vaktölténnyel lőjön, de ő közben kicserélte azokat valódiakra. Egy másik elmélet szerint Rabint nem is Amir lőtte meg – hiszen vaktöltényeket használt –, hanem már bent a kocsiában ölték meg a kórházig vezető, valószínűtlenül hosszú úton. De ha az utóbbi változat igaz, akkor különös, hogy a titkosügynökök miért nem lőtték le Amirt azonnal, a helyszínen.

A sofőr érdeklődésére Rabin ezt felelte: „Nem olyan vészes”. Ezek voltak az utolsó szavai.

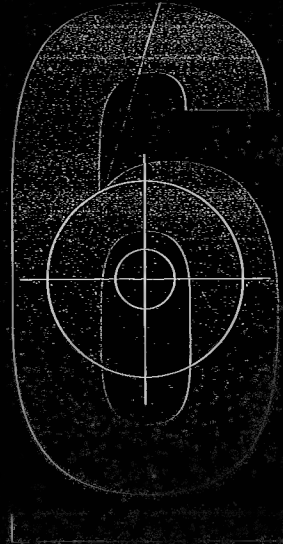
Bár a kórház mindössze nyolcszáz méterre volt, az autót a tömegben nehezen tudott haladni. Mikor végre megérkeztek, kiderült, hogy a személyzetet még nem is értesítették, a sofőrnek kellett elmennie, hogy keressen egy orvost. A beavatkozás sikertelen volt. Egy órával később bejelentették Rabin halálhírét.

A tárgyaláson A megbánást nem mutató és arrogáns Jigal Amir meg sem próbálta elkerülni a börtönbüntetést. „Egyedül Isten parancsára cselekedtem, és nem bánom” – mondta

Az elesett katona Röviddel a lövöldözés után izraeli biztonságiak autóbba tuszkolják Rabint, akinek csak a lába látszik ezen a fotón

A TITKOS- SZOLGÁLAT

REINHARD HEYDRICH · 1942

PATRICE LUMUMBA · 1961

NGO DINH DIEM · 1963

ZORAN DJINDJICS · 2003

ICR 00:00:02:21

A titkosszolgalat

A titkosrendőrség és a különféle kémszervezetek természetéből következik, hogy műveleteikről az igazság ritkán derül ki teljes bizonyossággal. Néme-lyek azt gondolhatják, hogy a titkosszolgalatok kevés merényletet követnek el; mások föltételezik, hogy csaknem valamennyi politikai orgyilkosság az ő befo-lyásuknak köszönhető.

Szovjet kémek

Ebben a sötét világban rengeteg a megválaszolatlan kérdés. Például: felelős volt-e a szovjet titkosszolgalat Szergej Kirov leningrádi pártfőnök megöléséért 1934-ben? (Lásd a keretes írást.) A szolgálat gyilkolta-e meg Jan Masaryk cseh külügyminisztert 1948-ban, aki állítólag kiugrott az emeletről, miután a kommunisták átvették Csehszlovákiában a hatalmat? A KGB utasíto-ta-e csatlósállamának, Bulgáriának titkosszolgalatát, hogy szervezze meg II. János Pál pápa meggyilkolását 1981-ben? (Lásd a 180–181. oldalt.) Valóban a szov-jetek bízták-e meg Lee Harvey Oswaldot, hogy ölje meg John F. Kennedyt 1963-ban? (Lásd a 28–35. oldalt.)

A válasz ezekre a kérdésekre jócskán nemleges le-het, de nem kétséges, hogy a kommunista tömbből érkező orgyilkosok igenis tevékenykedtek Nyugaton. Például 1978-ban Georgi Markov emigrációban élő bolgár író – a bolgár kommunista rezsim szókimondó kritikusát – Londonban meggyilkolták. Úgy mérgezték meg, hogy a gyilkos lábán szúrta egy esernyő hegyé-vel, amelybe egy kapszulában halálos mérget, ricint rejtettek.

A szerb Szlobodan Milosevics „speciális erői” a 21. századba átnyúlóan folytatták a titkos akciók kö-

ÁLDOZAT

Szergej Kirov

A leghíresebb és legtökéletesebb gyilkossági eset a Szovjet-unióban Szergej Kirov leningrádi pártvezető meggyilkolása volt 1934-ben. Kirov közeli barátja volt Joszif Sztálinnak és család-jának, de valószínűleg ő volt az egyetlen a pártban, aki a szov-jet diktátor riválisává válhatott volna.

1934. december 1-én késő délután Kirov bement a munka-helyére, a leningrádi Szmolnijba. A szovjet titkosrendőrség, az NKVD emberei vették körül, de magára hagyták, mikor fel-ért az épület harmadik emeletére. Csak személyes testőre, egy Boriszov nevű férfi maradt vele. Állítólag mikor végigment a folyo-són, egy ember lépett ki a férfimosdó ajtaján, mögéje került és revolver-rel tarkón lőtte őt.

A gyilkost Leonyid Nyikolajevként azonosították, aki állását vesztett pártfunkcionárius volt. Hogy miként tudott bejutni a szigorú biztonsági intézkedésekkel óvott épületbe, és hogyan tudta meg, hogy Kirov ezen a késői órán még visszatér a hivatalába, arra soha senki nem adott elfo-gadható magyarázatot.

A gyilkosság másnapján Sztálin személyesen is Leningrádba ér-kezett, hogy ő vezesse a nyomozást. Bizonyos följegyzések szerint Leonyid Nyikolajevet Sztálin elé vezették, és az NKVD-sek megkér-dezték, miért ölte meg Kirovot. Ő a titkosrendőrségre hivatkozott és azt mondta: „ők vettek rá, hogy megtegyem”. Kirov testőré-t, Boriszovot az esemény egyetlen szemtanúját, az NKVD nem sokkal azután megölte – valószínűleg egy robogó teherautóból dobták ki. A gyilkos Nyikolajev örökre eltűnt, feltehetően a titkosrendőrség végezte ki.

A szovjet média által előadott hivatalos változat kommunista hősként ábrázolta Kirovot, akire a forradalom ellenségei sújtottak le. Sztálin meg-bízta a különleges erőket, hogy semmisítsék meg ezeket a feltételezett ellenségeket. Az NKVD hozzákezdhetett a tömeges letartóztatásokhoz és kivégzésekhez Leningrádban. Ez volt az első nagy terrorhullám, amely szovjet polgárok millióinak életét követelte.

nyörtelen kommunista hagyományait. Csaknem bizo-nyos, hogy felelősek Zoran Djindjics miniszterelnök 2003-as megöléséért.

A Nyugat eredeti kémei

Nyugaton a modern titkosügynökségek eredetüket a második világháborúra vezethetik vissza, amikor a brit SOE és az amerikai OSS szervezeteket azért hoz-ták létre, hogy elősegítsék a felforgató tevékenységet és a szabotázsokat a nácik által megszállt Európában. Az orgyilkosság elfogadott része volt az olyan művele-

teknek, mint például Reinhard Heydrich SS-főnöknek a brit SOE által támogatott meggyilkolása.

Az OSS volt a közvetlen elődje a háború utáni CIA-nek, amely megtartotta és folytatta a régi hagyományt: ügynökei ösztönözték és bátorították a felforgató tevé-kenységet, időnként pedig támogató szerepet játszo-tak a kormányok elmozdításában oly különböző orszá-gokban, mint például Irán, Guatemala, Chile vagy Dél-Vietnam.

Az amerikai CIA

Az 1970-es évek óta a nyilvánosság is tudta, hogy a CIA-nak szerepe volt számos külföldi államfő meggyilkolására szőtt tervekben és szervezkedések-ben. Voltak azonosítható tervek Patrice Lumumba megölésére Kongóban, vagy Fidel Castro elpusztításá-ra Kubában, ám ezeket a terveket, reális energia és szándék híján nem hajtották végre. Vagy nem volt elégséges készítés, vagy a CIA volt alkalmatlan a ter-vezett merénylet végrehajtására.

Sokan azt hiszik, hogy a CIA vagy valamilyen más sötét amerikai titkos szervezet állt az Amerikában el-követett néhány orgyilkosság mögött, beleértve Kennedy elnök, ifj. Martin Luther King (lásd a 90–95. oldalakat) sőt Robert Kennedy (lásd a 106–109. oldalakat) halálát is. Lehetetlen bizonyítani vagy megcá-

folni ezeket az elméleteket. De ha valaki belepillant a Castro meggyilkolására szőtt ostoba tervekbe, aligha-nem arra a következtetésre jut, hogy a CIA nem volt felelős az 1963-as Kennedy-gyilkosságért.

Az amerikai hírszerző ügynökségek kétségtelenül bűnrészesek voltak Ngo Dinh Diem rendszerének fel-számolásában Dél-Vietnamban 1963-ban és Salvador Allende megbuktatásában Chilében egy évtizeddel később, csakúgy, mint Lumumba bukásában. Visel-niük kell a felelősség rájuk eső részét ezeknek az ál-lamférfiaknak a halálában. De továbbra is nehezen ta-lálható bizonyíték arra, hogy egyenesen a CIA vagy más amerikai fedett ügynökség gyilkoltatta meg eze-ket a vezető politikai figurákat.

A színtalálak mögött Senki sem tudja biztosan, hogy a hideg-háború alatt hány orgyilkosság-ban volt része a titkos-szolgalatnak

Gránátáttámadás

Reinhard Heydrich SS-Obergruppenführer 1942. május 27-én elhagyta a Penenske Brézany villanegyedben lévő luxus rezidenciáját, hogy a prágai várban, a Hradzsínban lévő főhadiszállására autózzon. Ő volt a legnagyobb hatalommal bíró és legfélelmetesebb ember a náci által megszállt Bohémiában és Morvaországban (ma a Cseh Köztársaság).

Heydrich mozgását heteken át figyelték. A Londonban dolgozó cseh emigráns kormány és a náci által megszállt Európában az ellenállást szervező brit Különleges Hadművelleti Szervezet (SOE) döntött úgy, hogy meg kell őt ölni. Brutalitása és a csehek elnémitásában elért sikerei tették őt első számú célponttá. Meggyilkolásától azt várták, hogy az nagy sebet ejt a náci hierarchiában és a megszállókkal szembeni ellenségesebb magatartásra ösztönzi majd a cseheket.

„...kiugrott a kocsiból...pisztollyal a kezében, míg csak össze nem esett.”

Heydrich jól képzett, ügyes manipulátor volt, beleértve olyan kezdeményezéseket, mint például az élelmiszer-ellátás javítása annak érdekében, hogy a csehek működjenek együtt a náci megszállókkal. Az ő irányítása alatt eltelt kilenc hónap igen sikeres volt a németek számára. A lakosság szinte nyugodtnak látszott, a cseh ellenállási mozgalom csaknem teljesen elsorvadt.

Bukás előtti rátartás

Heydrich leggyengébb pontja az önteltsége volt. A magas, szőke, kék szemű férfi a náci árja-ideál megtestesítőjeként szívesen fitogtatta megvetését a fajilag állítólag alantasabb szláv csehekkel szemben, odáig menve, hogy sutba dobta a legelőlényibb biztonsági intézkedéseket is. Prágában mindennap ugyanakkor és ugyanazon az útvonalon autózott nyitott, fegyvertelen Mercedesében, amelyben rajta kívül csak a sofőr ült, aki egyben testőr is volt.

„A prágai hentes” Heydrich csehek százait végeztette ki, mert a vád szerint ellenezték Prágában a náci uralmat

A feladattal két őrmestert bízta meg, Jan Kubist és Josef Gabčíkot, akik a Britanniában működő Szabad Cseh Hadseregben szolgáltak. 1941 decemberében egy RAF-repülőgépről dobták le őket ejtőernyővel cseh területre, ahol azonnal fölvevették a kapcsolatot a helyi ellenállókkal. Miután még jobban megfigyelték a helytartó rutinszerű mozgását, úgy döntöttek, hogy szokásos útvonalán robbantják föl egy prágai kertvárosban, ahol kocijának lassítania kell, hogy ki ne csússzon egy éles hajtűkanyarban.

A jó pillanatra várva

Május 27-én reggel Kubis és Gabčík elhelyezkedett a hajtűkanyar mellett. Egy harmadik elpenyő, Jan Valčík kissé távolabb állt meg az úton, hogy jelezze Heydrich közeledtét. Tíz óra huszonöt ókor fény villant a visszapillantó tükörben, jelezve, hogy a Mercedes megjelent a látótérben.

Heydrich hátul ült, papírokat olvasott. A kocsit lelassított, Gabčík ekkor előhúzott kabátja alól egy Sten-fegyvert, célba vette Heydrich fejét, és meghúzta a ravaszt. Semmi sem történt – a fegyver csütykötököt mondott. A sofőr ahelyett, hogy gyorsan továbbhajtott volna, megállította az autót, és keresni kezdte saját fegyverét. Heydrich is elővette a pisztolyát.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1904** Március 7-én született Halle német városban, Lipcse mellett, zeneművész családban
- 1919** Csatlakozik a Freikorps nevű jobboldali szervezethez, amely a baloldali forradalmárok ellen harcol
- 1922** Belép a német haditengerészethez
- 1931** Elküldik a tengerészettől; csatlakozik a náci párt-hoz, tagja lesz az SS-nek
- 1932** Az SS biztonsági szolgálatának, az SD-nek a parancsnoka lesz
- 1934** Heinrich Himmler első helyetteseként irányítja és ellenőrzi a Gestapót
- 1939** Lengyel támadást színel egy német rádióállomás ellen, hogy igazolja vele Lengyelország német megszállását
- 1941** Különleges SS-csapatokat szervez a zsidók meggyilkolására a megszállt területeken
- 1942** Május 27-én merényletet követnek el ellene; június 4-én meghal

VÉRES VISSZAVÁGÁS

A náci brutális revansot vettek a cseh népen Heydrich megöléséért. Kétezerre becsülhető azoknak a száma, akik közvetetten vagy közvetve halálának megbosszulása miatt veszítették életüket. A leghírhedtebb esemény Lidice cseh falu megsemmisítése volt 1942. június 9-én, öt nappal Heydrich halála után.

Az SS olyan értesülést kapott, mely legalább egy cseh ellenállót kapcsolatba hozott a faluval. SS-csapatok lepték el Lidicét, és kiharancsolták az embereket a házakból. A falu 199 férfi lakója közül 173-at lelőttek; a többi huszonhatot élve elégették egy csűrben. Az asszonyokat és gyerekeket, akik szemtanúi voltak a szörnyűségeknek, koncentrációs táborokba vitték. A falut földig lerombolták, és magvakkal szórták föl, hogy ne maradjanak nyomok.

Pusztítás A náci fölégetik Lidice házait, mielőtt földig rombolják az egész falut

Nem vették észre Kubist, aki közelebb lépett, és egy gránátot hajított a kocsitól hátról. A robbanástól a gránát és a kocsitól szilánkjai Heydrich testébe fúród-
tak, de mégis kiugrott a kocsiból, és pisztollyal a kezében Kubis után eredt, míg csak össze nem esett a járdán. Ezalatt Gabčík tűzpárbajt vívott a sofőrrel, megsebesítette a lábán, majd felugrott egy arra haladó villamosra és elmenekült. Kubis kerékpáron hagyta el a helyszínt.

Heydrichet egy teherautó platóján egy prágai kórházba vitték. Először láttak esélyt a túlélésére, annak ellenére, hogy belső sérülései voltak. De vérmérgezést kapott, és június 4-én meghalt.

A vád és a gyilkosok

A németek azt feltételezték, hogy Heydrichet botulizmus-toxinnal mérgezték meg, amelyet a támadó fegyverrel vittek be a testébe. A britek azonban tagadták bármiféle biológiai fegyver alkalmazását, és erre nézve valóban soha nem került elő semmilyen bizonyíték.

A merénylőket a cseh ellenállási mozgalom egyik tagja a vérdíj reményében elárulta. Június 18-án Kubist, Gabčíkot, Valčíkot és négy másik ellenállót sarokba szorították egy prágai templom kriptájában. Heves tűzharc bontakozott ki, amelyben hárman elesetek, meghalt 14 német katona is. A másik négy ellenálló, köztük Gabčík is, ciánkapszulát vett be.

Kivégezve

Az 1960-as években azok az európai erők, amelyek kormányoztak Afrikában is, megkezdték több mint húsz afrikai ország dekolonizációját. A legtöbb helyen a gyarmatosítók rendben készültek átadni a hatalmat, de Belga-Kongóban nem így történt.

Ez az ország Közép-Afrika hatalmas részét foglalta el. Rosszak voltak a távközlési lehetőségek, a lakosságot több mint 200 törzs alkotta, nem csoda, hogy nehéz volt kormányozni. A belgák nem akarták felkészíteni az afrikai lakosságot a függetlenségre – egyebek között a magasabb rangú katonatisztek és a közalkalmazottak is csaknem kizárólag fehérek voltak.

Egy lelkes nacionalista

A függetlenség megadásáról 1960 januárjában hozták meg a döntést, és öt hónappal később, június 30-án az országot át is adták egy gyakorlatlan kormánynak, amelyet egy újonnan megválasztott miniszterelnök, Patrice Lumumba vezetett. Idealista fiatalember volt, aki előszeretettel alkalmazta az imperalista-ellenes retorikát. Fő célkitűzésének azt tartotta, hogy Kongót valóban független, egységes országgá tegye.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1925 Július 2-án született Belga Kongóban, Kasai tartomány Onalua falujában

1951 Feleségül veszi Pauline Opangót

1955 A kormányzati dolgozók szakszervezetének regionális elnöke lesz

1958 Megalapítja a Kongói Nemzeti Mozgalom (MNC) pártot

1959 Letartóztatják, mert zavargásokat szervez a Kongó függetlenségének megadását késleltető belgák ellen

1960 Kongó függetlenné válik, júniusban Lumumba lesz a miniszterelnök; szeptemberben Mobutu ezredes átveszi a hatalmat; katonái december 2-án letartóztatják Lumumbát

1961 Január 17-én Katangában kivégzik

Az USA-kormány meg volt győződve arról, hogy Lumumba kommunistabarát, és kaput akar nyitni a szovjet befolyásnak Afrikában. Allen Dulles CIA-igazgató azt írta, hogy „(Lumumba) elfávilítása sürgős és elsőrendű feladat”.

Jön a szovjet segítség

Alig néhány nappal a függetlenné válás után, Kongóban egy katonai zendülés nyomán kitört a teljes káosz.

Baráti fogadtatás Lumumba tanácskozára érkezik Belga-Kongóba 1960-ban

Belgium azonnal csapatokat küldött, részben, hogy mentse a fehérek életét, de leginkább azért, hogy földarabolja az országot. Kongó mesés ásványi kincseinek legnagyobb része Katanga tartományban volt. Belgium támogatta egy helyi politikust, Moïse Csombét, aki nyilvánította Katanga elszakadását Kongótól.

Lumumba az ENSZ-hez fordult, hogy küldjön csapatokat a belgák kiszorítására. Júliusra már 10.000 ENSZ-katona volt az országban, de megtagadták Katanga visszafoglalását – ekkor Lumumba a Szovjetuniónak fordult, ők küldtek is felszereléseket és műszaki embereket. Az amerikaiak beteljesülni látták legvadabb felelmeiket.

A CIA megszervezi a gyilkosságot

Szeptemberben a kongói hadsereg vezérkari főnöke, Mobutu ezredes ragadta magához a hatalmat. Lumumba házi őrizetbe került egy Leopoldville-i (ma Kinshasa) házban, ahol

ENSZ-katonák vigyáztak a biztonságára. Ugyanakkor a CIA már szervezte megöletését.

A CIA egyik műszaki tisztje, Sidney Gottlieb Leopoldville-be küldtek egy tubus mérgezett fogkrémmel – annak használata trópusi betegségnek megfelelő tüneteket okozott volna. A Leopoldville-i CIA-kirendeltség főnöke szerint

Fogságban, Kongói katonák elfogják Lumumbát, karját hátracsavárják

aztán mégis új változatot dolgoztak ki, ebben már mesterlövész is szerepelt. Amielőtt ez a terv megvalósult volna,

„Egyenként lőtték agyon őket, a kivégzőosztagot belga tisztek vezényelték.”

november 27-én Lumumba megszökött az őrzetből, és Stanleyville (ma Kisangani) felé indult, amelyet az ő támogatói ellenőriztek. A CIA és a belgák közösen segítették Mobutut Lumumba felkutatásában. December 2-án Mobutu katonái a Sukuru folyó partján el is fogták, visszavitték.

Kivégzőosztag elé állítják

Lumumbát a Thysville laktanyába szállították, 160 km-re Leopoldville-ről. Január 17-én minden bizonyossággal belga kormány-követelésére Katangába repültek vele, adták Csombénak és belga tanácsadónak. Aznap éjjel brutális kínzások után két tanszállógyárral autóval egy bozontosba szállították. Csombé jelenlétében egyenként lőtték agyon őket, a kivégzőosztagot belga tisztek vezényelték.

Tetemeiket sebteben aszott gödrökbe hantolták. Később a belga rendőrség ellenőrzése mellett kiasták, földarabolták és sárral öntötték le a tetemeiket – semmi nyomaik nem maradt.

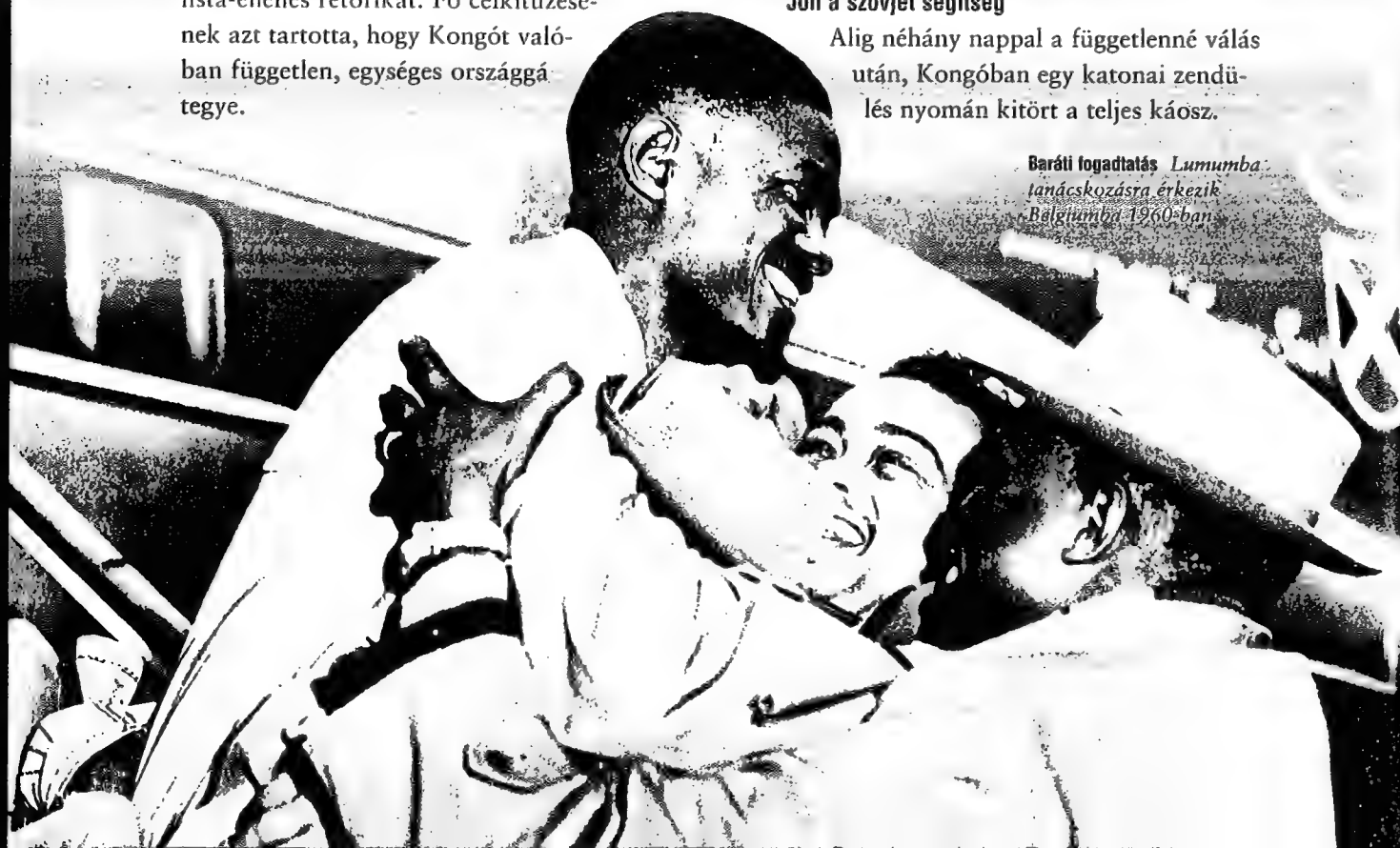
ÁLDOZAT

Salvador Allende

Ugyancsak az USA hírszerző szolgálatai szervezkedtek Chile demokratikusan megválasztott elnöke, Salvador Allende ellen. Féltek, hogy az enyhén baloldali kormány Chilit a kommunizmus irányába fordíthatja, ezért a CIA és a katonai hírszerzés emberei támogatták azt a puccsot, amelyet a chilei hadsereg tisztjei készítettek elő Augusto Pinochet Ugarte tábornok vezetésével. Azt remélték, hogy Allende önkéntesül dobja el életét; ha nem, végezni kell vele, és halálát öngyilkosságnak kell fölűntetni.

A puccsot 1973. szeptember 11-én hajtották végre: a lázadó csapatok megstromolták a santiago elnöki palotát, Allendét tűzharcban lelőtték.

Mikor az egész palota a katonák kezére került, Allende holtestét egy díványra ültették, keze ügyébe pisztolyt helyeztek és fejét egyetlen golyóval széttrancsolták. Később bejelentették, hogy öngyilkos lett. Pinochet tábornok 1990-ig irányította a chilei katonai diktatúrát.

Államcsíny

Thich Quan Duc buddhista szerzetes 1963. június 11-én benzinnel leöntötte, majd meggyújtotta magát a dél-vietnami Saigonban. Önégetésével tiltakozni akart Ngo Dinh Diem dél-vietnami elnök tevékenysége ellen, aki felelős volt azért, hogy az előző hónapban katonái kilenc buddhistát megöltek, akiknek egyetlen bűnük az volt, hogy vallási zászlókat lengettek. Az elnök testvére, Ngo Dinh Nhu, aki a hírhedt dél-vietnami titkosrendőrség főnöke volt, nem rendült meg túlzottan az öngyilkosságtól. „Ha a buddhisták még további grillsütéseket akarnak – mondta cinikusan –, én örömmel biztosítom az üzemanyagot...”

Címlapokra kerülve

John Kennedy amerikai elnök és kormányzatának tagjai nem voltak kimondottan boldogok, hogy az újságok főcímeiben önégető szerzetesekről és cinikus rendőrfőnökökről olvashattak. Az USA 1954-ben támogatta Diemet, mint olyan vezető, aki képes megvédeni Dél-Vietnamot a Délkelet-Ázsiában terjeszkedő kommunizmustól.

1963 végén, a hatalmas anyagi és katonai segítség ellenére – beleértve az ott állomásozó 16 000 katonai szakértőt és tanácsadót – Dél-Vietnamot egyre jobban fenyegette egy kommunista felkelés. Diem alig-alig teljesítette feladatát, így aztán amerikai támogatói aggódtak a rendszer helyzete miatt.

Diem saját elképzeléseit követte, nem sokat törődött a kommunizmussal, amely aggasztotta az amerikaiakat. Számára az volt a legfontosabb, hogy biztosítsa önnön hatalmát, családjának érvényesülését és gazdasági felvirágzását, végül pedig, hogy megerősítse és növelje a vietnami katolikus kisebbség befolyását, amelyhez az övéi tartoztak. Ezeknek a céloknak az érdekében elnyomta az ellenzékét, nem akarta bevezetni a vidéken igencsak követelt földreformot, és ellenségévé tette az ország nagyobb részét képviselő vallási csoportot, a buddhistákat.

A CIA segít

Az amerikaiak azt szerették volna, ha Diem nem ellenségének tekinti a népet, hanem megszerzi annak támogatását, hogy velük le tudja győzni a kommunista lázadókat. 1963 augusztusának végén új amerikai nagykövet, Henry Cabot Lodge érkezett Saigonba, akinek politikai naptárában Diem jövője volt az első számú napirendi pont. Meg tudja-e reformálni a dél-vietnami elnök a rendszert, vagy valaki mással kell őt helyettesíteni – és ha igen, akkor kivel?

A válaszokról a CIA gondoskodott, amely állandóan jelen volt Saigonban. Lucien E. Conein ezredes, maga is CIA-ügynök, szoros kapcsolatot épített ki dél-vietnami katonatisztekkel, akik közül sokan nem voltak elégedettek Diem kormányzásával. Bizonyossá vált, hogy Duong Van Minh tábornok – akit tekintélyes testalkata miatt csak „a nagy Minh”-ként emlegettek – hajlandó volna élére állni egy puccsnak, ha megkapná az amerikaiak támogatását.

Szeptemberben és októberben a helyzet borotvaélen táncolt. A Kennedy adminisztrá-

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1901** Január 3-án született Quang Binh vietnami tartományban, katolikus arisztokrata családban
- 1926** A francia megszállás alatt kormányzóként tevékenykedik
- 1933** Miniszter lesz a franciák alatt uralkodó Bao Dai császár kormányában
- 1945** Visszautasítja a meghívást a Ho Si Minh által vezetett független vietnami kormányba
- 1950** Vietnামot elhagyva az USA-ba megy, ahol kapcsolatba kerül John F. Kennedivel is
- 1954** Dél-Vietnam miniszterelnöke lesz
- 1955** USA-támogatással megválasztják a Vietnami Köztársaság első elnökének, Bao Dai helyébe
- 1960** Megalakul a Diem ellen küzdő Nemzeti Felszabadítási Front (DNFF)
- 1963** November 2-án puccsal eltávolítják a hatalomból és meggyilkolják

ció habozott: szeretett volna még egy esélyt adni Diemnek a rendszer megreformálására, ám ugyanakkor érezte, hogy adott esetben nem ellenezne egy katonai puccsot.

A vietnami tábornokok kívártak, attól félve, hogy Diem testvére, Nhu beveti titkosrendőrségét, hogy odavágjon a rezsim ellenzőinek. Végül bizonyosra vették – Lodge nagykövet és Conein ügynök információinak alapján –, hogy megkapják Amerika támogatását a cselekvéshez.

KENNEDY ÉS DIEM

John F. Kennedy felelősségét Diem meggyilkolásában széles körben vitatták. Richard Nixon későbbi elnök egyszer azt mondta: „Kennedy ölte meg Diemet”. De úgy tűnik, semmilyen bizonyíték nem támasztja alá ezt a feltételezést.

Az ötvenes évek elején Kennedy még szenátorként találkozott Diemmel, és nagyra becsülte őt. 1963-ban, úgy tűnik, inkább reformokat szeretett volna látni Diem rendszerében, és ezt nem is adta föl, még a puccs előestéjén folytatott tárgyalásokon sem. Sőt, Kennedy azt is világosan megmondta, hogy ha bekövetkezne a katonai puccs, Diemet emigrációba kell küldeni, nem pedig fizikailag megsemmisíteni. Nincs okunk kételkedni abban, hogy Kennedyt sokkolta a vietnami elnök halálhíre. De talán föl kellett volna ismernie, hogy Diem nem képes túlélni egy puccsot.

A Diem-rendszer bukása

November elsején délután fél kettőkor a Minh tábornokhoz hűséges dél-vietnami csapatok elfoglalták Saigon stratégiai fontosságú pontjait. Diem palotáját körülfalták és ágyútűz alá vették. Az elnök ekkor fölhívta Lodge nagykövetet, hogy megkérdezze, támogatják-e őt még az amerikaiak. A nagykövet mindössze annyit mondott, hogy meg tudja szervezni Diem biztonságos eltávozását az országból.

Diem nem adta meg magát. Fivérével, Nhuval egy titkos alagúton át elmenekült

a palotából, és egy kis házban rejtőzött el a Cholon kerületben, Saigon kínai negyedében. November 2-án kora hajnalban Nhu és az elnök egy közeli katolikus templomban nyert menedéket, ahol papoknak adták ki magukat. Ott tartóztatták le őket a felkelők csapatai.

A két embert hátrabilincsel kézzel kivezették egy páncélautóhoz, hogy a főhadiszállásra vigyék őket. Hogy a jármű belsejében végül is mi történt, azt ma már csak találgatni lehet. Egyes feltételezések szerint az elnököt letartóztató katonák parancsnoka (akinek a nevét nem ismerjük) személyes gyűlöletet érzett Diem és Nhu ellen, ezért először szuronyát vágta bele Nhu testébe, majd mindkettő-

Bent a palotában A lázadó dél-vietnami csapatok egyik katonája átkutatja Diem elnöki palotájának fogadótermét a november elseji puccs idején

„...szuronyát belevágta Nhu testébe, majd mindkettőjüket tarkón lőtte.”

jüket tarkón lőtte. Mások biztosra veszik, hogy a két férfit Minh tábornok egyenes parancsára ölték meg. Tekintet nélkül haláluk körülményeire, a holttesteket elszállították és jeltelen sírokba temették, Saigon népe pedig ünnepelte a rendszer bukását.

Mesteri célzás

A mint a dolgozók kijöttek a hivatalokból 2003. március 12-én, ebéddőben, három kék overallos férfi sétált be a Geprat tenger-nagy utca 14. számú házba, amely egy nagy irodaépület a szerb főváros, Belgrád szívében. Szerbia vérszomjas múltjának jelei voltak láthatók mindenütt – a 14-es számú ház mindkét oldalán nagy bombatölcsérek éktelenkedtek, az épületeket NATO-gépek bombázták le az 1999-es koszovói háború idején.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1952** Január 1-én született Boszniában, Bosanski Samac-ban
- 1974** Börtönzik, mert antikommunista diákmozgalmat szervez a belgrádi egyetemen
- 1990** Az első szabad választásokon beválasztják a szerb parlamentbe
- 1992** A Szerb Demokrata Párt vezetője lesz
- 1996** Belgrád polgármesterévé választják
- 2000** Vezető szerepet játszik a Milosevics-rendszer bukásában
- 2001** Kormányfői megbízást kap Vojislav Kostunica elnöksége alatt
- 2003** Belgrádban március 12-én meggyilkolják

Az áldozatra várva

A három férfi, akik egyike egy szerszámosládát cipelt, fölsétált a lépcsőn a második emeletre, és bement egy üresen álló irodába. Mikor már bent voltak, egyikük egy Heckler & Koch típusú gyorstüzelő puskát vett elő. Az iroda ablaka egy kis parkolóra nézett, amely kb. 200 méternyire volt, annak az épületnek a hátsó részénél, ahol Szerbia miniszterelnöke, az 51 éves Zorán Djindjics dolgozott.

Djindjicset úgy tartotta számon a Nyugat, mint igazán reményteljeset Szerbia jövőjére nézve. 2000-ben segített eltávolítani a rettegett szerb elnököt, Szlobodan Milosevicset, és jóváhagyta kiadatását a Hágai Nemzetközi Bíróságnak, ahol háborús bűnökkel vádolták. Miniszterelnökként Djindjics szószólója és támogatója volt az egykori kommunista országban a piacgazdaságnak és a reformoknak.

Mintegy húsz perccel azután, hogy a három férfi belépett a hivatalba, a kormányfő

*A demokrata vezető
Djindjics egy tüntetés
elén Belgrádban,
1996-ban*

Tiszteletadás Virágokat hoznak és gyertyákat gyújtanak a gyászolók a meggyilkolt miniszterelnök emlékére

páncélozott BMW-je befordult a parkolóba. Djindjics kiszállt az autóból, mankóval, nehezen járt egy korábbi bokasérülés miatt. Ekkor egy lövés hallatszott. A golyó a hátába csapódott, átment a szíven és a beleken, elhagyta a testét és még egy rendőrt is megsebesített. Rohantak vele a kórházba, de már halott volt. A gyilkosok kiszaladtak az irodaházból és elvegyültek a tömegben.

Levadászni a gyilkosokat

A szerb kormány tömeges letartóztatásokat rendelt el, célba véve a szervezett bűnözést és a Milosevics-féle halálbrigádokat. Milorad Lukovics (Legija néven is ismert) egy személyben a Zemun nevű szervezett bűnözői csoportnak és Milosevics rettegett és gyűlölt akciócsoportjának, a Vörös sapkásoknak is vezetője, a gyanúsított lista legtetején állt. Akárcsak Milosevicset, Lukovicsot is kikérte Szerbiától a hágai bíróság, azzal vádolva, hogy ő is felelős a kilencvenes évek balkáni háborújában végrehajtott tömeggyilkosságokért. Gyanúsítottak százait vették őrizetbe, de Lukovicsot nem találták meg.

Egy veszélyes barátság

Ahogy folytatódott a gyilkosság vizsgálata, kiderült, hogy a Djindjicsről mint az emberi jogok támogatójáról alkotott kép, akit banditák lőttek le, túl egyszerű. Djindjics maga mondta: „Az embernek legyenek barátai a mennyországban is, a pokolban is.”

Bár ő vezette a Vörös sapkásokat, Lukovics alkalmilag szövetségese volt Djindjicsnek. Nem sokkal a Milosevics bukásához vezető tüntetések előtt Djindjics találkozott Lukovicsal, és egyetértettek abban, hogy a Vörös sapkások

nem védik meg Milosevicset. Mikor 2001-ben Djindjics le akarta tartóztatni Milosevicset, a Vörös sapkások tették a dolgukat. Nem tudni, hogy Djindjics mit ajánlott cserébe, de 2003-ban Lukovics azt mondta, hogy az elnök nem tartotta meg a szavát.

2004 májusában, egyéves bujkálás után Lukovicsot bekerítette a szerb rendőrség – remélhető, hogy az igazság végre kiderül.

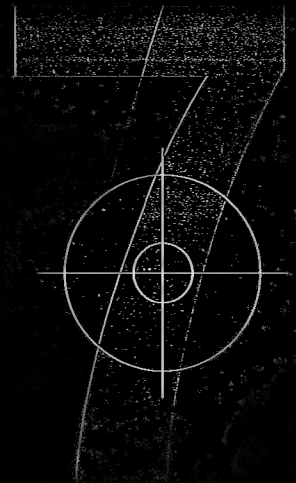
Jill Dando

1999. április 26-án Jill Dando 37 éves tévériportermőt londoni lakása előtt lelőtték. Gyilkosa fényes nappal jött vele szembe, fegyvert nyomott a fejéhez, és egyetlen lövést adott le. Bár a gyilkossággal egy helybéli férfit, a hírességeért megszállottan rajongó Barry George-t gyanúsították, róla sokan még most is azt hiszik, hogy ártatlan, és valójában egy szerb bérgyilkos ölte meg az asszonyt.

Az elképzelés szerint Dando meggyilkolását, amely éppen a koszovói háború idején történt, visszavágásnak szánták, amiért a NATO erői egy belgrádi tévéállomást bombáztak. Talán azért választották éppen őt célpontnak, mert nem sokkal azelőtt támogatóan lépett föl a tévében a koszovói menekültekért. A merényletet feltehetően a szerb félkatonai csapatok Arkan néven ismert parancsnoka (valódi neve Zeljkó Raznatovics) rendelte el, akinek sok volt a rovársán a Horvátországban és Boszniában a kilencvenes években végrehajtott „etniikai tisztogatásokkal” kapcsolatban.

Arkan később ugyancsak orgyilkosság áldozata lett. 2000. január 15-én a belgrádi Intercontinental Szálló mellett négy tréningruhá, kocogó férfi közelítette meg őt és testőreit, és géppisztolyból tüzet nyitottak rá. Arkant három golyó érte az arcán, és kórházba szállítás közben meghalt. Talán azért ölték meg, mert túl sokat tudott Milosevics háborús bűnökben való érintettségéről.

ÁLDOZAT

ŐRÜLTEK ÉS ORVLÖVÉSZEK

JAMES GARFIELD · 1881

HUEY LONG · 1935

OLOF PALME · 1986

ANNA LINDH · 2003

Őrültek és orvlövészek

Bárki, aki híressé válik – legyen bár politikus, filmsztár, rockzenész vagy más kitűnőség – elkerülhetetlenül emberek ezreinek fantáziavilágába kerül bele, akikkel sosem találkozott, vagy ha igen, csak pillanatokra, és gyorsan el is felejtette őket. Ez az egyébként ártalmatlan jelenség azonban veszélyessé válhat, mikor a fantáziálás egyszer csak megszállottsággá fajul. Az imádók szeretete gyakran gyűlöletté változik –, ha a rajongó úgy látja, hogy imádottja visszautasítja és nem viszonzozza az ő érzelmeit.

Másrészt egy olyan személyiség, aki szembesül saját kudarcaival és csődjeivel, szükségét érezheti, hogy valamilyen értelmet vagy értéket találjon. Előfordulhat, hogy ilyenkor egyetlen erős, közismert figurára összepontosítja minden haragját, sértődöttségét vagy keserűségét.

Törvényes józanság

Amint arra a bíróságok a világon mindenütt rávilágítottak, gyakran nehéz megállapítani, hogy egy gyilkosságot lehet-e egyáltalán józan, épelméjű cselekményként elbírálni. Például Sirhan Sirhannak volt ésszerű politikai indítéka, hogy meggyilkolja Robert Kennedy szenátort (lásd. a 106–109 oldalt), másrészt klasszikus lopakodó orvlövésznek is tekinthető. Magányos tettes volt, aki először rajongott Kennedyért, reményforrást látott benne, aztán úgy érezte, hogy imádatának bálványozott tárgya cserbenhagyta őt.

Kevesen kételkednek abban – kivéve talán a bíróságot, amely ellenkezőképpen ítélt meg –, hogy James Garfield gyilkosa, Charles Guiteau elmebeteg volt. Nemcsak azért, mert arra hivatkozott, hogy isteni parancsra ölt, hanem mert a kapcsolatot, amelyet az el-

nökkel létrehozott, teljes egészében a fantázia szüleménye volt. Saját elképzelése szerint jó szolgálatot tett, korteskedett Garfieldnek, de az elismerés elmaradt. A valóságban az elnök csak azért tudott egyáltalán a létezéséről, mert számos értelmetlen levelet kapott tőle, melyben a csalódott, téveszméktől gyötört ember diplomáciai állást kért tőle.

Egy gyilkos fegyver Ezzel a késsel szúrták le Anna Lindh svéd külügyminiszter-asszonyt. A gyilkos DNS-mintáját megtalálták rajta

ÁLDOZAT

Spencer Perceval meggyilkolása

Csak egyetlen brit miniszterelnök vált orgyilkosság áldozatává, Spencer Perceval. Ötvenévesen, öt gyerek apjaként Perceval már három éve vezette az angol kormányt, mikor 1812-ben megölte őt John Bellingham, egy harmincöt éves, félresikerült üzletember.

Bellinghamnak valamikor sikeres épületia-kereskedése volt Liverpoolban. 1803-ban Oroszországban járt, ahol vitás ügye támadt egyik faszállítvány biztosításával kapcsolatban. Letartóztatták és egy ideig orosz börtönben ült. Csődbe jutott, megkeseredett emberként szabadult a fogságból. Hazatérése után meg volt győződve arról, hogy a brit kormány kártérítéssel tartozik neki anyagi veszteségeiért. De a kormány erről hallani sem akart. Bellingham a miniszterelnöknek is írt, de a válasz rövid és elutasító volt.

1812 februárjában Bellingham Londonba ment és be-bejárógatott az alsóházba, keresve valakit, aki szóba állna vele. Előbb-utóbb világgossá vált számára, hogy semmire sem halad az ügyben. Április végén az egyik közeli utcában egy pisztolyt és löszereket vásárolt, egy szabóval pedig mély belső zsebet varratott a felöltőjére.

Május 11-én délután ötkor Bellingham besétált az alsóház bejáratának előcsarnokába; negyed órával később Perceval miniszterelnök is

megjelent a hallban néhány kollégájával. Bellingham odament a politikushoz, előhúzta titkos zsebéből a fegyvert és lőtt. Perceval kiabálni kezdett: „Megölnek! Megölnek!” A földre esett, átlőtte melléből a ruháján keresztül dőlt a vér, szíven találta a golyó.

Bellingham nem is próbált menekülni. Megbilincselték, kivezették a parlamentből, a Newgate börtönbe vitték. Ekkorra már nagy tömeg gyűlt össze, de nem viselkedtek ellenségesen a gyilkossal szemben, Perceval ugyanis nem volt népszerű, különösen a szegények között nem. Akadt, aki segített volna Bellinghamnak elmenekülni, de akkor már katonák jöttek érte.

Az igazságszolgáltatás gyorsan történt. Ügyét már május 15-én tárgyalták, elmebetegségi beadványát elutasították. Ezután Bellingham foggal-körömmel védte magát és az ügyét. A bíróságon így nyilatkozott: „családi életem romokban hever, jómagam megsemmisítettek, mindezt azért, mert Mr. Perceval örömet lelte abban, hogy ne tartsák tiszteletben az igazságot.” Majd hozzátette: „Ha egy miniszter a törvény fölé helyezi magát, akkor azt csak saját személyes kockázatára teheti meg.” Az esküdtszéknek csak tíz percre volt szüksége ahhoz, hogy meghozza a bűnösnek nyilvánító ítéletet. Bellinghamet május 18-án már föl is akasztották a Newgate börtönben.

De mit gondoljunk Dr. Weissről, Huey Long szenátor feltételezett gyilkosáról? Lehet, hogy azért ölte meg Longot, mert a szenátor fenyegette családjának helyzetét és jó hírnevét – mégpedig ez elég reális fenyegetés volt –, de még most sem bizonyosodott be, hogy ép elmével, józanul cselekedett-e. Úgy tűnik, Weiss a kelleténél nagyobb jelentőséget tulajdonított gondolatvilágában Longnak, nagyobb, mint amelyet érdekeinek és szociális állapotának értelmes védelme megkívánt volna.

Őrült cselekmények

Olof Palme svéd miniszterelnök esetében a kérdés a gyilkos kiléte. Ha valóban Gustav Christer Pettersson ölte meg, mint ahogy annak idején gondolták – egy olyan ember, akinek nem voltak politikai nézetei, nem ismerte Palmét, és véletlenszerűen, találomra alkalmazott erőszakot –, akkor tette kristálytisztá őrült cselekményként értékelhető. Ám a legtöbben föltétele-

zik, hogy valójában valamiféle még ismeretlen, politikailag motivált gyilkossal van dolgunk.

Anna Lindh svéd külügyminiszter megölése csaknem tükörképe a Palme-esetnek. A rendőrség szeretett volna hinni valamilyen politikai indítékban, de a bizonyítékok arra mutattak, hogy Mijailo Mijailovič volt felelős a gyilkosságért, akinek már korábban is voltak pszichiátriai problémái.

Határesetnek tekinthető Pim Fortuyn holland politikus meggyilkolása. A tettest ugyan egy holland bíróság épelméjűnek nyilvánította, ám maradtak kétségek mentális egyensúlyát illetően azután, hogy úgy vélte: Fortuyn bevándorlás-ellenes politikája olyan nagy fenyegetést jelent Európa számára, hogy emiatt meg kell őt ölni.

Ami Sirhan Sirhant illeti – és egyébként Lee Harvey Oswaldot is (lásd a 28–35. oldalt) –, az ő esetükben a gyilkosok politikai nézetei talán leginkább végzetesen ellenőrizhetetlen fantáziaviláguk részének tekinthetők.

Halálos seb

Ezernyolcszáz-nyolcvanegy tavaszán a nemrégén beiktatott amerikai elnök, James Garfield egész sor levelet kapott egy férfitől, Charles J. Guiteau-tól, akit soha sem ismert, és aki föltétlenül diplomáciai szolgálatba akart lépni. Először azt szerette volna, hogy Ausztriába küldjék. „Jövő tavasszal feleségül veszem egy néhai New York-i republikánus leányát – tájékoztatta az elnököt –, és úgy vélem, hogy kitűnően tudjuk majd képviselni az USA kormányát a bécsi udvarnál.” De hamarosan Franciaország is megragadta Guiteau fantáziáját. „Úgy gondolom, inkább Párizst választom, mint Bécsot” – írta egy másik levélben.

„Az első golyó éppen csak súrolta az elnök karját, de a második a hátán sebesítette meg.”

Nem kétséges, hogy Garfield elnök és minisztere, James Blaine – aki ugyancsak kapott ilyen ajánlkozó leveleket – nem fordított sok figyelmet az önjelölt diplomata-ajánlkozóra... Lefoglalták őket a köztársasági pártban folyó viták és a kormányzás megkezdésével kapcsolatos teendők.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1831** November 19-én született az ohioi Orange mellett
- 1856** Diplomát szerez a Massachusetts-i Williams College-ban
- 1858** Feleségül veszi Lucretia Rudolphot
- 1859** Republikánus szenátornak választják az ohioi szenátusba
- 1861** Egy unionista sereg parancsnoka a polgárháborúban
- 1863** Ohio képviselőtében az USA kongresszusának tagja lesz
- 1880** Novemberben kis többséggel megnyeri az elnökválasztást
- 1881** Július 2-án rálőnek; szeptember 19-én hal meg vérmérgezésben

Elárulva, elégtételt keresve

Az 1880-as elnökválasztási kampányban Guiteau megírt, kinyomtatott, terjesztett és el is mondott egy kortesbeszédet Garfield mellett. Összefüggéstelen felszólalása aligha gyakorolt hatást a választás kimenetelére, Guiteau úgy gondolta, része volt Garfield győzelmében. Hálátlanságnak ítélte, hogy az elnök nem akarja őt magas pozícióba helyezni.

1881. májusában Guiteau elhatározta, hogy megöli Garfieldet. Ismerték őt a Fehér Házban – ahol már a személyzetet is többször zaklatta foglalkoztatási vágyaival – így nem tűnt föl, hogy követni kezdi az elnök napi rutinszerű mozgását. Egy június közepén íródott levele, amelyet azonban sohasem küldött el, így kezdődött: „Éppen most lőttem le az elnököt...”

Július 2-án Garfield a Baltimore and Potomac vasútállomásra indult, hogy északra utazzon utazni, egykori egyetemére. Amikor Blaine miniszterrel áthaladt a várótermen, Guiteau mögéje került és kétszer rálőtt egy .44-es kaliberű Bulldog pisztolyból. Az első golyó éppen csak súrolta az elnök karját, de a második a hátán sebesítette meg. A földre rogyva ezt kiáltotta: „Uramisten, mi ez?” Guiteau-t elkapták a biztonságiak, Garfieldet pedig a Fehér Házba vitték, orvosi segítség reményében.

Hosszú agónia, lassú halál

Az elnök testében valahol még mindig benne volt a golyó, de az orvosok nem tudták megtalálni, noha tizenhat doktor kutakodott a sebben. Még a híres feltaláló, Alexander Graham Bell is – akinek a telefont köszönhetjük – „bevetette” szabadalmaztatott találmányát, az „indukciós egyensúly” nevű műszert, a ma ismert fémdetektorok őst, de eredménytelenül.

Amíg az orvosok rá nem jöttek arra, hogy mi okozza az ismétlődő újrafertőződéseket, nem minden alkalommal mostak kezét műtét után és a műszereket sem fertőtlenítették. Minden beavatkozás tovább rontotta a beteg állapotát, a seb újra és újra el-fertőződött, amikor sorozatos műtétekkel el akarták távolítani a beteg szövetrészeket, de változatlanul sterilizálatlan eszközökkel dolgoztak. Ráadásul Garfielden ezeket a fájdalmas beavatkozásokat altatás nélkül végezték, – az idő tájt az még nem volt szokásos.

Két hónappal az után, hogy rálőttek, Garfield még mindig élt, de haldoklott. Szeptember 6-án vonattal a New Jersey-ben lévő Elberonba szállították egy tengerparti házba, ahol 19-én meghalt. A boncoláskor a gerinc mellett találták meg a rejtőzködő golyót.

Elmebeteg cselekedet?

Amikor két hónappal Garfield halála után Guiteau-t bíróság elé állították, védőinek egyik legfőbb érvelése az volt, hogy az elnök nem közvetlenül védecük pisztolygolyójától, hanem orvosi műhibák sorozatától halt meg. Ezt a védekezést a bíróság nem fogadta el, sem a vádlott elmebetegségére vonatkozó beadványt, amelyet Guiteau vallásos köntösbe burkolva adott elő: „Az Úr cselekedete volt, nem az enyém...”

A vád és a védelem is igénybe vette ideggyógyászok és elmeorvosok segítségét, olyan szakértőket, akik „tudományosan” megállapítják az ember jellemét – koponyájának formája alapján. A vádlott a bíróság előtt is zavart volt, időnként durva és mocskos szájú volt, máskor megkapóan akart játszani a közönségnek. De a hosszú tárgyalás végén

CHARLES JULIUS GUTEAU

Garfield elnök gyilkosa 1841-ben az Illinois állambeli Freeportban született. Már gyermekkorától kezdve eléggé rendezetlen életet élt. Utált dolgozni, de szerette költeni a pénzt: kicsinyes csalások és kifizetetlen számlák kísérték végig egész életét.

Húszas éveiben csatlakozott a New York-i Oneida közösséghez, egy olyan vallási csoporthoz, amely a szabad szerelmet és a közös tulajdont hirdette. Később otthagyta őket és az újságírással próbálkozott, aztán a jogban akart szerencsét próbálni. 1869-ben jogi diplomát szerzett Chicagóban és elvett egy helyi könyvtárosnőt.

Mikor a felesége 1874-ben elvált tőle agresszív, durva magatartása miatt, Guiteau vándorló vállalkozó lett – valahol a hitszónok és a sarlatán határán. 1880-ban a republikánus párt kampányemberének nevezte ki magát. 1881-re egyetlen pennyje sem maradt, és már semmibe sem tudott kapaszkodni az életben.

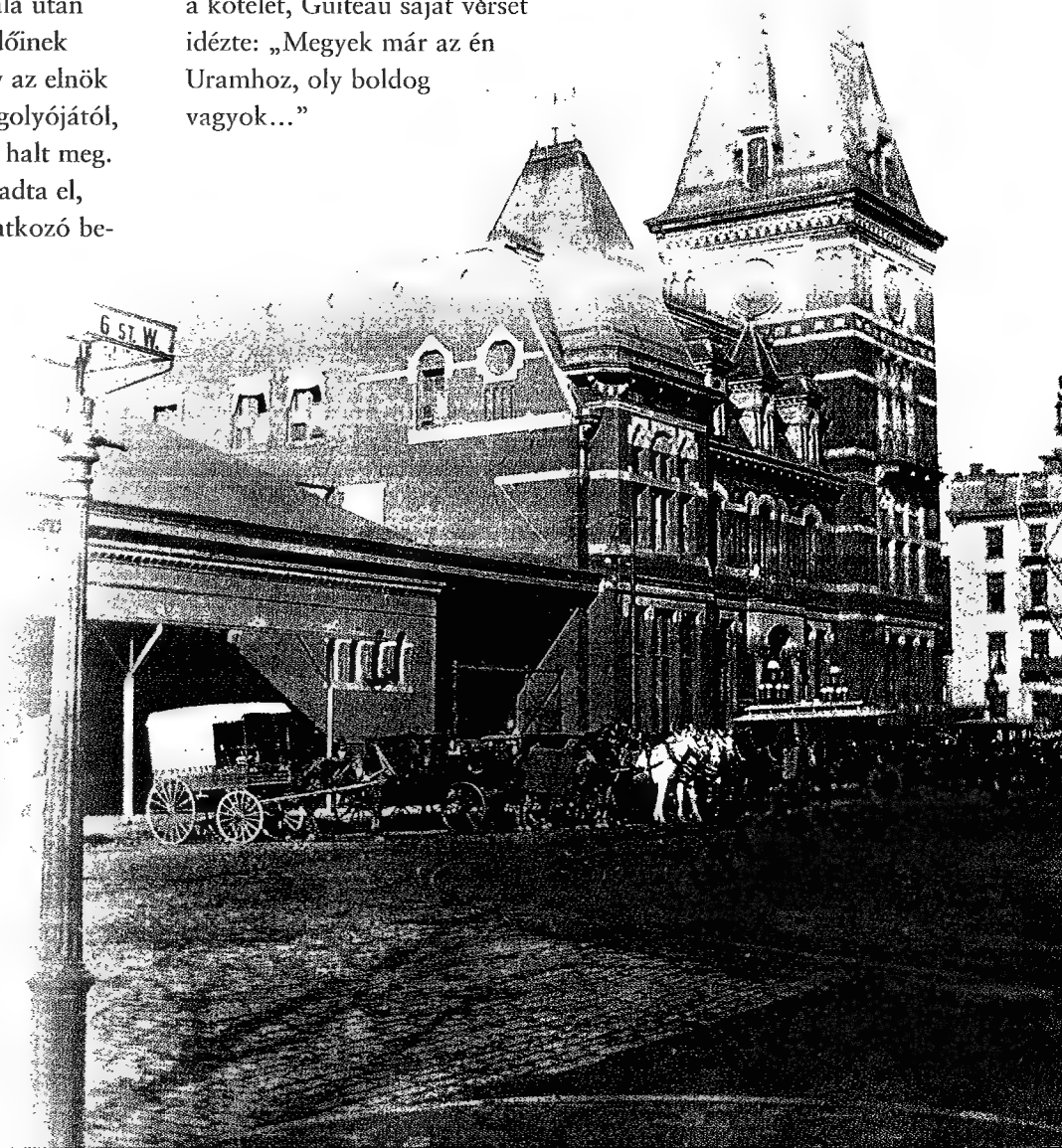
az esküdszéknek csak egy órára volt szüksége, hogy bűnösnek találja.

1882. június 30-án Guiteau-t a columbiai

városi börtönben nagy tömeg szeme láttára akasztották föl, sokan nagy pénzt fizettek, hogy jelen lehessenek az eseményen.

Mielőtt a hóhér a nyakára rakta a kötelet, Guiteau saját vörsét idézte: „Megyek már az én Uramhoz, oly boldog vagyok...”

A bűntény helyszíne Guiteau a washingtoni Baltimore and Potomac vasútállomást választotta az elnökgyilkosság helyszínének

Golyózáporban

Ezek ellenében a határmentén Huey P. Long louisianai szenátor az amerikai politikai élet egyik legellenmondásosabb figurája volt. A „Király” becenevű Long virtualis diktatúrát hozott létre államában, konyorrel és módszereket alkalmazva megvesztegetést, megfélemlítést, és különféle választási csalásokat –, hogy elnyomja a politikai ellenzék hangját.

Long ugyanakkor mérhetetlenül népszerű volt, hiszen úgy „adta el” magát, mint a kisemberek bajnokát, aki a nagy üzleti világtól megvédi őket. Célkitűzései között szerepelt pl. az oktatás fejlesztése és egy igen imitatív utópikus program, amelyet a nagy társaságok és cégek adójából valósítanak meg.

Vedd el a gazdagtól, add a szegénynek

Az 1930-as évek nagy gazdasági válsága alatt Long hangja erős, a szegények mentekben is felérő szociális programja ismertté vált. Az USA szenátusaiban mondott egyik beszédében világosan megfogalmazta üzenetét: „Hacsak nem változtatunk meg ebben az országban a vagyonok újraelosztását, akkor ez az ország kudarcra van ítélve.”

1934-ben Long megalapította az „Osszuk szét a vagyonunkat!” elnevezésű országos mozgalmat, amelynek célja az volt, hogy a pénzt a gazdagoktól közvetlenül a szegény emberek kapják meg. Maganszemélyeknek

ez egyáltalán nem volt megengedve, az állam polgárai mindössen csak 2500 dolláros juttatást kaphattak volna. Ezt ajánlotta Long a választóknak az 1936-os elnökválasztási kampány kezdetén.

Leküzdni az ellenséget

Long gazdaságtalan, felkészületlen politikai taktikázása természetesen sok ellenséget szerzett neki Louisianában. Ezek egyike Benjamin Pavy bíró volt, a St. Landry megyei közszolgálatból. Bár ő nem volt országosan ismert figura, az egyik legkitartóbb ellenzője

Longnak volt. Pavy megtagadta, hogy 1935-ben Long megbeszélte vele, hogy elnyomja a szociális törvények elfogadását a louisianai törvényhozásban. Long rajzolt az államháztartás, majd következtében Long támogatói többségben lezúzódtak St. Landryban.

Egyidejűleg Long azzal is nyomást gyakorolt bírora, hogy a családját kezdte támogatni. Két lányát elbocsátották tanári állásukból, és olyan híreszteléseket kezdtek terjesztetni, hogy Pavy feleségének orrban „feketékávé folyik” – szóval, hogy valójában apjának fekete szeretőjéről származik. Ez pedig megsemmisítő vád volt a fehérek világában az 1930-as években.

Családja védelmében

Long akkori katonai földművelő Pavy bíró vejejét, a louisianai fővárosban, Baton Rouge-ban élő, 29 éves elismert orvost, Carl Weiss-t, 1935. szeptember 8-án, egy vasárnap este felvette fehér lenvászon öltönyt, és azt mondta feleségének, hogy betegekhez megy. Magával vitte 32-es belga automatá pisztolyát.

VALÓBAN MEGÖLTE WEISS LONGOT?

Vannak, akik kétkednek a Long társaság általános elfogadott változatán Weiss doktor gyilkosság előtti viselkedésén. Nem engedett arra következtetni, hogy egy ilyen kétségbeesett akcióra készül. Az egyik elmélet szerint csak szembe akart kerülni Longgal, és egyszerűen szájba vágni – Long ajkán a lövöldözés után volt is egy megmagyarázatlan repedés. Vannak, akik azt hiszik, hogy Weiss megütötte Longot, amit a testőrök túlreagáltak és tüzet nyitottak, meglöve mindkét férfit. Megint mások szerint Longot Weiss és egy testőr golyója találta el.

Fölvetődött az összeesküvés lehetősége is. Lehet, hogy az egyik testőrt megfizették, hogy ölje meg Longot, és ő teljesítette a megbízást. Vagy: ha Weiss volt a gyilkos, lehet, hogy Long ellenségei bírták rá erre. 1935. augusztusában Long beszámolt a washingtoni szenátusban egy privát gyűlésről, amelyet állítólag New Orleansban tartottak, és amelyen ellenségei az ő megölésének terveiről tanácskoztak. Sokan hiszik azt is, hogy a nagy vagyonok gazdái ölettek meg, akik tartottak az újraelosztási politika bevezetésétől.

Először politikai élet. A Nemzeti Capitoliumban Longot 1934-ben, mikor a politikai erőszak kérdését tárgyalta. New Orleansban Pavy fűtése alatt sok ellenséget szerzett magának.

Weiss a Capitol Buildinghez hajtott, egy költséges, csupa rez és márvány épülethez, amelyet Long nemrég építtetett. Mikor Weiss odaért, Long még a kormányzó irodájában volt, ezért a doktor kint, a márványoszlopos folyosón várakozott. Körülbelül este 9 óra 20 perckor Long, felfegyverkezett testőreitől körülveve kijött a folyosóra. Weiss előrelépett, hogy szembe kerüljön vele. A legjobban elterjedt változat szerint az orvos előhúzta a pisztolyát, és lelőtte Longot. A testőrök hatvan

Még mindig

Long maradt nagy és bátor, az őt a Capitoliumban megölték. Meglátta egy polinai szövetségesét, James O'Connort, rákiáltott. A polinai szövetséges megpróbálta megvédeni Longot.

A golyó a bordák alatt esett ki Long testéből és a háta távozott. A kezelőorvost is meglepő módon átlukasztotta a vésés is. Operálni kezdték, de a belső vérzést nem tudták állítani. Másnap Long állapota tovább romlott és tízediken reggel meghalt.

Halálát hivatalosan nem is vizsgálták, főleg sem boncolták, a nyomozás is felületes volt – sok kérdést hagytak megválaszolatlanul (lásd a bal oldalon levő ábrát). Longot Louisiana állam parlamentjének közelében temették el.

1893 Augusztus 30-án született az louisianai Winnfield mellett

1915 Leteszi az ügyvédi vizsgát, jogász lesz

1921 A louisianai Közszerződési Bizottság elnöke

1928 Louisiana állam kormányzójává választják

1930 Beválasztják az USA szenátusába, de továbbra is marad kormányzó, míg meg nem találja a neki tetsző utódját

1932 Részt vesz Franklin D. Roosevelt választási kampányában

1933 Kritizálja Roosevelt „New Deal” politikáját

1934 Utjára indítja az „Osszuk szét a vagyonunkat” nevű társaságot

1935 Augusztusban bejelenti, hogy indulni kíván az elnöki posztért; szeptember 8-án lelövik, 10-én meghal

Hátba löve

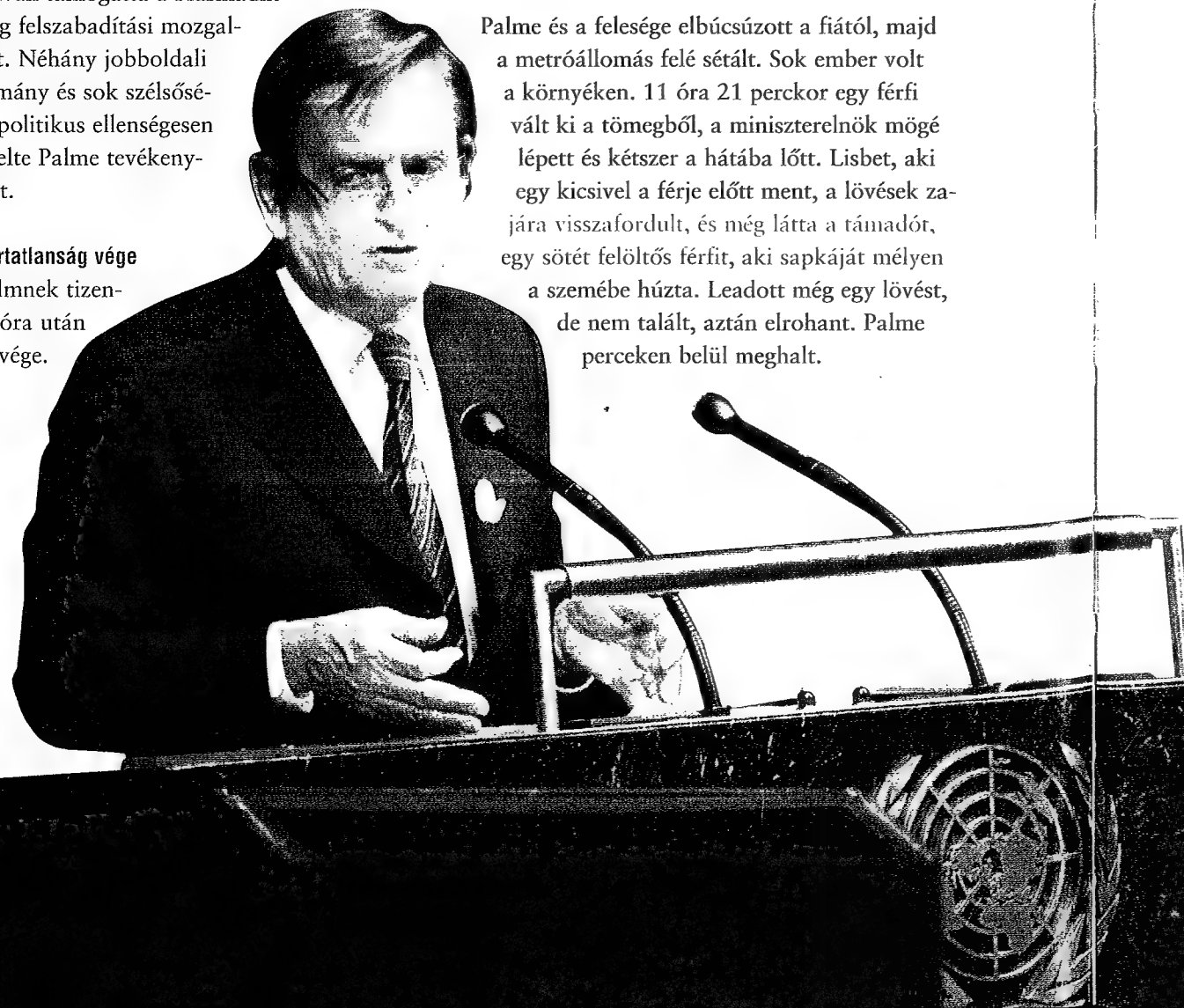
Február 28-án este, 1986-ban Olof Palme svéd miniszterelnök moziba ment feleségével, Lisbettel. Metróval mentek be a svéd főváros, Stockholm belvárosába, ahol találkoztak a fiukkal, Martennel és a barátnőjével, aztán beálltak a sorba a jegypénztár előtt. Se rendőr, se testőr nem volt velük. Palme más-kor is félelem és gond nélkül sétálgatott egyedül az utcákon ebben a békés országban.

Nem tett lakatot a szájára

Palme nemzetközi hírnévre tett szert a leszere-lés és a fejlődő országok jogai érdekében tett szerteágazó tevékenységével. Sokszor bírálta az ENSZ meghátrálását, például azt, hogy nem ítélték el az USA vietnami háborúját. Aktívan támogatta a Harmadik Világ felszabadítási mozgal-mait. Néhány jobboldali kormány és sok szélsősé-ges politikus ellenségesen figyelte Palme tevékeny-ségét.

Az ártatlanság vége

A filmnek tizen-egy óra után lett vége.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1927** Január 30-án született Stockholmban
- 1949** Belép a Svéd Szociáldemokrata Pártba
- 1953** Tage Erlander szociáldemokrata miniszterelnök titkára
- 1955** Vezetője lesz a szociáldemokrata ifjúsági mozga-lomnak
- 1963** Tagja lesz a kormánynak, különböző posztokat tölt be
- 1969** Miniszterelnök és a svéd SZDP elnöke lesz
- 1976** A szociáldemokraták elveszítik a választást. Palme csatlakozik a fejlődő világ problémáival foglalkozó Brandt-bizottsághoz
- 1982** Újra miniszterelnök lesz
- 1986** Február 28-án a nyílt utcán meggyilkolják

Palme és a felesége elbúcsúzott a fiától, majd a metróállomás felé sétált. Sok ember volt a környéken. 11 óra 21 perckor egy férfi vált ki a tömegből, a miniszterelnök mögé lépett és kétszer a hátába lőtt. Lisbet, aki egy kicsivel a férje előtt ment, a lövések za-jára visszafordult, és még látta a támadót, egy sötét felöltös férfit, aki sapkáját mélyen a szemébe húzta. Leadott még egy lövést, de nem talált, aztán elrohant. Palme percekben belül meghalt.

Az orgyilkosság sokkolta a svéd közvéle-ményt, amely civilizált és békés szigetnek tar-totta hazáját ebben az egyébként veszélyes, erő-szakos világban. Nagy megrázkódtatást jelen-tett a svéd rendőrségnek is. A gyilkosság után igen lassan reagáltak – nem tudták elfogni a me-rénylőt. Ugyancsak nem sikerült biztosítaniuk a nyomokat a helyszínen – a golyókat, amelyek Palmével végeztek, később a járókelők találták meg, a gyilkos fegyver sem került elő.

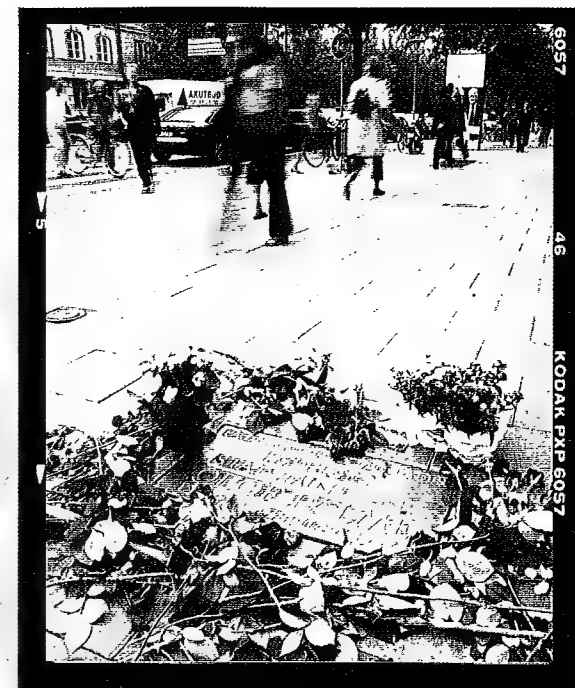
Kaotikus nyomozás

Ake Viktor Gunnarsson, annak a jobboldali mozgalomnak az egyik tagja, amelyet az ame-rikai Lyndon LaRouche alapított, két héttel a lövöldözés után került gyanúsítottként a rend-őrség látókörébe. Szemtanúk látták a gyilkos-ság helyszínén, ruháján pedig lőpornyomokat találtak. De a szembesítések eredménytelenek voltak, a lőporminta pedig nem egyezett azzal, amelyet Palme felöltőjén találtak, így aztán a férfit elengedték.

Ahogy múltak a hóna-pok, a rendőrség egyre in-kább a Svédországban élő külföldiekre koncentrált. Egé-szen pontosan a Kurd Munkáspártot kezdték vizsgálni, egy olyan baloldali csoportot, amely célul tűzte ki, hogy önálló kurd államot hozzon létre Irak és Törökország között. Ez volt az egyik olyan nemzetközi politikai ügy, amelyet Palme látványosan támogatott, ezért is nehezen érthe-tő, hogy miért éppen ők tették volna el láb alól az áldozatot. Tizenhárom kurdot letartóztattak, három ellen vádat is emeltek, de bizonyítékok hiányában valamennyiüket szabadon engedték.

Huszonkét hónappal a gyilkosság után, 1988 decemberében letartóztattak egy Gustav Christer Pettersson nevű férfit. Alkohol- és drog-függő volt, aki életének nagy részét börtönökben és elmeorvosintézetek-ben töltötte. Már koráb-

Felszólalás Néhány hónappal azelőtt, hogy lelőtték, Palme beszédet mond az ENSZ közgyűlésén

Emlékezés Mindig rózsák és más virágok díszítik az emléktáblát azon a helyen, ahol Palmét halálra sebezte az ismeret-len gyilkos

ban is elítélték agresszivitás és antiszociális magatartás miatt, mert egy embert megölt, kettőt pedig megsebesített egy bajonettel.

„Egy férfi a miniszterelnök mögé lépett, és kétszer a hátába lőtt.”

Nem volt egyértelmű bizonyíték, amely kapcsolatba hozhatta volna Petterssont a gyl-kossággal, de egy rendőrségi szembesítési vi-deofelvételt látva Palméné kijelentette: biztos abban, hogy ő volt az az ember, aki a lövések éjszakáján a férje mögött állt. Petters-sont bűnösnek talál-ták és életfogytiglan-ra ítélték. Később egy fellebbviteli bíró-ság hatálytalanította az ítéletet, és szabad-lábra helyezte, mond-ván, hogy két év után történt azonosítás nem elegendő indok a bűnösség megállá-pítására. A Palme-gyilkosság rejtélye máig megoldatlan.

DÉL-AFRIKAI SZÁLAK

Eugene de Kock, a dél-afrikai titkosrendőrség volt főnöke 1996-ban egy pretoriai bíróság előtt elmond-ta, hogy egy dél-afrikai ügynök gyilkolta meg a svéd miniszterelnököt. De Kock azt állította, hogy a merényletet ugyanaz a Craig Williamson szervezte meg, aki a Ruth First-gyilkosságban is benne volt (lásd a 151. oldalt).

Palme köztudottan ellenezte az apartheidet és támogat-ta az Afrikai Nemzeti Kongresszust (ANC), talán ezért vál-hatott a dél-afrikai titkosrendőrség célpontjává. Valóban fedeztek föl kapcsolatokat a svéd rendőrség és az apart-heid rezsim között, amelyek az ügy eltitkolására utalhatnak. Ám De Kock és Williamson ellenségek voltak, így aztán le-het, hogy csak rosszindulatú vallomással van dolgunk.

Brutális késelés

Svédország külügyminisztere, Anna Lindh 2003. szeptember 10-én vásárolni indult sajtótitkárával, Eva Franchellel, Stockholm egyik elegáns üzletházába. Egy TV-vitára készült, amely az euró ottani bevezetéséről szólt volna. Korábban minden vonzerejét latba vetette, hogy rávegye a svédek: szavazzanak igennel a referendumon. Amint az Svédországban szokás volt – lásd még Olof Palme történetét a 138–139. oldalon –, Lindh nem vitt magával testőrt.

Őrült támadás

Mijailo Mijailović, egy 25 éves, szerb származású svéd állampolgár ugyancsak ott volt a bevásárlóközpontban. A biztonsági kamerák több

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1957 Június 19-én született Enskebeben, Stockholm egyik városrészében.

1982 Jogi diplomát szerez az uppsalai egyetemen, szociáldemokrata parlamenti képviselővé választják, támogatja Olof Palme kormányát

1984 Vezetője lesz a svéd szociáldemokrata fiatalok ligájának

1991 Beválasztják a svéd SZDP végrehajtó bizottságába. Férjhez megy Bo Holmberg politikushoz

1994 Környezetvédelmi miniszterré választják, támogatja a zöld mozgalmakat

1998 Goran Persson kormányának külügyminisztere lesz

2003 Vezetője lesz az euró bevezetéséért folytatott kampánynak. Egy stockholmi áruházban szeptember 10-én halálosan megsebesítik. Szeptember 11-én meghal.

felvételen is megörökítették az alakját: baseballsapkát viselt, egyik emeletről a másikra csellengett, látszólag céltalanul. Dzsekijének zsebében egy éles fafaragó kés lapult.

Lindh éppen egy pulóvert próbált, amikor Mijailović nekilökte egy ruhaállványnak. Az asszony a földre esett, kezét föl tartva próbálta elhárítani a támadást, amely 56 másodpercig tartott. Franchell nem is látta a kést, amellyel a férfi hasba szúrta Lindhet. Ezután Mijailović, mint aki dolgát jól végezte, lement a mozgólépcsőn, a földszinten eldobta a kést, majd kirohant az áruházból.

Lindhöt tíz késszúrás érte a mellén, a gyomrán és mindkét karján. Franchell így emlékezik: „Lenéztem a hasára. Lassan szívárgott

Kampányidőszakban Néhány nappal halála előtt Lindh egy óriásplakát előtt az euró bevezetését támogatja

belőle a vér.” A külügyminiszter-asszonyt gyorsan kórházba vitték, ahol a sebészek próbálták megállítani a belső vérzést. De a kés a májába is belevágott. Tizenhárom órával a támadás után, szeptember 11-én reggel Lindh belehalt a késelésbe.

A gyilkos elfogása

Lindh igen népszerű személyiség volt Svédországban. Még ellenfelei is elismerték, hogy tehetséges, egyéni stílusú politikus. Személyes vonzereje és rátermettsége alkalmassá tette volna arra, hogy az ország miniszterelnöke legyen.

ÁLDOZAT

Pim Fortuyn

2002. május 6-án Pim Fortuyn holland jobboldali politikus éppen az autójához ment, amikor egy férfi került mögé, és öt lövést adott le rá hátulról. A gyilkost, Volkert van der Graafot még ott a helyszínen elfogták.

Fortuyn ellentmondásos politikai figura volt. Homoszexuális volt és olyan költekező, pazarló életmódot folytatott, ami ellentétben állt a visszafogott holland politikusok szokásaival. Szókimondó volt, ellentmondásos nézetekkel. Szorgalmazta, hogy állítsák le az idegenek bevándorlását Hollandiába, és kritizálta az iszlámot, mint „kulturálisan fejletlen, visszahúzó” vallást. Meggyilkolása kilenc nappal az éppen esedékes parlamenti választások előtt történt, amelyben pártja, a Pim Fortuyn Listája esélyes volt nagyobb arányú előretörésre. Van der Graaf egyáltalán nem mutatott bűnbánást a tárgyaláson. Azt mondta, hogy a hollandiai iszlám ki-sebbség megbízásából ölte meg Fortuyn. 2003-ban 18 évi börtönrre ítélték.

Halála után a tisztelet gyertyái és virágai jelentek meg az áruház környékén és a kórház előtt, ahol meghalt.

Nagy nyomás nehezedett a svéd rendőrségre, hogy mihamarabb fogják el a gyilkost. Három nyomon indulhattak el: a biztonsági kamera képsorai, az eldobott gyilkos fegyver és a baseballsapka, amelyet a helyszínen találtak meg.

A rendőrség először arra következtetett, hogy a gyilkosságot jobboldali szélsőségesek

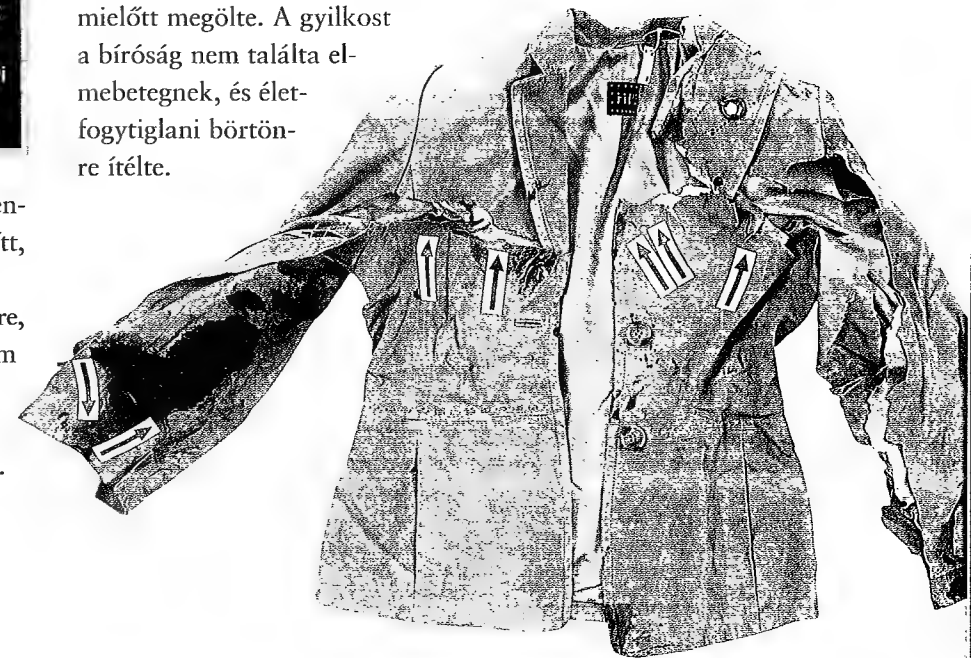

Versenyfutás az életért
A mentők az áruházból a kórházba rohannak a halálos sebet kapott nővel

tervezték meg, ezért szeptember 16-án letartóztatták Per-Olof Svenssont, akinek neonáci kapcsolatai voltak. Benn is tartották, egészen addig, míg a nyomok nem vezettek el Mijailovićhoz, akinek DNS-mintái megegyeztek azokkal, amelyeket a késen és a sapkán találtak. Előéletében már szerepelt az erőszak: 1997-ben elítélték, mert egy késsel megsebesítette saját apját. Akkor az igazságügyi szakértők úgy vélekedtek, hogy „nagy szüksége van pszichiátriai gondozásra”. Ennek ellenére nem kezelték.

Tárgyalásán, 2004-ben Mijailović kijelentette, hogy a depresszióellenes gyógyszerektől, amelyeket szedett, „hangokat” hallott, amelyek mintegy megparancsolták neki, hogy oljjon. Azt vallotta a bíróságon: „megszóltak a hangok, és azt mondták, meg kell támadnom őt”. Az ügyészek azzal érveltek, hogy a férfi fölismerte és követte Lindhet, mielőtt megölte. A gyilkost a bíróság nem találta elmebetegnek, és életfogytiglani börtönrre ítélte.

Dermesztő bizonyíték
Lindh asszony véres kabátján nyilak mutatják, hol érték a halálos szúrások

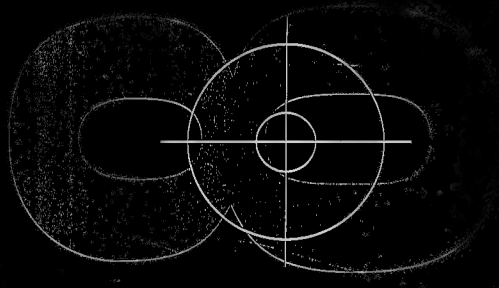
Goodbye

ORGYILKOSSÁG VAGY EMBERÖLÉS?

A ROMANOVOK · 1918

STEPHEN BIKO · 1977

JOHN LENNON · 1980

Orgyilkosság vagy emberölés?

Valamennyien egyetérthetünk abban, hogy Ferenc Ferdinánd osztrák főherceg (lásd a 22–27. oldalt), John F. Kennedy elnök (lásd a 28–35. oldalt) és ifj. Martin Luther King (lásd a 90–95. oldalt) célzatos megölését az orgyilkosság kategóriájába sorolhatjuk. De vannak más esetek is, amikor ugyan prominens személyeket ölnek meg, de az ő esetükben nehezen lenne használható az „orgyilkosság” kifejezés.

Kivégzés vagy orgyilkosság?

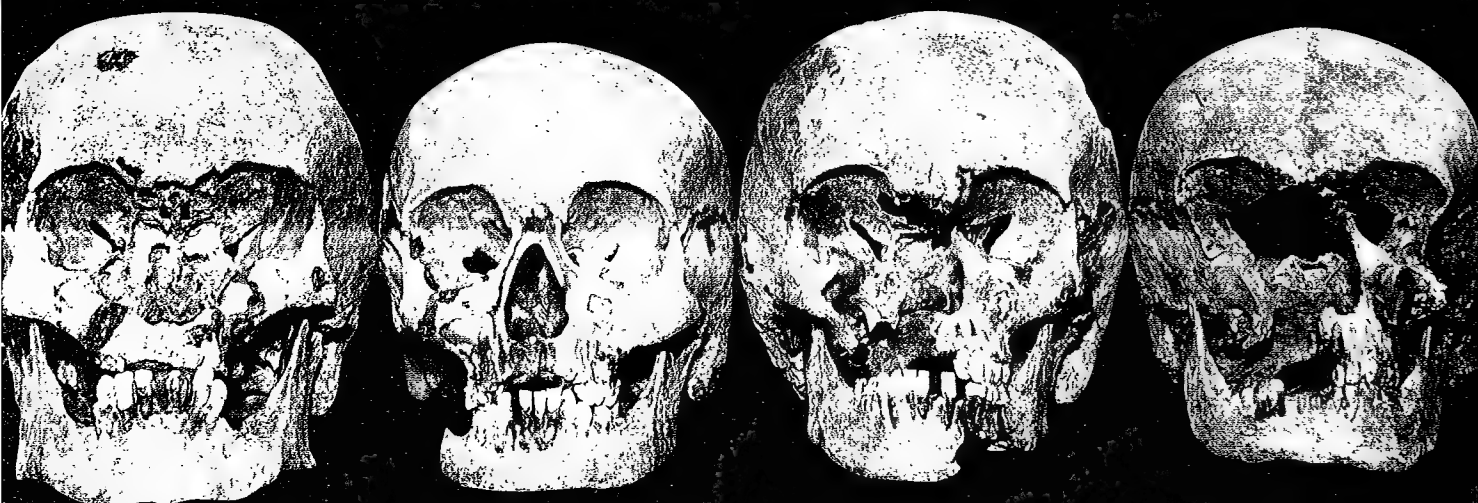
Mondhatjuk-e orgyilkosság áldozatának azokat, akiket politikai ellenfeleik hidegvérrel, kivégzésszerűen küldenek a halálba? Kivégzőosztagok ölték meg a Romano-

tóságok még a gyilkosság tényét is makacsul tagadták. Lumumba halála után ugyanilyen kétségbeesetten próbálták meg eltüntetni a nyomokat – ő mindenesetre nyilvánvalóan egy gyilkos összeesküvés célpontja volt.

Bizonytalan bizonyítékok

Vagy itt van Stephen Bikónak, a Dél-Afriai Fekete Öntudat szervezete aktivistájának esete, aki rendőri őrizzetben halt meg 1977-ben. Az eltelt idő sem tisztázta kielégítően halálának körülményeit. Valójában szó le-

Egy dinasztia maradványai A Romanov-család tagjainak csontjait egy hevesen szírgödörből ásták ki az oroszországi Jekatyerinburgban

vokát, II. Miklós orosz cár családját 1918-ban; Patrice Lumumbát, a független Kongó első miniszterelnökét 1962-ben (lásd a 124–125. oldalt) és Miksa mexikói császárt 1867-ben (lásd a szemközti oldalt). Nevezhetjük ezeket „orgyilkosságoknak”? Talán az ad különleges hitelt ennek a kifejezésnek a Romanovok esetében, hogy mennyire titokban, alattomosan semmisítették meg holttestüket a bolsevik gyilkosok, és a ha-

hetett gondatlanságból elkövetett emberölésről is – mely egy orvosi műhiba véletlen következménye volt –, de lehetett egyszerű gyilkosság is, amelyet rendőrtisztek hajtottak végre a helyszínen. De ha megölését a fehérek által álló dél-afrikai kormány rendelte el, mert tartott Biko egyre növekvő népszerűségétől a fekete dél-afrikai fiatalok körében – nos, akkor bizonyára az orgyilkosság a legmegfelelőbb kifejezés.

ÁLDOZAT

Miksa, Mexikó császára

Mexikó 35 éves császára, Miksa (Maximilian), aki Ausztria Habsburg-uralkodójának, Ferenc József császárnak az öccse volt, egy kivégzőosztag előtt vált egy „orgyilkosság” tragikus áldozatává. Élete a franciák mesterkedéseinek és a saját naiv idealizmusának köszönhetően ért ilyen szomorú véget.

Az amerikai polgárháború alatt, 1862-ben III. Napóleon francia uralkodó csapatokat küldött Mexikóba, hogy támogassa az ottani konzervatívok forradalmát a liberális Benito Juárez elnök ellen.

A konzervatívok szerettek volna „királyi vért” uralkodót találni országuknak, ezért a franciákkal együtt meghívták Miksát, hogy foglalja el a mexikói trónt – egy olyan országot, amelyet még sohasem látott.

Miksa 1864-ben érkezett Mexikóba, 24 éves belga feleségével, Carlottával. Azt várták tőle, hogy jó kormányzást, szabadságot, prosperitást hoz az országnak. Ehelyett, mivel Juárez visszavágott, Mexikó polgárháborúba sodródott. Az amerikai polgárháború végeztével, 1865-ben az USA támogatni kezdte befolyásával Juárezt a franciák ellen.

Bár III. Napóleon 1866-ban kivonta csapatait, Miksa nem akarta elhagyni Mexikót. Felesége visszatért Európába, és próbált támogatást sze-

rezni férjének, aki a posztján maradt. Mindazonáltal 1867 májusában Juárez seregei megostromolták Miksa csapatait Queretáronban, és foglyul ejtették a császárt.

Június 19-én Miksát két tábornokával együtt kivették egy hegytetőn lévő térre. Juárez hét katonája felsorakozva megalkotta a kivégzőosztagot.

A császár a halál közeledtén teljes nyugalommal arcán mindegyik katonának adott némi aranyat, mintha meg akarta volna vesztegetni őket. Azt akarta, hogy a szívére célozzanak, ne ronsolják szét az arcát, mikor majd lelövik. Legutolsó szavai – spanyolul – ezek voltak: „Éljen Mexikó! Éljen a függetlenség!” A lövések dőreje hosszan visszhangzott a hegyoldal fölött, amint a földre rogyott. Mivel még élt, az egyik tiszt odalépett hozzá és közvetlen közlő megadta a kegyelemlövést. Aztán a kivégző-osztag újratöltött, hogy két társát is agyonlőjék.

Miksa arra is utasítást adott, hogy halála után testét balzsamozzák be, és szállítsák vissza Európába, ahol Bécsben, a Habsburgok családi kriptájában temették el. Carlota sohasem épült föl az események okozta sokkból. Mély depresszióban, hatvan évig élt remeteként egy belgumi kastélyban, 1927-ben bekövetkezett haláláig.

Emberölési ügyek

Érvelhetnénk azzal is, hogy minden olyan eset, amelyben a gyilkosok megzavarodtak, vagy mindössze kizárólag személyes indítékaik voltak, egyszerű emberölésnek tekinthető. Ráadásul némelyek úgy tartják, hogy egy kiválság a szó szoros értelmében nem lehet orgyilkosság áldozata, mert ott hiányzik a politikai motívum.

Anna Lindh gyilkosának például (lásd a 140–141. oldalt) valószínűleg nem volt semmilyen politikai indítéka, és vélhetően nem is tudott áldozatának közéleti háttéréről. Azért ismerte föl Lindhet, mert híresség volt, nem pedig azért, mert politikai erő összpontosult a kezében. Ezt az esetet inkább nevezhetjük emberölésnek, mint orgyilkosságnak.

Továbbmenve ezen a vonalon: a volt Beatles-tag, John Lennon halála 1980-ban ölés volt, nem orgyilkosság. Bár mondhatnánk, hogy Lennon dalai állandóan politikai hitvallását közvetítették, és az USA kormánya bizonyára politikai felforgatóként tartotta őt

számon, és négy évet töltött azzal, hogy megpróbálta deportálni őt. Lennon halálát elsősorban talán mégis az elkövetés módja miatt írhatjuk le orgyilkossággént – magányos őrült volt a gyilkos, kezében egy szál pisztollyal.

Ronald Reagan elnök volt (lásd a 178–179. oldalt), Lennon pedig zenész, de a két merénylet, néhány hónapos eltéréssel csupán, sok közös vonást tartalmaz, ténylegesen össze is kapcsolható. Csakúgy, mint Lennon gyilkosa, Reagan merényletje, John W. Hinckley Jr. is mentálisan sérült, kiegyensúlyozatlan, depressziós személyiség és megszállott ember volt. Mikor Lennont lelőtték, Hinckley ezt a gyilkosságot mintaként használta, amikor eltervezte az elnök elleni merényletet.

Bizonyos fokig talán jogos a mai hírességeket, a modern kor pápáit, királyait és császárait kiváló, csaknem mágikus személyeknek tekinteni, akik benépesítik a magányosok és kiegyensúlyozatlanok gyakran erőszakos fantáziáját.

A cárék halála

Ezerkilencszáz-tizenhét márciusában a bolsevik forradalmi felkelés lemondásra kényszerítette II. Miklós orosz cárt, véget vetve ezzel a Romanov-dinasztia több mint 300 éves uralmának. Miklós nem volt hozzászokva a kormányzás terheire, így a lemondás szinte megkönnyebbülést jelentett a számára. Trónfosztása után egyik látogatója megjegyezte: „mintha egy hatalmas teher hullott volna le a válláról”.

A cár és családja – felesége, Alekszandra, négy lánya, Olga, Tatjana, Marija és Anasztázia, valamint egyetlen fiuk, Alekszej cárevics Szentpétervár mellett, Cárskoje Szelóban vol-

tak házi őrizetben, várva, hogy az új ideiglenes kormány döntsön a sorsukról. Teniszeztek, dominót játszottak, regényeket olvastak, luxus körülmények között tévékenykedtek a kertben.

A nem szívesen látott vendég

Miklós unokatestvére, V. György angol király felajánlotta a Romanovoknak, hogy találjanak menedéket Angliában, s az ideiglenes kormány bele is egyezett volna ebbe a megoldásba. Ám az orosz politikai baloldal gyűlölte a cárt, aki-ben brutális elnyomót látott. A petrográdi szovjet – az a testület, amely a forradalmi

munkásokat és katonákat képviselte – ellenezte, hogy a cár ilyen könnyen távozzon. Így gondolta ezt sok szakszervezeti aktivista is Britanniában. Végül V. György visszavonta ajánlatát: tanácsadói figyelmeztették, hogy a volt cár Angliába érkezése esetleg kellemetlenségeket okozhat az udvarnak.

Hogy a Romanovokat eltegyék az útból, a vörösök 1917 augusztusában kitelepítették őket a szibériai Tobolszk városába. A volt kormányzói rezidencián rendezkedhettek be, megfelelő személyzetükről is gondoskodtak: hét szakács, tíz szolgáló, egy komornyik és egy fodrász állt rendelkezésükre. A család élete kényelmes és könnyű volt, jóllehet a kis cárevics most is állandóan küszködött betegségével, a vérzékenységgel.

Hatalmi harc a cárért

Petrográdban ezalatt a bolsevik forradalmárok Vlagyimir Iljics Lenin és Lev Trockij vezetésével november hetedikén (a régi naptár szerint október 25-én) elragadták a hatalmat az ideiglenes kormánytól. Amint a kommunisták kiterjesztették ellenőrzésüket a legtöbb orosz városra, a fehérek egyre több helyen kezdték szervezni az ellenállást. 1918-ban kitört a polgárháború a bolsevik Vörös Hadsereg és a fehér ellenforradalmi erők között.

A bolsevik vezetők először bíróság elé akarták állítani a cárt, hogy ország-világ előtt föltár-

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1868 A leendő II. Miklós cár május 18-án született, III. Sándor cár fiaként

1872 Alix, a jövő Alexandra cárné június 6-án született Németországban, Ludwig von Hesse-Darmstadt nagyherceg lányaként, Victoria angol királynő unokajaként

1894 Miklós és Alexandra házasságot köt; Miklós az orosz trónra lép

1898 Békekonferenciát kezdeményez Hágában, hogy vessenek véget minden háborúnak

1904 Augusztus 12-én világra jön Alekszej cárevics, a trón örököse

1905 A cári rendszer túléli az oroszországi forradalmi felkelést

1914 Miklós hadba viszi Oroszországot a németek és az Osztrák–Magyar Monarchia ellen

1917 Az ún. februári forradalomban elmozdítják trónjáról a cárt; augusztusban a családot a szibériai Tobolszkba szállítják; novemberben a bolsevikok magukhoz ragadják a hatalmat

1918 Júliusban Jekatyerinburgban (később: Szverdlovsk) az egész családot megölik

ják a cári rendszer bűneit. Egy kommunista ügynököt küldtek Tobolszkba, hogy a cárt Moszkvába kísérje. De a kaotikus, forradalmi Oroszországban ez egyáltalán nem volt könnyű feladat. A helyi bolsevikok, akik a Tobolszk és Moszkva között félúton lévő Jekatyerinburg városát ellenőrizték, maguknál akarták tartani a volt cárt. Késhegyre menő vitákat folytattak a moszkvai hatóságokkal. Végül a Romanovokat 1918 áprilisában átszállították Jekatyerinburgba.

A családot a bolsevikok abban a házban helyezték el, amelyet Különleges Rendeltetésű Épületnek neveztek (régbben egyszerűen Ipatyev-háznak hívták, az egykori tulajdonos után). Bezárták őket, szobáikból csak ebédkor jöhettek elő, és erős őrizet alatt voltak, néha az

Az utolsó Romanovok

II. Miklós cár feleségével és gyermekeivel a lemondásuk előtt készült egyik utolsó hivatalos fotográfián (a szemközti oldalon)

Akcióban az utca népe

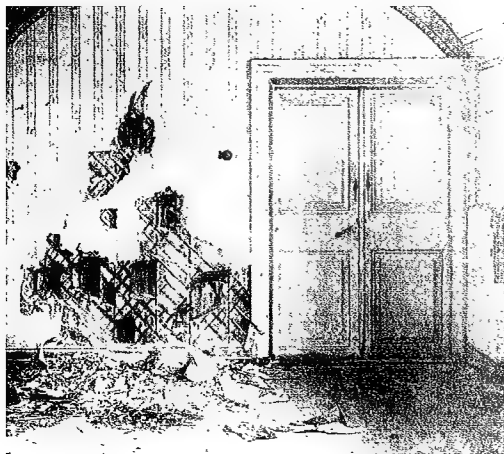
Petrográdi lakosok (ma újra Szentpétervár) 1917-ben elégetik a Romanovok címereit, amelyeket az épületek homlokzatáról rángattak le

RASZPUTYIN JÓSLATA

1916-ban bekövetkezett halála előtt Raszputyin állítólag hátrahagyott egy levelet, amelyben megjósolja a Romanov-dinasztia sorsának alakulását. A dokumentum – amelynek hitelessége egyáltalán nem bizonyos – azt állítja, hogy ha Raszputyint orosz parasztok ölik meg, akkor „Oroszország cárijának nem lesz félnivalója”. Ám ha nemesek, vagy a cár rokonai gyilkolják meg, akkor „(a cár) családjának egyetlen tagja, egyetlen gyermeke vagy rokona sem marad életben két évnél tovább”. Raszputyin kijelentette, hogy a cárt az orosz népnek kell megölnie. Valóban: Raszputyin gyilkosai orosz főnemesek voltak, köztük Dimitrij Pavlovics nagyherceg (lásd az 52–55. oldalt) – és a Romanovokat valóban az orosz nép gyilkolta meg.

A kivégzőterem Ebben a szobában gyilkolták le II. Miklós cárt és családját

örök zaklatták is őket. Csak néhány szolgáló és dr. Botkin, az orvosuk mehetett velük, aki főleg a cárevics egészségével törődött. Júliusban Jakov Jurovskij, a helyi kommunista titkosrendőrség, a Cseka főnöke vette át a Romanovok fogva tartásának ellenőrzését.

A döntés

Július második hetében a bolsevikok harcban álltak, hiszen a fehér csapatok már erősen támadták Jekatyerinburgot (július 25-én el is foglalták a várost). Lenin egyik kollégája, Jakov Szverdlov szerint a bolsevik vezetés attól tartott, hogy ha a fehérek kiszabadítják fogságából a cárt, akkor amolyan „élő lobo-gót” csinálhatnak belőle, aki mögé egységesen felsorakoznak majd az antikommunista erők.

A földi maradványok Szakértők vizsgálják a Romanov-család csontjait, amelyeket 1991-ben bantoltak ki közös sírjukból

Július 16-án a jekatyerinburgi bolsevikok rejtjeles táviratot küldtek Leninnek Moszkvába, amelyben azt mondták, hogy Miklóst haladéktalanul ki kell végezni. „Ha más a véleménye – végződött a távirat –, akkor erről azonnal tájékoztasson bennünket.” Lenin nem válaszolt.

A durva ébresztő

Hogy mi történt július 16-án éjszaka, azt nagyrészt Pável Medvegyev feljegyzéséből tudjuk, aki annak idején őrpáncs-

nok volt a Különleges Házban. Jurovskij este nyolckor magához hívatta Medvegyevet és azt mondta: „Mindnyájukat le kell lőnünk ma éjszaka, úgyhogy szóljon az öröknek, ne izguljanak, ha lövéseket hallanak.” A „mindnyájuk”-ba Medvegyev a szolgákat és a dok-

„A terem megtelt füsttel, és a lövedékek csak úgy pattogtak...”

tort is beleértette –, nem maradhattak szemtanúk.

Valamikor éjfél után Jurovskij bement a Romanovok által lakott szobákba, és szólt Botkin doktornak, hogy keltse föl őket. Arra hivatkozott, hogy lövöldözés van a városban, és a családnak saját biztonsága érdekében le kell mennie a pincébe. Már elmúlt éjjel egy óra, mikor a Romanovok, a doktor és a szolgák megmosakodtak és felöltöztek.

Az uralkodó jött elől, ölében hozta le a kisiút a lépcsőn. A felesége és a lányok követették, aztán az orvos és a szolgálók – összesen tizenegyen voltak. Anasztáziánál ott volt a kiskutyájuk, Joy is. Átvezették őket az udvaron, le a pincébe. „Se könny, se sírás, se kérdés nem volt” – emlékezik később Medvegyev.

Három széket hoztak be Miklósnak, Alekszandrának és a kis cárevicsnek. A lányok még párnát is tettek anyjuk és a kisiú székére. Egyszerűen volt öltözködve mindenki, a cár és a fia katonainget és sapkát viselt.

Külön gyilkos mindegyik áldozatnak

Jurovskij lépett be a kivégzőosztag élén, amely öt oroszból és hat magyarból állott (utóbbiakat néha letteként is emlegetik). Medvegyevet kiküldték, hogy őrködjön odafönn. Jurovskij osztagában mindenkinek megvolt a saját célpontja – a tizenegy kivégzendőre tizenegy fegyveres jutott. De a terem túl kicsi volt ahhoz, hogy az osztag felsorakozzon, ki-ki szembe kerülhessen saját áldozatával.

A tervezett kivégzés hamarosan iszonyú vérfürdőbe torkollott. Ahogy Jurovskij fölolvasta a Romanovok kivégzését elrendelő parancsot, Miklós tiltakozni kezdett: „Micsoda? Micsoda?” – kiáltozta. Jurovskij ekkor előkapta a pisztolyát, és közvetlen közlről lelőtte a cárt. Erre a többiek is mind tüzet nyitottak. A terem megtelt füsttel, és a lövedékek csak úgy pattogtak, röpködtek a kis helyiségben.

Amikor a lövöldözésnek vége lett, Medvegyev visszament a pincébe. Azt írja, hogy „a cári család minden tagja a földön feküdt, testüket mindenütt sebek borították”. Alekszej még élt és nyöszörgött, erre Jurovskij közléről ismét rálőtt. Anasztázia is mutatott még

TÚLÉLŐ ROMANOVOK?

A Romanovok meggyilkolását övező titokzatosság sokakat indított arra a találgatásra, hogy a családból valaki csak életben maradt. Később különböző asszonyok állították magukról, hogy azonosak Anasztáziával, a cár legkisebb lányával, aki a ruhájába varrt gyémántoknak köszönhetően állítólag túlélte a lövöldözést.

A legismertebb ilyen eset 1920-ban történt, amikor egy asszony jelent meg az egyik berlini elmeegógyintézetben. Az Anna Anderson nevet használta; később azt állította magáról, hogy ő Anasztázia, sokan hittek is neki. 1984-ben halt meg. Földi maradványainak DNS-vizsgálata később kimutatta, hogy nincs köze Európa szigorúan egymás között házasodó királyi családjaihoz.

életjeleket, ezért beledőfték egy szuronyt, hogy biztosak legyenek a halálában.

Az első sírhelyek

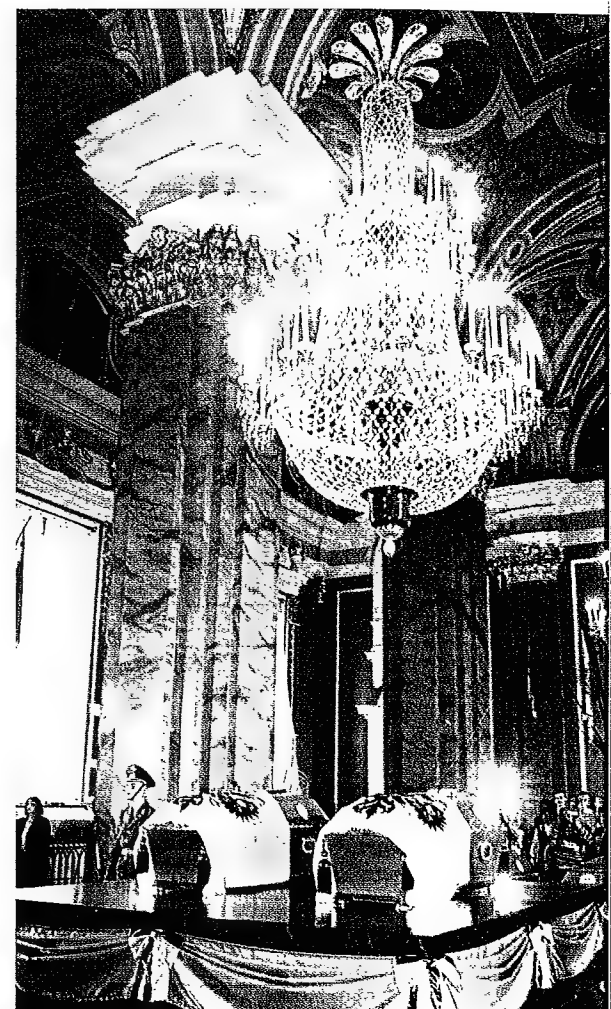
A holttesteket teherautóra rakták, a pincében földmősták a vérnyomokat. Medvegyev megbízatása három órákor lejárt, de Jurovskijnak még meg kellett szabadulnia a testektől. Azokat egyelőre egy helyi bányagödörbe dobálták, de aztán rájöttek, hogy az nem biztonságos rejtékhely.

Jurovskij szerint a tetemeket később kiásták, és felszínesen újra eltemették egy közös sírgödörbe, majd leöntötték kénsavval, hogy ne lehessen őket azonosítani. Aztán egy teherautóval többször áthajtottak a sír tetején, hogy eltüntessék a nyomokat.

A végtisztesség

1991-ben, miután a kommunista hatalom Oroszországban is megbukott, a Romanovokat exhumálták második nyughelyükről – amelynek holléte mindvégig ismert volt, annak ellenére, hogy a gyilkosok titokban akarták tartani. A testek DNS-vizsgálata kétségtelenül bizonyította, hogy a Romanov-család földi maradványai kerültek elő. De csak kilenc holttestet találtak. A szakértők egybehangzóan úgy vélekedtek, hogy Alekszej és Marija holtteste nem volt a sírgödörben.

1998-ban Miklós cárt és feleségét újrateremtették Pétervárott a Szent Péter és Pál katedrálisban, a cárok hagyományos temetkezési helyén. 2000 augusztusában az orosz ortodox egyház mártírjaivá és szentjeivé nyilvánították a Romanov-család további hét tagját, akiket Jekatyerinburgban megöltek.

A cár végső nyughelye Nyolcvan évvel haláluk után, 1998. július 16-án ünnepélyes gyászpompával helyezték örök nyugalomra az uralkodó pár exhumált maradványait

Ezerkilencszáz-hetvenhét augusztus 21-én, két év alatt már negyedszer tartóztatta le az Eastern Cape-i titkosrendőrség Stephen Bikót. A fehérek uralta Dél-Afrikában a faji megkülönböztetést, az apartheidet ellenző fekete fiatalok legismertebb vezetőjeként gyakran kellett szembenéznie a rendőri zaklatásokkal. Jóllehet Bikónak tartania kellett attól, hogy a rendőrség általában kínzásokat is alkalmaz, de nem volt oka arra gondolni, hogy esetleg meg is ölhetik.

A fekete erő

A Dél-Afrikában kialakult helyzet miatt a hatóságok a fehér uralmat fenyegető ellenségként tartották számon Bikót. Az akkori rezsim elnyomta a legrégebben megalapított anti-apartheid mozgalmat, az Afrikai Nemzeti Kongresszust (ANC) – amelynek legtöbb vezetője vagy börtönben, vagy száműzetésben volt – de 1976-ban a nyugtalanság és az ellenállás új hulláma támadt föl a fekete fiatalok körében. Ezeket a dél-afrikai fekete fiatalokat már nem a börtönben lévő ANC-vezér, Nelson Mandela integrá-

ciós nézetei lelkesítették, hanem Biko Fekete Öntudat elnevezésű mozgalma, amely – csakúgy, mint az USA-ban a Fekete Erő (Black Power) tömörülés – a színes bőrűek büszke önazonosságának egyfajta megerősödése volt.

Egy brutális kihallgatás

Letartóztatása után Bikót egy rendőrségi cellában tartották fogva Port Elizabeth-ben. Szeptember 6-án a Sanlam Building nevű rendőrségi épületbe szállították, és ott egy hangszigetelt zárkába tették, amelyet kínzásokra is szoktak használni.

Egy ötfőnyi kihallgató csapat levetkőztette Bikót, és durván ütlegelték. Hárman közülük – Harold Snyman, Daniel Siebert és Gideon Nieuwoudt – megragadták Bikót, és fejét erősen a falba verték. Valószínűleg megsérülhetett az agya, mert a tudata attól

kezdve nem volt világos. Bár mozgása rendezetlen volt és nem tudott a kérdésekre válaszolni, a rendőrtisztek meztelenül egy vasrács-hoz bilincseltek.

Öt nappal később egy rendőrorvos javasolta, hogy vigyék kórházba. Ehelyett szeptember 11-én bedobták egy Land Rover hátsó ülésére, és fél napig zötyögtették, hogy átvigyék a főváros, Pretoria egyik börtönébe. Ott halt meg másnap, még mindig ruhátlanul, a cella kövén fekve.

A hivatalos változat

James Kruger dél-afrikai igazságügy-miniszter eleinte azt közölte, hogy Biko az éhségstrájkjába halt bele, bár a teste tele volt zúzódásokkal. Később egy fehérekből álló hivatalos vizsgálóbizottság azt állapította meg, hogy a fiatal ember agysérülésben halt meg, valószínűleg az

ÁLDOZAT

Ruth First

Az 1970–1980-as években a dél-afrikai kormány kampányt indított a fehér uralom ellenzékének megtörésére, ennek keretében számos apartheid-ellenes aktivistát gyilkoltak meg. Az áldozatok egyike Ruth First volt, egy ismert dél-afrikai kommunista, az ANC támogatója. Annak érdekében, hogy elkerülje a rendőri zaklatásokat, száműzetésben élt férjével, Joe Slovoval, aki az ország kommunista pártjának vezetője volt. First a nyolcvanas évek elején Mozambikban, az Eduardo Mondlane Egyetemen dolgozott íróként és akadémikusként. 1982. augusztus 17-én, mikor hivatalában kinyitott egy levelet, az felrobbant és megölte őt.

Az Igazság és Megbékélés Bizottságához eljuttatott bizonyíték szerint a levélbombát egy Craig Williamson nevű titkosügynök és Roger Raven bombakészítő gyártotta a dél-afrikai rendőr-minisztérium instrukciói alapján.

után, hogy saját maga verte falba a fejét, mert megbilincseltek, miután megtámadta kihallgatóit.

1997-ben az Igazság és Megbékélés Bizottsága előtt – amely az apartheid rezsim által elkövetett bűnöket vizsgálta –, néhány rendőrtiszt ragaszkodott a bilincselős történethez, mások viszont megerősítették, hogy a fogoly fejét a rendőrök csapták a falhoz. Soha nem derült ki, hogy a dél-afrikai kormány bízta-e meg a rendőrséget Biko megölésével.

Temetési menet Biko holttestét ökrösszekéren viszik végső nyughelyére

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1946 December 18-án született Dél-Afrikában, az Eastern Cape-i King William's Town-ban

1948 Az ország fehér kormánya bevezeti a faji megkülönböztetésről szóló apartheid törvényeket

1969 Alapító tagja és első elnöke a dél-afrikai fekete diákok szervezetének

1972 Segít megalapítani a Feketék Konvencióját, amely egyesíti Durban környékén a színes bőrűek jogaiért harcoló szervezeteket

1973 A mozgalmat betiltják

1975 Először tartóztatja le a dél-afrikai rendőrség

1976 A Johannesburg melletti Sovetóban zavargások törnek ki, a hatóságok Bikót gyanúsítják a szervezéssel

1977 Szeptember 12-én rendőrségi őrizetben meghal

1997 Az Igazság és Megbékélés Bizottsága meghallgatásokat tart Biko halálával kapcsolatban

Lesújt a gyilkos

Ezerkilencszáz-nyolcvan decemberében John Lennon énekes csillaga emelkedőben volt. A negyvenéves volt Beatles-tag öt éves szünet után ismét zenélni kezdett, feleségével Yokoval stúdióba vonultak. A házaspár a hírességekkel megpakolt, drága Dakota-házban lakott a New York-i 72. utcában, öt éves kisfiukkal, Seannal.

Találkozik későbbi gyilkosával

December 8-án, ahogy Lennon és Ono lemez-felvételre indulva kilépett a házból, egy zömök, pocakos férfit láttak közeledni, akinek a hóna alatt Lennon legújabb albuma, a *Double Fantasy* lapult. A fiatalembert Mark David Chapmannek hívták. Zsebében ott volt Salinger

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1940** Az angliai Liverpoolban született, október 9-én
- 1955** Megalakítja első rock-együttesét, The Quarrymen néven
- 1959** Paul McCartney-val megalakítja a Beatles
- 1963** Angliában kitör a „Beatles-mánia”; megszületik fia, Julian
- 1964** A Beatles viharosan meghódítja az USA-t
- 1966** Találkozik Yoko Onóval
- 1968** Elvállik első feleségétől, Cynthiatól
- 1969** Feleségül vesz Yokót; a Beatles feloszlik
- 1971** Átköltözik az Egyesült Államokba
- 1975** Megszületik második fia, Sean Ono Lennon
- 1980** December 8-án New Yorkban megölik

Zabhegyezőjének egy példánya – amelynek főhőse, Holden Caulfield, akárcsak Chapman, maga körül mindenkit álságos képmutatónak látott –, valamint egy ötlövetű .38-as kaliberű revolver. A fiú Hawaiiból repült ide New Yorkba, hogy megölje Lennont.

Az énekes jól tudta kezelni a rajongókat, akik éjjel-nappal ott lógtak a Dakota-ház kapuja előtt. Most is aláírta az album borítóját,

A boldog pár John és Yoko egy New York-i stúdióba tart 1980. augusztus 22-én, néhány hónappal a férfi halála előtt

néhány udvarias szóval visszaadta, beszállt a várakozó fehér limuzinba és elhajtott. Chapman szinte elalélt a leendő áldozatával történt rövid baráti érintkezéstől. Mint már többször is, megint habozott egy kicsit küldetésének végrehajtásában.

Chapman először október 30-án repült New Yorkba zsebében a pisztollyal, de mire odaért a Dakotához és golyókat szerzett, megfontolta magát és hazarepült. Másodszor december 6-án érkezett a nagyvárosba, először a YMCA-nél szállt meg, majd a Sheraton Centerben, ahol – megint ugyanúgy, ahogy kedvence, a *Zabhegyező* főhőse – igénybe vette egy prostituált szolgáltatait, hogy beszélgeszenek.

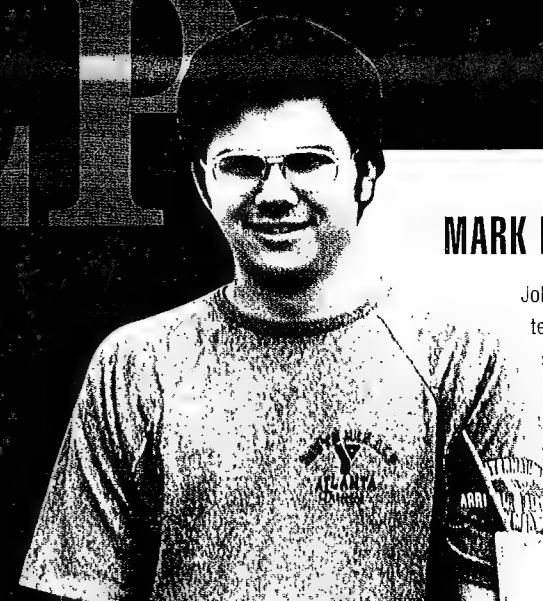
Céloz az orvlövész

December 8-ára Chapman már ismerős volt a Dakota portásáinak. Látták, hogy a megelőző két napon is órákon át álldogált a kapu előtt, egy nagyobb csoport híresség-vadászsal együtt, akik a járdán várakoztak. Decemberhez képest nagyon enyhe volt az idő. Senkinek sem tűnt föl, hogy Chapman délután és este is ott maradt a háznál, hogy megvárja a hazatérő Onót és Lennont.

Türelme este 11 előtti rózsát termett. A zeneész háza már az egész napot Ono *Woman* *is a man* c. nagylemezének felvételével töltötte. Limuzinjuk általában egyenesen be szokott hajtani a biztonságos magánbejáraton, a megbízható kapuk mögé. Most azonban ehelyett az autó az utcán állt meg, kiszálltak, átsétáltak a járdán a kapuhoz, Ono ment elől, Lennon mögötte, kezében a stúdióból hozott kazettákkal.

Chapman az árnyékban várakozott, a kapu hatalmas kőoszlopai mellett. Később azt mondta a rendőröknek, hogy amikor Lennon elhaladt mellette, egy hangot hallott, amely újra és újra azt súgta fülébe: „Tedd meg, tedd meg, tedd meg...”

Chapman odakiáltott: „Mr. Lennon!” Amint John hátrafordult, a gyilkos mind az öt töltényt kilőtte rá. Négy talált is. Lennon megbotlott a Dakota lépcsőjében, majd a földre esett, szájából és melléből folyt a vér.

MARK DAVID CHAPMAN

John Lennon gyilkosa 1955 májusában született Texasban, Fort Worth-ben. Családja később Georgiába, Decaturba költözött át. Kamasként Chapman lázadózott a szülei ellen, de 16 évesen megtalálta Istenét, és példás tagja lett a helyi YMCA-nek.

1977-ben, különféle depresszióktól szenvedve vett egy csak odaútra szóló repülőjegyet Honoluluba, azt tervezte, hogy szórakozik egyet, majd megöli magát. Az öngyilkossági kísérlet nem sikerült, majd két évvel később feleségül vette Gloria Abét. De a házasság nem stabilizálta idegállapotát. Magánbeszélgetéseket folytatott képzeletbeli barátjaival és egyszerre imádkozott Istenhez és az ördöghöz.

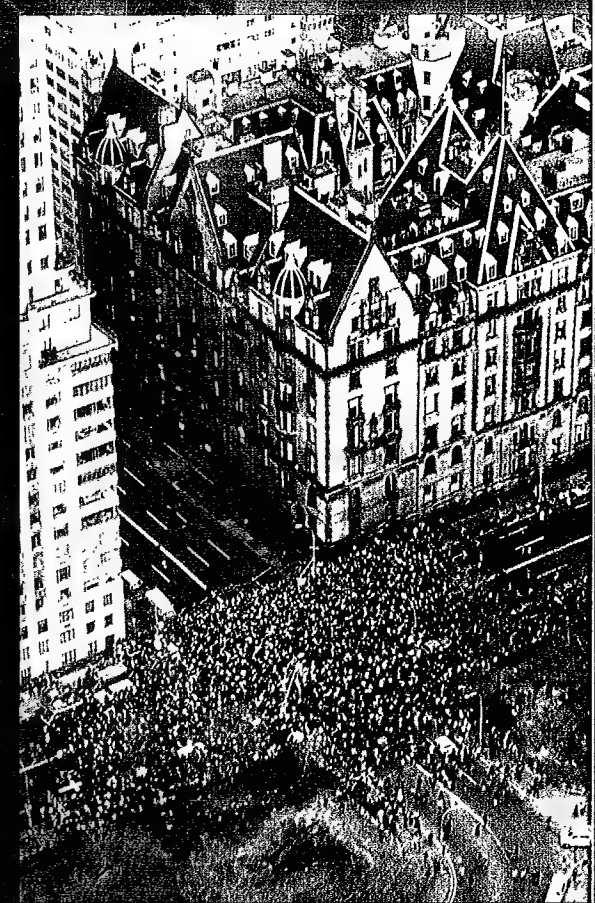
Zavaros érzelmei az után összpontosultak Lennonra, hogy Anthony Fawcett *One day at a Time* c. könyvében meglátta Lennon fotóját. Felesége később azt mondta egy interjúban, hogy ettől a könyvtől a férje úgy érezte, hogy Lennon az utolsó nagy képmutató. „Dühös volt, hogy Lennon mindig csak szerelmet és békét prédikál, közben meg gyűjti a milliókat” – mondta.

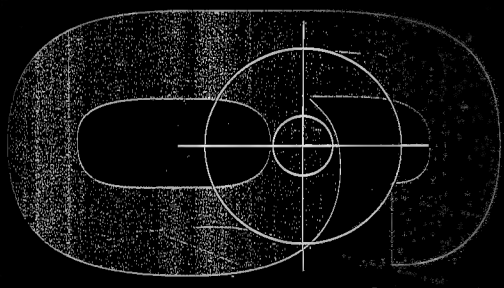
Az egyik portás lefegyverezte Chapman-t, aki nem is próbált menekülni. A járdán állva, a rendőrséget várva is a *Zabhegyező*t olvasta. Lennont egy rendőrautóval a Roosevelt-kórházba vitték, de ekkor már halott volt.

Ahogy a hír elterjedt a városban, gyászolók és rajongók százai gyűltek össze a Dakota-ház előtt, és kora hajnalig énekelték a Give Peace a Chance (Adj esélyt a békének) című híres Lennon-dalt. Ez volt a kezdete a hosszú ideig tartó közös gyásznak, mely megmutatta, mennyire szerették és tisztelték őt szerte a világon.

Lehet, hogy Chapman örültnek nyilváníthatták volna, ehelyett kimondták bűnösségét. Életfogytiglant kapott, amelyet most, huszonöt évvel az esemény után is tölt, saját biztonsága érdekében, magánzárkában.

A végső tiszteletadás Hatalmas tömeg a Dakota-ház előtt, egy héttel Lennon lelövése után

SIKERTELEN MERÉNYLETEK

VIKTÓRIA KIRÁLYNŐ · 1882
VLADYIMIR ILJCS LENIN · 1918
FRANKLIN D. ROOSEVELT · 1933
ADOLF HITLER · 1944
HARRY S. TRUMAN · 1950
CHARLES DE GAULLE · 1944–66
FIDEL CASTRO · 1959–65
GEORGE WALLACE · 1972
RONALD REAGAN · 1981
II. JÁNOS PÁL PÁPA · 1981
MARGARET THATCHER · 1984

Sikertelen merényletek

Asikertelen merényletek megnyitják számunkra a történelmi „mi lett volna, ha...” jellegű kérdések egész sorát. Mi lett volna, ha Franklin D. Roosevelt megválasztott elnököt megölik 1933 februárjában, mielőtt még elfoglalhatta volna a Fehér Házat? Alapvetően megváltozott volna-e az USA történelme a New Deal gazdaságpolitika nélkül és anélkül, hogy Amerika beavatkozott volna a Hitler elleni háborúba?

Ha Lenint 1918-ban megölik, vajon nem jött volna-e létre Oroszországban a kommunista uralom, nem lett volna Sztálin és a hidegháború? És mi lett volna, ha Hitlert megölik, nem az 1944-es híres bombamerényletben, hanem a kevésbé ismert 1939-esben, amikor még alig kezdődött el a világháború?

Nem tagadható, hogy az embert magával ragadhatja a gondolat, mely szerint a történelem menetét meghatározhatja egy golyó roppályája, mely néhány milliméterre behatol egy élő szervezetbe, vagy egy bomba, mely néhány másodperccel előbb vagy később robban föl.

A szerencse és az orvosi beavatkozás

A merényletkísérlet egyik-másik túlélője egész egyszerűen csak szerencsés volt. Minden bizonnyal igaz ez Hitlerre, aki a végzet jeleként értelmezte túlélését és II. János Pál pápára, aki köszönetet mondott a Szűzanyának, amiért közbenjárt az érdekében, mikor 1981-ben rálöttek. Margaret Thatcher brit miniszterelnök-asszony fürdőszoba-látogatása időzítésének köszönhetette, hogy túlélte az IRA bombáját 1983-ban.

Veszélyes fegyver Ez a .22-es kaliberű revolver volt ifj. John Hinckley kezében, mikor 1981-ben rálőtt Ronald Reaganre. Szerencsére az elnök túlélte

Az elmúlt évek célpontjai a sebészet és az orvosi ellátás fejlődésének is köszönhetik életben maradásukat. Csak össze kell hasonlítani James Garfield (lásd 134–135. oldal) vagy William McKinley (lásd 64–65. oldal) amerikai elnököket – akiket legalább annyira a saját orvosaik öltek meg, mint a gyilkosaik – Ronald Reagan esetével 1981-ben, máris megértjük, hogy miért a modern idősakra koncentrálnak inkább a sikertelen merényletek. George Wallace kormányzó és a művész Andy Warhol esete is példa az áldozatokra, akik a doktoroknak köszönhetik az életben maradásukat.

Hírnév- és fantáziavadászok

Nem mindegyik sikertelen merénylet utal ám a szerencsére vagy az orvosi ellátás magas színvonalára. A gyilkos-jelölteket gyakran jobban érdekli az önmegvalósítás és a hősiességről való fantáziálás, mint a gyakorla-

tias hatékonyság. Charles de Gaulle tábornok, francia elnök például egy egész sor látványos merényletet élt túl, pedig ellenfelei bizonnyal találhattak volna egyszerűbb és hatásosabb megoldásokat, mint bombát dobni egy nagy sebességgel száguldó autóra, vagy a nyílt utcán rátámadni a kocsira. De lehet, hogy egy lesben álló rejtett mesterlövész golyója nem szerezte volna meg nekik a látványos „merénylet-show” örömét.

Harry S. Truman amerikai elnök merényleti 1950-ben úgy döntöttek, hogy fegyverrel törnek be az elnöki palotába, ez olyan akció volt, mely aligha végződhetett az elnök halálával. Ez olyan gesztus volt, amely megfelelt önmaguk imázsának, és a legnagyobb nyilvánosságot volt hivatva biztosítani az ügyüknek.

Néhány esetben a merényletőknél hiányozni látszik a kérlelhetetlen elszántság – vagy a vitathatatlan elmebetegség –, hogy végrehajtsanak egy hidegvérű gyilkosságot. Roderick Maclean, aki 1882-ben rátámadt Viktória angol királynőre, csak egyet lőtt, a többi öt golyó benne maradt a pisztolyában. Squeaky Fromme támadása Gerald Ford elnökre 1975-ben annyira ügyetlen kontármunka volt, hogy sok megfigyelő mind

a mai napig úgy véli, hogy a nő valójában nem is akarta megölni a politikust.

Ugyanebbe a csoportba sorolhatjuk a Fidel Castro kubai vezető elleni összeesküvéseket, melyekkel az 1960-as években próbálkozott a CIA. Ezek általában olyan naivak és bizarrok voltak, hogy nehéz megmondani, vajon Castro volt-e valaha egyáltalán célpontja valamilyen komoly merényletnek.

ÁLDOZAT

Andy Warhol

1968. június 3-án délután negyed ötkor New Yorkban a 39 éves pop-művész, filmkészítő és kulturális entrepreneur, Andy Warhol a Factoryba igyekezett, a munkahelyére, amely az Union Square West 33. sz. alatt volt. A járdán a 32 éves Valerie Solanas várta, aki ismerte Warholt. Egy papírzacskó volt nála, amelyben két pisztoly is lapult.

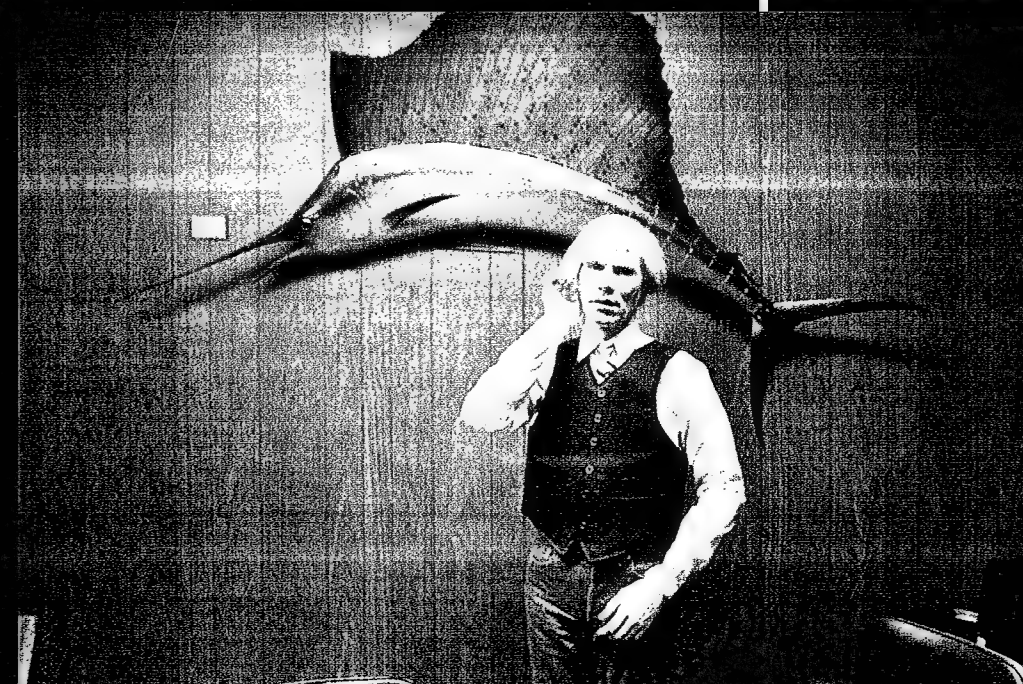
Solanas kiegyensúlyozatlan nő volt, aki drogozott, és közben kreatív zseninek képzelte magát. Igaz, némi figyelem irányult is rá, mint a SCUM Kiáltvány című férfiellenes iromány szerzőjére. A SCUM a Society for Cutting Up Men (Társaság a férfiak ízekre szagztatására) nevű, nem is létező szervezet rövidítése, ennek volt állítólag a vezetője Valerie.

A nő maga is játszott Warhol egyik filmjében, és adott neki egy kéziratot, amelyről azt remélte, hogy majd megfilmesítik. Warhol nemcsak hogy nem filmesítette meg az írást, de el is veszítette az egyetlen példányát. Mikor a nő elhatározta, hogy erőszakos fantáziavilágát most már a gyakorlatba ülteti át, Warhol lett az első számú célpont.

A merénylet fölment Andyvel a liftben a stúdióként, műteremként is szolgáló irodába. Néhány perc múlva, miközben Warhol telefonált, elővette a

.32-es pisztolyt és tüzet nyitott, de célt tévesztett. A megrémült művész az asztal alatt keresett menedéket, de a nő közvetlen közelről még egyszer mellbe lőtt. Megsebesítette a látogatóban éppen ott lévő Mario Amaya művészetkritikust is. A Warholt ért golyó áthaladt mindkét tüdőn és más belső szerveken is. Csak hosszas sebészeti beavatkozásnak köszönhetően maradt életben.

Valerie Solanas föladta magát a rendőrségnek. Néhány feminista persze hősként ünnepelte. További életének nagy részét elmegyógyintézetekben töltötte, 1988-ban halt meg.

A költő lövése

Ezernyolcszáz-nyolcvankettő március 2-án a 65 éves Viktória, az Egyesült Királyság királynője és India császárnője Londonból Windsorba vonatozott, kilenc gyermeke közül a legfiatalabbnak, Beatrix hercegnőnek és kedvelt, hűséges skót szolgájának, John Brownnak kíséretében.

Uralkodásának 45 éve alatt legalább féltucatszor támadták meg nyilvánosan, de ezek közül talán csak az első volt merényletkísérletnek tekinthető, 1840-ben (lásd a szemközti oldalon levő írást).

„Érdemes meglövetetni, hadd lássa az ember, mennyire szeretik.”

A többi incidens – például amikor olyan pisztollyal lőttek rá, amiben nem volt golyó, csak lőpor, vagy mikor 1850-ben az arcába vágta egy sétatáncos gombjával – inkább csak ijesztőek voltak, de végeredményben nem életveszélyesek.

Mindazonáltal tanulhatott volna ezekből az eseményekből. De mégis visszautasította „a biztosítást, amelyhez az ideges uralkodók szerte Európában annyira ragaszkodtak”, és továbbra is testőrök nélkül utazgatott, akik – úgy vélte – elszigetelték volna őt hűn szeretett népétől.

A higgadt királynő

A windsori vasútállomás előtt Viktória kocsiba ült, amely a kastélyba vitte volna. Egy csapatnyi iskolásfiú a szomszédos Eton College-ből észrevette őt, és hazafias lelkesedéssel üdvözölte. Ahogy a ló vontatta kocsit elindult, Beatrix

hercegnő látta, hogy egy fiatalember néhány méternyire tőlük pisztolyt ránt, és egyenesen rájuk lő. A királynő nemcsak sértetlen maradt, de egyáltalán nem is tudta, hogy valaki lövöldözött. Éppen másfelé pillantott, és azt gondolta, hogy a durranás az állomásról jön, talán valamelyik gőzgépből.

A hercegnő nem mondott semmit, mert nem akarta megijeszteni anyját. Viktória csak azt látta, hogy az etoni diákok lökdösnek és taszigálnak egy férfit, s mikor kérdezte, mi történt, a hűséges szolga, John Brown azt válaszolta: „Az a férfi rálőtt Felsőged kocsijára.”

Tébolydába küldve

A merénylő, a skót Roderick Maclean verseket írt és költő akart lenni. Küldött is Viktóriának egy neki ajánlott verset, de azzal a megjegyzéssel kapta vissza, hogy: „a királynő nem foglalkozik költői kéziratokkal”.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1819 Május 24-én született a Kensington palotában

1837 IV. Vilmos halála után elfoglalja a brit trónt

1840 Férjhez megy Albert herceghez; túléli az első merényletet; életet ad első gyermekének, akit még nyolc követ

1861 Albert herceg meghal; a királynő ezután zárkóztan él, szolgájával, John Brownnal.

1877 India császárnőjének kiáltják ki

1882 Túléli R. Maclean merényletkísérletét

1887 Arany jubileumát ünnepli; ír köztársaságpártiakat tartóztatnak le, mert föl akarták robbantani a királynőt

1897 Megünnepli gyémánt jubileumát

1901 Január 22-én a Wight-szigeten meghal

Maclean életének nagy részét az őrltek házában töltötte. Tárgyalásán nyolc orvos szakértő is megerősítette, amit védője úgy fogalmazott meg: „Az elmebaj teljesen eluralkodott rajta.” Nem mondták ki a bűnösségét, de visszaküldték az intézetbe, ott töltötte hátralevő életéveit, ott is halt meg.

A királyi reagálás

Viktória nem volt elégedett a „nem bűnös” verdikttel, de a merényletkísérlet következményével igen. Áradni kezdett feléje az emberek lojális tiltakozása a történetek miatt, egyézersmind sokak színlelt szenvelgése is. Ekkor írta e sorokat egyik lányának: „Érdemes meglövetetni, hadd lássa az ember, mennyire szeretik.”

William McGonagall skót költő igencsak megihlette az esemény, verset költött, hogy

AZ ELSŐ GYLKOSSÁGI KÍSÉRLET

1840. június 10-én Viktória még csak 21 éves volt és négyhónapos terhes, mikor az első gyilkossági kísérletet elkövették ellene. Éppen csak kihajtott egy kis nyitott kocsiban a Buckingham palotából és a Constitution Hillre indult férjével, Albert herceggel, mikor valaki rájuk lőtt. A herceg később azt írta, hogy „egy kis, átlagos kinézetű embert láttam... úgy határozásnyire tőlünk”. Amint a herceg ránézett a mozdulatlan férfira, meglátta, hogy az mindkét kezében egy-egy pisztolyt tart. Még egyszer tüzelt, de a kocsit sértetlen maradt.

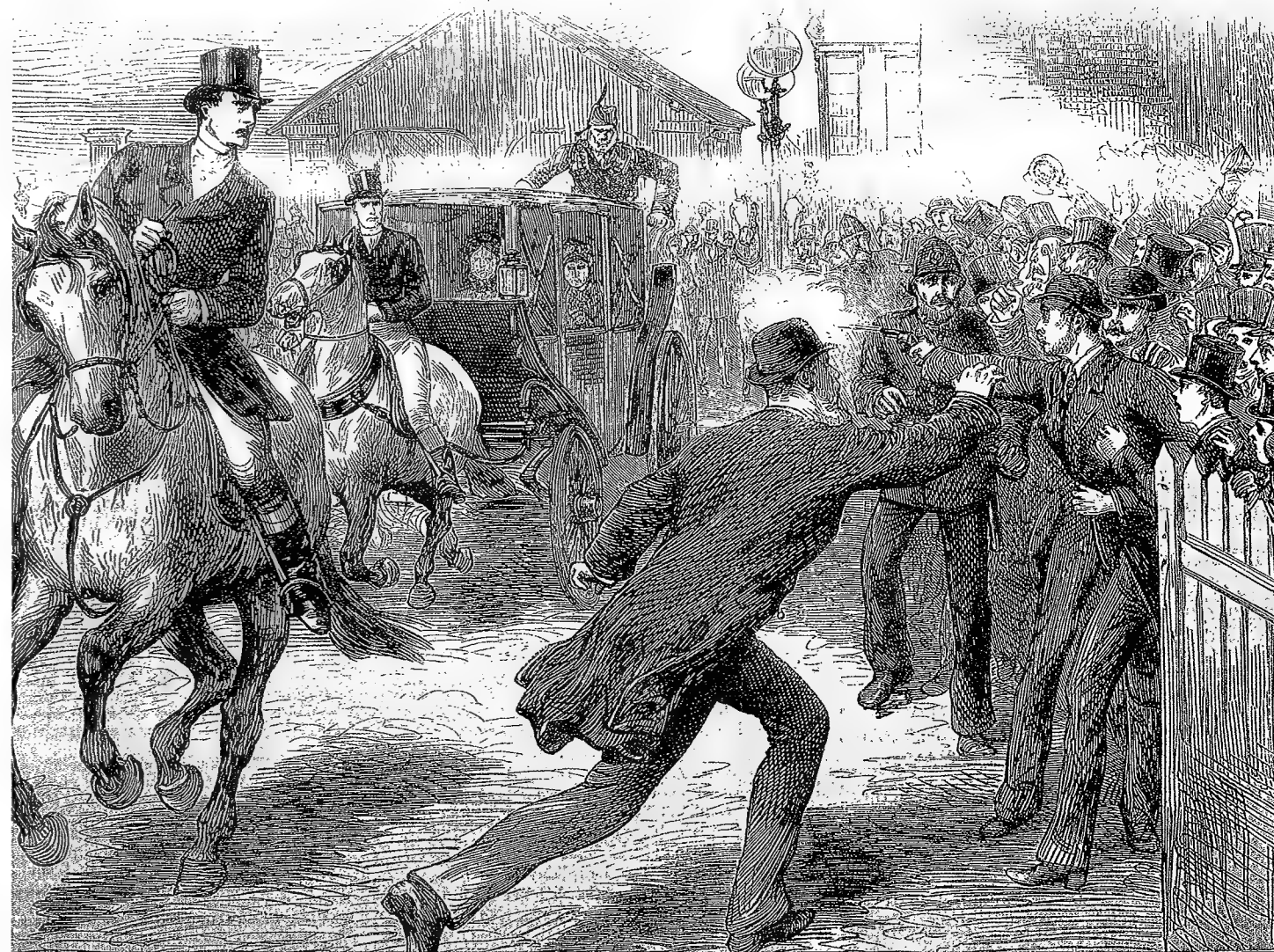
Az „átlagos külsejű férfi”, akit a járőrök azonnal elfogtak, a 18 éves Edward Oxford volt, aki pincérként dolgozott egy pubban. Találgatások szerint részese lett volna egy összeesküvésnek, melyet Viktória unokaöccse, Ernest August, Hanover királya szervezett, mert magának követelte volna a trónt a királynő halála után. A pisztolyokba az „E. R.” monogramot vészték – lehetséges, hogy a latin „Ernestus Rex” rövidítéseként –, ezenkívül állítólag Hanoverből érkezett leveleket is találtak a merénylő szobájában.

A hatóságok mindent mérlegelve végül is úgy vélekedtek, hogy Oxford a saját szakállára cselekedett. Bűnösnek találták felségárulásban – amelyért akasztás járt –, de aztán elmebetegnek nyilvánították és tébolydába zárták, ahonnan csak 1867-ben engedték ki.

megünnepelje a királynő megmenekülését.

Azt írta: „Maclean biztosan örült, / Annak is látjuk őt, / Különbömi miért lőtte meg volna / A drága királynőt.”

Elfogják a tettest Felháborodott etoni diákok és járőrök próbálják megakadályozni a Viktória elleni merényletet

Lövés Uljanovra

Az orosz bolsevik kormány vezetője, Vlagyimir Iljics Lenin 1918. augusztus 30-án délután Moszkva egyik külvárosába, a Michelson-gyárba autózott. Beszédet akart mondani az ottani munkásoknak.

Viszálykodó pártok

Lenin bolsevikjei, akik 1917 novemberében magukhoz ragadták a hatalmat, azon fáradoztak, hogy létrehozzák a világ első kommunista államát. A rendszernek sok ellensége volt, beleértve azokat a forradalmi pártokat is, amelyeket kiszorítottak a hatalomból.

Az orosz anarchisták és a szociálforradalmár (SZR) párt tagjai egyszer csak azt látták, hogy a munkások forradalmáról szőtt álmuk rémálommá vált. A bolsevik titkosrendőrség, a Cseka lecsapott mindenre, aki valamilyen módon kilépett a sorból. A forradalmárok gyilkosságokat szerveztek

a régi cári rendszer ellen; most készen álltak, hogy fölvegyék a harcot a bolsevikokkal.

Leccsap a gyilkos

Augusztus 30-án Mojszej Jurickijt, a petrográdi (korábban és napjainkban újra Szentpétervár) Cseka főnökét megölte egy SZR-kötődésű gyilkos, Leonyid Kanegiszter. Lenin először habozott, hogy elmenjen-e a moszkvai gyárba, de végül úgy döntött, hogy beszélnie kell.

Amikor Lenin távozni készült a gyárpületből, egy kisebb csoportosuláson kellett áthalad-

A bolsevik vezér Lenin sapkáját lengetve üdvözlí a moszkvai utcán összegyűlt hatalmas tömeget 1919-ben

nia a kocsijához, közben néhány asszony kérdéseket kiáltott oda neki. Lenin visszafordult, hogy válaszoljon. Ekkor egy nő tört át a tömegen, pisztolyt vett ki a táskájából és három lövést adott le. Két golyótól találva a bolsevik vezér a földre zuhant, vérzett.

Leninnel rohantak a Kremlbe. Az egyik golyó a nyakában volt, a másik a tüdejében. Az őt kezelő doktorok – akiket általában politikai erények és nem szaktudásuk alapján válogattak ki – túl kockázatosnak találták a golyók eltávolítását.

A vörös terror uralma

Ezalatt Lenin testőrei még a gyárkapunál elkapták Fanja Jefimovna Kaplant. Teljes körű beismerő vallomást tett csekista kihallgatóinak – feltehetően kínzások hatására –, azt állította, hogy azért akarta megölni Lenint, mert az „a forradalom árulója lett”. Szeptember 3-án éjjel a kremli őrség parancsnoka, Pável Malkov tarkón lőtte Kaplant. Parancsba kapta azt is, hogy a holttestet nyom nélkül semmisítse meg.

FANJA KAPLAN

Fanja Jefimovna Kaplan 1887-ben született Ukrajnában, zsidó családban. A cári rendszer alatt a zsidókat elnyomták, ezért sokan közülük csatlakoztak a forradalmi szervezetekhez. 1906-ban Kaplan maga is részt vett egy összeesküvésben, amely a kijevi főkormányzó megölésére irányult. A bomba azonban a kelleténél korábban robbant, megölve egy asszonyt. Kaplant a rendőrség letartóztatta, és egy szibériai sóbányába küldték kényszermunkára. Az 1917-es forradalomig nem is engedték szabadon.

Miután Lenin életére tört, Kaplan azt mondta, hogy egyedül cselekedett. De lehet, hogy az SZR Harci Szövetségének volt a tagja, mely szervezet már a forradalom előtt is sok gyilkosságot követett el. Néhány nyomozó úgy vélte, hogy Kaplan nem adhatta le a Lenint eltaláló lövéseket. Egy SZR-összeesküvő lehetett rá, akit azonban védett a vallomásaival. Az is elterjedt, hogy a Lenin nyakából 1922-ben kioperált golyó nem illett a nő fegyverébe. Ennek ellenére a történészek többsége, bizonyítékok hiányában, Kaplan vallomását fogadja el.

Megölték Lenint M. Szokolov 1918-as festményén Kaplan elmenekül, miután rálőtt Leninre

Kaplan csak egy volt az ezrek közül, akik életükkel fizet-

tek a merényletkísérlet után. A Cseka bevezette a „vörös terrort” az „eszerek” (SZR) és a többi ellenség kiirtására, letartóztatások, kivégzések történtek, tárgyalás nélkül.

Lenin életben maradt, egészségét azonban már sohasem lehetett helyreállítani. Ennek ellenére megalapította azt a kommunista rendszert, amely több mint 70 évig tartott.

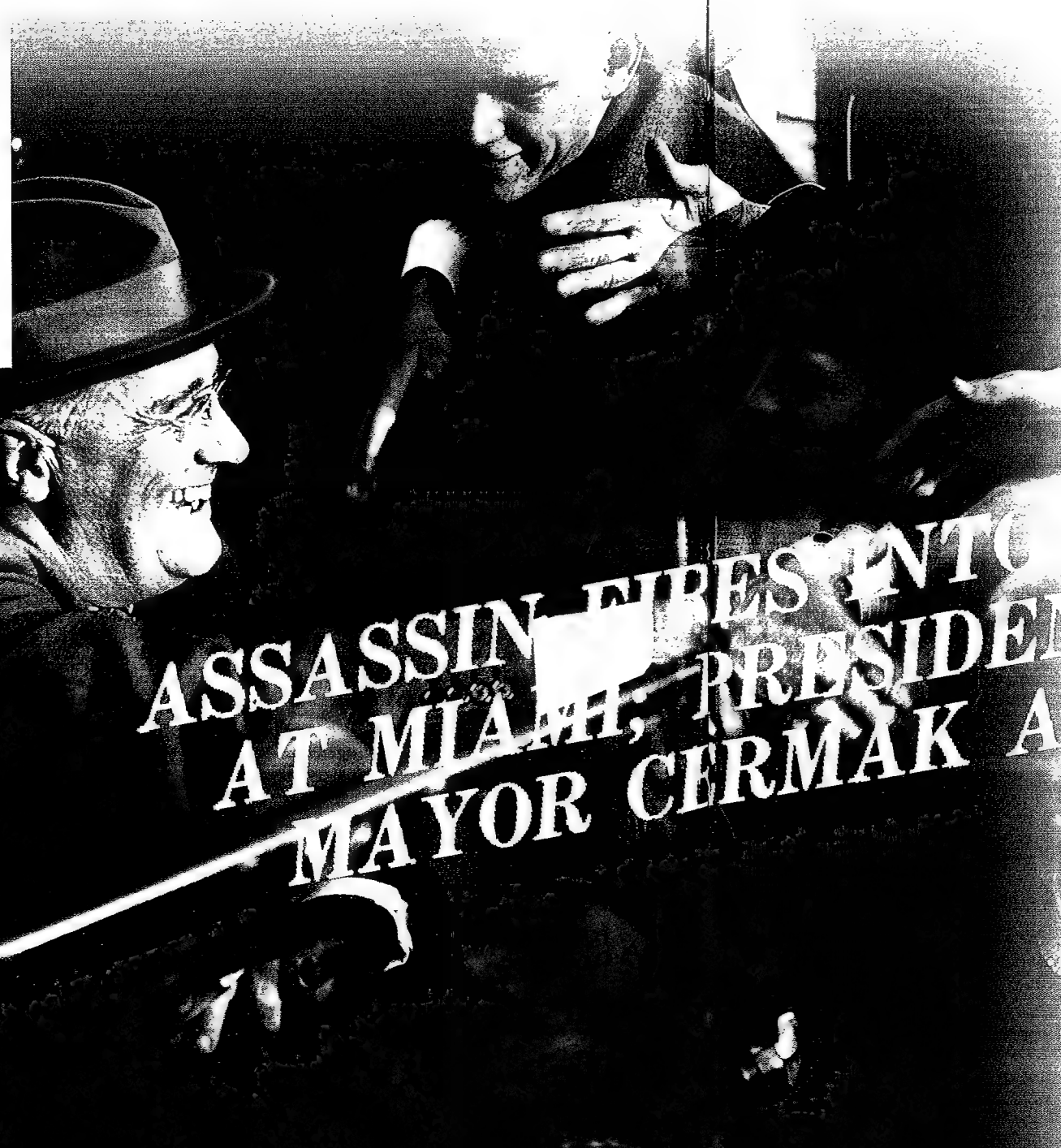
TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1870** Április 10-én született Vlagyimir Uljanovként az oroszországi Szimbirszkben
- 1887** Kizárják a kazanyi egyetemről
- 1895** Szocialista agitációért lefogják, Szibériába száműzik
- 1898** Feleségül veszi Nagyecsda Krupszkaját
- 1903** Ő vezeti az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt radikális bolsevik („többségi”) frakcióját
- 1907** Nyugat-Európába megy száműzetésbe
- 1917** A cárizmus megdöntése után visszatér Oroszországba, és hatalomra segíti a bolsevikokat
- 1918** Augusztus 30-án túléli a merényletkísérletet
- 1924** Január 21-én meghal; bebalzsamozott testét a moszkvai Vörös téren épített mauzóleumban helyezik el

Eltévedt golyók

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1882** Január 30-án született a New York állambeli Hyde Parkban
- 1910** Bevásztják New York állam szenátusába
- 1913** Kinevezik tengerészeti miniszterhelyettesnek
- 1920** A demokraták alelnökjelöltje
- 1921** Gyermekparalízistől részlegesen megbénul
- 1928** New York állam kormányzója
- 1932** Megnyeri az elnökválasztást
- 1933** Megmenekül a február 15-i merénylettől; elnöksége első 100 napjában bevezeti a New Deal néven elhíresült gazdaságpolitikát, a válság ellensúlyozására
- 1936** Nagy többséggel újravásztják
- 1940** Harmadszor is megválasztják elnöknek
- 1941** Az USA belép a második világháborúba
- 1944** A háborús választáson negyedszer is elnyeri az elnöki posztot
- 1945** Három héttel Németország legyőzése előtt meghal

Ezerkilencszáz-harminc-három februárjában Franklin Delano Roosevelt vitorlás-nyaralását élvezte Floridában. Első elnöki beiktatásáig alig három hét volt hátra, pihenni akart az új szerep előtt. Ennek ellenére azt tervezte, hogy február 15-én beszédet mond Miami-ban, a Bayside Parkban.

Mese a két bevándorlóról

A parkban összegyűlt emberek között volt két idegen, akik azelőtt soha nem találkoztak: Anton Čermak, Chicago cseh származású polgármestere és Giuseppe Zangara, egy olasz születésű kőművesmester. 1932 decemberében Frank Nitti chicagói maffiafőnököt a rendőrség megsebesítette. A támadásért Nitti emberei Čermakot okolták, a polgármester el is hagyta Chicagót, hogy elkerülje Nitti fegyvereseinek haragját.

Zangara 1923-ban emigrált Olaszországból New Jersey-be. Floridába költözött, mert azt remélte, hogy az ottani klíma jó hatással lesz gyomorbántalmaira. Feltehetőleg ez a krónikus fájdalom vezetett arra, hogy államférfiak megöléséről fantáziált. Amikor még Olaszországban élt, III. Viktor Emánuel király meggyilkolására szervezkedett, az USA-ban pedig arról álmodott, hogy megöli Herbert Hoover elnököt. Mikor olvasta az újságban, hogy Rooseveltt Miami-ba jön, azonnal vásárolt egy 32-es pisztolyt.

Lövés a tömegből

Roosevelt, aki részlegesen béma volt a gyermekparalízistől, igyekezett mindig elrejtkezni azt a tényt, hogy nemigen tud segítség nélkül állni.

Megdolgozza a választókat Roosevelt kezét ráz támogatóival Warm Springsben, 1933 decemberében

Le van tartóztatva! A törölközőbe csavart Zangarát elfogja a rendőrség. A seriffnél (jobbra) ott van a pisztoly, amit a lövöldöző használt

Különféle technikákat dolgozott ki magának arra, hogy feltűnés nélkül támogassák, míg elmondja beszédeit. Azon a februári estén nyitott kocsiban hozták őt a parkba. Az emelvény közelébe érve az elnök kiült az autó hátsó részére. Eb-

ben a helyzetben az emelvényen ülők jól láthatták, de Zangaranak, aki 7 méterre volt tőle a tömegben, fel kellett állnia egy székre, hogy láthassa.

Mikor az elnök befejezte a beszédét, Čermak elindult feléje. Zangara a tömeg feje fölött rálőtt Rooseveltre. Egy ingtag széken állva, fegyverforgatási gyakorlat nélkül Zangara öt embert is meglőtt, köztük Čermakot, de az elnököt nem találta el.

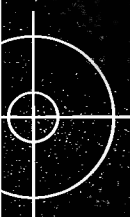
Čermakot haslövéllel vitték kórházba. Úgy vélte, ő volt Zangara célpontja, akit hite szerint a maffia küldött rá. Egy nappal Rooseveltt beiktatása előtt, március 3-án meghalt.

Zangarát lefegyverezték, és a helyszínen letartóztatták. Alig öt nappal a bűntény után az öt ember megsebesítéséért 80 évi börtönre ítélték. Mikor Čermak meghalt, a vádat emberöléssé minősítették át, és március 20-án vilamosszékből kivégezték.

ÁLDOZAT

Theodore Roosevelt

Franklin D. Roosevelt távoli rokona, Theodore Roosevelt is túlélt egy merényletkísérletet. 1912. október 14-én, mikor Milwaukee-ben, Wisconsin államban kampányolt, Teddy Roosevelt beszédet készült mondani, mikor egy New York-i bárfiú, John Schrank, mellbe lőtte. A golyó a belső zsebében lévő fém szemüvegtekercsön és a beszédének összehajtogatott szöveglapjain erejét veszítette, de azért behatolt a testbe, és az egyik borda közelében állt meg. Roosevelt ennek ellenére megtartotta a beszédét, azzal kezdve, hogy: „Éppen most lőttek meg; de ez nehezebb, mint egy szarvasbikát lelőni...” Schrankot elmebetegnek találták, és életfogytiglani kényszergyógykezelésre ítélték – lehet, hogy az ötletet William McKinley elnök meggyilkolásától kapta (lásd a 64–65. oldalt). Rooseveltet egy vérrög ölte meg álmában, 1919-ben, a golyó még akkor is benne volt a testében.

Túlélte a bombát

Claus Schenk von Stauffenberg ezredes 1944. július 20-án érkezett a kelet-poroszországi Rastenburgba. Werner von Haeften hadnaggyal együtt Hitler „Farkasvermébe”, a főhadiszállásra vezették őket, ahonnan a Führer irányította Németország ellenállását az előretörő szovjet Vörös Hadsereggel szemben. Mint a német tartalékos hadsereg vezérkari főnöke, Stauffenberg anélkül léphetett be a kapun, hogy megmotozták volna. Aktatás-kájában plasztik robbanóanyag lapult.

Boldogtalan tisztek

A Hitler uralmával szembeni elégedetlenség már 1938-ban megfogalmazódott a német tisztek között, mikor Ludwig Beck tábornok,

mogatását kellett megnyerniük, de azok csak akkor akartak csatlakozni, ha biztos a siker és Hitler meghal. Ennek eredményeképpen mind-egyik puccsnak a Führer meggyilkolásával kellett kezdődnie.

Kedvezőtlen esélyek

Eleinte a Führer szerencsés volt – egész sor merényletkísérletet túlélte már. Egy bomba, amit repülőjére tettek, nem robbant föl; egy revolveres merénylet az utolsó pillanatban nem engedtek be egy Hitler-gyűlésre; egy öngyilkos bombamerénylet kénytelen volt gyorsan leszedni a testére erősített bombát, mikor Hitler korábban eltávozott egy nyilvános kiállításról.

A kulcspillanatokban az összeesküvők

azonban haboztak. Olyan férfiak voltak, akik fölesküdték Hitlerre, és akiknek az életét meghatározta a rend és a tekintély fönntartása. Megölni államfőjüket és főparancsnokukat,

különösen háború idején, olyan lélektani váltást követelt volna tőlük, amelyet a döntő pillanatban nem tudtak megtenni.

Egy új összeesküvő

Stauffenberg csak később csatlakozott a szervezkedéshez, de friss elszántságot hozott Hitler megölésére. Élő példája volt a küzdelemnek, melyben Németországnak része volt. 37 éves korára elveszítette egyik szemét, jobb karját és bal kezének két ujját az észak-afrikai harcokban. 1944 júliusában kinevezték vezérkari főnöknek Friedrich Fromm tábornok, a tartalékos hadsereg parancsnoka mellé, így Stauffenbergnek bejárása lehetett Hitlernek és tábornokainak tanácskozásaira.

A Führerrel való megbeszélés július 20-án 12.30-ra volt meghirdetve. Stauffenberg előtte részt vett egy előkészítő megbeszélésen, amelyen

„Vakító lánggal és fűlsiketítő dörrenéssel felrobbant a bomba.”

német vezérkari főnök elhatározta, hogy meg-buktatják Hitlert, hogy ezáltal elkerüljék a Britanniával és Franciaországgal való hábo-rút. A sztálingrádi német megadás után, 1943 elején, a szervezkedés komolyra fordult. Az összeesküvők között katonatisztek, hivatalno-kok, diplomaták, hírszerző tisztek és konser-vatív politikusok is voltak. Többségük hagyó-mányos német hazafi. Elleneztek Hitler politi-káját a tömeggyilkosságokért és a pusztításért, amely gyalázatot hozott a hadseregbe és a nép-re. Meg akarták menteni Németországot a to-tális vereségtől.

A szervezkedők azt tervezték, hogy a náci uralmat egy katonai kormány váltaná föl, Beck tábornok vezetésével, amely béketárgya-lásokat folytatna a nyugati szövetségesekkel, hogy megmentse Németországot a szovjet megszállástól. Ehhez sok magas rangú tiszt tá-

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1889 Április 20-án született az ausztriai Braunauban

1914 Önkéntesként a bajor erőkkel bevonul a német hadseregbe az első világháború kezdetén

1921 A Nemzetiszocialista (Náci) Párt vezetője lesz

1923 Megrendez egy sikertelen puccsot (a *Putsch*-ot)

1932 A náci párt a német parlament legnagyobb pártja lesz

1933 Németország kancellárja lesz

1934 Elrendeli Róhm megölését (lásd a 70–71. oldalt); a Harmadik Birodalom Führerjeként ellenőrzi Németor-szágot

1938 Márciusban az Anschluss keretében megszállja Ausztriát; szeptemberben megszállja Csehszlovákia szu-déta területeit

1939 Szeptember 1-én Németország megszállja Len-gyelországot a második világháború kezdeteként; Hitler novemberben túlél egy merényletet

1941 Júniusban megtámadja a Szovjetuniót; december-ben hadat üzen az USA-nak; kezdeményezi a „zsidókér-dés” végleges megoldását („Endlösung”), a holokausztot

1943 A német csapatok megadása januárban Sztá-lingrádnál fordulópontot jelent a második világhábo-rúban

1944 A szövetségesek június 6-án partra szállnak Normandiában; Hitler júliusban túlél még egy me-rényletkísérletet

1945 Április 30-án Berlinben öngyilkos lesz

Der Führer Börtönből való szabadulása után Hitler pózol egy beszédének filmfelvételén 1925-ben

Hitler jobbkeze, Wilhelm Keitel vezérezredes elnökölt. Később Stauffenberg azt mondta, föl kell frissülnie. Haeftenel együtt bezárkóztak a férfinanszóba, kinyitották az aktatáskát, és elkezdtek beállítani a két bombán az időzítő szerkezeteket. De kopogtak az ajtón, ez megzavarta őket – Stauffenberget keresték sürgősen telefonon. Úgy jött ki a toalettből, hogy táskájában csak az egyik bomba volt beállítva. A másikat, az időzítetlent, Haeften a saját táskájába tette.

A bomba elhelyezése

Hitler megbeszélése már javában tartott, mikor Stauffenberg megérkezett a fából készült barakkba. Elfoglalta helyét a nehéz tölgyfaasztal mellett, amely csaknem az egész termet betöltötte. Hitler jobbjára ült le, aki az asztal egyik olda-

lán közepén foglalt helyet. Az aktatáskát az asztal alá tette, nekítámasztva az egyik asztallábnak.

Amilyen hirtelen érkezett, olyan gyorsan ki is mentette magát, és távozott. Ez senkinek sem tűnt föl – a tisztek gyakran jöttek és mentek, különféle sürgős üzenetekkel és intéznivalókkal. A megbeszélés nélküle is folytatódott. 12.45-kor Hitler az asztal fölé hajolt, hogy egy térképet tanulmányozzon. Ekkor vakító lánggal és fülsiketítő dörrenéssel felrobbant a bomba.

Stauffenberg és Haeften éppen kocsit szerzett, hogy a reptérre vigye őket, mikor hallották a robbanást. Mivel biztosak voltak benne, hogy Hitler halott, Berlinbe repültek, ahol társaik már vártak a jelre, hogy elkezdjék a puccsot, amelynek kódolt elnevezése Walkür-hadművelet volt.

A következőkben Hitler és Mussolini megtekintik a robbanás helyszínét a Führer elleni merénylet után, 1944 júliusában

Akik túléltek a robbanást

A bomba betörte az ajtókat-ablakokat, és tűzbe borította az egész fabarakkot. Egy gyorsírónak a robbanás leszakította a lábát; egy tábornoknak átszúrta a testét egy eltört fagerenda; két másik tábornok végtagjait veszítette el. Ők négyen később meghaltak; a többi férfi égési és vágott sebeket szerzett.

Hitler azonban nem halt meg. Dobhártyái beszakadtak, arcát üvegszilánkok vágták össze, faforgácsok fúródtak kezébe és lábába, ruhája elszakadt és egy része megégett, de végül is saját lábán, segítség nélkül ment ki a barakk romjai közül. Délután megtartotta tervezett találkozóját Olaszország fasiszta vezetőjével, Benito Mussolinivel.

A bomba részben azért nem érte el a kellő hatást, mert az előírt robbanóanyag csak a felét használták föl; másrészt azért sem, mert a lazán épített fabarakkból a robbanás energiája könnyen a szabadba jutott; harmadszorban azért, mert a súlyos tölgyfaasztal felfogta a robbanás erejének jelentős részét.

A sikertelen bomba következménye

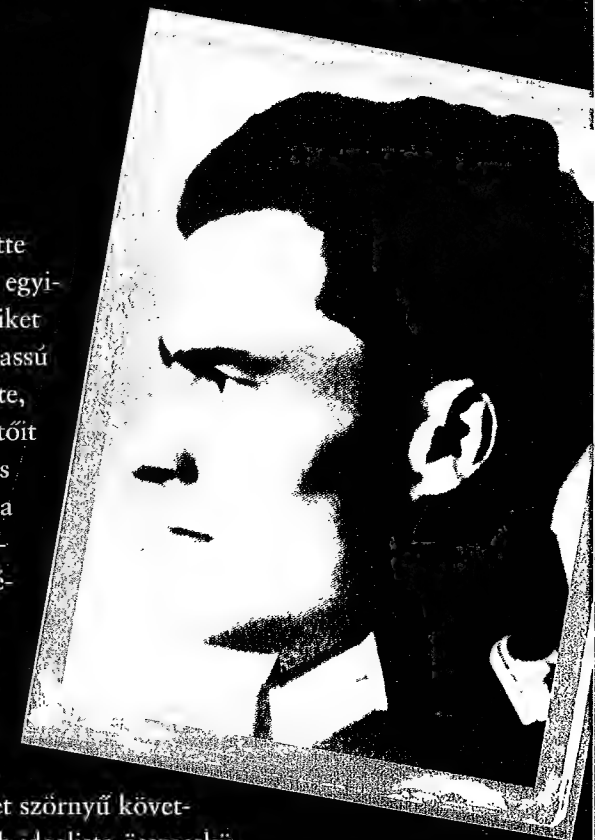
Stauffenberg délután fél ötkor érkezett a berlini hadügyminisztériumba, és azt mondta társainak, hogy Hitler halott. Beck azonnal államfőnek nyilvánította magát, és a regionális katonai vezetőket is tájékoztatta a Führer haláláról. De az összeesküvők nem tartóztatták le a legfontosabb náci vezetőket, és a távközlési központokat sem foglalták el. Hamarosan híre terjedt, hogy Hitler sértetlen maradt. Fél hétkor a náci propagandafőnök, Joseph Goebbels a rádióban elmondta a németeknek, hogy Hitler túlélte a merényletet.

Stauffenberg főnöke, Fromm tábornok tudott a szervezkedésről, de habozott támogatni azt. Mikor megtudta, hogy a gyilkossági kísérlet nem sikerült, úgy állította be, hogy ő hiúsította meg azt. Átvette a parancsnokságot a hadügyben, és megengedte Becknek, hogy öngyilkos legyen. Stauffenbergét, Haeften és két társukat levitette az udvarra, és azonnal agyonlövötte őket.

A Népbíróság

Fromm akciója földühítette Hitlert, így a tábornok is egyike lett azon ezreknek, akiket letartóztattak. A Führer lassú revansot kívánt. Elrendelte, hogy a szervezkedés vezetőit állítsák Népbíróság elé, és „akasszák föl őket, mint a húscapatokat”. A Plötzensee-i börtön kivégzőtermében sokan valóban húskampókon végezték, jól képzett hóhéraiknak köszönhetően agóniájuk végtelenül sokáig tartott.

A sikertelen merénylet szörnyű következményei ellenére is több idealista összeesküvő úgy gondolta, hogy érdemes volt megtenni azért, hogy fölébresszék Németország lelkiismeretét. Henning von Treschkow vezérőrnagy, az összeesküvés egyik motorja azt mondta, hogy ami történt, az „megmutatta a világnak és a történelemnek, hogy a német ellenállási mozgalom az élete föláldozásával is megtette a döntő csapást”. Ilyen értelemben, végül is szerzett némi tiszteletet végrehajtóinak.

Gyilkos lehetett volna Claus Schenk von Stauffenberget balábra ítélték, mert az orgyilkosság nem sikerült

A MÜNCHENI BOMBÁZÁS

Sokszor szervezkedtek Hitler megölésére, de az 1944 júniusi merényleten kívül csak egy volt, amelyet végre is hajtottak. November 8-a Hitler 1923-as sikertelen müncheni puccsának, a Putsch-nak évfordulója volt, amelyet minden évben nagy szónoklattal ünnepeltek meg az egykori „öreg harcosok”, abban a müncheni sörcsarnokban, ahonnan a Putsch elindult. 1939-ben a Führer beszéde a szokásosnál rövidebb volt, este 9.07-kor már be is fejeződött. Hitler azonnal távozott, hogy még elérje a berlini vonatot. 9.20-kor a szónoki emelvény mögötti oszlopban felrobbant egy bomba, amely megölt nyolc embert és további 63-at megsebesített.

A robbantás egy ács és villanyszerelő, Georg Elser műve volt, aki valószínűleg úgy gondolta, hogy a náci vezetés kiiktatása békét és jobb életet hozna Németországnak. Egy évig készítette a bombáját és vágta ki az oszlop belsejét a sörcsarnokban. Még aznap este letartóztatták a német határőrök, mikor Svájcba akart szökni. A sörház egyik képeslapját találták nála, ez hozta összefüggésbe személyét a merénylettel.

Hitler visszautasította a feltételezést, hogy Elser egyedül csinálta a dolgot. Utasította a Gestapót, hogy használjon fel minden lehetséges eszközt a tettestársak felkutatására. De Elser ragaszkodott ahhoz, hogy mindent egyedül gondolt ki és hajtott végre. A Sachsenhausen koncentrációs táborba küldték. 1945 elején, mikor a náci már közel voltak a vereséghez, átvitték Dachaubá. Ott végezték ki, április 9-én.

Keresztűzben

A 36 éves Oscar Collazo és a 25 esztendőς Griselio Torresola, két jól öltözött Puerto Ricó-i férfi, 1950. november 1-én délután a washingtoni Union állomás mellett lévő Harris Hotelnél taxiba ült, hogy a Pennsylv-

A Pedro Albizu Campos által vezetett nacionalisták elhatározták, hogy akár erőszakkal is megszabadítják országukat az amerikai uralomtól. Azt gondolták, hogy Truman megölése fellendülést hoz majd a Puerto Ricó-i függetlenség ügyének. Collazót, aki családós ember volt már, dühítette, hogy honfitársait New Yorkban hátrányosan megkülönböztetik, és hogy szülőhazáját az USA

kormányozza. Torresola elkötelezett nacionalista családból jött. Két testvére is benne volt a San Juanban éppen három nappal azelőtt kitört lázadásban. Griselio Torresolának jócskán volt gyakorlata a fegyverforgatásban, Collazonak azonban nem.

Kegyetlen terv

A két férfi nem készült a cselekményre. Az előző nap, megérkezve Washingtonba, rövid „terepszemlért” tartottak a Blair House-nál, amely teljesen támadhatónak látszott. A főhomlokzat előtt zsúfolt járda húzódott, három őrzött bejárat: kettő az utca szintjén vezetett be a hallba, a harmadikhoz, a főbejárat-hoz néhány lépcsőn kellett fölmenni.

A jövődő merénylők úgy döntöttek, hogy egyszerűen szemből közelítik majd meg a házat, és megpróbálnak utat törni maguknak az őrségen át.

Collazo és Torresola nem volt biztos abban, hogy Truman a házban lesz-e, mikor támadnak. Valójában, mikor odaértek a házhoz, délután 2.20-kor, az elnök bent volt, éppen szundikált egy kicsit. A támadás pillanatában heten voltak őrségben, öten közülük az épület frontjánál.

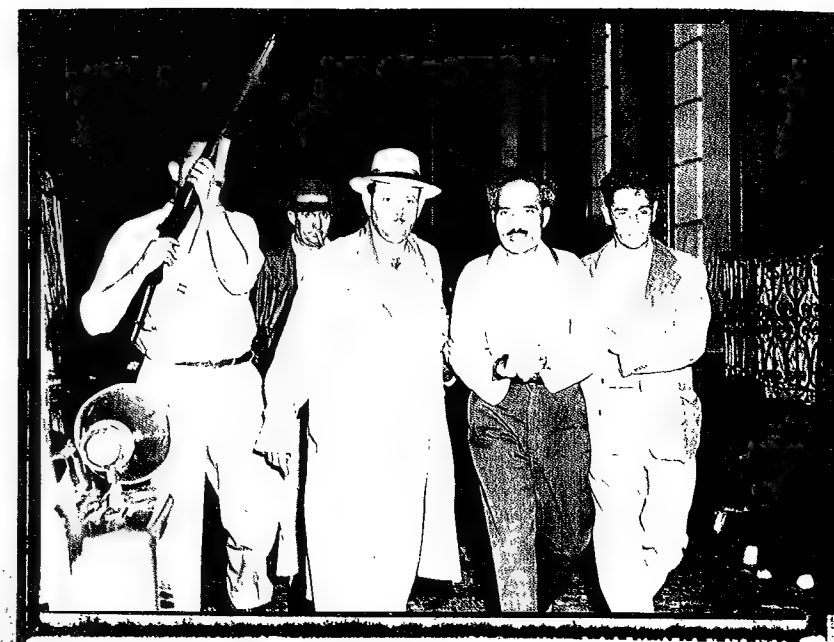
A lövöldözés

Collazo odasétált Donald Birdzell közlegényhez, aki a főbejárat lépcsőjénél állt, ráfogta

a pisztolyt és meghúzta a ravaszt. Nem történt semmi. Vagy csütörtököt mondott a fegyver, vagy nem is volt kibiztosítva. Collazo dühödten rávágott öklével a pisztolyra, amely az ökölcsapástól elsült, a lábán sebesítve meg Birdzellt.

Ugyanakkor Torresola a földszinti ajtó melletti fehér őrbódéhoz lépett, és háromszor közvetlen közről belelőtt Leslie Coffelt közlegénybe. Joseph Downs közlegény, aki Coffelt mögött állt, ugyancsak kapott három golyót, mielőtt fegyverét előránthatta volna. Torresola előtt most már szabad volt az út a Blair House-ba, de Coffelt, bár lőtt sebe halálos volt, még képes volt arra, hogy felemelje pisztolyát, és fejbe lőtte Torresolát, aki azonnal meghalt.

Collazo ezalatt lefelé hátrált a lépcsőkről, miközben a keleti oldalról átérkezett két ór és a földön fekvő, sebesült Birdzell folyamatosan lőttek rá. Floyd Boring titkosügynök lövése

Letartóztatják a vezért Pedro Albizu Campos nacionalista politikust a Puerto Ricó-i San Juanban letartóztatják

aztán mellbe találta Collazót, és a lövöldözésnek vége szakadt. Az egész esemény alig tartott három percig.

A perpalvar után

Coffelt közlegény a kórházban meghalt; hősiességére ma is emlékeztet egy emléktábla a Blair House falán. A sebesült örök túléltek az esetet, csakúgy, mint Collazo. Őt halálra ítélték Coffelt megölésében és az elnök elleni merényletben való bűnrészességért. Truman az ítéletet életfogytiglanra változtatta. 1979-ben Jimmy Carter kiengedte a börtönből. Természetes halállal halt meg 1979-ben, Puerto Ricóban.

Összerogyva Az egyik merénylő, Oscar Collazo vérbe fagyva fekszik a Blair House lépcsőjén, miután az örök lelőtték

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1884 Május 8-án született a Missouri állambeli Lamarban
- 1919 Feleségül veszi Elizabeth („Bess”) Wallace-t
- 1922 Jackson megyében bírónak választják
- 1934 Missouri állam képviselőjébe beválasztják az USA szenátusába
- 1945 Januárban beiktatják alelnöknek; áprilisban, Roosevelt halálakor elnök lesz; jóváhagyja, hogy augusztusban két atombombát dobjanak le Japánra
- 1947 Kötelezettséget vállal, hogy az USA világszerte megvédi az országokat a kommunizmustól (Truman-doktrína)
- 1948 Saját erejéből lesz másodszor is elnök
- 1950 Túléli az ellene irányuló merényletet
- 1972 Természetes halállal hal meg december 26-án

ÁLDOZAT

Gerald Ford

Ford elnök két merényletkísérletnek is célpontja volt ugyanabban a hónapban. 1975. szeptember 5-én Lynette „Squeaky” Fromme, aki Charles Manson kultikus szektavezér hű követője volt, Ford közelébe került Kaliforniában. Egy automata fegyvert nyomott a hasába, meghúzta a ravaszt, de a fegyver nem sült el. Vagy nem volt csőre töltve, vagy pedig Larry Buendorf testőr véletlenül leszorította kezével az ütőszegét, mikor megragadta a fegyvert.

A 44 éves Sara Jane Moore, négy gyerek anyja, radikális baloldaliakkal állt kapcsolatban. Ford szeptember 21-én érkezett San Franciscóba. Másnap a nő vásárolt egy pisztolyt, és a St. Francis Hotel előtt rálőtt az elnökre. De eltévesztette a lövést, mert egy járókelő meglökte. Mindkét asszonyt életfogytiglan börtönre ítélték.

A túlélő

Charles de Gaulle tábornok, a második világháború alatt, 1944 végén, a Szabad Franciaország mozgalom vezetőjeként, ellátogatott Dakarba, Francia Nyugat-Afrika fővárosába. A gyarmati kikötőben horgonyzó francia tengeri hajók zászlódíszben tündököltek, Franciaországnak a német megszállás alól történt felszabadulását ünnepeelve.

Egy elrontott gyilkossági kísérlet

De Gaulle nem volt népszerű a francia haditengerészetnél. Támogatta Britanniát, és 1940-

ben a brit Royal Navy (haditengerészet) súlyosztott el francia hadihajókat, nagy embervesztéssel, azért, hogy nehogy német kézre kerüljenek. A keserűséget, amelyet a francia tengerésztisztek a britek irányában éreztek, most átruházták de Gaulle-ra is.

Ahogy a tábornok ott állt a *Georges Leygues* nevű cirkáló parancsnoki hídján, az egyik kísérőhajón egy fiatal tiszt puskát emelt a vállához és a tábornok nyakára célzott. Abban a pillanatban egy másik tiszt, Jean le Guichet átment előtte, és így a lövés megghiúsult. Nem tartóztattak le senkit. A történet csak később lett ismert, a merénylő nevét nem is hozták nyilvánosságra.

De Gaulle túlélte az első merényletkísérletet, amelyet később még 30 követett.

A jobboldali politikusok és a gyarmati birodalom

De Gaulle konzervatív tekintélyelvű politikus volt, aki hitt a hagyományban – nem volt nagyon kedvelt a politikai baloldalon. Ugyanakkor, mint a háború alatti Szabad Franciaország mozgalom vezetője, ellenezte a jobboldali vichyi kormányt, amely együttműködött a nációkkal. A háború után ambivalens kapcsolatot épített ki jobbos érzelmű tábornokokkal és politikusokkal, akiknek nem volt idejük a demokráciára és a francia gyarmatbirodalom iránti szenvedélyes rajongásra.

1954-ben Franciaországot kiszorították Indokínából, miután Vietnamban vereséget szenvedett Ho Si Minh gerilláitól. Két évvel

Egy külföldi látogatás De Gaulle végighajt Algír utcáin 1958. június 4-én

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1890** November 22-én született Lille-ben, apja tanár volt
- 1925** Bekerül a Conseil Supérieur de la Guerre legfőbb haditanácsba
- 1940** A német megszállás alatt megalapítja a Szabad Franciaországért mozgalmat
- 1944** Vezeti az ideiglenes kormányt
- 1946** A Negyedik Köztársaság megalakulásakor lemond az elnökségről
- 1958** Megalapítja az Ötödik Köztársaságot, melynek első elnöke lesz
- 1961** Túléli az OAS merényletét
- 1962** Algériának biztosítja a függetlenséget
- 1963** Az összeesküvést szervező Bastien-Thiry március 11-én kivégzik
- 1966** A jobboldali diákok utolsó merényletét is túléli
- 1970** Természetes halállal távozik az életből, november 9-én

később egy felszabadítási mozgalom vette kezdetét Algériában, amely azt célozta, hogy kitérje Franciaországot megalapozott észak-afrikai pozíciójából. A francia jobboldal megengedhetetlennek tartott egy újabb vereséget.

Algériának népes európai lakossága volt, megbízva azzal, hogy fenntartsa a muzulmán többség fölötti uralmat. A telepések és az algériai francia hadsereget irányító tisztek zárt szövetséget alakítottak a rebellis FLN (Nemzeti Felszabadítási Front) megsemmisítésére és arra, hogy ellenezzék a párizsi kormány bármiféle kishitúségét, belenyugvását a vereségbe.

„...egy orvlövész távcsöves puskájának célkeresztjébe került.”

Céloz az orvlövész

1958 májusában Raoul Salan tábornok, az algériai francia hadsereg vezérkari főnöke olyan tervvel lépett színre, mely hatásában felért egy katonai puccsal. Követelte, hogy hozzanak létre olyan francia kormányt, amely Algériát meg akarja tartani franciának; ha nem, akkor ejtőernyősei megszállják Párizst.

Az akkor hatvanas éveinek végén járó de Gaulle a nyugdíjból jött vissza, hogy átvegye a kormányfői tiszteletet. 1958. június 4-én ellátogatott Algírba. Egy nagy tömeggyűlésen, Salan oldalán állva beszélt, s közben egy orvlövész

Örömnapp Muzulmán lányok zászlókkal ünneplik Algír utcáin, hogy de Gaulle 1962. július 3-án függetlenséget adott Algériának

távcsöves puskájának célkeresztjébe került. De Gaulle beszédében világossá tette, hogy azt tervezi, megtartja Algériát a franciáknak. Az orvlövész így hát soha nem húzta meg a ravaszt.

A hatvanas évek elejére de Gaulle nézetei megváltoztak. Ő volt a francia Ötödik Köztársaság elnöke, és meg akarta szabadítani országát gyarmati kötelezettségeitől. A francia taborok és az algériai telepések elárulva érezték magukat.

„...a napalm tűzesővel borította el az előttük levő utat.”

Salan a terrorizmushoz nyúl

1960 végén Salan nyugdíjba ment a hadseregtől, és megalapította az OAS (Organisation Armée Secrète) nevű terrorszervezetet, amely támadta a mozlimokat és a gaulle-ista kormányt. Az OAS rohamosztagai, a francia idegenlégióból szökött Roger Degueldre hadnagy vezetésével, géppuskákkal és plastikbombák-

kal terjesztették a terrort Algériában és Franciaországban. 1961-ben de Gaulle is célpontjukká vált.

A nyár végére egy OAS-osztag tervekkel dolgozott ki az elnök meggyilkolására, mikor Párizsból falujába, Colombey-les-Deux-Eglises-be autózik. Plastikrobbanóanyagot és egy kanna napalmot rejtettek el egy homokbuckában a Crancey falu melletti egyenes útszakaszon. Az OAS úgy időztette a robbanást, hogy egy 113 km/órával ro-

bogó gépkocsit éppen megsemmisítene az égő napalm.

Akcióban a rohamosztag

Egy de Gaulle környezetébe beépült kém elárulta az OAS-nak, hogy az elnök szeptember 8-án szándékozik Colombey-ba utazni. Az OAS azt is megtudta, hogy a konvojban haladó négy kocsik közül melyikben ül majd az államfő.

Este 9.35-kor de Gaulle elérte a csapdát rejtő útszakaszt. A Citroën DS volánjánál az állandó elnöki sofőr, François Marroux ült, hátul de Gaulle és felesége, Yvonne. Pontosan 113 km-es sebességgel utaztak, mikor a bomba fölrobbant. A robbanás ereje balra lökte az autót; a napalm tűzesővel borította el az előttük lévő utat. De Gaulle utasítására Marroux beletaposott a gázba, és a kocsi átszáguldott a lángokon. A robbanást rosszul időztették. Csak az egyik fényszóró sérült meg az autón.

1962 áprilisában Degueldre-t és Salant el fogták. Az utóbbi életfogytiglant kapott, Degueldre azonban kivégzőosztag előtt végezte. Júliusban, Degueldre kivégzésének hónapjában de Gaulle megadta a függetlenséget Algériának, ahol FLN-kormány alakult. Az OAS végleg elvesztette a háborút – de a bosszúállás esélye továbbra is megmaradt.

Egy újabb szervezkedés

De Gaulle sebezhető pontja továbbra is a gyakori utazás volt Párizs és Colombey között. Ellenségei előre megtudhatták ezek pontos idejét az elnöki palotában lévő kapcsolataiktól. 1962. augusztus 22-én Jean Bastien-Thiry ezredes tizenöt emberrel lépett újabb akcióba.

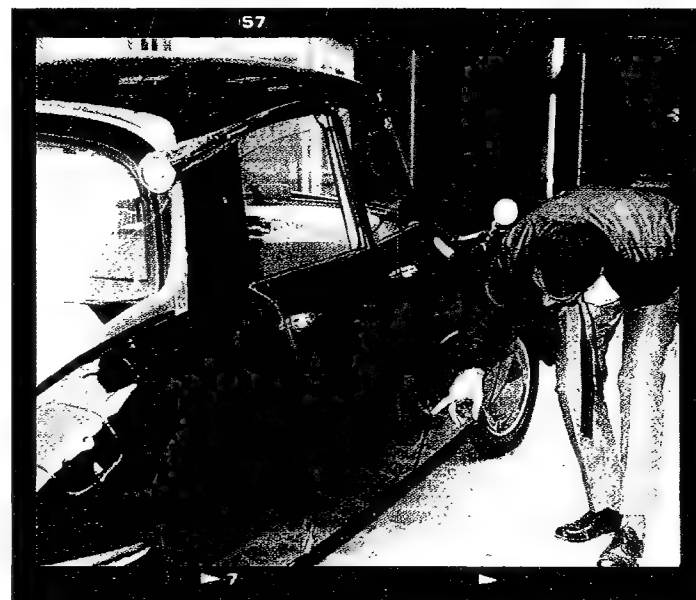
Az ezredes repülőtiszt volt és tudományos szakértő, aki a rakétafejlesztésben dolgozott. De Gaulle éppen két héttel azelőtt tüntette ki a Becsületrenddel. Az ezredes embereivel most Párizs külvárosában, a Petit-Clamart sugárúton állt lesben. Ő maga egy buszmegállóban ácsorgott, társai három kocsiban várakoztak a közelben. Az egyik kocsinak el kellett torlaszolni az utat, ha Bastien-Thiry jelzi de Gaulle közeledtét. A kocsik tömve voltak fegyverekkel.

De Gaulle megint a Citroën DS hátsó ülésén foglalt helyet feleségével. Most is Marroux vezetett. Két rendőrmotoros ment előttük, mögöttük pedig egy kocsira való fegyveres testőr.

Megint nem sikerül

Este 8.10-kor Bastien-Thiry meglátta a rendőrmotorosokat és jelt adott, de ezt a jelet egyik társa sem látta meg. A terroristák nem tudták rendesen elzárni az utat. Ehelyett gép-

Szerencsés megmenekülés Golyók lyuggatták át a Citroënt, amelyben de Gaulle 1962. augusztus 22-én túlélte a merényletet

I. Napóleon

A de Gaulle elleni támadások emlékeztetnek egy gyilkossági kísérletre, amelyet egy korábbi francia uralkodó, Bonaparte Napóleon ellen követtek el. Ő 1800 decemberében a Francia Köztársaság első konzulja volt. Karácsony estéjén nyolc óra tájban elhagyta a párizsi Tuilleries palotát. Kocsiját fegyveres gránátosok egy csoportja kíséerte.

Ahogy a kősi befordult a Rue Saint-Nicolas-re, egy lovas szekér torlaszolta el az utat. Napóleon kocsisa, César máskor lassított volna, hogy elkerülje az ütközést, de most ittas volt és át akart törni a szűk résen. Másodpercekkel később a szekéren elrejtett löporoskannák fölrobbantak. Kilenc ember meghalt, köztük az a lány is, akit a gyilkosok megkértek, hogy fogja meg egy kicsit a kantárt. Napóleon sértetlen maradt.

A bombamerénylet szálai királypárti szervezkedőkhöz vezettek, akik vissza akarták állítani a francia monarchiát. Kettőjüket, François Carbond és Joseph Limolant kivégezték.

pisztolyokból lőni kezdtek az elhaladó elnöki kocsira. Az egyik első gumi szétrobbant és a Citroën megpördült, csaknem nekiment egy másik kocsinak. Marroux profi módon gyorsított, úgy, hogy azért uralta az autót.

A gyilkos osztag egyik kocsija üldözőbe vette a Citroënt, és Georges Watin, egy hétpróbás algériai terrorista kilőtte a hátsó ablakot. A golyók fejmagasságban süvöltöttek át a kocsin, de elkerülték de Gaulle-t. Néhány pillanat múlva – mely alatt próbáltak az úton maradni a motorosok és a testőrkocsi mellett – a gyilkosok lekanyarodtak egy mellékútra. Az elnöki kocsit hat golyó találta el, de az egyetlen sérülés egy vágás volt de Gaulle kezén, melyet akkor szerzett, mikor lesöpörte a válláról az üvegszilánkokat.

Megkezdődtek a letartóztatások. Kilenc férfit állítottak katonai bíróság elé, köztük Bastien-Thiry. Védekezésük ellenére, miszerint ők csak elrabolni és nem megölni akarták de Gaulle-t, hármukat halálra ítélték. Kettejük büntetését az elnök később életfogytiglanra változtatta, de Bastien-Thirynek nem kegyelmeztek: 1963. március 11-én agyonlőtték.

Charles de Gaulle szívrohamban halt meg otthonában, 1970. november 9-én, miközben egy szapanoperát nézett a televízióban.

A CIA célpontja

Amikor Fidel Castro 1959 elején megszerezte a hatalmat Kubában, az USA kormánya óvatosan üdvözölte az új rezsimet. De alig egy évvel később Castro államosította a külföldi vállalkozásokat, és szoros kapcsolatokat épített ki a Szovjetunióval.

Rontsuk Castro hitelét!

1959 decemberében egy belső CIA-élekeztetőben azt írták, hogy „alapos megfontolás tárgyává kell tenni Fidel Castro kiiktatását”. Az Eisen-

hower-adminisztráció jóváhagyta ezt a politikát, de hogy vajon a „kiiktatás” konkrétan „orgyilkosságot” jelentett-e, az nem volt bizonyos.

A CIA első Castro-ellenes akciói arra irányultak, hogy hitelét rontsák. Az egyik terv szerint Castrónak valamilyen kábítószerrel adtak volna, mielőtt tévébeszédet intéz a néphez, vagy valamilyen aerosolos permetet fújtak volna a stúdióba, esetleg szivarjába tettek volna valamilyen vegyi anyagot. Ekkor Castro elveszítette volna hitelét a népnél. Egy másik ötlet szerint thallium port, egy erős szörletlenítő szert tettek volna a cipőjébe, amitől kihullott volna a szakáll, romba döntve imázsát a kubaiak előtt.

A CIA felbérelti a maffiát

Az ilyenfajta abszurd dolgokat aztán elvetették, inkább a gyilkossági tervek kerültek előtérbe. A merényletet a maffiának kellett volna lebonyolítania, amely különben is gyűlölte Castrót, mert az új rendszer szinte teljesen lehetetlenné tette üzleti érdekeit a szigetországban. Ráadásul az egészet a maffiának tulajdonították volna, így az USA kormányának és a CIA-nek tiszta maradt volna a keze...

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1927 Augusztus 13-án született a kubai Mayariban, jól menő cukornád-farmer fiaként

1950 Jogi doktorátust szerez a havannai egyetemen

1953 Elfogják és bebörtönlzik a Fulgencio Batista tábornok elleni felkelésben

1954 Amnesztiával szabadul; Mexikóba megy

1956 Csónakkal partra száll Kubában; gerillatevékenységet kezd a hegyekben

1959 Rákényszeríti Batistát, hogy elhagyja Kubát; miniszterelnökként átveszi a hatalmat

1961 Legyőzi a CIA támogatta kubai emigránsok invázióját a Disznó-öbölben

1962 Véget ér a kubai rakétaválság, a Szovjetunió kivonja rakétáit Kubából

1965 Lyndon B. Johnson leállítja a CIA Castro-ellenes gyilkossági terveit

1976 Önmagát Kuba elnökének nyilváníttja

A CIA 150 000 dollárt ajánlott föl a Las Vegasban működő Johnny Roselli maffiózónak, hogy szervezze meg a dolgot. Ő maga mellé vette Sam Giancana chicagói és Santos Trafficante tampai maffiafőnököt. A CIA biztosította maffia-kapcsolatainak a botulinum mérget, hogy csempésszék bele Castro ételébe vagy italába. Ígértek egy teherautónyi fegyvert is.

Mikor a CIA-maffia szervezkedés füstbe ment, a maffia kifogásokat keresett: Castro abbahagyta az evést, mikor gyanúsak találta a pincért. Lehet, hogy Traf-

Kubai zászlót lengetve
A forradalmár Fidel Castro
egy tüntetés élén Havannában,
2000. november 27-én

ficante maga mondta el a dolgot Castrónak, vélve, hogy tőle többet kaphat, mint a CIA-tól.

Titkosügynökök munkálatai

1963-ban Desmond Fitzgerald CIA-tiszt új – irreális – gyilkossági tervet dolgozott ki: preparált kagylót helyezzenek el azon a tengerparti részen, ahol Castro búvárkodni szokott, és halálos baktériumokat juttassanak a légzőkészülékébe.

1963 szeptemberében a kubai hadsereg őrnagya, Rolando Cubela, Castro közeli társa, följárlotta bérnyilkosi szolgálatait a CIA-nek. Fitzgerald egyetértett azzal, hogy lássák el Cubelát puskákkal és robbanóanyaggal. A CIA egy hipodermikus tűvel ellátott tollat is adott neki, amivel mérget lehetett beadni.

Cubela kettős ügynök lehetett, aki megpróbálta a CIA-t belerángatni egy gyilkos összeesküvésbe, amelyet aztán feltárt volna a világnak. Mások azt hiszik, hogy Cubela megpróbálta lelőni Castrót az USA-tól kapott orvlövészpuskával, de a kubai biztonságiak megakadályozták. Castro 1966-ban letartóztatta és bebörtönöztette Cubelát. Kennedy után, L. B. Johnson alatt a Castro-rendszer elleni titkos offenzíva lekerült a napirendről. Kuba szakállas vezetője az egyik legnagyobb túlélőnek mondhatja magát.

TOVÁBBI KAPCSOLATOK

Sok elméleti összeesküvés-szakértő azt tartja, hogy kapcsolatot lehet találni a Castro-ellenes szervezkedések és a Kennedy-gyilkosság között (lásd a 28–35. oldalt). Mikor Castro először hallott Kennedy haláláról, a jelentések szerint azt mondta: „Ez rossz hír”. Két hónappal korábban állítólag visszavágással fenyegette meg az életére törőket: „Az USA vezetői gondoljanak arra, hogy ha közreműködnek a kubai vezetők elleni terrorista támadásokban, akkor ők maguk sem lesznek biztonságban.” Tegyük hozzá: Kennedy gyilkosa, Lee Oswald a merénylet előtt fölkereste Mexikóban a kubai nagykövetséget, és máris van alapja a gyanúnak.

Másrészt folyamatosan állították, hogy a CIA, a maffia és kubai emigráns csoportok között létrejött egy terv Kennedy meggyilkolására. Ezek a tényezők érdekeltek voltak Castro meggyilkolásában és abban, hogy egy másik titkos művelettel megdöntsék a kubai kormányt. Megint csak: semmire nincs bizonyíték, se pro, se kontra.

Megbénítva

George Wallace, Alabama 52 éves kormányzója 1972 tavaszán azért kampányolt, hogy elnyerje a demokraták elnökjelöltségét. Ha azt mondjuk, Wallace ellentmondásos figura volt, bizony keveset mondtunk. A hatvanas években igen szókimondóan lépett föl a faji integráció ellen, amiért sokan nem kedvelték, viszont egy kicsiny választói kör kimondottan imádta.

Az átlag amerikaiak embere

1972-ben Wallace egy csomó dologban az átlagpolgár képviselőjének kiáltotta ki magát, attól kezdve, hogy legyünk kemények a bűnözőkkel, addig, hogy fizessenek több adót a gaz-

Meggyőzni a tömeget Május 4-én, napokkal lelövésére előtt Wallace üdvözli választóit

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1919. Augusztus 25-én született az alabamai Olóban
- 1947. Beválasztják az alabamai törvényhozásba
- 1953. Alabama állam főbírája lesz
- 1963. Kormányzóvá választják államában; ellenzi a faji integrációt, melyet a szövetségi kormány szorgalmaz
- 1970. Másodszor is megválasztják kormányzonak
- 1972. A demokrata elnökjelöltségért kampányol; május 15-én ráölnek
- 1974. Ismét kormányzóvá választják
- 1982. Újra övé lesz a kormányzó széke, ezúttal a fekete szavazatait is elnyeri, elutasítva a szegregációs nézeteket
- 1998. Szeptember 13-án légzési elégtelenségtől meghal

dagok. Mégis, mikor május 15-én beszélt a marylandi előválasztáson, apró „rakéták” repültek fel – tojások, paradicsmok, sőt még egy tegla is. Ugyanaznap délután Wallace csapata éppen egy bevásárlóközpont parkolójában, a marylandi Laurelben. A biztosítás szigorú volt, rendőrök és titkosügynökök fűrkészték a tömeget. Wallace golyóbiztos, páncélozott üvegfal mögül mondta el a beszédét, de nem viselte szokásos golyóálló mellényét, mert meleg volt.

ARTHUR BREMER

Az 1950-ben a wisconsini Milwaukee-ban született Arthur Herman Bremer a negyedik volt egy kamionsofőr öt gyereke közül. Magányosan nőtt föl, de nem volt törő-zúzó, rosszindulatú gyerek. 1971 vége felé első próbálkozása egy lánynál kudarcba fulladt, aki megsértődött durvaságán, például azon, hogy pornográf magazinokat mutogatott neki. Ez a visszautasítás, úgy látszik, pszichopatává tette.

1972 januárjának elején Bremer öngyilkosságról vagy tömeggyilkosságról fantáziált; akár mindkettőről. Kopaszra borotválta fejét, vett két pisztolyt, melyeket eredetileg Milwaukee-ban akart használni, váltságdíj szerzésére. Részből egy könyv hatására, amely Sirhan Sirhanról, Kennedy gyilkosáról szólt (lásd a 106–109. oldalakat), elhatározta, hogy egy vezető politikusot fog megölni. Tárgyalásának végén Bremer ezt mondta: „Visszanézve az életemre, azt szerettem volna, ha a társadalom megvédett volna saját magamtól...”

A magányos orvlövész

A hallgatók között volt a 21 éves Arthur Bremer is. Már egy hónapja be akarta cserkészni Wallace-t, Marylandben és Michiganben is elment a gyűléseire. Márciusban elhatározta, mint azt naplójában megírta, hogy „megöli vagy Richard Nixont (akkoriban ő volt az USA elnöke), vagy George Wallace-t”. A következő hetekben Wallace ellenfelét, a demokrata George McGovern szenátort is meg akarta ölni. Végül úgy döntött, hogy Wallace-nak jusson az a „dicsőség”, hogy az ő áldozatává válhasson.

Bremer, aki Wallace kitűzőjét viselte a gomblyukában, megtervezte a mozgását a tömegben, mialatt Wallace befejezte a beszédét. A fogadtatás a szokottnál melegebb volt, így a kormányzó úgy döntött, megkockáztatja, hogy közelebb kerüljön a potenciális választókhoz. Ledobta a zakóját, feltúrta az ingujját, lépett a színpadról, hogy kezét rázzon néhány közel állóval.

Bremer előhúzza a .38-as revolvért, ki nyújtotta karját, mintegy fél méterre Wallace hasától, és többször rálőtt. A körülállók rávetették magukat, és agyba-főbe verték Bremert, akit aztán súlyos sérülésekkel elvittek a rendőrök.

A tárgyalás után Az állítólagos merénylőt, Arthur Bremert elvezetik a bíróságról: egy szövetségi politikus megtámadásával vádolták

Wallace hamuszürkén feküdt a földön, jobb karjából áradt a vér, átnedvesítve az ingét. Felesége, Cornelia ott volt mellette. Férjét négy vagy öt golyó érte. Három másik férfi is megsebesült: egy titkosügynök, egy újságíró és Wallace egyik személyes testőre. Valószínűleg a kormányzó testén áthaladt golyók sebeztek meg őket is.

Wallace-t gyorsan a marylandi Silver Spring kórházba vitték, ahol ötórás operációt hajtottak rajta végre. Két golyó még benne volt a testében, egyik a hasában, másik a gerincében. Bár az életét megmentették, deréktól lefelé egész hátralévő életére megbénult a gerincsérüléstől.

Összeesküvés?

A tárgyaláson Bremer elmebetegségére hivatkozott, de ezt elutasították, bűnösnek találták, és 63 évi börtönre ítélték. De nemsokára itt is támadtak elméletek, melyek szerint nem egyedül cselekedett. Ezeket leginkább a ballisztikai

„Wallace hamuszürkén feküdt a földön, jobb karjából áradt a vér...”

vizsgálatok eredményeire alapozták, no meg a Nixon-féle Watergate-ügy néhány szereplőjére. Később Wallace egy interjúban azt mondta: „Nincs rá bizonyítékom, de azt gondolom, hogy ez a merényletkísérlet egy összeesküvés része volt.” Több mint 30 év után sem talált senki megfelelő bizonyítékot.

Golyótól találva

Ronald Reagan, az USA 69 éves elnöke 1981. március 30-án a washingtoni Hilton Szállóba ment, hogy beszédet mondjon egy szakszervezeti tanácskozáson. Kisebbfajta politikai esemény volt ez, de a nézelődők, fotóriporterek és tévé-stábok tagjai ott állodagáltak a járdán. Senki se figyelt a köztük lévő ifj. John Hinckley-re, akinél pedig egy .22-es kaliberű pisztoly volt.

Rálőnek az elnökre

Délután fél háromkor az elnök kijött a szállodából, és elindult a limuzin felé. Már csaknem elérte a kocsiját, mikor Hinckley előugrott, és a revolvért két kézzel fogva tüzet nyitott. Tim McCarthy titkosügynök testével állta el a golyó útját: a merénylő és az elnök közé vetette magát. Egy másik ügynök, Jerry Parr megragadta Reagant, és ledöntötte a kocsit

hátsó ülésére. Ahogy Parr fölé zuhant, Reagan fájdalmat érzett, azt gondolta, attól sérült meg, hogy a testőr rácsett. Az elnöki autó először a Fehér Házba indult, de aztán a George Washington egyetemi kórházba mentek, mert Reagan vért köhögött föl.

Zűrzavar a szállodánál

De térjünk vissza a hotel előtti járdához – ott teljes volt a káosz. Három embert lőttek meg – McCarthyt, Tom Delahanty rendőrtisztet és Reagan sajtótitkárát, James S. Bradyt. Kiabálás és szirénák hangja töltötte be a levegőt, a három férfit a földön részesítették elsősegélyben. Brady sérülése

Integret a tömegnek Csak pillanatokkal lelővése előtt Reagan vidáman üdvözlö az embereket

ÉLENYEK ÉS ÉVEK

- 1911** Február 6-án született az Illinois állambeli Tampicóban
- 1937** Megkapja első filmszínészi szerződését Hollywoodban
- 1940** Feleségül veszi Jane Wyman (1948-ban elválnak)
- 1947** A filmszínész szövetség elnöke lesz
- 1952** Összeházasodik Nancy Davis-szel
- 1966** Kalifornia republikánus kormányzóává választják
- 1980** Legyőzi a hivatalban lévő Jimmy Cartert az elnökválasztáson
- 1981** Március 30-án túléli az ellene elkövetett merényletet
- 1984** Földcsuszamlás-szerű győzelmet arat a választáson
- 2004** Június 5-én tüdőgyulladásban meghal

Reagan csodálatos tartásról és humorról tett bizonyosságot. Azt mondta feleségének, Nancynek: „Édesem, elfelejtettem lebukni.” Az egyik sebésznek, aki már az operációra készült, megjegyezte: „Remélem, republikánus vagy.”

Pillanatokkal később James Brady sajtótitkár és Tom Delahanty rendőrtiszt sebesülten fekszik a földön, a titkosügynökök elfogják a támadót

Önarckép John Hinckley maga készítette ezt a pisztolyos képet, amely bekerült bírósági aktáiba is

volt a legsúlyosabb: egy golyó valamivel a bal szeme fölött hatolt be, és az agya jobb felében állt meg. Közben Hinckley-t az elnök testőrei megragadták és lefegyverezték.

A kórházi vizsgálóban az orvosok megállapították, hogy magát az elnököt is meglőtték. Az ő testébe a bal karjánál csapódott a golyó, és a bal tüdő alsó részében állapodott meg, kb. 2,5 cm-re a szívtől. A lövedék a páncélozott autón megpattant, a golyón később meg is találták a kocsiját festéknymait.

Hosszú távú következmények

Az elnöknel szerencsétlenebbül járt Brady sajtófőnök agysérülést szenvedett, amely véglegesen mozgássérültté tette.

Feleségével, Sarah-val a történetek után szenvedélyes hadjáratot indított a fegyverreladás ellenőrzéséért, és 1994-ben a Brady-javaslatot törvénybe is iktatták. A javaslat a fegyvervásárlók háttérének személyes indokait és szándékaik előzetes vizsgálatát szorgalmazta.

A vizsgálat nem bukkant összeesküvés nyomaira. Hinckley ügyét 1982-ben tárgyalták. A közvélemény fölhördült, mikor elmebajára hivatkozva nem nyilvánították bűnösnek, hanem egy elmebetegintézetben helyezték el.

Reagan megbocsátóbb volt, mint sok amerikai honfitársa. Azt nyilatkozta Hinckley-ről: „Jó családból való, de összezavardott fiatalember volt. Aznap arra kértem az Urat, hogy gyógyítsa meg őt, és a mai napig is ezért imádkozom.”

IFJ. JOHN W. HINCKLEY

A fiatalember, aki meglőtte Reagan elnököt, egy olajválaikozó fia volt – Hinckley-ék ismerték a Bush-familiát is. Az ifjabb Hinckley nem fejezte be iskoláit, és bár dalszövegíró akart lenni, tervei füstbe mentek.

1976-ban megszállottan és távolról szerelmes lett Jodie Foster filmszínésznőbe. 1980-ban a Yale-en is megpróbálta becserkészni, ahol a nő tanult. A fiú elhatározta, hogy egy elnökgyilkossággal hívja föl magára a figyelmét. 1980. október 9-én a Tennessee-beli Nashville-ben letartóztatták, mikor a fémkereső fegyvert jelzett nála. Aznap Carter elnök is Nashville-ben járt. Hinckley megúszta egy bírsággal.

A következő decemberben megölték John Lennont, szinte mintát adva ezzel Hinckley-nek a gyilkos támadásra. Közben nyugtatókat és depresszió elleni szereket szedett, pszichiáterhez járt. Nem tudta biztosan, hogy magát ölje-e meg, vagy valaki mást.

Hinckley március 29-én három pisztollyal érkezett Washingtonba (de csak az egyiket használta, mikor Reaganre lőtt). A hotelszobában levelet hagyott Jodie Fosternek: „Fömláldozom a szabadságomat és talán az életemet is, remélem, megváltoztatja a véleményét rólam...”

Célpont: a pápa

Ezerkilencszáz-nyolcvanegy május 13-án, szerdán II. János Pál pápa szokásos heti áldását adta a római Szent Péter téren összegyülekezett nagy tömegre. A fehér, nyitott „páпамobil” hátsó részében állva a főpap lassan haladt a szűk sávban, amelyet az emberek ezrei szabadon hagytak. Időnként meg is állt, és lehajolt, hogy kezét rázzon a hívekkel.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

1920 Május 18-án született a lengyelországi Krakkóban, Karol Józef Woytyłaként

1946 Katolikus pappá szentelik

1958 Krakkó segédpüspöke

1963 Kinevezik Krakkó érsekévé

1967 Bíborosi rangra emelik

1978 Megválasztják pápának

1979 Első lengyelországi látogatása pápai minőségében

1981 Május 13-án túléli a merényletet: Mehmet Ali Agcát életfogytiglanra ítélik gyilkossági kísérletért

2000 Ellátogat a híres búcsújáróhelyre, a portugáliai Fatimába; Agcát az olasz kormány kiengedi és visszaküldi Törökországba, hogy töltsen le eredeti, emberölésért kapott büntetését

A tömegben elvegyülve ott volt a 23 éves török Mehmet Ali Agca is, egy bérgyilkos, aki nemrég szökött meg egy török börtönből. Mikor a pápa mellé ért, fölemelte 9 mm-es Browning pisztolyát, és gyors egymásutánban négyszer lőtt. A pápa összeesett, fehér reverendáját átitatta a vér – a has alsó részét érte az egyik lövés. A tömeg elfogta a merényletőt, és átadta a rendőröknek. A pápát rohanva vették a sebészetre, ahol megmentették az életét.

Különleges indítékok

A merénylet indítékát legelőször az iszlám szélsőségesek között keresték. Agca kapcsolatban állt a szélsőséges török Szürke Farkasok nevű szervezettel. 1979-ben Isztambulban le is

tartóztatták Abdi Ipekci jobboldali újságkiadó megöléséért. Ám alig egy hónappal az után, hogy megkezdte életfogytiglani büntetését, egy katonaruhában egyszerűen kísétált a szigorúan őrzött börtönből. Cellájában egy papírt hagyott, amelyen a pápa megölésével fenyegetőzött, azt állítva róla, hogy az iszlámellenes „keresztes háborúk főparancsnoka” és a nyugati imperializmus képviselője.

Összeesküvés a Vastüggöny mögül?

Bár Agcát 1981-ben életfogytiglanra elítélték a gyilkossági kísérletért, sokan azt tartják, az egész történetre még mindig nem derült fény. 1978-ban Karol Wojtyła lengyel bíboros pápává választása kihívást jelentett a Szovjetunió és a kelet-európai csatlós államok számára. János Pál pápa diadalmas 1979-es lengyelországi látogatása megtépázta az ország kommunista kormányának tekintélyét, és egy év múlva egyenes módon vezetett a demokráciáért küzdő Szolidaritás mozgalom megalakulásához. Vajon a szovjet KGB vagy valamelyik kelet-európai testvérszervezete gondolta-e ki a merényletet?

Agca először azt állította, hogy egyedül tette, később egy palesztin terrorista csoport tagjának vallotta magát; 1982-ben pedig azt jelentette ki, hogy a bolgár titkosszolgálat alkalmazta. Állítólag bol-

A pápamobilon II. János Pál nyitott járművében a Szent Péter téren, másodpercekkel azelőtt, hogy Mehmet Ali Agca meghúzza a ravaszt – a fehér körben jól látható a pisztoly

gár titkosügynökök adták neki a pisztolyt, és vitték oda a Szent Péter térre. Agca új valóllása alapján az olasz hatóságok 1982-ben tartottak is egy tárgyalást, amelyben három bolgárt és négy törököt vádoltak a pápa meggyilkolására irányuló szervezkedéssel. Azonban a bíróságon Agca olyan bizarr és hiteltelen nyilatkozatokat tett, hogy az eljárást bizonyítékok hiányában megszüntették.

A bolgár vonal iránt akkor újult meg ismét az érdeklődés, mikor 1999-ben a cseh titkos archívumokból nyilvánosságra került do-

kumentumok kimutatták, hogy 1979 után a KGB és a Varsói Szerződés titkosszolgálati elsőbbséget adtak minden akciónak, mely a pápa és a katolikus egyház hitelének rombolására irányult. Ám a szovjetrendszerben akkoriban működő híres személyiségek, köztük Mihail Gorbacsov elnök is, tagadták ezeket az akciókat, beleértve a pápa meglövését is. II. János Pál a maga részéről egy 2002-es bulgáriai látogatáson kijelentette: sohasem hitt abban, hogy a merényletért a bolgárok lettek volna felelősek.

FATIMA HARMADIK JÓSLATA

Kettőezer május 13-án, a gyilkossági kísérlet évfordulóján a pápa Portugáliában meglátogatta a fatimai Miasszonyunk szentélyét. Ez a búcsújáróhely arra emlékeztet, hogy 1917. május 13-án három kisgyereknek többször is megjelent a Szűzanya. A pápa meggyőződése, hogy a látomások és a merénylet dátumának egyezése több mint véletlen egybeesés.

A gyerekek akkor három jóslatról beszéltek. A harmadiknak a tartalmát egészen 2000-ig, a pápa fatimai látogatásáig titokban tartották. Ekkor aztán fölfedték, hogy abban szó volt „egy fehér ruhás püspökről”, aki „a földre rogyik, valószínűleg halva, puskaropogás közben”. A Vatikán szerint e prófécia előre megjósolta a merényletkísérletet. A pápa az öt megsebesítő golyót belehegesztette a fatimai Szűzanya emlékművébe.

Kibombázva

Margaret Thatcher brit miniszterelnök 1984. október 12-én, a korai órákban a beszédén dolgozott, amelyet a konzervatív párt éves kongresszusán akart elmondani. A többi pártvezetővel együtt a brightoni tengerparton, a konferencia színhelyéül kiválasztott Grand Hotelben szállt meg. A biztonság szigorú volt, legalábbis brit mércével mérve: három különleges tiszt védte a miniszterelnököt.

TÉNYEK ÉS ÉVEK

- 1925** Október 13-án született az angliai Granthamban, Margaret Robertsként
- 1959** A londoni Finchley-ben konzervatív parlamenti képviselőnek választják
- 1970** Oktatási és tudományos miniszternek nevezik ki
- 1975** A konzervatív (tory) párt vezére lesz
- 1979** Megnyeri a választásokat, Britannia első női miniszterelnöke lesz
- 1982** Nagy-Britannia legyőzi Argentínát a falklandi háborúban
- 1983** Újra megnyeri a választásokat
- 1984** Túléli a brightoni robbantást
- 1987** Harmadszor is miniszterelnök lesz
- 1990** November 22-én visszavonul a politikától

kör, de a szálló többi részében is sok volt az ügyeletes rendőr. Attól félték, hogy az Ír Köztársasági Hadsereg (IRA), amely épp abban az időben terrorista kampányt folytatott, hogy a briteket végre kitessekeljék Észak-Írországból, esetleg valamilyen csapást tervez.

A Vaslady

Thatcher minden bizonnyal az ütközéseket legjobban vállaló politikus volt, aki valaha is vezette a brit kormányt. Semmi megegyezésre való készséget nem mutatott az északír helyzet kezelésében. 1980-

ban néhány IRA-fogoly éhségsztrájkba kezdett azért, hogy ne köztörvényes bűnözőként, hanem hadifogolyként kezeljék őket. Thatcher elutasította kérésüket; tíz ember belehalt az éhségsztrájkba. Az eset az ír republikánusok különleges haragját váltotta ki.

Előre megtervezve

Három héttel a tory konferencia előtt egy Roy Walsh nevet használó férfi jelentkezett be a Grand Hotelbe. Valójában Patrick Magee robbantási szakértő volt. Fürdőszobája falába bombát rejtett, 24 napra előre beállítható időzítővel. Október 12-én hajnali 2.45-kor a bomba föl-

A Grand Hotel A brightoni hotel homlokzata jól mutatja a rombolást, melyet az IRA bombája okozott

A Vaslady Néhány órával a robbantás után Thatcher már beszél a konzervatív párt tagjaihoz

BALSIKER? ÖSSZEESKÜVÉS?

Az 1984-es brightoni robbantás sok embert emlékeztet egy jóval korábbi esetre, mikor föl akarták robbantani az angol kormányt – ez pedig a híres „lőpor-összeesküvés” (Gunpowder Plot) volt, 1605-ben. Katolikusok szervezték, akik elégedetlenek voltak I. Jakab királlyal, mert ő gyűlölte a vallás híveit. Elhatározták, hogy november 5-én, a parlament megnyitásának napján fölrobbantják a királyt és az összes lordot és képviselőt.

Az összeesküvők megnyerték az ügynek Guy Fawkes-t, aki katolikus is volt, a robbantásokhoz is értett. A Lordok Házának egyik pincéjét megpakolták puskaporos hordókkal. A szervezkedésről valami kiszivárgott. A pincét átkutatták, a lőport megtalálták, Fawkes-t ott a helyszínen elfogták. Négy összeesküvőt még ott megöltek, mert ellenálltak a letartóztatásnak. Öt másikat fölakasztottak, majd fölégyletek, köztük volt Fawkes is.

robbant. A hotel egyik oldala teljesen leomlott. Thatcher lakosztályának fürdőszobája – amelyet csak percekkel azelőtt használt – teljesen romba dőlt, de a miniszterelnök-asszony sértetlen maradt. Három nő és két férfi halt meg, harmincnégyen sebesültek meg.

„The show must go on”

Thatcher a fenti híres mondás szellemében úgy döntött, hogy a konferenciát a tervek szerint kell folytatni. Beszédében elítélte a bombázást, mint olyan támadást, mely „meg akarta bénítani kormányunkat”.

A rendőrség 800 embert hallgatott ki, akik a szállodában laktak. Csak Roy Walsh-t nem találták meg. Egy ujjlenyomat alapján, amelyet a férfi a szállodai bejelentőlapra hagyott, megállapították valódi személyazonosságát. Megegyezett azzal, amelyet Magee-től vettek, mikor egy kisebb vétségért letartóztatták.

1985 júniusában a rendőrség egy razzián Glasgowban elfogta Magee-t. Bíróságra vitték és nyolcszoros életfogytiglant kapott. A bíró javasolta, hogy 35 évig maradjon börtönben. 1999-ben kiengedték. Azt mondta: ma már örül, hogy

Thatcher nem halt meg, mert az megegyeztetten volna az északír konfliktus megoldását.

Korábban szabadult Magee (balra) 1999-ben, az észak-írországi konfliktus befejezésének részeként elbágyhatta a börtönt

További emlékezetes gyilkosságok

Agyonlőtték a katonákat a szíriai Hama városban, 1982.

A következő oldalakon olyan híres gyilkosságok rövid történetét olvashatják, amelyek ugyan nem kerültek be részletesen e könyv fejezeteibe, de mégis érdemesek a figyelemre.

Abdullah király (1882–1951)
Abduallah bin Husszein az első világháború alatt vezető szerepet játszott a törökök elleni arab felkelésben, ezért a brit szövetségesek 1921-ben megjutalmazták a transzjordániai emirátussal. Mikor aztán Jordánia 1946-ban függetlenné vált, ő lett az első király. Bár később csatlakozott más arab országokhoz az 1948–49-ben újonnan alapított Izrael Állam elleni háborúban, sok arabot megsejtett azzal, hogy a konfliktus után különbékét kötött Izraellel.

1951. július 20-án a jeruzsálemi Al-Aksza mecsetben egy palesztin harcos, bizonyos Musztafa Sukri Usho halálosan megsebesítette, igaz, őt is lelőtték a helyszínen. Később egy jordán bíróság még hat másik embert is halálra ítélt a gyilkosságra irányuló összeesküvésért, közülük kettőt távollétükben.

Alkibiádész (Kr.e. 451–404)
Az Athénben született görög katonai vezető és politikus harcolt az Athén és Spárta közötti, ún. peloponnészoszi háborúban. Valójában különböző időkben mindkét oldalon küzdött. Miután vitái voltak mindkét görög városállammal, a kisázsiai Frígia perzsa kormányzójának udvarába menekült. Ott gyilkolták meg a perzsák, a spártaiak kérésére.

Aquino, Benigno (1932–1983)
A Fülöp-szigeteki politikus régi ellenfele volt az ország diktátorának, Ferdinand Marcosnak. 1972-ben koholt vádakkal le is tartóztatták, majd halálra ítélték. Az amerikai kormány nyomására 1980-ban Marcos megegyedte, hogy gyógykezelésre az USA-ba távozzon. 1983. augusztus 21-én érkezett vissza a Fülöp-szigetekre, dacolva Marcossal, aki távol akarta tartani őt az országtól. A manilai repülőtéren biztonsági őrök rángatták ki a gépből, és még ott a betonon agyonlőtték. A hatóságok egy repülőtéri munkást, Ronaldo Galmant vádoltak a gyilkossággal, akit Aquinóval együtt lelőttek. De a vizsgálat megerősítette azokat a föltételezéseket, hogy a Marcos-rezim legmagasabb szintjéről kiinduló összeesküvésről volt szó. Aquino halála nagyban hozzájárult annak a népi mozgalomnak a megerősödéséhez, amely 1986-ban megdöntötte Marcos rendszerét, és 1990-ben az áldozal özvegyét, Corazón Aquinót juttatta a hatalomba. A gyilkosság ügyében 16 légügyi biztonsági őrt ítélték el.

Bandaranaike, Solomon (1899–1959)
Ceylon (ma: Srí Lanka) egykori miniszterelnöke az ország etnikai és vallásos megosztottságának lett az áldozata. Eleinte még támogatták azok a csoportok, melyek azt akarták, hogy a buddhizmus legyen Ceylon fő vallása, hivatalos nyelve pedig a szingaléz. Mikor azonban a politikus vonakodott teljesíteni követeléseiket, ellene fordultak. 1959. szeptember 25-én Talduwe Somarama buddhista szerzetes a saját otthonában lőtte le. A következő évben özvegye, Sirimavo lett Ceylon miniszterelnök-asszonya.

Birendra Bikram király (1945–2001)
Birendra 1972-ben került a nepáli trónra, és eleinte egyeduralmat gyakorolt. 1990-től reformokat vezetett be, attól kezdve alkotmányos uralkodónak tekintették. 2001. június 1-én legidősebb fia, Dipendra koronaherceg géppisztollyal tüzet nyitott a palotában az egész családra, egy vita után arról, hogy kit vehet feleségül és kit nem. A király, Aiswarya királyné és a család hat másik tagja meghalt. Dipendra is megsebesült és három nap múlva meghalt. Találgatások szerint nem annyira személyes okok játszottak szerepet a lövöldözésben, hanem inkább összeesküvés volt az a király ellen, de nem került elő erre utaló bizonyíték.

Blanco, Carrero tengernagy (1930–1973)
A spanyol admirális, Francisco Franco tábornok diktatórikus rendszerének egyik ismert figurája volt. 1973 júniusában miniszterelnök lett, és Franco után a második ember a hierarchiában. December 20-án az autót, amelyben miséről hazajövet utazott, egy bombával fölrobbantották. A robbanószerkezetet az út alá, egy gödörbe rejtették. Az autót a robbanás a templom tetejére vetette fel, majd egy lakóház második emeleti erkélyére zuhant. Carrero Blanco még élt, mikor kiszedték a roncsok közül, de hamarosan meghalt. A merényletet az ETA nevű terrorszervezet hajtotta végre, amely a Baszkföld függetlenségéért és Spanyolországtól való elszakadásáért harcol.

Caracalla, római császár (Kr. u. 188–217)
Kr. u. 211-ben, apjának, Septimus Severusnak halála után Caracalla fivérével, Getával együtt lett császár. Caracalla hamarosan meggyilkoltatta bátyját, és egyedül kormányzott, állítólag példátlan kegyetlenséggel. Kr. u. 217-ben a magas tisztséget betöltő Opilius Macrinus, aki attól félt, hogy kiszorul a hatalomból, szervezni kezdte a császár megölését. A merényletet egy Martialis nevű katona hajtotta végre,

aki leszúrta Caracallát, mikor Edessából Carrhae-be utazott, a Hold Templomába. Macrinus rövid időre megszerezte a trónt, de a következő évben egy katonai lázadás során Heliogabalus őt is megölte.

Carnot, Sadi (1837–1894)
A politikus 1887-ben választották meg Franciaország elnökévé. 1894. június 24-én Lyonba látogatott, ahol egy nemzetközi kiállítást rendeztek. Ahogy végigautózott a zsúfolt utcákon, egy fiatalember rohant oda a kocsijához, és egy nagy késsel, melyet addig egy újságban rejtgetett, leszúrta az elnököt. Közben azt kiabálta: „Vive l’anarchie!” – éljen az anarchia! Santo Caserio volt az orgyilkos, egy milánói péklegény. Letartóztatták, később halálra ítélték. Guillotine végezt vele.

Cavendish, Frederick lord (1836–1882)
1882. május 6-án a brit liberális politikus Dublinba érkezett, hogy elfoglalja főminiszteri posztját az akkor brit kormányzás alatt álló Írországban. Még aznap este, mikor állandó helyettesével, Thomas Burkével végigsétált a dublini Phoenix parkon, kilenc ír merénylet támadta meg késekkel. Mindkét férfi belehalt a szúrásokba és döfésekbe. A merénylek az Invincibles (Győzhetetlenek) nevű csoport tagjai voltak, kapcsolatban álltak az ír nacionalista fennista mozgalommal. Nyolcukat később letartóztatták a bűncselekmény miatt; ötöt főlakasztottak, hármukat pedig kényszersz munkára ítélték.

Cicero, Marcus Tullius (Kr. e. 106–43)
Julius Caesar meggyilkolása idején, Kr. e. 44-ben (lásd a 42–43. oldalakat) a köztisztletben álló római politikus és író, Cicero visszavonult a közélettől. Ám a következő évben újra előtérbe került, amikor egy beszédorozatot mondott, amelyben kritizálta Marcus Antoniust, aki Caesar után abszolút hatalmat szerzett magának. Kr. e. 43 őszén Marcus Antonius triumvirátust alakított Róma kormányzására Octavianusszal (a későbbi Augustus császárral) és Lepidusszal. A megegyezés részeként Antonius követelte, hogy Cicero neve kerüljön föl a halállista élére.

A döntésről Cicero a Róma melletti vidéki villájában értesült. A tengerpart felé akart menekülni, azt remélte, hogy hajóra szállhat. De öregember volt, és rövid út után is pihenni kényszerült. Marcus Antonius katonái december 7-én találták rá, amint hordágyon vitték a tenger felé. A halálal rendíthetetlenül szembenéző Cicero ekkor fölemelte a hordágyról a fejét, amelyet az egyik gyilkos egyetlen kardcsapással levágott.

Crazy Horse

Crazy Horse

Crazy Horse (1849–1877)

Az eredetileg Tashuncauitco névre hallgató, látnoki képességű szíu indián harcos az amerikai bennszülöttek ellenállási mozgalmának egyik vezetője volt az oda érkező telepesekkel szemben. 1865-től vett részt a telepesek és az USA hadserege elleni harcban, és nagy szerepet játszott George Custler tábornok lovas hadseregének megsemmisítésében 1876-ban, a montanai Little Big Hornban.

Egy kiéheztetéssel járó, szörnyű tél és az USA katonai erőinek állandó zaklatása után Crazy Horse 1877-ben beleegyezett, hogy felhagynak az ellenállással. De George Crook USA-tábornok azt föltételezte, hogy a vezér csak egy újabb akcióra akar erőt gyűjteni. A szíuk, akik ellenséges érzésekkel viseltettek Crazy Horse iránt – sokan közülük az USA-segnek is dolgoztak felderítőként – szervezkedni kezdtek ellene. 1877 szeptemberében Crazy Horse-ot amerikai katonák és szíu felderítők a nebraskai Fort Robinson erődbe kísérték. Azt hitte, tárgyalhat Crook tábornokkal a bennszülöttekkel való bánásmódról. De abban a pillanatban, amint belépett az erődbe, az egyik felderítő lefegyverezte, egy másik pedig bajonettel keresztülszúrta.

Dollfuss

Dollfuss, Engelbert (1892–1934)
Az osztrák keresztényszocialista párt vezetője, Dollfuss 1932-ben lett Ausztria kancellárja. Mikor Adolf Hitler náci pártvezér 1933 januárjában Németország kancellárja lett, Dollfussra erőteljes nyomást gyakorolt az osztrák náci párt, amely azt akarta, hogy Ausztria váljék a nagy német birodalom részévé. Dollfuss meg nem alkuvó politikus volt, aki könyörtelenül visszaszorított mindenfajta politikai ellenzékét, beleértve a náciakat is.

1934. július 25-én az osztrák nemzetiszocialisták puccsot szerveztek. Osztrák SS-katonák egy csoportja elfoglalta a bécsi kancelláriát. Egyikük, Otto Planetta, kétszer közelről rálőtt Dollfussra. A kancellár az orvosi segítség ellenére néhány órával később meghalt. A puccsot az osztrák hadsereg leverte, a gyilkosságban érintett tizenhárom SS-legényt, köztük Planettát, főlakasztották. Ausztria végül egyetlen puskalövés nélkül csatlakozott Németországhoz az Anschluss idején, 1938 márciusában.

Falcone, Giovanni (1939–1992)
Az olasz főbíró az 1980-as években tett szert nemzetközi hírnévre, mikor keresztes hadjáratot hirdetett a szicíliai maffia ellen. 1986 és 1987 között 475 feltételezett bűnözőt állított bíróság elé, bár súlyos bűntétést csak néhányan kaptak közülük. Együttműködött az USA jogi hatóságaival, beleértve Rudolf Giuliani New York-i bírót is, hogy leküzdjék a maffia nemzetközi szervezetét.

Mikor Falcone nyomozói egyre jobban felfedték a maffia és az olasz politikai élet vezetői közötti szálakat, rájött, hogy a kormány már nem támogatja

Jaszin

annyira a munkáját. 1992. május 23-án Falcone a palermói reptérről a városba tartott, mikor egy aluljáróban elhelyezett, nagy erejű bomba fölrobbantotta a kocsiját. Felesége és három testőre is meghalt. A gyilkosság hatására föllendült a maffiaellenes küzdelem, a következő években a mozgalom sok prominens vezetőjét tartóztatták le.

Fejszál

Fejszál, iraki király (1935–1958)
1939-ben címzetes királyként követte apját az iraki trónon, mert még csak négyéves volt, és nagybátyja, Abd al-Ilah emír uralkodott, régensként. Angliai tanulmányai után 1953-ban átvette a trónt a régénstől. Az új király ellenségesen viseltett a Gamal Abdel Nasszer vezette egyiptomi radikális arab nacionalistákkal szemben, ez vezetett bukásához.

1958. július 14-én az iraki hadsereg Nasszer-bárát tisztjei Abdul Karim Kasszem vezetésével puccsot hajtottak végre Bagdadban. Fejszált megölték, Abd al-Ilah emírrrel és teljes háznépével együtt. Kasszem uralomra jutott, de nemsokára őt is meggyilkolták egy puccsban, amikor 1963-ban a Baath párt vette át a hatalmat Irakban.

Fejszál

Fejszál, Szaúd-Arábia királya (kb. 1906–1975)
Fejszál ibn Abdul Aziz már jóval azelőtt jelentős szerepet játszott Szaúd-Arábia vezetésében, hogy testvérének, Szaúdnak lemondása után a trónra került. 1975. március 25-én, Mohamed próféta születésnapján a rijádi palotában tartott egyik fogadáson a király köszöntésére megjelent előkelőségek sorában ott állt a király 27 éves unokaöccse, Fejszál ibn Muszad herceg is. Mikor rá került a sor, hogy üdvözzölje a királyt, előhúzott egy pisztolyt, és arcba lőtte az uralkodót, aki azonnal meghalt. A gyilkos szándékáról megoszlanak a vélemények. Van, aki elmebetegséget emleget, mások úgy vélik, hogy az Amerikában nevelkedett herceg véget akart vetni a konzervatív vallásos rendszernek, és nyugati stílusú modernizációt kívánt. Az iszlám vallási bíróság ítélete után Fejszált nyilvánosan lefejezték, és karóra szűrt fejét közszemlére tették.

Hani

Hani, Chris (1942–1993)
Hani ismert dél-afrikai fekete apartheid-ellenes aktivista volt, 1991-től pedig az ottani kommunista párt titkára. 1993. április 10-én a fehér kormányzásból a demokráciába való átmenet idején lőtték agyon, saját házának kocsifélhajtaján, Johannesburgban. Órákon belül letartóztattak egy Janus Walusz nevű férfit.

Walusz jobboldali szélsőséges volt, aki Lengyelországban született és 1981-ben emigrált Dél-Afrikába. Egy fehér politikus, Clive Derby-Lewis ugyan-csak bűnösnek találták a gyilkosságban – ő adta

Walusznak a pisztolyt. Mindkettőjüket halálra ítélték, de átváltoztatták életfogytiglanra, mikor Nelson Mandela került hatalomra, 1994-ben.

Jaszin, Ahmed sejk (1936–2004)
Sok ezer palesztinai arabhoz hasonlóan, Jaszin sejk, iszlám fundamentalista vezető is menekültté vált, mikor 1948-ban Izrael államot megalakították. Körülbelül ugyanabban az időben, még gyerekként gerincserülést szenvedett, aminek következtében egész életére részlegesen megbénult.

1988-ban Jaszin megalapította a Hamász („Buzgalom, lelkesedés”) nevű terrorista szervezetet, melynek fő célja Izrael lerombolása. 1989-ben az izraeliek letartóztatták, és életfogytiglanra ítélték, de 1997-ben fogolycserével kiengedték. Azután is – félig vakon és bénán – változatlanul arra bízta a Hamász öngyilkos merénylőit, hogy támadják Izraelt.

2004. március 22-én, mikor a reggeli ima után, kerekesszékben elhagyta a gázai mecsetet, Jaszin sejk egy izraeli helikopterről kilőtt rakéta célpontjává vált. A támadásban, amelyet személyesen Ariel Saron izraeli miniszterelnök rendelt el, hét másik ember is meghalt, köztük a sejk két fia.

Jaurès, Jean (1859–1914)
A francia szocialista párt megalapítója, Jaurès fontos figura volt a francia baloldali politikában. Elkételezett internacionalista volt, fölszólította az összes európai szocialista pártot, hogy fogjanak össze a háború megelőzéséért. 1914 nyarán, a Ferenc Ferdinánd elleni merényletet követő krízisben (lásd a 22–27. oldalt) a politikus folyamatosan agitált a béke ügye mellett. Annak ellenére, hogy a jobboldali nemzeti sajtó nyíltan uszított a meggyilkolására.

Július 31-én egy Raoul Villain nevű diák kétszer fejbe lőtte Jaurést, amint egy párizsi kávéházban üldögélt. Négy nappal később Franciaország már hadban is állt Németországgal. Villain a háború alatt börtönben ült, de 1919-ben egy bíróság ártatlannak mondta ki, elmeállapotának labilitása miatt – a politikailag motivált döntés nagy ellenkezést váltott ki a szocialisták körében. Kiszabadulása után Villain Spanyolországban élt. Mikor 1936-ban kitört ott a polgárháború, a köztársaságiak megölték, így bosszulva meg Jaurès halálát.

Kabila, Laurent-Dèsiré (1939–2001)
Kabila annak a politikai zűrzavarnak volt vezető alakja, amely Kongót az 1961-es függetlenségtől a 21. századig jellemezte. Életének nagy részét annak szentelte, hogy küzdjön Mobutu Sese Seko diktatórikus rendszere ellen, aki hatalmát és fegyveres seregét illegális gyémántkereskedelemből tartotta fenn. 1997-ben Mobutu rezsimje elszigetelődött, megbukott, Kabila lett a kongói demokratikus köztársaság elnöke. De korrupt volt és alkalmatlan, így aztán még súlyosabb vérfürdőbe sodorta az országot.

2001. január 16-án a kinshasai Marble Palace-ban rálőttek és megölték. Valószínűleg egyik testőre, a 18 éves Rashidi Kasereka volt a tettes, akit a helyszínen ugyancsak agyonlőttek. Később nagy tár-

gyalást tartottak, amelyen Kabila egyik unokatestvé-rét és tanácsadóját, Eddy Kapendet vádolták az elle-ne szőtt összeesküvéssel. Kapendet huszonöt társá-val együtt halálra ítélték.

Károly, portugál király (1863–1908)

1889-ben foglalta el a trónt. Fokozódó politikai és társadalmi elégedetlenséggel és nyugtalansággal találta magát szemben, ezért egyre inkább diktatóri-kusan uralkodott. 1908. február 1-én a király és csa-ládtagjai Lisszabon belvárosába, a kereskedelmi központhoz tartottak, mikor fegyveres merénylők tá-madták meg őket, a portugál lovas hadsereg egyik őrmesterének vezetésével. A királyt is, Luiz Felipe trónörököst is megölték. A herceg még egy ideig lé-legzett, ezért jogilag kb. húsz percig ő volt Portugá-lia királya. II. Mánuel követte őket a trónon, de 1910-ben egy forradalommal őt is eltávolították, és kikiál-tották a köztársaságot.

Laporte, Pierre (1921–1970)

A kanadai Quebec tartomány liberális politikusa 1970-ben Quebec alelnöke és munkaügyi miniszte-re volt. Október 10-én a Front de Libération du Québec (FLQ) elnevezésű terrorista mozgalom em-berei – akik a francia nyelvű tartomány függetlensé-géért harcoltak – elrabolták őt. Erre és az FLQ más terrorista cselekményeire válaszul a kormány kihir-dette a statáriumot. Október 17-én Laportét meg-gyilkolták, testét egy kocsi hátuljában találták meg. Négy terroristát – Bernard Lortie-t, Francis Simard-t és a Rose-fivéreket – letartóztattak. Bár valamennyiü-ket életfogytiglanra ítélték, 1982-ben szabadlábra helyezték őket.

Lorca, Federico García (1899–1936)

Bár a spanyol költő és drámaíró nem volt politikai aktivista, a polgárháborúban a köztársaságiakkal ro-konszenvezett. Mikor Franco tábornok nemzeti erői 1936-ban lázadást szerveztek a spanyol köztársaság ellen, García Lorca tudta, hogy az élete veszélyben van. Halálának körülményei titokzatosak, de annyi bizonyosnak látszik, hogy 1936. augusztus 19-én az andalúziai Granadában lázadó csapatok tartóztat-ták le, megverték és lelőtték. Azt föltételezik, hogy azért gyilkolták meg, mert homoszexuális volt.

Markov, Georgi (1929–1978)

Hazájában jól ismerték, mint írórt és a bolgár kom-munizmus hajthatatlan kritikusát, de a világ többi ré-szén halálának körülményeiről lett híres. Londonban élt emigrációban, amikor 1978. szeptember 7-én egy buszmegállóban várakozva lábon szúrták. A sebet egy esernyő kipeparáltl hegyével ejtették, amellyel halálos mérget, ricint lehetett bejuttatni az ember testébe. Markov hosszú agónia után, 11-én halt meg. A gyilkost sosem találták meg, de azt föltételez-ték, hogy a bolgár titkosszolgálat ügynöke lehetett.

Maszud, Ahmed sah (1953–2001)

Maszud afgán hadúr, akit hazájában csak Oroszlán-ként emlegettek, akkor vált ismertté, mikor az 1980-as években vezető mudzsahed harcosként szállt szembe a szovjet megszállással. 2001-ben az Északi Szövet-ség vezetője volt, amely Afganisztán tálib kormánya és a velük szövetséges Al-Kaida ellen harcolt.

2001. szeptember 9-én Maszud beleegyezett, hogy interjút ad két marokkói tévériporternek. Ám azok valójában Al-Kaida harcosok voltak, kamerájuk dugig volt tömve robbanóanyaggal. A robbanás ha-lálosan megsebesítette Maszudot, meghalt a két gyilkos is. A gyilkosság időzítése – két nappal a New York elleni, szeptember 11-i támadás előtt – bizo-nyára nem volt véletlen. Föltételezve, hogy az USA Afganisztán megszállásával válaszol majd, az Al-Kai-da kiiktalta azt az embert, aki Amerika legmegbízha-tóbb afgán szövetségese lehetett volna.

Matteotti, Giacomo (1885–1924)

Az olasz politikus a parlament szocialista tagja volt, aki ellenezte a Benito Mussolini vezette fasizmus előretörését Olaszországban. 1922-ben Mussolini lett a kormányfő. Az 1924 áprilisi választásokra ké-szülve nem tartotta féken feketeingeseit, akik terrori-zálták a politikai ellenfeleket. Matteotti ellenezte, kri-tizálta az erőszakot és a csalást, amely biztosíthatta a fasisztáknak, hogy megnyerjék a választást.

1924. június 6-án kirángatták lakásából és agyon-verték. Testét csak később, az év folyamán találták meg. Látva az Olaszországban emiatt kitört felhábo-rodást, Mussolini megszabadult néhány követőjétől, akik valószínűleg érintve voltak az esetben. 1925 ja-nuárjában egy nagy beszédben, amelyben a fasiszta erőszakot ünnepelte, Mussolini vállalta az erkölcsi felelősséget ezért a gyilkosságért.

McGee, D’Arcy Thomas (1825–1868)

Az ír származású McGee 1857-ben telepedett le vég-legesen Kanadában. Jeles szerző és politikus volt, aki azzal szerzett hitelt magának, hogy jelentős sze-repet játszott abban, hogy a külfönléle észak-amerikai brit kolóniák Kanadaként egyesültek 1867-ben. Bár fiatal éveiben aktív ellenzője volt az írországi brit uralomnak, mégis szókimondó kritikusa lett az ír köztársasági fennistáknak (ír forradalmi mozgalom), különösen az után, hogy azok támogatták az ameri-kaiak megszállási kísérletét Kanada ellen 1866-ban.

1868. április 17-én McGee-t saját ottawai háza előtt lőtték le. A fennistákat gyanúsították, és egy ír szabót vádoltak meg a gyilkossággal, föl is akasztot-ták. Összeesküvésre nem találtak bizonyítékok.

McWhirter, Ross (1925–1975)

Britannia fanatikus adatvadásza ikerestvérével, Nor-risszal együtt hozta létre a Guinness Rekordok köny-vét, amely fantasztikus bestseller lett a világban. Részt vett politikai kampányokban is. Amikor az IRA-

terroristák a hetvenes években rettegésben tartották Angliát, javasolta, hogy állítsák vissza a halálbünte-tést, és készpénzt adományozott vérdíjként azoknak, akik a terroristák nyomára vezetnek.

1975. november 27-én két IRA-fegyveres Middle-sex-i háza előtt agyonlőtte McWhirtert, amint kilépett az ajtón. Két héttel később az IRA-sejt négy tagját, akikről föltételezték, hogy ők a tettesek, letartóztatták egy londoni házban, amelyet csaknem hat napig ost-romolt a rendőrség. Életfogytiglant kaptak, de 1999-ben az ún. Nagypénteki egyezmény értelmében kien-gedték őket – ekkorra már véget ért az északír konf-liktus.

Mendes, Chico (1944–1988)

A Brazília belsejében, egy távoli kis faluban született Francisco Alvarez Mendes Filho – akit egyszerűen Chico Mendesként ismertek –, azzal vált híressé, hogy az esőerdők őslakóit szervezkedésre bíratta, arra, hogy védjék meg környezetüket és életmódju-kat. Megnyerte az ügynek a marhatenyésztő farmere-ket és a fakitermelő társaságokat csakúgy, mint a bra-zil kormányt. 1987-ben ő kapta meg az ENSZ Global 500 elnevezésű környezetvédelmi díját. Mendes és társai azonban tudták, hogy minden bizonnyal kü-lönleges ellenállásra, esetleg erőszakra számíthatnak azok részéről, akik az erdőket feláldoznák a gazdasá-gi kizsákmányolás oltárán. 1988. december 22-én Mendest mellbe lőtték Xapuriban lévő háza előtt. Egy helybéli földbirtokost, Darli Alves da Silvát és fiát, Darcyt vádolták a bűnüggyel, de voltak talál-gatások egy szélesebb körű konspirációról is.

Milk, Harvey (1930–1978)

A New York-i születésű Milk a melegek jogainak szószólójaként bukkant föl San Franciscóban az 1970-es években. 1977-ben ő volt az első homosze-xuális személyiség, akit beválasztottak az USA egyik nagyobb közhivatalába, a Friscó-i városi tanácsba. 1978. november 27-én George Moscone polgármes-terrel együtt lelőtték a San Franciscó-i városházán.

A gyilkos, Danny White, a városi tanács volt tagja, a melegek jogainak konzervatív ellenzője volt. Csak gondatlanságból elkövetett emberölésben találták bűnösnek – a védője azzal érvelt, hogy depressziós volt, mert túl sok kínai ételt fogyasztott. Az ítélet za-vargásokat váltott ki a San Franciscó-i melegek kö-rében.

Nadir sah (1688–1747)

Nadir Qali, vagy ahogy jobban ismerték, Nadir sah (király) egy török törzs tagjaként született Iránban, amelyet akkoriban a Safavid dinasztia irányított. Nagyszerű katonai parancsnok volt, és a háborúban tanúsított magatartásának köszönhetően hamarosan korlátlan hatalomra tett szert. 1736-ban megdöntötte a legutolsó Safavidot, és elfoglalta a trónt. Meghódí-totta Közép-Ázsiát, Afganisztánt és Észak-Indiát,

és 1740-ben ostrommal bevette a mogulok főváro-sát, Delhit is.

Az uralkodó kegyetlen és könyörtelen volt, önké-nyes kivégzések és megcsonkítások ezreiért terhelte a felelősség. Be akarta vezetni az iszlám szunnita formáját a síita Iránban, amely nagy ellenállásba üt-között. 1747. június 10-én saját őrparancsnoka ölte meg őt álmában. Halála után a birodalom, melyet meghódított, gyorsan szétesett.

Neave, Airey (1917–1979)

A brit konzervatív politikus fiatal korában azzal lett híres, hogy azon kevés brit foglyok egyike volt, akik megszöktek a hírhedt náci koncentrációs táborból, Colditzból. Mikor Margaret Thatcher a konzervatívok vezére lett 1975-ben, Neave lett az egyik legközeleb-bi munkatársa. Az árnyékkormány északír ügyekkel foglalkozó minisztereként keményvonalas politikát támogatott, hogy fönntartsák a brit uralmat a tarto-mányban.

1979. március 30-án Neave kocsjja fölrobbant, mikor éppen kihajtott a parlament föld alatti parkoló-jából. Csaknem bizonyos, hogy a bombát az INLA, egy ír köztársaságpárti csoport helyezte el, amely az IRA-ból vált ki. A következő májusban Thatcher megszerezte első választási győzelmét.

Pak Csong-hi (1917–1979)

A dél-koreai tábornok 1961-ben katonai puccsal ra-gadta magához a hatalmat. Dél-Korea elnökeként gazdasági növekedést ösztönzött, de elhallgattatta az összes ellenzékét, és rendszeresen megsértette az emberi jogokat. Pak elnök 1974-ben már túlélte egy merényletet, amikor egy diák lőtt rá, aki valószí-nűleg az észak-koreai kormány megbízásából csele-kedett. Felesége, Juk Jang szu azonban meghalt a támadásnál.

1979 októberében Dél-Koreában széles körű el-lenállás bontakozott ki Pak diktatúrája ellen. Októ-ber 16-án a koreai CIA főnöke, Kim Dzse-kju lelőtte Pakot, mikor meghívta ebédre a KCIA főhadiszállá-sára. Egyes források azt tartják, hogy Kim véget akart vetni a Pak-rendszer alatt kialakult politikai káosznak; mások úgy vélik, Kim egyszerűen félt, hogy Pak meg akar szabadulni tőle. Kimet négy másik KCIA-ügynökkel együtt 1980 májusában föl-akasztották.

Rahman, Mudzsibur (1920–1975)

A híres politikus, Mudzsibur Rahman (sejk) „Bangla-des atyja”-ként volt ismert hazájában. 1971-ben, mi-kor az általa vezetett Avami Liga megnyerte a választásokat, Mudzsib sejk kikiáltotta Banglades (az egy-kori Kelet-Pakisztán) függetlenségét és elszakadását az anyaországtól. Az indiai beavatkozásnak köszön-hetően a pakisztáni katonai erőket legyőzték, 1972-ben Mudzsib sejk Banglades első miniszterelnöke lett. Arra törekedett, hogy demokratikus, világi álla-

mot hozzon létre; de három év alatt az ország totális káoszba süllyedt, természeti katasztrófáknak és az ál-talános törvénytelenségeknek köszönhetően.

1975-ben annak érdekében, hogy helyre állítsa a rendet, Mudzsib elnökké nyilvánította magát, csak-nem korlátlan, diktatórikus hatalommal. Augusztus 15-én katonatisztek egy csoportja meggyilkolta őt, feleségével és három fiával együtt. Csak két lánya maradt életben, mert ők abban az időben éppen kül-földön voltak. Egy hosszabb katonai irányítás után, 1996-ban Rahman egyik lánya, Haszina sejk lett a miniszterelnök. Két évvel később tizenöt katoná-tisztet vádoltak meg a Mudzsib-gyilkossággal. Vala-mennyit halálra ítélték, tizenkettőt azonban csak tá-vollétükben.

al-Rantassi, Abdel-Aziz (1947–2004)

A palesztinai arab al-Rantassi akkor vált menekültté, mikor 1948-ban létrehozták Izrael államot. 1988-ban az egyik alapító tagja volt a szélsőséges Ha-mász mozgalomnak, amely az izraeli állam lerombo-lását tűzte ki célul. Al-Rantassi 2004. március 22-én lett a Hamász vezetője, mikor elődjét, Ahmed Ja-szin sejket meggyilkolták (lásd a 189. oldalt). Csak huszonöt nappal élt tovább: minden éjjel máshol aludt és állandóan változtatta napi programját. Április 17-én mégis meggyilkolták, mikor kocsjját, közel a Gázában lévő lakásához, egy izraeli heli-kopterről kilőtt rakétával megsemmisítették. Testőre és a gépkocsivezető ugyancsak meghalt. A Hamász elhatározta, hogy következő vezetőjének kilétét ti-tokban tartja.

Rath, Ernst vom (1909–1938)

A fiatal német diplomata nem volt valami jelentős politikai figura, de meggyilkolása váltotta ki a Kri-stallnacht pogromját, a 20. századi történelem egyik kulcsdátumát. 1938. november 7-én egy 17 éves lengyel zsidó, Herschel Grynszpan bement a párizsi német nagykövetségre, és ötször rálőtt vom Rathra. A diplomata két nap múlva meghalt. Egy hónappal azelőtt Grynszpant családjával együtt a náci rezsim előzte Németországból, a lengyel zsidók brutális, tömeges kitelepítésének keretében. Valószínűleg a náci rezsim antiszemilizmusa elleni tiltakozás volt Grynszpan fő indítéka, jöllehet arra is van bizonyí-ték, hogy homoszexuális kapcsolata is volt vom Rathal.

Vom Rath halála után Josef Goebbels náci propa-ganda-miniszter az egész *Reich*-ben (a Német Biro-dalomban) bosszúra hívott föl a zsidók ellen. No-vember 9-én éjjel zsinagógák szazait gyújtották föl, zsidó üzleteket és otthonokat támadtak meg, és 30 000 zsidót vittek koncentrációs táborokba. Grynszpan egy francia börtönben volt, mikor Németország 1940-ben megszállta Franciaországot. A sachsenhau-seni koncentrációs táborba vitték, és soha többé nem látták.

Rathenau, Walter (1867–1922)

A német nagyiparos 1921-ben, a Weimari Köztársa-ságban újjáépítési miniszter lett, azzal a feladattal, hogy összehangolja hazája újra fölépítését az első világháború pusztításai után. A következő évben ki-nevezték külügyminiszternek. A német szélsőjobbol-dal gyűlölte őt, mert azt vallotta, hogy Németország köteles betartani a versailles-i békeszerződés határo-zatait, melyeket a győztes hatalmak kényszerítettek rá az országra a háború után. Azért is gyűlölték, mert alá-írta a rapallói szerződést, amely szoros kapcsolatokat hozott létre Németország és a bolsevik Oroszország között. Végül gyűlölték azért is, mert zsidó volt.

1922. június 24-én két jobboldali szélsőséges ka-tonatiszt gyilkolta meg, amikor Berlin villanegyedé-ben lévő házából kihajtott egy nyitott kocsiban. Halá-la tömegtüntetéseket eredményezett a Weimari Kö-ztársaság mellett és az antiszemita nacionalisták ellen.

II. Raymond, Tripoli grófja (1115–1152)

Francia lovag volt, aki egy kis keresztény államot irányított, amelyet akkor alapítottak Levantében, mi-kor a kereszties hadak elfoglalták Palesztínát. Csak halálában vált híressé – ő volt az első számon tartott keresztény áldozata a muzulmán szektának, amely az Orgyilkosok nevet viselte (lásd a 10. oldalt).

1152 elején Raymond kilovagolt Tripolitól nem messzire, hogy búcsút mondjon feleségének, Ho-diernának, aki Jeruzsálembe készült utazni. Mikor visszafelé áthaladt Tripoli egyik városkapuján, az Or-gyilkosok egy bandája megtámadta és halálra késel-te, két másik lovaggal együtt, akik kíséretében voltak. A gyilkosok elmenekültek, így aztán a keresztések tö-megesen megölték minden mozlimot, akivel csak szembe találták magukat a városban.

Sandino, Augusto (1895–1934)

Az 1920-as években „César” Sandino egy paraszt-hadsereget szervezett Nicaraguában, hogy harcolja-nak az USA által támogatott konzervatív kormány el-len. 1933-ban az amerikai csapatok elhagyták Nica-raguát, Sandino pedig békétárgyalásokat kezdett Juan Bautista Sacasa akkori elnökkel. 1934 február-jában Sandino Managuába ment a tárgyalásra, azt követelve, hogy az elnök oszlassa föl a Nemzeti Gárdát, amelynek parancsnoka Anastasio Somoza García volt. Február 21-én este Sandinót és három társát meglámadták a gárdisták, mikor kijöttek a pa-lotából. Kivitték egy repülőtérrre, lelőtték, majd jelle-len sírokba temették őket. Három évvel később So-moza kikiáltotta magát Nicaragua diktátorának, de később, 1956 szeptemberében őt is meggyilkolta Rigoberto Lopez Perez nicaraguai költő.

VI. Sándor pápa (1431–1503)

A Spanyolországban született Rodrigo Borgia 25 éves korában lett bíboros, családja befolyásának köszön-hetően, és 1492-ben választották pápává. Híres volt

korruptságáról és féktelen, kicsapongó magatartásáról, hét gyermekéről, köztük Cesare és Lucrezia Borgiáról.

Hogy mi volt Sándor pápa halálának oka 1503 augusztusában, azt nem tudni teljes bizonyossággal. Az egyik változat szerint véletlen áldozata volt egy összeesküvésnek, melyet fia, Cesare szervezett. A kíszemelt áldozat ugyanis a Borgiák egyik ellensége, Adrian Corneto bíboros lett volna, akit Cesare mérgezett borral akart megölni. De a végzetes étkezésnél véletlenül maga a pápa itta ki a méregpoharat.

I. Sándor, Jugoszlávia királya (1888–1934)

Sándor 1921-ben lépett a szerb–horvát–szlovén királyság trónjára, amelyet 1929-ben Jugoszláviának neveztek el. A király szerb nemzetiségű volt, tekintélyelvű uralma erős ellenzékre talált a királyság többi nemzetiségét képviselő irányzatokban, beleértve a horvát usztasákat és a makedón forradalmi mozgalmat is.

1934. október 9-én Sándor király Marseilles-be érkezett, hivatalos látogatásra. A kikötőből a városba autózott, mikor egy makedón nacionalista, Vlada Georgijev fölugrott a mozgó autó küszöbére, és egy Mauserral közvetlen közélről belelőtt a királyba. Sándor és a mellette ülő Louis Narthou francia külügy-miniszter meghalt. A gyilkost is lelőtték, még ott, a helyszínen. Négy társát, akik valamennyien az usztasa mozgalom tagjai voltak, életfogytiglanra ítélték. 1940-ben szabadultak, amikor Hitler megszállta Franciaországot.

Sándor, Szerbia királya (1876–1903)

Alekszander Obrenović 1899-ben lépett a balkáni Szerb Királyság trónjára. 1900-ban feleségül vett egy özvegyasszonyt, Draga Masint, aki korábban édesanyjának udvarhölgye volt. Ez a házasság nem volt nagyon népszerű. 1903 áprilisában Sándor fölfüggesztette az ország liberális alkotmányát, megszüntelve a szólásszabadságot és a titkos választást. Április 10-én éjjel szerb katonatisztek megrohmozták a királyi palotát. Megölték a királyt és a királynét, és holttestüket kilógatták az egyik ablakon. Meggyilkoltak tizenhét másik embert is, köztük a miniszterelnököt és a hadügyminisztert.

A puccsot Masin ezredes szervezte, aki Draga királyné első férjének testvére volt. De meghatározó szerepét játszott az ügyben az a Dragutin Dimitrijević százados is, aki Ferenc Ferdinánd osztrák trónörökös meggyilkolását is tervezte (lásd a 22–27. oldalakat).

Schleyer, Hanns-Martin (1915–1977)

1977-ben Schleyer német nagyiparost célpontjául szemelte ki a Vörös Hadsereg Frakciója (RAF) elnevezésű terrrorszervezet, amely korábban Baader–Meinhof-csoportként volt ismert. Kölnben rabolták el Schleyert, 1977. szeptember 5-én, lelőve három

testőrét és a sofőrjét. A RAF azt remélte, hogy túszerkét cserébe kiengedik majd fogva tartott lársaikat.

Október 13-án RAF-terroristák hatalmukba kerítettek egy repülőgépet Mogadishuban, Szomália fővárosában, hogy nyomatékot adjanak a követelésüknek. A krízis vérfürdővel végződött: a gépet német és brit kommandósok rohamozták meg, Baader, Raspe és Ensslin a börtönben öngyilkos lett, Schleyer holttestét a franciaországi Mulhouse-ban találták meg, egy kocsi hátuljában, október 19-én.

Jóllehet a RAF tevékenysége soha többé nem érte el az akkori csúcspontot, a csoport 1979-ben sikertelen merényletet követett el Alexander Haig, a NATO európai erőinek főparancsnoka, a későbbi amerikai külügyminiszter ellen.

Szong Dzsiao-ren (1882–1913)

A kínai politikus a forradalmi vezető, Szun Jat-szen harcostársa és szövetségese volt. A Csing dinasztia bukása után, 1911-ben egy hadúr, Juan Si-kai tábornok szerezte meg a hatalmat. De Szun és társai nyugati stílusú demokratikus köztársaságnak akarták volna látni Kínát. Szong megalapította a Kuomintang nevű nemzeti pártot, hogy részt vegyen Kína első demokratikus választásán, 1913 januárjában.

A szavazatok legnagyobb részét a Kuomintang nyerte meg, és március 30-án Szong abban a reményben utazott Sanghajból Pekíngbe, hogy ő lesz a miniszterelnök. Ahogy várt a vonatra a sanghaji állomáson, egy ember lépett mellé, és kétszer közelről belelőtt. Két nappal később Szong a kórházban meghalt. Általános volt a vélemény, hogy Juan tábornok rendelte el a gyilkosságot. Betiltotta a Kuomintangot, és lényegében saját magát tette meg az ország katonai diktátorának. Kína legnagyobb esélye, hogy demokratikus köztársassággá váljék, elveszett.

Sztolipin, Pjotr (1862–1911)

Sztolipin orosz államférfi volt, 1906-tól, II. Miklós cár uralkodása alatt belügyminiszter és miniszterelnök. Visszaszorította a politikai ellenzékét, de szenvedélyes reformer is volt, aki modernizálni szerette volna a mezőgazdaságot, hogy a parasztokból magánbirtokosok váljanak, akik haszonra termelnek. 1911. szeptember 1-én Kijevben egy operaelőadászon vett részt, ahol a cár is jelen volt. Az egyik szünetben egy estélyi ruhás fiatalember közelről lelőtte. Sebeibe négy nap múlva halt bele.

A gyilkos Dimitrij Bogrov anarchista volt, de rendőri besúgó is: A jegyet a titkosrendőrség adta neki, feltehetően azért, hogy előzzön meg egy cárellenes merényletet. Hogy forradalmi hevületből ölte-e meg Sztolipint, vagy a titkosrendőrség reakciós tagjainak biztatására, azt soha nem lehetett megállapítani.

Trujillo, Rafael (1891–1961)

Trujillo Molina generalisszimusz 31 évig kormányozta vaskézzeal a Dominikai Köztársaságot. Könyörtelen

és kegyetlen titkosrendőrsége a terror uralmát vezette be, a politikai ellenfelek kínzásával és megölésével. Az 1960-as évekre az USA eldöntötte, hogy Trujillónak, ha lehet, mennie kell. 1961-ben a CIA bízta az országban élő Trujillo-ellenes erőket, hogy gyilkolják meg a diktátort.

Május 30-án Trujillo sofőr-vezette szedanját hét orgyilkos lesből megtámadta a Ciudad Trujillo (ma: Santo Domingo) külterületén át vezető úton. A diktátor a tűzharcban meghalt, de két támadó, Pedro Livio Cedeño és Amado García hadnagy ugyancsak megsebesült. Az összeesküvők meggondolatlanul nem ragadták magukhoz a kezdeményezést és a hatalmat. Trujillo rokonai maradtak a következő hat hónapban is a vezető posztokon, ez az idő elég volt ahhoz, hogy megkínózzák és megöljék ellenzékiek százait, beleértve az összeesküvés résztvevőinek többségét is.

Versace, Gianni (1946–1997)

Az itáliai Calabriában született, nagy szegénységben, aztán divattervezőként a világ egyik legnagyobb és legjövedelmezőbb divatbirodalmát építette föl. Extravagáns, különleges kreációit a gazdagoknak és hírességeknek szánta, akik közül sokat barátjának is tekinthetett. 1997. július 15-én Versacét kétszer tarkón lőtték a Casa Casuarina nevű rezidenciájának kapujában, Miamiban.

Azonnal elterjedtek a hírek, hogy a maffia gyilkoltatta meg. De az FBI azt tartotta, hogy a tettes egy Andrew Cunanan nevű sorozatgyilkos volt, akinek neve szerepelt a tíz legjobban körözött bűnöző listáján, mert már négy másik meleg férfit is megölt. Július 24-én a nyomok egy Miami Beach-i lakóhajóra vezettek, de mikor a rendőrség megostromolta a hajót, Cunanant holtan találták rajta. Valószínűleg fejbe lőtte magát. A Versace-gyilkosság valódi indítékai azóta sem világosak.

Verwoerd, Hendrik (1901–1966)

A dél-afrikai politikus egyike volt azoknak, akik fölépítették a fajgyűlölő apartheid rendszert az országban. Ő volt a miniszterelnök 1958 óta, ő kormányzott a hírhedt 1960-as Sharpeville-i tömegmészárlás idején, mikor apartheid-ellenes tüntetőket öltek meg, és Nelson Mandela bebörtönzésekor is, 1964-ben.

Vervoerd már túlélte egy merényletet 1960-ban, mikor egy fehér farmer lőtt rá. 1966. szeptember 6-án halt meg, miután a parlamentben ülve megkésélték. Gyilkosa egy parlamenti küldönc, Demetrio Cafendas volt, aki görög és afrikai szülőktől származott. Indítékára nem derült fény. Elmebetegnek nyilvánították, és ezért nem is állíthatták bíróság elé.

Villiers, George, Buckingham első hercege (1592–1628)

1614-ben mutatták be I. Jakab angol királynak. Hamarosan az uralkodó kedvence lett, csillaga gyorsan emelkedett szerencsében és hatalomban egyaránt.

Jakab halála után, 1625-ben Buckingham már herceg volt, gazdag ember, a kormány és a haditengerészet feje. De sokan gyűlölték is korruptságáért és mohóságáért, időnkénti cselekvésképtelenségéért és a római katolikus egyház iránti vonzalmáért.

Egy sikertelen katonatiszt, John Felton osztotta a Buckingham elleni általános gyűlöletet és személyes indítékai is voltak a sértődöttségre – a herceg elutasította kérését, hogy léptessék már elő.

1628. augusztus 23-án Felton elvegyült a kérelmezők között Buckingham kiadó lakásainál, a dél-angliai Portsmouth-ban, és azonnal megragadta a kínálkozó lehetőséget, hogy leszúrja a herceget. A gyilkost a londoni Towerbe zárták, és november 28-án főlakasztották.

II. Vilmos király (kb.1056–1100)

Hódító Vilmos második túlélő fia, „Rufus” Vilmos 1087-ben, atyja halálakor lett Anglia királya. Megtartotta a trónt, annak ellenére, hogy lázadás tört ki bátyja, Robert, normandiai herceg érdekében. Vilmos, aki nagy vadász volt, éppen egy szarvast ejtett el 1100. augusztus 2-án a New Forest nevű erdőben, mikor egy nyílvesztő, melyet valószínűleg egy Walter Tirel nevű lovag lőtt ki, halálra sebezte. Ez lehetett véletlen baleset, de széles körben az volt a véle-

mény, hogy minden bizonnyal öccsének, Henriknek parancsára gyilkolták meg, akit – szokatlan sietséggel – már három nap múlva meg is koronáztak.

I. (Hallgatag) Vilmos (1533–1584)

Nassaui Vilmos orániai herceg – akit „Hallgatag”-ként ismer a történelem – katonai és diplomáciai vezetője volt a protestáns oldalnak a németalföldi forradalomban, segített az Egyesült Tartományoknak (a mai Hollandia), hogy függetlenné váljanak a katolikus Spanyolországtól. II. Fülöp spanyol király vérdíját ajánlotta föl bárkinek, aki megöli Vilmost.

1584. július 10-én Balthazar Gerards, egy francia katolikus bejutott Vilmos delfti házába, és lelőtte őt. A gyilkost megkínózták, majd nyilvánosan kivégezték – felnégyelték, majd lefejezték. Családját azonban a spanyol király megjutalmazta.

Wallenstein, Albrecht von (1583–1634)

Az osztrák tábornok, Friedland és Mecklenburg hercege a legfontosabb katonai parancsnok volt a katolikus német-római császárság oldalán a harmincéves háború (1618–48) elején. De 1634-ben kegyvesztett lett, és II. Ferdinánd császár árulással vádolta.

Február 25-én a csehországi Éger (ma: Cheb) várkastélyában a Wild Geese (Vadludak) nevű szer-

vezet tagjai – ír zsoldos katonák, akik befurakodtak követői közé – meggyilkolták őt. A végzetes dőfés Devereux százados alabárdjától érte. Jóllehet senki sem adott parancsot a gyilkosságra, az elkövetők csinos summát kaptak a császártól.

Zeevi, Rehavam (1926–2001)

Az egykori katona prominens, bár ellentmondásos izraeli politikus volt. Szélsőséges nézeteiről ismerték a palesztin–izraeli konfliktusban. Moledet (Haza) nevű pártja el akarta érni több mint 3 millió arab kitelepítését a nyugati partról és Gázából.

2001-ben turisztikai miniszter volt, és támogatta, hogy gyilkolják meg a palesztin szervezetek harcias vezetőit. 2001. augusztus 27-én Musztafa Ali Zibri, a Palesztinai Felszabadítási Szervezet (PFSZ) vezetője meghalt, mikor ugyancsak izraeli helikopterről kilőtt rakéták semmisítették meg a nyugati parton, Ramallahban lévő irodáját. A PFSZ bosszút esküdött.

Október 17-én Zeevi egy kelet-jeruzsálemi szállodában tartózkodott. Éppen akkor vált ki a Saron-kormányból, mert úgy vélte, hogy az nem elég kemény az arabokkal szemben. Mikor reggeli után visszatért szállodai szobájába, PFSZ-egyveresek közelről fejbe és nyakon lőtték. Mire a kórházba értek vele, meghalt.

Névmutató

A *dőlt* számok fényképre vagy illusztrációra utalnak

A
Abdullah bin Husszein király 184
gyilkosa: Usho, Musztafa Shukri 184
Afrikai Nemzeti Kongresszus (ANC) 139, 150, 151
Alekszandra cárné 53, 146, 147, 149
Alekszisz cárevics 53, 53, 146, 147, 149
Al-Kaida 113, 186
Alkibiádzész 184
Allende, Salvador 121, 125
amerikai polgárháború 14, 16, 18
Grant, Ulysses S. tábornok 16;
Lee, Robert E. tábornok 16
anarchisták, terroristák 59
antikapitalisták 59
Antonius, Marcus 43, 185
Aquino, Benigno 184
gyilkosa: Galman, Ronaldo 184
Arafat, Jasszer 116
Arkan (Raznatović, Zeljko) 129

B
Baader-Meinhof csoport 59, 188
Baath párt (Irak) 186
Bakunyin, Mihail 59
Bandaranaike, Solomon 184
gyilkosa: Thero, Talduwe Somarama 84
Becket, Thomas 39, 46–47
Ben Gurion, Dávid 105
Bernadotte, Folke gróf 100, *104*, 104–5
ENSZ-békkéltetőként 104
gyilkosai: Cohen, Jehoshua 104;
Zeittler, Jehoshua 105
Lehi, izraeli terrorcsoport 104–5
Biko, Stephen 144. *150–51*
„Fekete Öntudat” mozgalom 150
gyilkosai: Nieuwoudt,Gideon 150;
Siebert, Daniel 150; Snyman, Harold 150
bin Laden, Osama 113
Birendra, Bikram király 184
gyilkosa: Dipendra trónörökös 184
Blanco, Carrero tengernagy 184–85
bolsevikok, ld. Oroszország
Bonaparte, Napóleon ld. I. Napóleon
Booth, John Wilkes 16–21, *18*
halála 19
konföderációs ügynökként 17, 18
Lincoln gyilkosaként 17, *17*
Borgia, Rodrigo ld. VI. Sándor pápa
Borgiák 184
Brady, Hon. James S. 9, 9, 178–79, *179*
Brady Erőszak-megelőzési Központ 9
merényletje: ifj. Hinckley, John W. 145, 178–79, *179*
Burke, Thomas 185
gyilkosai: Invincibles csoport (ír naciona-listák) 185

C
Caesar, Julius 9, 38, 38, *42–43*, 42, 43, 61, 185
gyilkosai: Casca 43; Longinus, Cassius 42; Brutus, Decimus 42; Brutus, Marcus 42–43, 61; Cimber, Tillius 43

március idusa 43
gyilkosa: Muszad, Fejszál herceg 186
Fekete Kéz (Szerbia) 27
Fekete Öntudat mozgalom 150
Ferenc Ferdinánd trónörökös 9, 14, 22–27, 22, 23, 25, 27, 184, 186
Chotek Zsófia 22–27, *22–23*, 25, *27*
Fekete Kéz 27
gyilkosa: Dimitrijevic, Dragutin ezredes 27; Cabrinovic, Nedjilko 24; Princip, Gavriło 25–26
sikertelen merényletek 24
politikai következmények 23–24
Potoriek tábornok 25–26
végzetes lövések 25–26, *25–26*
I. világháború 27
Ferenc József osztrák császár 22, 24, 145
Erzsébet királyné meggyilkolása 24, *24*
First, Ruth 139, 151
gyilkosa: Raven, Roger 151; Williamson, Craig 139, 151
Ford, Gerald elnök 157,169
merényletje: Fromme, Squeaky 157, 169; Moore, Sarah Jane 169
Fortuyn, Pim 133, 141
gyilkosa: Graaf, Volkert van der 141
Franco, Francisco tábornok 184, 186
Fülöp II. Macedónia királya 38, 40–41, *40*
Ír függetlenségi mozgalom 68–69
Corday, Charlotte 58, 60–61
Crazy Horse 185

D
Dando, Jill 129, *129*
gyilkosa: George, Barry 129
Darnley lord 39, 48, 49, *48*, 49, ld. még Rizzio, David
Bothwell őrgróf 48–49
Moray őrgróf, protestáns lordok 48–49
De Gaulle, Charles 157, 170–173, *170–171*, *172*, *173*
algériai problémák: 171–173
merényleti: Bastien-Thiry, Jean ezredes 173; Salan. Raoul tábornok 171–172
OAS-szervezet 172–173
Dél-Afrika, tiltkosrendőrség 139
de Kock, Eugene 139
Djindjics, Zoran 128–29, 128, 129
föltételezett gyilkosa: Lukovic, Milorad 129
Vörös sapkások 129
Dollfuss, Engelbert 185
gyilkosa: Planetta, Otto 185

E
emberi jogok 80–81, 90–91, *91*
Erzsébet osztrák császárné 24, *24*, 59
gyilkosa: Luccheni, Luigi 24
Erzsébet orosz cárné 50–51
ETA, baszk terrorszervezet 185
etnikai konfliktusok 101
Evers, Medgar 81, 86–87, *86*, *87*
gyilkosa: de la Beckwith, Byron 86, *87*

F
Falcone, Giovanni 185
fasizta mozgalom (Olaszország) 186–87
Fawkes, Guy 183
FBI nyomozóiroda 33–34, 95, 189
Fejszál II. iraki király 186
gyilkosa: Kasszem, Abdul Karim tábornok 186

Fejszál szaúd-arábiai király 186
gyilkosa: Muszad, Fejszál herceg 186
Fekete Kéz (Szerbia) 27
Fekete Öntudat mozgalom 150
Ferenc Ferdinánd trónörökös 9, 14, 22–27, 22, 23, 25, 27, 184, 186
Chotek Zsófia 22–27, *22–23*, 25, *27*
Fekete Kéz 27
gyilkosa: Dimitrijevic, Dragutin ezredes 27; Cabrinovic, Nedjilko 24; Princip, Gavriło 25–26
sikertelen merényletek 24
politikai következmények 23–24
Potoriek tábornok 25–26
végzetes lövések 25–26, *25–26*
I. világháború 27
Ferenc József osztrák császár 22, 24, 145
Erzsébet királyné meggyilkolása 24, *24*
First, Ruth 139, 151
gyilkosa: Raven, Roger 151; Williamson, Craig 139, 151
Ford, Gerald elnök 157,169
merényletje: Fromme, Squeaky 157, 169; Moore, Sarah Jane 169
Fortuyn, Pim 133, 141
gyilkosa: Graaf, Volkert van der 141
Franco, Francisco tábornok 184, 186
Fülöp II. Macedónia királya 38, 40–41, *40*
Ír függetlenségi mozgalom 68–69
gyilkosa: Pausanias 41

G
Gandhi, Indira 101, 114–15, *114*, *115*
Arany-templom 114
gyilkosai: Singh, Beant 115; Singh, Satwant 115
Gandhi, Mahatma 80, 82–85, *82*, *84–85*
gyilkosai: Godse, Nathuram 84–85, *85*; Savarkar, Vinayak Damodar 85
hindu és moztim erőszak 82–83, *83*
összeesküvők: Apte, Narayan 84–85, *85*; Karkare, Vishnu 84
satyagraha 80
Gandhi. Radzsiv 115, *115*
gyilkosai: Tamil Tigrisek 115
Garcia Lorca, Federico 186
Garfield, James Abraham 132, 134–35, *135*, 156
gyilkosa: Guiteau, Charles 132, 135, *135*
Gettysburg-i Üzenet 14
Goebbels, Joseph 167, 188
Gorbacsov, Mihail 181

H
Habsburgok 22–27, 145
Hamasz (izraeli szélsőséges mozgalom) 188, 189
Hani, Chris 186
gyilkosa: Derby-Lewis, Clive 186; Walus, Janus 186
Harci Szövetség (Oroszország) 59
Asev, Jevnu 59
Henrik, II. király 39
Henrik, IV. király 101
Heydrich, Reinhard 121, 122–23, *122*
gyilkosa: Gabcik, Josef 123; Kubis, Jan 123; Valcik, Jan 123
Hinckley, John 9, 145
Hitler, Adolf 14, 58, 71, 156, 164–67, *165*, *166*, *167*, 185
Gestapo 167
 müncheni bombázás 167
Népbíróság 167

összeesküvők és merényletők: Beck, Ludwig tábornok 164–67;
Elser, Georg 167; Haeften, Werner von, hadnagy 164, 166–67;
Stauffenberg, Klaus Schenk von, ezredes 164, 166–67, *167*; Tresckow, Henning von, vezérőrnagy 167
sikertelen bombamerénylet 167
Walkür hadművelet 167
Holocaust 14, 165
Hoover, Edgar J. 31, 33–34, 95
Hoover, Herbert 163
„Hosszú kések éjszakája” 71

I
Inuaki, Cujosi 103
gyilkosa: Blood Brotherhood 103
Ír zsoldosok (Wild Geese) 189
Ír nacionalista szervezek: Fennisták 185, 187
Invincibles 185
Ír Köztársasági Hadsereg (IRA) 68, 101, 110–111, 156, 182, 187
Ír Nemzeti Felszabadító Hadsereg (INLA) 187
Iszlám Dzsihád 112–113
Ito herceg 102–103, *102*, *103*
gyilkosa: Jung-gun, An 103
koreai nemzeti ellenállás 102–103

J
Jackson, Jesse tiszteletes 93, 95
japán miniszterelnökök mint áldozatok 103
Jaszín, Ahmed sejk 188, 189
Sharon, Ariel izraeli miniszterelnök 189
Jaurés, Jean 186
gyilkosa: Villain, Raoul 186
János Pál II. pápa 120, 156, *180–181*
Fatima harmadik jóslata 181
konspirációs elmélet 180–181
merényletje: Ali Agca, Mehmet 180–181, *181*
szélsőséges motívumok 180
Johnson. Lyndon B. 15. 32. 33. 175
Julius Caesar ld. Caesar

K
Kabila, Laurent-Désiré 186
gyilkosa: Kapend, Eddy 186; Kasereka, Rasidi 186
Katalin (Nagy) orosz cárnő 39, 50–51, 51
Kennedy, Jacqueline *13*, 15, 28–30, 28, *31*, *32*, *32*, 34, 35
Kennedy, John F. *9*, 11, 13, 15, 28–35, 29, *31*, 94, 120, 121, 144, 175
ld. még Oswald, Lee Harvey
Connally, kormányzó és neje 28, 30, 34
dallasi autókonvoj 28–30
egyéni reakciók 31
hajsza a gyilkos után 32, 33
összeesküvés-elméletek 34–35
parlamentí bizottság 34–35
Ruby, Jack 32, 33, 35
végzetes lövések 30
Warren-bizottság 32–34
Kennedy, Robert F. 15. 34. 94. 106–109, *107–109*, 121, 132
gyilkosa: Sirhan B. Sirhan 108–109, *109*, 132, 133
kaliforniai győzelem 106, *108*
Kennedy-kurzus 109
összeesküvés-elméletek 109
vizsgálat 108

Keresztes lovagok 10, 188
King, Martin Luther 9, 15, 31, 34, 80–81, 90–95, *91*, *93*, *94*, *95*, 106, 121, 144
gyilkosa: Ray, James Earl 94–95, *94*, 95
a gyilkos keresése 93–94
Kennedy, Robert F. 94
látogatás Memphisben 90–91
merényletkísérllet 92
összeesküvés-elmélet 95
válasz a gyilkosságra 93
Kirov, Szergej 120
gyilkosa: Nyikolajev, Leonyid 120
kommunista blokk orgyilkosai 120
konföderációs tiltkosszolgálat (Kanada) 18
Kristály-éjszaka 188
Kurd Munkaspárt 139

L
Laporte, Pierre 186
Chenier sejf (Quebec, Kanada) 186
Lehi, izraeli terrorcsoport 104–105
Madero, Francisco 67
Miklós II. orosz cár 53, 144, 146–149
ld. még Raszputyin és Romanovok
Milk, Harvey 187
gyilkosa: White, Danny 187
Milosevic, Szlobodan 120, 128–129
Moro, Aldo 59, 76, 77, 76, *77*
elrablása 76–77
gyilkosa: Moretti, Mario 77
kivégzése 77, 77
összeesküvés 77
Vörös brigádok 76, 77
Moscone, George 187
Mountbatten, Louis lord 81, 101, 110–11, *110*, *111*
családlagjai 110–111
gyilkosai: McGirl, Francis 111; McMahon, Tommy 111
IRA ellencsapás 110
Moyné lord 100, 105
gyilkosa: Beit-Curi, Eljahu 105; Hakim, Eljahu 105
Mussolini, Benito *166*, 167, 186–187

N
náci párt és rezsim 70, 188
Ausztriában 185
Nadir sah (Nadir király) 187
Napóleon I. 173. *173*
merényleti: Carbon. François 173; Limolean, Joseph 173
Narhou, Louis 184
Nasszer, Gamal Abdel 112, 113
Nation of Islam (Iszlám Nemzet) 89
Neave, Airey 187
Nehru, Dzsavaharlal 82
Ngo Dinh Diem 121, 126–127, 127
CIA szerepe 126–127
Kennedy és Diem 127
Ngo Dinh Nhu 126–127
Nixon, Richard 15, 127

M
maffia 33, 34, 35, 163, 174–175
CIA és a maffia 174–175
Gianca, Sam 35, 175
Marcello, Carlos 35
Nitti, Frank 163
Roselli, Johnny 174–175
szicíliai maffia 185
Trafficante, Santos 175
Malcolm X 31, 81, 88–89, *88*, *89*
gyilkosai: Butler, Norman 89; Hayer, Talmadge 88–89, *89*; Johnson, Thomas 89
Iszlám Nemzet 89
összeesküvés-elmélet 89
Mandela, Nelson 150, 186, 189
Marat, Jean-Paul 58, 60–61, *60*, *61*
gyilkosa: Corday, Charlotte 60–61, *61*
jakobinusok és girondisták 60–61
Markov, Georgi 186
Mária, a skótok királynője 39, 48–49, *48*, *49*
Masaryk, Jan 120

Massoud, Ahmed sah 186
gyilkosai: Al-Kaida 186
Miksa mexikói császár 144, 145
McGee, Thomas d’Arcy 187
gyilkosa: Whalen, Patrick James 187
Ír köztársaságiak (Fennisták) 187
McKinley, William 11, 59, 64–65, *64*, *65*, 156
gyilkosa: Czolgosz, Leon 11, 64–65, *65*
McWitther, Ross 187
gyilkosa: IRA 187
Mendes, Chico 187
gyilkosai: Alves da Silva, Darli 187; Alves, Darcy 187
Mexikói vezetők és áldozatok 67
Carrenza, Venustiano 67
Madero, Francisco 67
Miklós II. orosz cár 53, 144, 146–149
ld. még Raszputyin és Romanovok
Milk, Harvey 187
gyilkosa: White, Danny 187
Milosevic, Szlobodan 120, 128–129
Moro, Aldo 59, 76, 77, 76, *77*
elrablása 76–77
gyilkosa: Moretti, Mario 77
kivégzése 77, 77
összeesküvés 77
Vörös brigádok 76, 77
Moscone, George 187
Mountbatten, Louis lord 81, 101, 110–11, *110*, *111*
családlagjai 110–111
gyilkosai: McGirl, Francis 111; McMahon, Tommy 111
IRA ellencsapás 110
Moyné lord 100, 105
gyilkosa: Beit-Curi, Eljahu 105; Hakim, Eljahu 105
Mussolini, Benito *166*, 167, 186–187

N
náci párt és rezsim 70, 188
Ausztriában 185
Nadir sah (Nadir király) 187
Napóleon I. 173. *173*
merényleti: Carbon. François 173; Limolean, Joseph 173
Narhou, Louis 184
Nasszer, Gamal Abdel 112, 113
Nation of Islam (Iszlám Nemzet) 89
Neave, Airey 187
Nehru, Dzsavaharlal 82
Ngo Dinh Diem 121, 126–127, 127
CIA szerepe 126–127
Kennedy és Diem 127
Ngo Dinh Nhu 126–127
Nixon, Richard 15, 127

O
OAS (Organisation Armée Secrète) 172
Obregón, Álvaro (Mexikó) 67
gyilkosa: de Ledón Toral, José 67
Ohrana (Oroszország) 59
oppozíció, ellenzéki támadások 58–59
orgyilkosság meghatározása 10
„Orgyilkosok” (síta iszlám szekta) 10, 188
Oroszország 188 ld. még Raszputyin és Ro-manovok
bolsevik forradalom 1917 14, 53, 58, 59, 146–147
bolsevikok 59, 144, 147–148
cári rendszer 39
Harci Szövetség 59
KGB (Szovjetunió) 33

kommunista vezetők 39
Népakarat (Narodnaja volja) 59, 62–63
NKVD 120
OGPU 75
Ohrana 59
Szociálforradalmár (SZR) Párt 59, 160–161
szovjet tiltkosrendőrség 120
Szovjetunió 32, 33
VCSK (Cseka, bolsevik tiltkosrendőrség) 160–161
Vörös Hadsereg 58, 58
Oswald, Lee Harvey 32–35, 33, 35, 120, 133, 175
gyilkos fegyvere *35*
indílékok 33
orosz kapcsolatai 33
Ruby, Jack lövése 32, 33, 35
Tippit, J. D. rendőr meggyilkolása 32
Ottomán birodalom, török 39
Kara Musztafa nagyvezír 39

P
Palme, Olof 133, 138–139, *138*, *139*
dél-afrikai nézőpont 139
gyanúsítottak 139
gyilkosa: Pettersson, Gustav 133
Pak Csong-hi, tábornok 187
gyilkosa: Kim Dzse-kiu 187
Pál I. orosz cár 51
gyilkosai: Pahlen, Peter gróf 51; Zubov, Platon gróf 51
Perceval, Spencer 133
gyilkosa: Bellingham, John 133
Péter III. orosz cár 39, 50–51, *50*
ld. még Romanovok
gyilkosai: Orlov, Alekszej gróf; Orlov, Grigorij gróf 51
külpolitikája 51
Pinochet, Augusto tábornok 125
Pompeius hadvezér 42–43, 43

R
Rabin. Jichak 101. 116–117. *116*. *117*
békefolyamat 116–117
gyilkosai: Amir, Jigal 116–117, *117*; Raviv, Avisal 117
megállapodás a palesztinokkal 116
összeesküvés-elmélet 117
Rahman Mudzsibur sejk 87
al-Rantissi, Abed el-Aziz 188
Rapallói Szerződés 188
Raszputyin 39, 52–55, *52*, *54*, 148
a Spala-i csoda 53
cárnő, hatalomátadás 53
gyilkosai: Lazoveri, Sztanyiszlav 55; Mihajlovics, Nyikolaj nagyherceg 55; Pavlovics, Dimitrij nagyherceg 53, 55; Puriskevics, Vlagyimir 55, Juszupov, Felix herceg 53, 55, *55*
jóslatai 148
meggyilkolása 53, 55
politikai hatalma 53
Rath, Ernst vom 88
gyilkosa: Grynspan, Herschel 188
Rathenau, Walter 188
Rajmund II. Tripoli grófja 188
Reagan, Ronald 9, 145, 178–79, *178–79*
merényletje: Hinckley, John 145, 178–179, *179*

Rizzio, David 39, 49, *49*
Darnley féltékenysége 49, *49*
protestáns összeesküvés 49
Röhm, Ernst 58–59, 70–71, *70*

az SA megalakítása 70–71
Hosszú kések éjszakája 71
 müncheni SA-tüntetés 71
Római császárok meggyilkolása 38–39
Romanovok 144, *144*, 146–149, *146–149*
Botkin doktor 147, 148
esetleges túlélők 149
gyilkosa: Jurovskij, Jakov 147–49
kapcsolata Raszputyinnal 52–3, 55, 148
szentek és mártírok 149
újratemetés 149
Romero éresek 81, 96–97, *96*, *97*
a gyilkosság indítéka 96–97
feltételezett gyilkosok: Abussion, Roberto 97; Linares, Oscar Perez 97
nyomozás 97
vérfürdő a temetésen 97
Roosevelt, Franklin D. 156, *162*, 163, *162–63*
merényleti: Cermak, Anton 163; Zangara, Giuseppe 163, 163
Roosevelt, Theodore 163
merényletje: Schrank, John 163
Rush to Judgment, 34

S
Sandino, Augusto 188
gyilkosa: Somoza, Garcia Anastasio 188
Sándor I. jugoszláv király 184
gyilkosa: Georgijev, Vlada 184
Sándor I. orosz cár 39, 51
Sándor II. orosz cár 59, 62–3, *62*, *63*
gyilkosai: Grinevickij, Ignatyij 63; Karako-szov, Dmitrij 62; Halturin Szepean 62; Kibalcscics 63; Mihajlov Alekszander 63; Perovszkaja Szofja 62; Riszakov, Nyikolaj, Szokolov Alekszander 62; Zseljabov Andrej 62, 63
Népakarat mozgalom 62–63
Sándor III. orosz cár 63
ld. még Macedóniai Fülöp
Sándor III. (Nagy Sándor) 38, 41, *41*
Sándor VI. pápa 184
Sándor szerb király 184
gyilkosa: Masin ezredes 184
Schleyer, Martin Hans 188
gyilkosa: Harci Szövetség 59
síta mozlimok 10, 187
Haszán asz-Szabah nagymester 10
Sin Beth (izraeli tiltkosszolgálat) 117
Somoza, Garcia Anastasio 188
gyilkosa: Lopez Perez, Rigoberto 188
SOE (brit tiltkosszolgálat) 120–21, 122
Stern Gang (Lehi, izraeli terrorcsoport) 104–05
Strategic Services (OSS) 120–121

SZ
Szadal, Anvar 112, 113, *113*
gyilkosa: Faradz, Abdel Szalem 113; Faradz, Omar Abdel sejk 113; Iszlambuli, Kaled Ahmed hadnagy 112
Szarajevó 14, 23–26, 23, 27
Szerbia 23, 25, 27
Szergej orosz nagyherceg 59
szikh szeparatisták 114–15
Szong Dzsiao-ren 188
gyilkosa: Jüan Si-kai tábornok 188
Sztálin, Joszif V. 58, 72–3, 73, 156
Sztolipin, Pjotr 188
gyilkosa: Bogrov, D. G. 188
Szun Jal-szen 188
szunnita mozlimok 10, 187
Szürke Farkasok (iszlám terrorista szervezet) 180

T

Tamil Tigrisek 115
terroristák 100–101, 104, 105
Thatcher, Margaret 156, 182–183, 187
 merényletje: Magee, Patrick 182
 IRA 182
TRC-bizottság 151
Trockij, Lev 58, 59, 72–75, 72–73, 75, 147
 gépfegyveres támadás 73–74
 gyilkosa: Mornard, Jackson 74–75;
 Siqueiros, David Alfaro 74
Trockij Mexikóban 72–73
Trockij, Natalija 73–74
Sheldon, Harte, Bob 73, 74
Trujillo, Rafael 188–189
Truman, Harry S. 157, 168–169, 169
 Coffelt, Leslie közlegény 169
 merényletje: Collazo, Oscar 168–169, 169;
 Torresola, Griselio 168–169;
 Puerto Ricó-i nacionalisták 68

U

Umberto, olasz király 59, 65, 65
 gyilkosa: Bresci, Gaetano 65

V

vallási konfliktusok 101
Versace, Gianni 189
 gyilkosa: Cunanan, Andrew 189
Versailles-i Békeszerrződés 188
Verwoerd, Hendrik 189
 gyilkosa: Tsafendas, Demetrio 189
Viktória brit királynő 158–159, 158, 159
 merényletje: Maclean, Roderick 158–159;
 Oxford, Edward 159
vietnami háború 15
világháború I. 14, 27, 188
világháború II. 14, 104, 105, 156
Villiers, George, Buckingham első hercege 189
 gyilkosa: Felton, John 189

Vilmos II. angol király 189
 gyilkosa: Tyrell, Walter 189
Vilmos, „hallgatag” angol király 189
 gyilkosa: Gerards, Balthazar 189
 Fülöp II. spanyol király 189
Vörös Brigádok (Olaszország) 59, 76, 77
Vörös Sapkások (Szerbia) 129
 Lukovic, Milora 129

W

Wallace, George 156, 176–177, 176, 177
 gyilkosa: Bremer, Arthur 177, 177
 összeesküvés-elmélet 177
Wallenstein, Albrecht von 189
 gyilkosa: Devereux kapitány 189
Warhol, Andy 157, 157
Wild Geese, ír zsoldos szervezet 189
 merényletje: Valerie Solanas 157

Wilson, Sir Henry 69, 69
 gyilkosa: Dunne, Reggie 69
 O’Sullivan, Joseph 69

Z

Zapata, Ernillano 58, 66–67, 66, 67
 az Ayala-i terv 66–67
 nemzeti hősként 66–67
 Guajardo, Jesus ezredes 67
 gyilkosa: Gonzales, Pablo tábornok 67
 törbecsalása 67
zapatisták (Mexikó) 66–67
Zeevi, Rehavam 189
 gyilkosa: PFSZ 189
Zibri, Musztafa Ali 189

ZS

zsidó deportálások 188

A képek forrása

2–3 Corbis. Pages 8–9 Rex Features/Sipa Press, L; Brady Campaign to Prevent Gun Violence. 12 Corbis/Ron Watts. 14–15 Corbis/Bettmann. 16–17 Corbis. 17 National Parks Service. 18–19 Corbis, TL; Corbis/Bettmann, B. 20 Corbis/Bettmann. 21 Corbis. 22–23 Corbis/Bettmann. 23 Corbis/Hulton-Deutsch Collection. 24 Bridgeman Art Library/Kunsthistorisches Museum, Vienna. 24–25 Corbis/Bettmann. 25 Bridgeman Art Library/Archives Charmet. 26 Corbis/Bettmann. 27 Corbis/Hulton-Deutsch Collection, TR; Corbis, B. 28 Corbis/Brooks Kraft. 28–29 Corbis. 30 Topham/Picturepoint. 30–31 Corbis/Bettmann. 30–31 John Frost Newspapers, M. 32–34 Corbis. 35 Corbis/Sygma. 36–37 Bridgeman Art Library/Guildhall Art Gallery/Corporation of London. 38 Bridgeman Art Library/Vatican Museums and Galleries. 40 ak-images/Bibliothèque Nationale, Paris. 41 Corbis/Archivo Iconografico, S.A. 42–43 Bridgeman Art Library/Museo e Gallerie Nazionale di Capodimonte, Naples. 43 Bridgeman Art Library/Giraudon, T; Corbis/Archivo Iconografico, S.A., B. 44 Corbis/Archivo Iconografico, S.A. 45 Corbis/Alinari Archives. 46 Corbis/Hulton-Deutsch Collection. 47 Corbis/Stapleton Collection. 48–49 Corbis/Bettmann. 49 Bridgeman Art Library/Private Collection, T; Bridgeman Art Library/Victoria & Albert Museum, London, B. 50–51 Corbis/Archivo Iconografico, S.A. 52 ak-images. 53 Corbis/Hulton-Deutsch Collection. 54 Corbis/Hulton-Deutsch Collection.

55 Bridgeman Art Library/State Russian Museum, St Petersburg. 56–57 Corbis/Hulton-Deutsch Collection. 58 Art Archive/Musée des Deux Guerres Mondiales, Paris/Dagli Orti. 60 Bridgeman Art Library/Musée de la Ville de Paris/Musée Carnavalet/Giraudon. 61 Bridgeman Art Library/Giraudon/Musée Bonnat, Bayonne, L; Bridgeman Art Library/Musées Royaux des Beaux-Arts de Belgique, Brussels, T. 62 Corbis, T; Corbis/Hulton-Deutsch Collection, B. 62–63 Corbis/Photo Collection Alexander Alland. Sr. 64 Corbis (background); Corbis/Bettmann. BL. 65 Corbis, TL; Corbis/Bettmann. TR. BR. 66–67 Corbis/Bettmann. 68 Corbis/Hulton-Deutsch Collection. 69 Hulton Getty, T; Corbis, B. 70 Corbis/Austrian Archives. 71 Bridgeman Art Library/Archives Charmet. 72–73 Bridgeman Art Library/Illustrated London News Picture Library. 73 Bridgeman Art Library/Collection Kharbine-Tapabor, Paris. 74 Hulton Getty. 75 Corbis/Hulton-Deutsch Collection. 76 Corbis/Bettmann. 77 Corbis/Bettmann. 78–79 Corbis/Hulton Deutsch Collection. 80–81 Corbis. 82 Hulton Getty. 83 Corbis/Hulton-Deutsch Collection, T; Hulton Getty, B. 84 Corbis/Hulton-Deutsch Collection. 85 Corbis/Hulton-Deutsch Collection, T; Corbis/Bettmann, B. 86 Associated Press (background). 87 Associated Press, T; B. 88–89 Corbis/Bettmann. 90 Corbis/Flip Schulke. 91 Corbis/Bettmann. 92 Corbis/Flip Schulke. 93 Associated Press, T; Hulton Getty, B. 94–95 Corbis/Bettmann. 96–97 Corbis/Bettmann. 98–99 Katz Pictures/Gamma/Mohamad

Ismail/UPI. 100 Corbis /Araldo de Luca. 102–103 Corbis. 104 Corbis/Hulton-Deutsch Collection. 105 Corbis/Bettmann. 106–107 Corbis/Bettmann. 108–109 Corbis/Bettmann. 110 Corbis/Norman Parkinson Limited/Fiona Cowan. 111 Associated Press. 112 Corbis/Bettmann (background). 113 Associated Press, B; Corbis/Kevin Fleming, M. 114–115 Corbis/Bettmann. 115 Corbis/Hulton-Deutsch Collection, T; Corbis/Peter Turnley, B. 116 Associated Press/Doug Mills, T; Associated Press/Giulio Broglio. 117 Corbis, T; Associated Press, B. 118–119 Hulton Getty/AFP. 122 Corbis. 123 Corbis/Hulton-Deutsch Collection. 124 Corbis/Hulton-Deutsch Collection. 125 Associated Press (background). 127 Associated Press. 128 Corbis/Sygma/Lorenc Ivo. 129 Hulton Getty, T; Corbis, B.130–131 Getty Images/AFP. 132 Associated Press/Swedish Police. 134 Corbis/Bettmann (background). 135 Corbis, T, B. 136 Corbis/Bettmann. 137 Corbis/Bettmann, T; B. 138–139 Corbis/Bettmann. 139 John Frost Newspapers (background); Hulton Getty/AFP, T. 140–141 Corbis. 141 Hulton Getty/AFP, T; B. 142–143 Corbis/Sygma/Goldberg Diego. 144 Katz Pictures/Gamma/Shone. 146 Corbis/Sygma. 147 Corbis. 148 ak-images, T; Corbis/Sygma/AgenceNo 7, B. 149 Corbis/RPG/V.Velengurin. 150–151 Corbis/Sygma/Selwyn Tait. 152 Associated Press. 153 Rex Features (background); Associated Press, T; B. 152–153 Corbis/Bettmann (background). 154–155

Corbis/Bettmann. 156 Associated Press. 157 Corbis/Robert Lewis. 158 Corbis/Bettmann. 159 Photography John Meek. 160–161 Hulton Getty. 161 Corbis/Bettmann. 162–163 Corbis/Bettmann; John Frost Newspapers (background). 163 Corbis/Bettmann. 165 Hulton Getty. 166 Corbis/Hulton-Deutsch Collection. 167 Hulton Getty. 168 Corbis. 169 Corbis/Bettmann, T; B. 170–171 Corbis/KIPA. 171 Corbis/Bettmann. 172 Corbis/Bettmann. 173 Corbis/Archivo Iconografico, S.A., T; HarperCollins/Harvill from *De Gaulle the Ruler* by Jean Lacoutre/Photography John Meek. B. 174–175 Associated Press/Cristobal Herrera: Associated Press/Arnulfo Franco (background). 176 Corbis/Bettmann. 177 Corbis/Bettmann, T; B. 178 Corbis/Bettmann. 179 Corbis/Bettmann, T; Associated Press, R. 180 Corbis/Bettmann. 180–181 Katz Pictures/Gamma. 182 Corbis/Bettmann. 182–183 Corbis/Bettmann. 183 Associated Press/Peter Morrison.

JIM és SARAH